

Poglavlje o obaveznim namazima

[Bosanski – Bosnian – بوسني]

Muhammed b. Ibrahim et-Tuvejdžiri

Prijevod:

Senad Muhić

Revizija:

Ersan Grahovac

2014 - 1435

IslamHouse.com

﴿ كتاب الصلاة ﴾

« باللغة البوسنية »

محمد بن إبراهيم التويجري

ترجمة:

سناد موهيتش

مراجعة:

أرسان غراهوفاتس

2014 - 1435

IslamHouse.com

Poglavlje o obaveznim namazima

Ovo poglavlje se bavi sljedećim temama:

1. Razumijevanje (fikh) propisa o namazu.
2. Ezan i ikamet.
3. Vrijeme u kojima se klanja pet obaveznih namaza.
4. Uslovi (šartovi) za ispravnost namaza.
5. Način obavljanja namaza.
6. Zikrovi koji se uče nakon pet dnevnih namaza.
7. Propisi vezani za namaz.
8. Sastavni djelovi (ruknovi) namaza.
9. Namaske obaveze (vadžibi).
10. Sunneti (pohvalne radnje) namaza.
11. Podjela sedždi koje su propisane.
12. Namaz u džematu.
13. Propisi vezani za imama i muktediju (onoga ko klanja za imamom).
14. Namaz onih koji imaju određena opravdanja. Ovo poglavlje obuhvata:
 1. Namaz bolesnika.
 2. Namaz putnika.
 3. Namaz u strahu.
15. Džuma namaz.

Razumijevanje (fikh) propisa o namazu

Namaz (*es-salatu*) je vid obožavanja Allaha Uzvišenog sastavljen od posebno preciziranih riječi i radnji, koji otpočinju početnim tekbirom (riječima *Allahu ekber*), a završavaju se predajom selama (riječima *es-selamu alejkum ve rahmetullahi*).

Pet namaza koji se obavljaju tokom dana i noći su, nakon kelimei šhadeta, najveća obaveza.

Bez obzira na stanje u kojima se musliman i muslimanka mogu naći, namaz im biva uvijek i u svakom slučaju obaveza. Bez obzira da li bili u stanju straha ili sigurnosti, zdravlja ili bolesti, putnici ili ne, dužni su obavljati namaz. Za svaku od ovih situacija postoji preciziran i određen način obavljanja namaza i broj.

Ibn Abbas, prenosi da je prilikom slanja Mu'aza u Jemen, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: **„Pozovi ih da povjeruju u Allaha kao istinskog Boga i da povjeruju u mene kao Poslanika. Ukoliko ti se odazovu, onda ih obavijesti o obaveznosti obavljanja pet namaza tokom dana i noći.“**¹

Mudrost i razlog propisivanja namaza

1. Namaz je svjetlost (nur), i kao što se pomažemo svjetlom da bismo bolje vidjeli, tako isto se namazom

¹ Bilježi Buharija, br. 1395., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 19.

koristimo kako bi nam on olakšao dolazak do istine, sačuvao nas od grijeha i spriječio da činimo razvrat i ružna djela.

2. Namaz je spona između Allaha i roba, on je temelj vjere, u njemu vjernik pronalazi slast obraćanja Allahu, njegova duša zbog namaza biva veselija, oči radosnije, srce smirenije, prsa prostranija. On namazom ispunjava svoje potrebe, i pomoću njega odmara se od ovosvjetskih briga i muka.

3. Namazom se ispoljava jako i čisto vjerovanje u Jednog Allaha, koje kasnije biva ubrizgano u srce i ispoljeno riječima i praksom.

Namaz ima svoju formu koja se ogleda u stajanju i sjedenju, pregibanju i padanju ničice, kao i u drugim riječima i pokretima.

Također, on ima svoju suštinu koja je povezana sa srcem, a ostvaruje se putem veličanja Allaha, strahopoštovanja, ljubavi, pokornosti, zahvalnosti, poniznosti i potpune predanosti Allahu.

Forma se postiže sprovođenjem načina klanjanja koji nam je prenesen od Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, a suština se ostvaruje kroz vjerovanje u Jednog Allaha, iskrenost i skrušenost.

4. Namaz ima svoje tijelo i svoju dušu. Tijelo namaza su: stajanje, pregibanje, padanje ničice, učenje.

Srž namaza je veličanje i slavljenje Allaha, skrušenost, zahvalnost, molba Allahu, traženje oprost, pohvala Allahu, te salavat i selam na Poslanika, sallallahu

‘alejhi ve sellem, njegovu porodicu i dobre Allahove robove.

5. Nakon kelimei šhadeta, Allah je naredio svakom muslimanu da u svoj život utka četvero: namaz, post, zekat i hadždž. Ovo su ujedno i temelji islamske vjere.

U svakom od tih temelja su vježbe za sprovođenje Allahovih naredbi vezanih za samog čovjeka, njegov imetak, prohtjeve, prirodu. Na ovaj način čovjek svoj život usklađuje prema naredbama Allaha i Njegovog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, te prema onome što On i Njegov Poslanik vole, a ne prema svojim prohtjevima.

6. Musliman, obavljajući namaz, svakim svojim dijelom tijela ispunjava Allahove naredbe, kako bi se na takav način navikao na činjenje pokornosti Allahu i na izvršavanje ostalih obaveza vezanih za cijeli njegov život, ponašanje, ophođenje, konzumiranje jela i pića, odjevanja i dr.

Sve to se čini kako bi Allahu bio pokoran i u namazu, a i van njega.

7. Namaz odvraća od loših djela i biva razlogom praštanja grijeha.

Ebu Hurejre prenosi da je od Resulullaha, sallallahu ‘alejhi ve selleme čuo ove riječi: „**Šta mislite, kada bi pred vratima jednog od vas bila rijeka, u kojoj bi se on pet puta dnevno kupao, da li bi imalo prljavštine na njemu ostalo?**“ ‘Ne bi’, odgovoriše prisutni ashabi, a Resulullah, alejhisselam, dodade:

‘To je primjer pet dnevnih namaza, s kojima Allah briše počinjene grijeh.’²

Razumijevanje ispravnosti srca

Kada čovjekovo srce postane ispravno, i djela tijela bivaju ispravna. Srca postaje ispravno uz dvije stvari:

Prva – davanje prednosti onome što Allah voli nad onome čemu teže naši prohtjevi.

Druga – poštovanje Allahovog zakona, tj. Njegovih naredbi i zabrana.

Sve to proističe iz spoznaje i poštovanja Onoga Ko naređuje i zabranjuje, Uzvišenog Allaha, kroz Njegova imena, svojstva, djela i stvorenja, zatim kroz spoznaju nagrade koju je obećao i kazne kojom je zaprijetio. Čovjek nekada čini ono što mu je Allah naredio zato što ljudi gledaju u njega, i zato što želi biti ugledan i visoko pozicioniran kod ljudi, a nekada se čuva činjenja zabranjenih stvari bojeći se da ne padne u očima ljudi, ili bojeći se dunjalučkih kazni koje je Allah propisao za određena djela. Sve ovo ne proističe iz poštovanja naredbi i zabrana, niti iz poštovanja Onoga Ko naređuje i zabranjuje. Uzvišeni Allah je rekao: ***Reci: „Ja sam čovjek kao i vi, meni se objavljuje da je vaš Bog - jedan Bog. Pa ko se nada susretu s Gospodarom svojim,***

² Bilježi Buharija, br. 528., i Muslim, br. 667., i ovo je njegova verzija.

neka čini dobra djela i neka u ibadetu Gospodaru svome nikoga ne pridružuje. (el-Kehf, 110.)

Znak poštivanja Allahovih naredbi

Znak toga je kada musliman vodi brigu o izvršavanju ibadeta u njihovim preciziranim vremenima i granicama, kada čini sastavne djelove tih ibadeta, njihove obaveze i pohvalne radnje, trudi se da ih obavi na što potpuniji način, žuri da što prije pristupi njihovom obavljanju, izražavajući radost pri tome, tuguje ukoliko ga prođe vrijeme određenog ibadeta, kao npr. kada propusti namaz u džematu i sl.

Znak poštivanja Allahovih naredbi je i kada se rasrdi ukoliko čuje da neko krši Allahove zabrane, kada tuguje zbog grijeha kojeg učini, kada se raduje dobrom djelu, kada ibadetu u tajnosti daje veću prednost nad ibadetom u javnosti, kada sebe spriječava od slijeđenja onoga što ga odvrća od ibadeta, kada njegova stalna praksa ne bude istraživanje o mudrostima propisa, nego ako mu se neka mudrost i otkrije, to mu samo još više omili činjenje dobra djela.

Allah Uzvišeni veli: ***U Naše riječi vjeruju samo oni koji, kad se njima opomenu, licem na tle padaju, i koji Gospodara svoga veličaju i hvale i koji se ne ohole. Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju. I niko ne zna kakve ih, kao nagrada***

za ono što su činili, skrivene radosti čekaju. (Es-Sedžde, 15-17.)

Razumijevanje (fikh) naredbi i zabrana

Allah Uzvišeni je Istiniti Vladar, a vladar svoje robove zadužuje određenim radnjama.

Allah je Mudri i Sveznajući, ne naređuje robu osim ono što mu je korisno, niti mu zabranjuje osim ono što je štetno.

Allah svome robu nije ništa naredio, a da ga u tome ne pomaže, niti mu je išta zabranio, a da mu nije dao alternativu.

Allah Svoje robove stavlja na kušnju i ispit kroz razne oblike naredbi, prohtjeva, obaveza, zabrana, pohvalnih i pokuđenih radnji, kako bi na taj način ravrstao iskrene od lažova, pokorne od grijешnika, sljedbenike Upute od sljedbenika strasti.

Pod naredbama se podrazumijevaju obavezne i pohvalne radnje, a pod zabranama se podrazumijevaju harami i pokuđene radnje.

Naređeno djelo je na stepenu hrane kojom hranimo naše tijelo, dok je zabranjeno djelo na stepenu otrova kojim ubijamo i uništavamo naše tijelo.

Ko ovo shvati i bude uvjeren u to, njegova prsa će biti željna pokornosti Allahu i Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, njegova duša će uživati čineći dobra djela, kloneći se zabranjenih, obožavajući Allaha, voleći

Ga i veličajući Ga i približavajući se Njemu kroz ono što On voli.

Allah Uzvišeni veli: *Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju, oni koji molitvu obavljaju i dio od onoga što im Mi dajemo udjeljuju. Oni su, zbilja, pravi vjernici - njih počasti, i oprost, i obilje plemenito kod Gospodara njihova čekaju.* (El-Enfal, 2-4.)

Kada vjerovanje kod čovjeka oslabi, onda on pribjegava raznim smicalicama, novotarijama, i grijesima, te biva nemaran prema izvršavanju djela kojima se izražava pokornost, olahko shvata naredbe i zabrane, udovoljava svojim prohtjevima, sve dok ga njegovi koraci ne odvedu u Vatru.

Allah Uzvišeni veli: *A njih smijeniše zli potomci, koji molitvu napustiše i za požudama pođoše; oni će sigurno zlo proći; ali oni koji su se pokajali, i vjerovali, i dobro činili, njima se neće nikakva nepravda učiniti, oni će u Džennet ući.* (Merjem, 59-60.)

Razumijevanje šerijatskih naredbi

Postoje dvije vrste Allahovih naredbi:

Prva: Naredbe koje su drage čovjekovoj duši, poput naredbe da se koriste lijepa i ukusna jela, brak sa ženama, lov i sl.

Druga: Naredbe koje ljudskoj duši nisu drage, a one se dijele na dvije vrste:

1. Naredbe koje su lahke, poput učenja dova, zikrova, pravila ponašanja, nafila, učenja Kur'ana i sl.

2. Naredbe koje su teške, poput pozivanja Allahu, naređivanja dobra, zabranjivanja zla, borbe na Allahovom putu i sl.

Vjerovanje se povećava ukoliko se čine i lahke i teške naredbe, ukoliko se razmišlja o Allahovim znakovima u prirodi i Njegovim ajetima koje je objavio, te ukoliko se puno čini zikr.

Kada se vjerovanje poveća, ono što je mrsko postane voljeno, ono što je teško postane lahko, a cilj koji Allah želi od roba biva ostvaren, kroz davu i ibadet, kroz praktično djelovanje, čime se ostvaruje Allahovo zadovoljstvo.

Allah Uzvišeni veli:

1. *O vjernici, često Allaha spominjite i hvalite, i ujutro i navečer Ga veličajte, On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo - On je prema vjernicima samilostan - a na Dan kad oni pred Njega stanu, On će ih pozdravljati sa: Mir vama! - i On im je pripremio nagradu plemenitu.* (El-Ahzab, 41-44.)

2. *I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvrćati - oni će šta žele postići.* (Alu Imran, 104.)

Osobine duše

Allah Uzvišeni je svakom čovjeku usadio dvije vrste duše: dušu sklonu zlu (*el-emmaretu bi-s-sui'*) i smirenu dušu (*el-mutmei'nnetu*) i te dvije duše međusobno se jedna drugoj suprotstavljaju.

Kada jednoj od njih bude lahko, drugoj bude teško, i kad god jedna uživa, druga se pati.

S jednom je melek, dok je s drugom šejtan.

Istina je uvijek na strani duše s kojom je melek i koja je smirena, a laž je uvijek na strani duše koja je sklona zlu i sa kojom je šejtan.

Rat između njih dvije je promjenljiv, i zbog toga, Allah ti se smilovao, uplaši dušu koja naređuje zlo i daj prednost onome što je drago tvome Gospodaru nad onim što je drago tvojoj duši.

Allah Uzvišeni veli: ***Vaš trud je, zaista, različit: onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim - njemu ćemo Džennet pripremiti; a onome koji tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim - njemu ćemo Džehennem pripremiti.*** (El-Lejl, 4-10.)

Propis pet dnevnih namaza

Pet dnevnih namaza su obaveza svakom šerijatskom obvezniku muslimanu, bez obzira bio muškarac ili žena. Nisu obaveza ženi koja ima menstrualni ili postporođajni ciklus, sve dok se ne očisti.

Pet namaza koji se obavljaju tokom dana i noći su, nakon kelimei šhadeta, najveća obaveza.

Allah Uzvišeni veli:

1. *Namaz je, uistinu, vremenski propisana obaveza vjernicima.* (En-Nisa, 103.)

2. *Redovno molitvu obavljajte, naročito onu krajem dana, i pred Allahom ponizno stojte.* (El-Bekare, 238.)

Ibn Omer prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Islam se temelji na pet principa: Svjedočenju da nema drugog Boga osim Allaha, obavljanju namaza, davanju zekata, postu mjeseca ramazana i obavljanju hadždža.**“³

Ibn Abbas, radijallahu ‘anhu, prenosi da je prilikom slanja Mu'aza u Jemen, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Pozovi ih da posvjedoče da nema istinskog božanstva mimo Allaha i da sam ja Allahov Poslanik. Ukoliko ti se odazovu, onda ih obavijesti o obaveznosti obavljanja pet namaza tokom dana i noći.**“⁴

Znakovi punoljetstva

Šerijatski obveznik je svaki punoljetni i razumni musliman, a tri su znaka punoljetstva:

³ Bilježi Buharija, br. 8., i Muslim, br. 16., i ovo je njegova verzija.

⁴ Bilježi Buharija, br. 1395., i ovo je njegova verzija i Muslim, br. 19.

Prvi: Znak koji se odnosi i na muškarce i na žene, a on je kada napune petnaest godina, pojava stidnih dlačica i sposobnost da dožive ejakulaciju.

Drugi: Znak koji je specifičan samo za muškarce, a to je nicanje dlaka na bradi i nicanje brkova.

Treći: Znak koji je specifičan samo za žene, a to su sposobnost za trudnoću i pojava mjesečnog ciklusa.

Malodobnoj osobi se naređuje da obavlja namaz kada napuni sedam godina, a kada napuni deset, udarit će se ako neće da klanja.

Važnost namaza

Namaz je spona između Allaha i Njegovog roba i prvo o čemu će čovjek biti pitan na Sudnjem danu.

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Prvo o čemu će čovjek biti pitan na Sudnjem danu je namaz, pa ako bude potpun, upisat će se kao takav, a ako mu nešto bude nedostajalo, kazat će se: 'Vidite da li ima kakav dobrovoljni namaz kojim će se upotpuniti nedostatak obaveznog namaza.' Zatim će se i ostala djela na takav način obračunavati.**“⁵

⁵ Hadis je ispravan, a bilježi ga Nesai, br. 564., i Ibn Madže, br. 1425.

Broj obaveznih namaza

Allah Uzvišeni je u noći Isrā, godinu dana prije hidžre, Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bez ikakvog posrednika propisao pedeset namaza.

Ovo ukazuje na važnost namaza kod Allaha Uzvišenog i na potrebu čovjeka za njim. Zatim je Allah Uzvišeni iz Svoje milosti i dobrote olakšao i smanjio broj namaza na pet, i učinio da njihova vrijednost bude pedeset.

Postoji, dakle, pet obaveznih namaza, a oni su: podne, ikindija, akšam, jacija i sabah.

I također postoji i sedmični obavezni namaz džuma, koji se obavlja petkom.

Propis onoga ko ne klanja

Ko negira obaveznost namaza postaje nevjernik, a također isti status ima i onaj ko ga upotpunosti ostavi, bilo da je to iz nemara ili lijenosti.⁶

⁶ Rekao je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem: „**Između čovjeka i širka i kufra je ostavljanje namaza.**“ Bilježi Muslim. I kaže: „**Ugovor između nas i njih (nevjernika) je namaz, pa ko ga ostavi učinio je kufr.**“ Bilježe ga Ahmed, et-Tirmizi i en-Nesa’i, a vjerodostojnim ga ocjenjuju en-Nevevi, ez-Zehebi i et-Tirmizi. Učenjak tabi’ina Abdullah ibn Šekik je rekao: „**Ashabi Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nisu smatrali ostavljanje nekog djela kufrom osim namaza.**“ Bilježe ga et-Tirmizi i Ibn Nasr el-Mervezi u djelu *Ta’zimu kadris-salah*, a en-Nevevi kaže: „Bilježi ga et-Tirmizi u knjizi o imanu i njegov sened je sahih.“ (el-Hulasa, br. 660.) Ishak

Ako je neznalica po pitanju namaza, treba ga podučiti, a ako zna da je namaz obavezan, a ne klanja ga, onda se od njega zahtjeva pokajanje, i ako se ne pokaje, sankcioniše se smrtnom kaznom.

Otpadnik od vjere i nevjernik je onaj ko nikako ne klanja namaz.

Ko nekad klanja, a nekad ne klanja, nije nevjernik, ali je učinio veliki grijeh i zločin prema sebi i iskazao je neposlušnost Allahu i Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ostavljajući najveću obavezu u islamu.⁷

Allah Uzvišeni veli: ***Ali ako se oni budu pokajali i molitvu obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri.*** (Et-Tevbe, 119.)

Džabir prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Između čovjeka i širka i nevjerstva je ostavljanje namaza.**“⁸

Ibn Abbas prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko promijeni vjeru, kaznite ga smrtnom kaznom.**“⁹

ibn Rahevejh je rekao: „**Ljudi neprestano od vremena ashaba govore: 'Ostavljajući namaza je kafir.'**“ Vidjeti: *Ta'zimu kadris-salah*, br. 990. (op. rev.)

⁷ Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Ako klanja jedan ili dva obavezna namaza onda nije nevjernik, jer se za takvog ne kaže da je ostavio (potpuno) namaz, i Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: 'Između čovjeka i kufra i širka je ostavljanje namaza (uopšte).', a nije rekao: 'ostavljanje jednog namaza.'“ Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti' 'ala zadil-mustakni'*, 2/14. (op. rev.)

⁸ Bilježi Muslim, br. 82.

⁹ Bilježi Buharija, br. 3017.

Tragovi ostavljanja namaza u potpunosti

1. Dok je još živ takav ne smije da oženi ženu muslimanku, njegovo starateljstvo se ne računa, njegovo pravo da se brine o djeci nestaje, ne nasljeđuje imetak, zabranjeno je jesti meso životinje koju on zakolje, nije mu dozvoljeno da uđe u mekkanski harem, jer je takva osoba nevjernik.

2. Kada umre, ne gasuli se, ne zamotava se u ćefine, ne klanja mu se džezaza, ne ukopava se u muslimanska mezarja, jer takav ne pripada njima, ne donosi se rahmet na njega, njegov imetak se ne nasljeđuje i vječno ostaje u Vatri jer je nevjernik.

Vrijednost isčekivanja namaza

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Rob je u namazu sve dok isčekuje namaz, a meleki mole za njega sve dok ne napusti to mjesto: 'Allahu, oprost mu, smiluj mu se.**“¹⁰

¹⁰ Bilježi Buharija, br. 176., i Muslim, br. 649., u Knjizi o mesdžidima, i ovo je njegova verzija.

Vrijednost pješaćenja prema džamiji, radi namaza pod abdestom

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko se propisno u svojoj kući očisti, a zatim se uputi ka nekoj od džamija kako bi izvršio jednu od Allahovih obaveza, s jednim korakom briše grijeh, a s drugim povećava svoj stepen.**“¹¹

Ebu Umame prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko, uzevši abdest, iziđe iz kuće i (u džamiji) klanja propisani namaz ima nagradu kao hadžija dok je u ihramu. A ko iziđe i (u džamiji) klanja duha-namaz, a nije ni zbog čega drugog izišao osim zbog namaza, ima nagradu kao onaj koji je obavio umru. Namaz obavljen poslije namaza, ako između njih nije bilo ružnog govora, upisan je u Ilijjinu.**“¹²

Kako se postiže skrušenost u namazu?

Skrušenost se postiže na sljedeći način:

1. Srčanim prisustvom pred Allahom u namazu.
2. Razumijevanjem onoga što se uči.
3. Veličanjem Allaha koje se ostvaruje putem dvije stvari: Sviješću i spoznajom Njegove veličine i uzvišenosti, i sviješću o našoj nemoći. Ovim se postiže predanost i potpuna poniznost Allahu.

¹¹ Bilježi Muslim, br. 666.

¹² Hadis je dobar, a bilježi ga Ebu Davud, br. 558.

4. Strahopoštovanjem prema Allaha, koje je na većem stepenu od veličanja, a ono se javlja ukoliko je čovjek svjestan Allahove moći, veličine i svoje nemarnosti spram obaveza koje je On zactrao.

5. Nadom koja podrazumijeva da se čovjek nada nagradi za namaz koji obavlja, te da se nada Njegovom zadovoljstvu i oprost.

6. Stid koji se javlja ukoliko je čovjek svjestan Allahovih blagodati i svoje nemarnosti spram obaveza koje je Allah postavio.

Vođenje brige o nekoj vrijednosti koja je vezana za sami ibadet, poput npr. skrušenosti u namazu je vrijednije od vođenja brige o vrijednosti koja je vezana za mjesto njegovog obavljanja, zato ne treba klanjati na mjestima gdje će nam biti odvrćena pažnja od namaza, poput mjesta gdje su gužve i sl.

Allah Uzvišeni veli: ***Ono što žele - vjernici će postići, oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju i koji ono što ih se ne tiče izbjegavaju.*** (El-Mu'minun, 1-3.)

Način propisanog plakanja

Poslanikov sallallahu 'alejhi ve sellem, plač nije bio na način da je podizao svoj glas i glasno plakao, nego su mu samo iz očiju tekle suze, a u njegovim prsima se osjetio jecaj i zvuk poput lonca u kojem ključa.

Njegov plač je nekada bio iz strahopoštovanja prema Allahu, nekada iz bojazni šta će biti sa njegovim ummetom, nekada iz samilosti prema umrlome, nekada

zbog slušanja ajeta o Allahovim obećanjima i prijetnjama, blagodatima, kazivanjima o prijašnjim vjerovjesnicima i sl.

Allah Uzvišeni veli: ***I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo-pomalo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo. Reci: „Vjerovali u njega ili nevjerovali, oni kojima je još prije objavljivanja njegova dato znanje padaju licem na tle kad im se on čita, i govore: 'Hvaljen neka je Gospodar naš, obećanje, Gospodara našeg se ispunilo!' I padaju licem na tle plačući, i on im uvećava skrušenost.“*** (El-Isra, 106-109.)

Cijeli život muslimana je ibadet

Allah je učinio cijelu zemlju pogodnom da se na njoj čini ibadet i svako vrijeme pogodnim da se u njemu čini ibadet.

Čovjek u svakom vremenu i prostoru svojim srcem i organima obožava Allaha.

Zato, ne priliči čovjeku da bude nemaran prema ibadetu, kao glavnom razlogu njegovog postojanja.

Allah Uzvišeni veli: ***Reci: Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni Allahu, Gospodaru svjetova, koji nema saučesnika; to mi je narađeno i ja sam prvi musliman.*** (El-En'am, 162-163.)

Vrijeme kada se djela izlažu pred Allaha

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Svako ponedjeljka i četvrtka se otvaraju Džennetske kapije i opraštaju grijesi robovima koji nisu Allahu pripisivali druga, osim onima koji su međusobno zavađeni. Bit će rečeno: 'Ove izdvojite! Njima neće biti oprašteno dok se ne izmire!**“¹³

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kod vas se smjenjuju meleki noći i meleki dana i sastaju se na ikindijskom i sabahskom namazu. Poslije toga se uzdižu oni koji su kod vas bili po noći i Allah ih, i pored toga što to bolje zna, upita: 'Kako ste ostavili Moje robove?' A oni odgovore: 'Kada smo od njih otišli oni su bili u namazu, a i kada smo im došli oni su bili u namazu.**“¹⁴

¹³ Bilježi Muslim, br. 2565.

¹⁴ Bilježi Buharija, br. 555., i Muslim, br. 632., i ovo je njegova verzija.

Ezan i ikamet

Ezan je vid obožavanja Allaha Uzvišenog koji ima za cilj obznanjivanje početka namaskog vremena, prilikom čega se izgovaraju precizirane riječi.¹⁵

Ezan je propisan prve hidžretske godine u Medini.

Mudrost propisivanja ezana

1. Javna obznana Allahove jednoće i podsjećanje ljudi na to i danju i noću.

2. Ezan je obznanjivanje nastupanja namaza i mjesta gdje će se on obaviti, te poziv da se dođe u džemat u čemu je velika korist.

3. Ezan je upozorenje nemarnima i podsjećanje onih koji su zaboravni na izvršavanje namaza koji je jedna od najvećih blagodati, u kojem je spas. Dakle, ezan je poziv muslimanu kako ga ne bi ta blagodat namaza mimoišla.

¹⁵ Nafi' prenosi da je Abdullah ibn Omer rekao: „**Kada su muslimani stigli u Medinu, okupljali bi se i računali vrijeme namaza te shodno tome dolazili da ga obave, i nije imao poziv na namaz. Jednog dana su pričali o tome, pa su neki rekli: 'Koristite zvono kao kršćani.'**, drugi su rekli: 'Ne, već koristite rog kao jevreji.', pa je Omer rekao: 'Zašto ne pošaljete čovjeka da poziva na namaz?' Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, reče: 'O Bilale, pozovi na namaz.'“ *Sahihul-Buhari*, 579. (op. rev.)

Ikamet je vid obožavanja Allaha koji ima za cilj uspostavljanje namaza i njegovo otpočinjanje, a koji se čini na način da se izgovaraju posebno preciziranje riječi.

Vrijeme ezana i ikameta u svijetu

Svakog trenutka negdje u svijetu se čuje ezan i on nijednu minutu ne prestaje. Cijelo vrijeme, u svijetu mu'ezzini uče ezan za jedan od pet dnevnih namaza. Jedan uči ezan na najudaljenijoj tački na istoku za sabah, drugi na drugom kraju uči za podne. Jedan uči ezan za ikindiju na sredini zemaljske kugle, drugi uči ezan za akšam na zapadnoj strani svijeta, dok jedan uči ezan za jaciju na najudaljenijoj tački na zapadu. Tako isto je i kada je riječ o postu, u isto vrijeme jedni na istoku se sehure, dok drugi na zapadu se iftare. Isto tako je i kada se radi o vremenu, u isto vrijeme na istoku je noć dok je zapadu dan. Slavljen je Onaj Koji ima moć da ovo uradi, Koji sve ovo posjeduje, stvara i uređuje.

Allah Uzvišeni veli:

1. ***Slavljen je Onaj u čijoj je Ruci vlast i On je svemoćan.*** (El-Mulk, 1.)
2. ***On smjenjuje noć i dan. U tome je pouka za razumne.*** (En-Nur, 44.)

Propis ezana i ikameta

Ezan je fard kifaje (kolektivna obaveza)¹⁶ muškarcima,¹⁷ ne i ženama,¹⁸ kada su u svom mjestu i kada su na putovanju.¹⁹

¹⁶ Allahov Poslanik, s.a.w.s., je rekao: „**Kada nastupi namaz, neka vam ezani jedan od vas.**“ *Sahihul-Buhari*, br. 631. (op. rev.)

¹⁷ Dakle obaveza je kada imaju dvojica i više, a pohvalno kada je čovjek sam. Autor kaže u djelu *Meusu'atul-fikhil-islamijj*: „Ezan i ikamet su sunnet čovjeku koji je sam (koji nema džemat). Prenosi se od Malika ibnul-Huvejrisa da je rekao: **'Došla su dvojica ljudi Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, koji žele krenuti na put, pa im je rekao: 'Kada izađete (na put) učite ezan, a zatim neka vam imami onaj ko je stariji.'** Muttefekun 'alejh. I prenosi se od Ukbea ibn Amira, radijallahu 'anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: **'Vaš Gospodar se divi pastiru na vrhu brda kada uči ezan za namaz i klanja. Tada Allah kaže (melekima): 'Pogledajte Mog roba, uči ezan za namaz i uspostavlja namaz, bojeći se Mene. Oprostio sam Mom robu i uveo sam ga u Džennet.'** Bilježe ga Ebu Davud i en-Nesai (sa sahih senedom).“ Vidjeti: *Meusu'atul-fikhil-islamijj*, 2/388. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „(Od uslova obaveznosti ezana je) da budu džemat, za razliku od jednog čovjeka, tako da je ezan za jednog čovjeka sunnet, zato što se prenosi predaja da Allah oprašta pastiru koji uči ezan za namaz i daje mu nagradu za to, što ukazuje da je pohvalno jednom čovjeku da uči ezan, i da nije obavezno.“ *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zadil-mustakni', 2/19. (op. rev.)

¹⁸ Upitan je Enes, radijallahu 'anhu: „Da li su ženama obavezni ezan i ikamet?“ pa je rekao: „Ne, a ako urade, pa to je zikr.“ Bilježi Ibn Ebi Šejbe sa vjerodostojnim senedom, br. 2335. (op. rev.)

¹⁹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin je rekao: „Ezan i ikamet su vadžib onima koji su u svom mjestu i koji su na putu, a dokaz je to što je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao Maliku

Ezan i ikamet se uče samo za pet dnevnih namaza i za džumu petkom.

Allah Uzvišeni veli: ***O vjernici, kada se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i pođite molitvu obaviti; to vam je bolje, neka znate!*** (El-Džumu'a, 9.)

Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je imao četvericu mu’ezzina

Bilal b. Rebah i Amr ibn Umri Mektum su bili mu’ezzini u njegovoj džamiji u Medini. Sa'd El-Karez je bio mu’ezzin mu džamiji Kuba, dok je u mekkanskom haremu mu’ezzinio Ebu Mahzure.

Ebu Mahzure je učio ezan po terdži'u²⁰, a broj riječi ikameta bio mu je kao broj riječi ezana.²¹

ibnul-Huvejrisu i njegovim drugovima: **'Kada nastupi namaz neka vam ezani jedan od vas.'**, a oni su došli Poslaniku kao delegacija, i (nakon toga) otputovali su svojim porodicama, pa im je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, naredio da ezani jedan od njih. Zatim, dokaz je i to što Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nije ostavljao ezan i ikamet ni kada je u mjestu svog boravka ni kada je putnik, već je ezanio na svojim putovanjima i naređivao Bilalu, radijallahu ‘anhu, da ezani. Zato je ispravno mišljenje da je ezan obavezan i onima koji su u svom mjestu i onima koji su na putu. “Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zadil-mustakni', 2/19. (op. rev.)

²⁰ Terdži' je, kako kaže imam Nevevi u svome komentaru na Muslimov Sahih (4/81.), učenje kelimei šehadeta u ezanu po dva puta u sebi, a dva puta na glas, kako bi ljudi čuli. (op. prev.)

²¹ Osim što se na ikamet doda po dva puta: kad kameti-s-salatu, nakon hajja ale-l-felah. (op. prev.)

Bilal nije učio ezan po terdži'u²², a ikamet bi učio skraćeno.

Vrijednost ezana

Lijepo je da mu'ezzin podigne glas kada uči ezan, jer svaki čovjek ili džin koji čuje njegov glas biće mu svjedok na Sudnjem danu u njegovu korist.

Mu'ezzinu se oprašta sve dokle se njegov glas čuje i ima nagradu kao svako ko sa njim klanja.

Abdullah b. Abdurrahman b. ebi Es-Sa'as'ah El Ensari, a zatim El-Muzeni prenosi od svoga oca, od djeda da ga je obavijestio kako mu je Ebu Se'id El-Hudri kazao: „**Vidim da voliš pustinju i ovce, pa zato kada budeš ezanio za namaz kod svojih ovaca ili u pustinji, povisi svoj glas jer svaki čovjek ili džin koji čuje glas mu'ezzina biće mu svjedok na Sudnjem danu u njegovu korist. Ovo sam čuo od Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem.**“²³

Muavija b. ebi Sufjan prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem kazao: „**Mu'ezzini će na Sudnjem danu imati najduže vratove.**“²⁴

²² Učio je onako kako je to danas poznato. (op. prev.)

²³ Bilježi Buharija, br. 609.

²⁴ Bilježi Muslim, br. 387. Tumačeći ovaj hadis, imam Sujuti u svome komentaru na Muslimov Sahih (*Ed-dibadž ala Sahihi Muslim b. El-Hadždžadž*, 2/122) navodi nekoliko stavova, a nekih od njih su: 1. Mu'ezzini će se najviše nadati Allahovoj milosti. 2. Kada ljudima znoj na Sudnjem danu bude stigao do vrata, njima će se vratovi produžiti kako se ne bi utopili u njemu. 3. Oni će biti prvaci i

Jačina djelovanja ezana

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kada se uči ezan za namaz, šejtan pobjegne, bučno puštajući vjetar, da ne čuje ezan. Kada se ezan završi, vrati se. Kada se uči ikamet, on (ponovo) pobjegne. Kada se završi, on (opet) dođe da se ubaci između čovjeka i njegova srca (njegovih misli u namazu) i govori: 'Sjeti se toga i toga!' I tako bude sve dok čovjek ne zaboravi koliko je klanjao.**“²⁵

Ko treba da uči ezan, a ko treba da ikameti?

Sunnet je da isti čovjek koji je proučio ezan prouči i ikamet. Mu’ezzin ima veće pravo da odredi kada se uči ezan, dok imam ima veće pravo da odredi kada će se proučiti ikamet.²⁶

uglednici na Sudnjem danu, jer je običaj kod arapa bio da svoje prvake opisuju kao ljude sa dugim vratovima. (Op. pr.)

²⁵ Bilježi Buharija, br. 608., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 389.

²⁶ Prenosi se od Alije, radijallahu ‘anhu, da je rekao: „**Mu’ezzin ima veće pravo da odredi kada će proučiti ezan, a imam ima veće pravo odredi kada će se proučiti ikamet.**“ Bilježi el-Bejheki u djelu *es-Sunenul-kubra*, sa jakim senedom kao riječi Alije, radijallahu ‘anhu (op. rev.)

Dakle, mu'ezzin ne treba da uči ikamet osim ako mu imam ne ukaže na to išaretom, pogledom, ustajanjem i sl.²⁷

Sunnet je da se rečenica ezana uči posebno u jednom dahu ne spajajući je sa sljedećom rečenicom osim riječi riječi *Allahu ekber*, gdje je lijepo da se ova rečenica spoji sa sljedećom *Allahu ekber* u istom dahu.

Nekada se može i svaka rečenica učiti posebno od druge, a onaj ko sluša ezan treba na isti način da ponavlja.²⁸

Kada je u pitanju ikamet, nije prenesen propisani zikir kojeg treba izgovarati onaj ko sluša ikamet.

Uslovi za ispravnost ezana

Rečenice ezana se moraju učiti po redoslijedu,²⁹

²⁷ Prenosi se od Džabira ibn Semure, radijallahu 'anhu, da Bilal ne bi učio ikamet dok Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, ne bi došao, pa kada bi ga vidio, počeo bi sa ikametom. Predaju bilježe Muslim, et-Tirmizi i Ebu Davud. (op. rev.)

²⁸ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: „Kada čujete mu'ezzina, recite isto što i on.“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

²⁹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin o učenju ezana po redoslijedu kaže: „Riječi: 'nije ispravan osim po redoslijedu', znače da ezan nije ispravan osim po redoslijedu, a redoslijed je da počne sa tekbrirom, zatim šehadetom, zatim *hajje ales-salah i hajje 'alel-felah*, zatim tekbir i zatim *la ilahe illallah*. Ako bi to obrnuo ne bi bio ispravan ezan. Dokaz je to **što je ezan ibadet koji je došao u ovakvom obliku, i obaveza je da se izvede onakav kakav je došao u Sunnetu**, zbog riječi Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem: 'Ko radi neko djelo koje nije od naše vjere, odbija mu se.' (Bilježi

i po slijedu jedna iza druge, tj. ne smije proći duži vremenski period između tih rečenica,³⁰ da bude proučen kada nastupi njegovo vrijeme,³¹ da mu'ezzin bude musliman,³² muškarac,³³

Muslim).“ *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zādil-mustakni', 2/30. Također napominje: „... 'kvari ih duga pauza, ili kratka koja je haram', kratka koja je haram **zato što je haram suprotan ibadetu**. Primjer toga je da mu'ezzin uči, a pored njega ima grupa ljudi koji razgovaraju, i on se u toku ezana okrene ka njima i kaže: 'Taj i taj je takav i takav.', ogovarajući ga. Ogovaranje je veliki grijeh, pa kažemo: 'Moraš da ponoviš ezan, jer je pokvaren.', i ovo se možda puno dešava na putovanjima (izletima) kod nekih ljudi.“ *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zādil-mustakni', 2/35. (op. rev.)

³⁰ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako bi razdvojio između dijelova ezana duže vrijeme, ezan bi bio pokvaren, i zato mora da bude zaredom, **jer je to jedan ibadet i nije ispravno da se razdvaja između njegovih dijelova**. Ako se to desi s opravdanjem, poput onog ko kihne ili kašlje, i u tom slučaju nastavlja učiti, jer je napravio pauzu mimo svog izbora.“ *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zādil-mustakni', 2/30. (op. rev.)

³¹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „**Razlog (propisa) je to što je ezan proglašen nastupanja namaskog vremena, a proglašen nastupanja nečega ne biva osim nakon što to nešto nastupi**. Prema tome, ako bi ezanio prije vremena iz neznanja, kažemo mu da ponovi ezan kada nastupi namasko vrijeme.“ *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zādil-mustakni', 2/35. (op. rev.)

³² Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „**Ako bi ezanio nevjernik, ezan bi bio pokvaren, jer je ezan ibadet, a za ispravnog ibadeta se uslovljava islam**.“ *Eš-Šerhul-mumti* 'ala zādil-mustakni', 2/31. (op. rev.)

³³ U *Kuvajtskoj fikhskoj enciklopediji* stoji: „Od obaveznih uslova koje mora ispunjavati mu'ezzin jeste da bude muško, tako da ezan

pouzdan,³⁴
razuman,³⁵
punoljetan,
ili da može razlučivati stvari i pojave,³⁶

žene (muškarcima) nije ispravan, **jer njeno podizanje glasa može izazvati smutnju**, i ovo je kod većine učenjaka, tako da se njen ezan ne važi i ako bi ezanila.“ *El-Meusu 'atul-fikhijjetul-kuvejtije*, 2/367. Ibn Hubejre kaže: „(Četvorica imama) su složni da kada bi žena ezanila muškarcima, to se ne bi važilo.“ *Ihtilaful-e 'immetil- 'ulema* ', 94. (op. rev.)

³⁴ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: „**Imam garantuje, a mu'ezzinu je povjeren emanet. Allahu, Ti uputi imame, i oprostí mu'ezzinima.**“ Bilježe Ahmed u *Musnedu*, Ebu Davud et-Tirmizi, i drugi, i hadis je sahih. Vidjeti: *Irva 'ul-galil*, 1/231., i *es-Selsebil fi ma 'rifetid-delil 'ale-z-zad*, 1/97., izdanje 1406. h. g. (op. rev.)

³⁵ Zato što je ezan ibadet i uslov njegove ispravnosti je nijjet, dok onaj koji nema razum ne može zanijetiti, jer za nijjet je potrebno poznavanje onoga što se nijjeti, i znanje da se od njega traži taj ibadet. U *Kuvajtskoj fikhskoj enciklopediji* stoji: „Uslovljava se da mu'ezzin bude razuman, i nije ispravan ezan kojeg prouči lud ili pijan, **zbog toga što ne razlučuju stvari**, i ako ga prouče – obavezno ga je ponoviti, jer je to nesvjestan govor, i oni u takvom stanju nisu oni od kojih se prima ibadet. Ovo je stav većine učenjaka.“ *El-Meusu 'atul-fikhijjetul-kuvejtije*, 2/367. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže o ovom uslovu: „...zato što 'adalet (ispravnost i pravičnost) iziskuje posjedovanje razuma, dok je od ludog podignuto pero (za pisanje djela).“ *Eš-Šerhul-mumti 'ala zadil-mustakni* ', 2/31. (op. rev.)

³⁶ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Aspekt sa kojeg je ezan nepunoljetnog dječaka koji razlučuje stvari dovoljan jeste to što je ezan zikr, a za zikr se ne uslovljava punoljetstvo. Dječaku se pišu dobra djela, a ne i loša, pa kada zikri Allah mu piše nagradu i njegov

da ezan bude na arapskom jeziku, onako kako je preneseno u sunnetu.

Isti propis ima i ikamet.

Sunneti ezana

Sunnet je da se ezan uči razgovjetno, podignutim glasom,³⁷

da se mu'ezzin okrene u desnu stranu kada igovara: *Hajja ale-s-selah*,

da se okrene lijevo kada izgovara: *Hajja ale-l-felah*.

Ovo se razumije iz sunneta koji nam je prenesen.

zikr je isprava. Zato, kada ezani dječak koji razlučuje njegov ezan biva dovoljnim.

Neki učenjaci kažu: 'Ezan djeteta koje razaznaje stvari ali nije dostiglo šerijatsku punoljetnost (pubertet) nije dovoljan.', **jer se ne može uzdati u njegov govor (o nastupanju namaskog vremena), niti se na njega osloniti**, jer možda ne zna kada Sunce prelazi zenit, ili kada sjenka biva duplo duža od stvari i tome slično.

Neki učenjaci su pojasnili detaljnije rekavši: 'Ako on bude ezanio, i bude mimo njega ezanio drugi (punoljetan) mu'ezzin (u drugoj džamiji) onda nema smetnje, a ako ne bude niko drugi ezanio onda se ne oslanja na njegov ezan, osim ako pored njega ima neko punoljetan, razuman ko poznaje zna da li je nastupilo vrijeme i koji bi ga upozorio. I ovo mišljenje je ispravno.' *Eš-Šerhul-mumti 'ala zadil-mustakni'*, 2/33. (op. rev.)

³⁷ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao Abdullahu ibn Zejdu za ezan: „**Izdiktiraj ga Bilalu, jer on ima jači glas od tebe.**“ Bilježi Ebu Davud, sa hasen senedom. (op. rev.)

Nekada je lijepo da svaku od te dvije rečenice prouči okrenut prema različitim stranama, tj. *da hajja ale-s-selah* počne učiti okrenut desno, a da izgovor te rečenice završi na lijevoj strani, a isto tako i *hajja ale-l-felah*.³⁸

Okretanje prilikom učenja ezana je sunnet, pa makar se učilo i na razglas, jer je takvo nešto preneseno u Sunnetu.

Ako okretanje utiče na smanjenje glasa, onda se ne treba okrećati, jer je podizanje glasa sastavio dio (ruk) ezana.

Sunnet je da mu'ezzin bude jakog glasa,
da poznaje vrijeme kada se uči ezan,
da se okrene prema Kibli,³⁹
pod abdestom,⁴⁰
da stoji,⁴¹

³⁸ Ebu Džuhajfe, radijallahu 'anhu, kaže: „**Vidio sam Bilala kako ezani, pa sam počeo pratiti njegova usta i vidio sam da se okreće lijevo i desno govoreći: hajje ales-salah, hajje 'alel-felah.**“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

³⁹ Šejh el-Albani kaže: „Vjerodostojno je preneseno **od Abdullaha ibn Zejda el-Ensarija, radijallahu 'anhu, da je melek kojeg je vidio u snu kako uči ezan bio okrenut prema Kibli.**“ *Irva'ul-galil*, 1/250., i Ibnul-Munzir kaže: „I složili su se islamski učenjaci da je sunnet okretanje prema Kibli prilikom učenja ezana.“ *El-Idžma'*, 38. (op. rev.)

⁴⁰ Zato što je ezan zikir, poštovan, i njegovo učenje pod abdestom je bliže njegovom poštovanju. Vidjeti: *el-Meusu'atul-fikhijjetul-kuvejtije*, 2/368. (op. rev.)

⁴¹ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao Bilalu: „Ustani i uči ezan za namaz.“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

puštenih ruku,
te da uči ezan da uzdignutom mjestu kako bi se
što bolje čuo.⁴²

Način učenja ezana prenesenog u hadisima

Rečenice ezana se moraju učiti po redosljedu, i po sljedu jedna iza druge, tj. ne smije proći duži vremenski period između tih rečenica i to na jedan od sljedećih načina:

Prvi način: Bilalov ezan koji je mu'ezzinio za vrijeme Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, i on se sastoji iz petnaest rečenica:

1. Allahu ekber
2. Allahu ekber
3. Allahu ekber
4. Allahu ekber
5. Ešhedu en lā ilāhe illellah
6. Ešhedu en lā ilāhe illellah
7. Ešhedu enne Muhammeden resulullah
8. Ešhedu enne Muhammeden resulullah
9. Hajja ale-s-salah
10. Hajja ale-s-salah
11. Hajja ale-l-felah
12. Hajja ale-l-felah

⁴² Jedna ashabijka iz plemena Benu-Nedždžar kaže: „**Moja kuća je bila jedna od najviših kuća oko džamije, i Bilal je na njoj učio ezan za sabah.**“ Bilježi Ebu Davud, a šejh Albani ga ocjenjuje kao hasen. Vidjeti: *Irva'ul-galil*, 229.

13. Allahu ekber
14. Allahu ekber
15. lā ilāhe illellah⁴³

Drugi način: Ezan Ebu Mahzure koji ima devetnaest rečenica, s četiri tekbira na početku, uz terdži'.⁴⁴

Ebu Mahzure veli: „**Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, mi je lično izdiktirao ezan, kazavši: 'Reci:**

Allahu ekber,

Allahu ekber,

Allahu ekber,

Allahu ekber!

Ešhedu en lā ilāhe illallāh,

ešhedu en lā ilāhe illallāh.

Ešhedu enne Muhammeden resulullah,

ešhedu enne Muhammeden resulullah. - dva

puta, pa opet izgovori povišenim glasom:

Ešhedu en lā ilāhe illallāh,

ešhedu en lā ilāhe illallāh.

Ešhedu enne Muhammeden resulullah,

ešhedu enne Muhammeden resulullah.

Hajje ales-salah,

⁴³ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 499., i Ibn Madže, br. 706.

⁴⁴ Autor u drugom djelu kaže: „Način terdži’a je da mu’ezzin najprije tihim glasom dva puta kaže *la ilahe illallah*, a zatim da isto to kaže povišenim glasom, i da isto tako uradi sa *ešhedu enne muhammeden resulullah*.“ *Meusu’atul-fikhil-islamijj*, 2/396. (op. rev.)

**hajje ales-salah.
Hajje alel-felah,
hajje alel-felah.
Allahu ekber,
Allahu ekber.
La ilāhe illallāh.**“⁴⁵

Treći način: Na isti način kao i ezan Ebu Mahzure, osim što se tekbir na početku izgovara samo dva puta, tako da ovaj ezan ima sedamnaest rečenica.⁴⁶

Četvrti način: Da se riječi ezana izgovaraju po dva puta, samo *riječi lā ilāhe illelah* na kraju jednom, tako da ezan ima trinaest rečenica.

Ibn Omer je kazao: „**Riječi ezana su se, u vrijeme Allahovog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, izgovarale po dva puta, a riječi ikameta po jedanput, osim što se po dva puta izgovaralo: Kad kametis-salatu, kad kametis-salatu.**“⁴⁷

Sunnet je da se koriste u raznim prilikama i na raznim mjestima različite forme ezana kako bi se oživio sunnet, osim ako se ne strahuje od toga da će to izazvati nesuglasice, onda se treba učiti na jedan način.

⁴⁵Hadis je dobar, a bilježe ga Ebu Davud, br. 503., i ovo je njegova verzija, i Tirmizi, br. 192.

⁴⁶ Bilježi Muslim, br. 379.

⁴⁷ Hadis je dobar, a bilježi ga Ebu Davud, br. 510., i Nesai, br. 628., i ovo je njegova verzija.

Mu'ezzin će na sabahskom ezanu, nakon riječi *hajja ale-l-felah*, dodati dva puta riječi: *Es-salatu hajrun mine-n-nevm* i ove riječi se na sabahskom ezanu uče bez obzira koji se od spomenutih načina ezana koristio.

Ko ima prednost da uči ezan?

Ako bude više mu'ezzina i takmiče se ko će proučiti ezan,

onda će se dati prednost onome ko ima bolji glas,
zatim potpuniji u vjeri i razumu,
zatim onaj koga izaberu džematlije,
zatim na način da se izvlači ko će učiti ezan.⁴⁸

Dozvoljeno je da jedna džamija ima više mu'ezzina.⁴⁹

⁴⁸ Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Ezan ima veliku vrijednost, i treba čovjek da bude mu'ezzin, osim ukoliko tu ima neko ko radi kao mu'ezzin, jer u tom slučaju nikome nije dozvoljeno da pređe preko njega i ezani osim ukoliko mu on to dozvoli, i tome slično. Znači, nemojte misliti da čovjek treba da pohita da ezani u džamiji prije mu'ezzina koji tu radi, jer je to nepravda prema njemu, i Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: **'Neka ne predvodi čovjek čovjeka u mjestu njegove ovlasti, osim uz njegovu dozvolu.'**“ Vidjeti: *Šerhu rijadis-salihin*, 5/33. (op. rev.)

⁴⁹ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je imao dva mu'ezzina, Bilala ibn Rebbaha i Ibn Umme Mektuma, što bilježe Buhari i Muslim. Vidjeti: Ibn Hadžer, *Telhisul-habir*, 1/208. (op. rev.)

Propis učenja više ezana za jedan namaz

Za svaki od pet obaveznih namaza se uči kada nastupi vrijeme, po jedan ezan, osim za sabah⁵⁰ i džumu kada se treba učiti dva ezana.

Sunnet je da se prvi sabahski ezan uči otprilike sat vremena prije nastupanja zore, dok se prvi džumanski ezan treba učiti prije drugog ezana bar onoliko koliko je potrebno da se može okupati i doći do džamije. To je otprilike sat vremena.

Ko spaja namaze, proučiće ezan za prvi namaz, a onda će za svaki farz proučiti ikamet.⁵¹

Ezan za džumu biva kada se imam popne na minber i sjedne.

Kada se broj ljudi povećao u vrijeme halife Osmana, dodan je još jedan ezan, a ashabi su pristali na to. Ikamet se na džumi smatra trećim pozivom.⁵²

⁵⁰ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Bilal uči ezan dok je noć, pa jedite i pijte dok ne prouči ezan Ibn Umme Mektum.**“ Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

⁵¹ Zato što Džabir ibn Abdullah, radijallahu ‘anhu, **prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, spojio na Arefatu između podne i ikindije, i između akšama i jacije, učeći po jedan ezan i po dva ikameta.** Bilježi Muslim. (op. rev.)

⁵² Od es-Sa’iba ibn Jezida se prenosi da je rekao: „**Prvi ezan na danu džume u vrijeme Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, Ebu Bekra i Omera je bio kada imam sjedne na minber, pa kada je bio Osman (halifa) narod je bio mnogobrojniji te je povećao treći ezan.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

Propis puštanja snimljenog ezana

Ezan je ibadet koji se svakog dana ponavlja pet puta, tako da je za ezan potrebno imati namjeru (nijjet) i potrebno je taj ibadet s namjerom izvršiti.

Prenošenje ezana putem tehnoloških pomagala, radio televizijskih prijemnika i sl. može da ima dva stanja:

1. Ako se ezan prenosi direktno i uživo, onda za njim treba ponavljati, bez obzira da li to bilo u mjestu gdje čovjek živi ili nekom drugom mjestu. Pohvalno je ponavljati za ezanom pa makar se na takav način ponavljao i više puta, iz razloga što je ezan zikir, a zikir je propisan.

2. Ako je ezan snimljen i kao takav se prenosi preko raznih tehnoloških pomagala, onda nije propisano za njim ponavljati, iz razloga što je ezan ibadet, a ibadeti su Objavom propisani i definisani, a za ezan je potrebno imati namjeru (nijjet).

Korištenje snimljenog ezana se zapostavlja ovaj simbol islama, te kao takav, ezan kao da nije ni proučen, jer nije na stepenu šerijastki propisanog ezana. Ovo važi bez obzira da li se ezan puštao na takav način u mjestu gdje čovjek boravi, bolnici, aerodromu i drugim mjestima.

Propis ezana prije njegovog vremena

Nije dozvoljeno učiti ezan prije vremena i takav ezan kao da nije ni proučen. Sunnet je da se prvi ezan za sabah uči prije drugog onoliko vremena koliko je potrebno da se osoba sehuri, ili koliko je potrebno da se onaj ko je klanjao noćni namaz odmori ili odspava kako bi bio spremniji za namaz, ili koliko je potrebno da se spavač razbudi, ili onoliko koliko je potrebno da onaj ko klanja noćni namaz završi klanjanje sa vitar namazom.

Kada nastupi zora, tada se uči drugi ezan za sabah.

Ukoliko se zbog vrućine malo odgodi podne namaz bilo bi pohvalno,⁵³ a pohvalno je odgoditi i jaciju.⁵⁴

Sunnet je da se uči ezan kada se na putovanju želi obaviti namaz, a kada se u svome mjestu boravka, onda se ezan uči kada mu nastupi vrijeme.⁵⁵

⁵³ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, bi odložio podne namaz kada bi bila žestoka vrućina da malo zahladni, a kada bi bilo hladno, poranio bi sa namazom obavivši ga u njegovom prvom vremenu. Vidjeti: *Sahihul-Buhari*, br. 902., i *et-Tenvir šerhul-džami 'is-sagir*, 8/332. (op. rev.)

⁵⁴ Ebu Berze el-Eslemi, radijallahu 'anhu, je rekao, opisujući kada je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, klanjao namaze: „**Volio je da odocni jaciju.**“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

⁵⁵ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin je rekao: „Ezan i ikamet su vadžib onima koji su u svom mjestu i koji su na putu, a dokaz je to što je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao Maliku ibnul-Huvejrisu i njegovim drugovima: '**Kada nastupi namaz neka vam ezani jedan od vas.**' a oni su došli Poslaniku kao delegacija, i (nakon toga) otputovali su svojim porodicama, pa im je Poslanik,

Vrijednost ponavljanja za mu'ezzinom

Abdullah b. Amr b. El-As prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kazao: „**Kada čujete mu'ezzina ponavljate za njim i govorite ono što on govori, a zatim donesite salavat na mene, jer ko na mene donese jedan salavat, Allah na njega donese deset, zatim molite Allaha da mi podaru El-Vesile, jer je to mjesto u Džennetu koje će pripasti jednom Allahovom robu, a ja se nadam da sam to ja. Onaj ko bude molio da mi Allaha podari El-Vesile, biće mu dozvoljen šefat (zagovaranje).**“⁵⁶

Šta će govoriti onaj ko čuje ezan?

Sunnet je onome ko čuje ezan da kaže sljedeće:

1. Treba da ponavlja riječi koje uči mu'ezzin, osim kada kaže hajja ale-s-salah i hajja ale-l-felah. Nakon

sallallahu 'alejhi ve sellem, naredio da ezani jedan od njih. Zatim, dokaz je i to što Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije ostavljao ezan i ikamet ni kada je u mjestu svog boravka ni kada je putnik, već je ezanio na svojim putovanjima i naređivao Bilalu, radijallahu 'anhu, da ezani. Zato je ispravno mišljenje da je ezan obavezan i onima koji su u svom mjestu i onima koji su na putu. “Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti' 'ala zadil-mustakni'*, 2/19. (op. rev.)

⁵⁶ Hadis je hasen sahih, a bilježi ga Ebu Davud, br. 503., i ovo je njegova verzija, i Tirmizi, br. 192.

što kaže te riječi, treba proučiti: lā havle ve lā kuvvete illā billāhi.

2. Nakon što se završi ezan sunnet je donijeti salavat na Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.

3. Sunnet je da nakon salavata prouči dovu koju prenosi Džabir b. Abdullah u hadisu gdje Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kaže: „**Ko nakon što čuje ezan prouči sljedeću dovu biće mu dozvoljeno da se zauzimam za njega. Ta dova je:**

اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ، وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ
وَالْفَضِيلَةَ، وَأَبْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ

Allāhumme rabbe hazihi-d-da'veti-t-tammeti ve-s-salati-l-kai'meti ati Muhammeden el vesilete ve-l-fadilete veb-'ashu mekamen mahmuden ellezi ve'adtehu.“

Allahu moj, Gospodaru ovog savršenog poziva i nastupajućeg namaza, podari Muhammedu El-Vasile i svako dobro i proživi na uzvišenom mjestu koje si mu obećao.⁵⁷

4. Nakon što mu'ezzin kaže kelimei šehadet treba reći dovu koju prenosi Sa'd b. Ebi Vekkas u hadisu gdje Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, veli: „**Ko kada čuje**

⁵⁷ Bilježi Muslim, br. 379.

mu'ezzina kaže sljedeće riječi biće mu oprosteni prijašnji grijesi. Ta dova je:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ، رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا

'Ešhedu en lā ilāhe illellah vahdehu lā šerike lehu ve enne Muhammeden abduhu ve resulu. Raditu billāhi rabben, ve bi Muhammedin resulen, ve bi-l-islami dinen.

Svjedočim da je samo Allah bog koji nema sudruga i da je Muhammed Njegov rob i poslanik. Zadovoljan sam da mi je Allah Gospodar, Muhammed poslanik, a islam vjera.⁵⁸

5. Nakon toga može da uči bilo koju dovu.

Propis ponavljanja ukoliko se uči više ezana

Ezan je ibadet i ponavljati za mu'ezzinom je ibadet.

Ko boravi u jednom mjestu i čuje više mu'ezzina, ponavljat će za prvim, ako čuje drugog ponavljat će i za njim i imat će nagradu zbog toga.

⁵⁸ Hadis je dobar, a bilježi ga Ebu Davud, br. 510., i Nesai, br. 628., i ovo je njegova verzija.

Propis uzimanja naknade za imamet i učenje ezana

Imamet i učenje ezana su dva veličanstvena ibadeta koja moraju biti iskreno u ime Allaha i On za njih daje nagradu.

Zato imam ne treba da uzima *edžr* (الأجر) za svoj posao, niti to treba činiti mu'ezzin, ali može im se dati *džu'l* (الجُعل) iz državne blagajne,⁵⁹ ako svoj posao obavljaju radi Allaha.

⁵⁹ *Edžr* i *džu'l* su vrste naknada za određeni posao s tim da nije dozvoljeno uzeti *edžr* za ibadete poput imameta i ezana, a dozvoljeno je uzeti *džu'l*. Razlika između *edžra* i *džu'la* je u tome što je *edžr* naknada koja proističe iz obostrano obavezujućeg ugovora za uslugu koja je: halal, poznata i ograničena određenim rokom i određenom cijenom, kao da neko iznajmi svoju kuću za rijala na godinu dana. Takav ugovor se naziva *idžara*. *Džu'l* je naknada koja proističe iz neobavezujuće jednostrane ponude određenog imetka onome ko uradi neki dozvoljeni posao, i to je kada neko kaže: „Ko mi vrati izgublenu stvar, dajem mu sto rijala.“, ili: „Ko napravi ovaj zid, dajem mu pedeset rijala.“ Takav ugovor se naziva *džu'ala*. *Džu'alom* (tj. ova ponuda imetka) jedna strana sebe obavezuje, i ona je dozvoljen ugovor koji nije obavezujući za obje strane, i mogu ga prekinuti kada hoće. Ima još nekoliko razlika između ove dvije vrste naknada proisteklih iz dvije vrste ugovora, i za opširnije vidjeti: Muhammed ibn Ibrahim et-Tuvejdžiri, *Meusu'atul-fikhil-islamijj*, 3/527-544. Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Razlika između ugovora *džu'ale* i *idžare* je u tome što *idžara* biva sa određenom konkretnom osobom, za razliku od *džu'ale*, koja je uopštena, pa čovjek kaže: 'Ko uradi to i to, njemu pripada to i to.' Zato je *džu'ala* dozvoljen (neobavezujuć) ugovor. Ako neko kaže: 'Kako dozvoljavate ovo, iako u njemu ima nepoznanica?!, kažemo da

Propis onoga ko uđe u džamiju dok mu'ezzin učí ezan

Takvom je pohvalno da ponavlja za mu'ezzinom, nakon toga da prouči propisanu dovu i ne treba da sjedne dok ne klanja dva rekata tehijjetu-l-mesdžida.⁶⁰

Propis onoga ko izađe iz džamije nakon ezana

Kada mu'ezzin prouči ezan, nije dozvoljeno nikome da izlazi iz džamije⁶¹ osim ako za to ima

ga dozvoljavamo zbog potrebe ljudi za njim, i ovaj ugovor nije u smislu obavezivanja jer radnik može ostaviti posao kad god želi, jer je džu'ala ugovor koji ne obavezuje. Ukoliko ovo ne bi postojalo, ljudi bi pretrpeli veliku štetu. Na primjer, nekom se izgubi deva i on ne može da iznajmi nekog da mu je nađe (tj. ne može s njim sklopiti ugovor *idžare*) jer ta osoba ne zna kada će naći tu devu, tako da ostaje samo *džu'ale*. Tako, kada čovjek kaže: 'Ko mi vrati devu dajem mu sto rijala.', tu imamo naknadu koja je poznata, i posao koji nije poznat, jer on ne zna da li će je neko naći blizu, ili daleko, ili će se možda umoriti misleći da će je naći za dva dana, a ne nađe je osim nakon deset dana, ili je ne nađe nikako. Zato kažemo da se u *džu'ali* ne uslovljava znanje koji je posao potrebno poduzeti, i ovo je od ljepota šerijata.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 10/85. (op. rev.)

⁶⁰ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: „**Kada neko od vas uđe u džamiju neka ne sjeda dok ne klanja dva rekata.**“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

⁶¹ Ebuš-Ša'sa', radijallahu 'anhu, prenosi da je jedan čovjek izašao nakon proučenog ezana, pa je Ebu Hurejre, radijallahu 'anhu, rekao: „**Ovaj je nepokoran Ebul-Kasimu (Muhammedu), sallallahu 'alejhi ve sellem**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

opravdan razlog, poput bolesti ili obnavljanja abdesta i sl.⁶²

Vremenski period između ezana i ikameta

U šerijatu nije precizirano vremenski koliko treba proći između ezana i ikameta, ali je potrebno čekati onoliko koliko je potrebno da se neko abdesti, klanja sunnete (ako postoje prije farza), a to je otprilike četvrtina sata. Dakle, taj period treba da bude onoliki koliko je potrebno da dođe onaj koji je van džamije ili dok klanja i prouči nešto iz Kur'ana onaj ko je u džamiji.

Dozvoljeno je proučiti ikamet odmah nakon ezana ako to ne vodi u propuštanje sunneta ili biva razlogom da ljudi zakasne na namaz.

Kada je u pitanju putnik, on treba da prouči ezan i odmah nakon toga da prouči ikamet, osim prilikom sabah namaza.⁶³

⁶² Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Ko čuje ezan u ovoj mojoj džamiji, a zatim izade bez potrebe i ne vrati se, taj je munafik.**“ Bilježi ga et-Taberani u *el-Mu’džemul-eusat*, i Ebu Davud kao mursel, i bilježi ga el-Bejheki u *es-Sunenul-kubra*, i ed-Darimi, i šejh el-Albani ga ocjenjuje kao vjerodostojan kada se podupre svim senedima kojima je prenesen (sahih li gajrihi). (op. rev.)

⁶³ Zato što Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nije klanjao sunnete obaveznih namaza na putu, ali nije izostavljao sabahski sunneti ni kod kuće ni na putovanju. Vidjeti: Muhammed Nasiruddin el-Albani *Silsiletul-ehadisi-s-sahiha*, 6/315. (op. rev.)

Ako imam smatra da treba precizirati vrijeme koje treba da prođe između ezana i ikameta, kako bi se izbjegle poteškoće i postigla određena korist, on to može učiniti, a ljudi se tome moraju pokoriti.

Načini učenja ikameta preneseni sunnetom

Rečenice ikameta se moraju učiti po redoslijedu, i po slijedu jedna iza druge, tj. ne smije proći duži vremenski period između tih rečenica i to na jedan od sljedećih načina:

Prvi način: Ikamet Bilala koji se sastoji iz jedanaest rečenica, a kojeg je Bilal učio u prisustvu Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.

1. Allahu ekber,
2. Allahu ekber
3. Ešhedu en lā ilāhe illellah
4. Ešhedu enne Muhameden resulullah
5. Hajja ale-s-alah
6. Hajja ale-l-felah
7. Kad kameti-s-salatu
8. Kad kameti-s-salatu
9. Allahu ekber,
10. Allahu ekber
11. La ilāhe illellah.⁶⁴

⁶⁴ Hadis je hasen sahih, a bilježi ga Ebu Davud, br. 499.

Drugi način: Ikamet od sedamnaest rečenica, a to je ikamet Ebu Mahzure:

1. Allahu ekber,
2. Allahu ekber,
3. Allahu ekber,
4. Allahu ekber,
5. Ešhedu en lā ilāhe illellah
6. Ešhedu en lā ilāhe illellah
7. Ešhedu enne Muhameden resulullah
8. Ešhedu enne Muhameden resulullah
9. Hajja ale-s-alah
10. Hajja ale-s-alah
11. Hajja ale-l-felah
12. Hajja ale-l-felah
13. Kad kameti-s-salatu
14. Kad kameti-s-salatu
15. Allahu ekber,
16. Allahu ekber
17. La ilāhe illellah.⁶⁵

Treći način: Ikamet od deset rečenica

1. Allahu ekber,
2. Allahu ekber
3. Ešhedu en lā ilāhe illellah
4. Ešhedu enne Muhameden resulullah
5. Hajja ale-s-alah

⁶⁵ Hadis je hasen sahih, a bilježi ga Ebu Davud, br. 502., i Tirmizi, br. 192

6. Hajja ale-l-felah
7. Kad kameti-s-salatu
8. Kad kameti-s-salatu
9. Allahu ekber,
10. La ilāhe illellah.⁶⁶

Sunnet je da se nekada ikameti na jedan način, a nekada na drugi, kako bi se oživio i očuvao sunnet osim ako se strahuje od toga da će to izazvati nesuglasice, onda se treba učiti na jedan način.

Između ezana i ikameta pohvalno je činiti dovu, klanjati, zikriti, Kur'an učiti.

Dozvoljeno je koristiti mikrofone prilikom ezana i ikameta, namaza, hutbe, ako za tim ima potrebe, a ako nema potrebe onda je bolje da se ne koriste. Ako se njima izazove neka šteta i pometnja, onda će se klanjati bez njega.

Način učenja ezana kada je kiša i jaka hladnoća

Sunnet je mu'ezzinu da prilikom velike hladnoće ili u kišnoj noći i sl., nakon što kaže dva puta hajja ale-l-felah, ili nakon ezana prouči ono što je preneseno u sunnetu za tu priliku:

Ela sallu fi-r-rihali

⁶⁶ Hadis je dobar, a bilježi ga Ebu Davud, br. 510., i Nesai, br. 628.

Klanjajte u mjestima vašeg boravka.⁶⁷, ili:

Sallu fi bujutikum

Klanjajte u vašim kućama.⁶⁸

Nekada treba učiti jedno, a nekada drugo, kako bi se time očuvao sunnet, a onaj ko ipak želi da dođe u džemat, može da dođe.

Propis ezana i ikameta na putovanju

Malik b. El-Huvejris veli: „Došla su dva čovjeka kod Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, želeći da krenu na putovanje, pa im je on kazao: 'Kada budete na putovanju, proučite ezan i ikamet, a neka vam imami onaj ko je stariji.'“⁶⁹

Propis ezana i ikameta za namaze

Postoje četiri situacije vezane za propisanost ezana i ikameta prilikom namaza:

1. Namazi koji imaju i ezan i ikamet, a to su pet dnevnih namaza i džuma.

2. Namazi koji imaju ikamet, a nemaju ezana. To je drugi od dva namaza koji se spajaju i namazi koji se naklanjavaju.

⁶⁷ Bilježi Buharija, br. 666., i Muslim, br. 697.

⁶⁸ Bilježi Buharija, br. 901., i Muslim, br. 699.

⁶⁹ Bilježi Buharija, br. 630., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 674.

3. Namaz za koji je vezan poziv sa posebnim izrazima, poput namaza prilikom pomračenja Sunca i Mjeseca.

4. Namazi koji nemaju ni ezana, a ni ikameta, a to su dobrovoljni namazi, dženezze, bajrami, namaz za kišu, i sl.

Vrijeme u kojima se klanja pet obaveznih namaza.

Allah Uzvišeni je stavio u dužnost svakom muslimanu i muslimanki pet namaza tokom noći i dana, iz Svoje milosti prema robovima.

Vrijeme kada nastupa svaki od propisanih farz namaza

Prvo: Podne

Počinje kada Sunce prođe zenit i traje dok sjenka nečega ne bude dužine koliko to nešto.

Klanjanje podne po nastanku njegovog vremena je bolje, osim ako je jaka vrućina. U tom slučaju je sunnet da se odgodi dok malo ne popusti vrućina. Farz podne namaza ima četiri rekata.

Drugo: Ikindija

Ikindija nastupa kada završi podnevsko vrijeme i traje sve dok Sunce ne požuti, a zbog nužde može se klanjati sve dok Sunce ne zađe. Sunnet je da se ikindija što ranije klanja, a farz ikindiye namaza ima četiri rekata.

Treće: Akšam

On se klanja od vremena kada Sunce potpuno zađe dok ne nestane rumenila na nebu. Sunnet je da se akšam što ranije klanja, a farz akšama ima tri rekata.

Četvrto: Jacija

Jacija počinje kada potpuno nestane rumenilo na nebu i traje sve do pola noći.⁷⁰ U slučaju nužde ona se može klanjati do pojave zore.⁷¹ Ako je to moguće, njeno odgađanje do trećine noći, je bolje, a farz jacije se sastoji od četiri rekata.

Peto: Sabah

Ovaj namaz počinje sa nastupom druge zore, a završava izlaskom Sunca i bolje ga je klanjati što ranije. Sunnet je da se sa sabah namazom, kada nastupi zora, počne dok je još mrak i da se završi dok je još mrak, a

⁷⁰ Polovina noći se odredi tako što se izračuna vrijeme od akšama do zore i nađe se sredina između ta dva perioda. (op. prev.)

⁷¹ Abdullah ibn 'Amr ibnul-'As, radijallahu 'anhu, prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: „**Vrijeme jacije je do polovine noći.**“ Bilježi Muslim. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi' lit-Tajjar ve akranih*, 2/82. (op. rev.)

nekada se može klanjati dok ne osvane. Farz sabah namaza ima dva rekata.

Allah Uzvišeni veli:

1. *Obavljaj propise molitve kad Sunce s polovine neba krene, pa do noćne tmine, i molitvu u zoru jer molitvi u zoru mnogi prisustvuju.* (El-Isra, 78.)

2. *Pa, hvaljen neka je Allah kad god omrknete i kad god osvanete - Njemu neka je pohvala i na nebesima i na Zemlji - i predvečer i u podne!* (Er- Rum, 17-18.)

Burejde prenosi da je neki čovjek upitao Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vremenima namaza, pa mu je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Klanjaj s nama u naredna dva dana.**“ Kada je Sunce sa zenita krenilo prema zapadu, naredio je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, Bilalu da uči ezan. Zatim mu je naredio da prouči ikamet za podne. Nakon toga mu je naredio, pa je proučio ikamet za ikindiju, a Sunce je bilo uzdignuto, bijelo i čisto. Kada je Sunce potpuno zašlo, naredio mu je da pozove za akšam namaz. Kada je nestalo rumenila na nebu naredio mu je da pozove za jaciju. Kada se pojavila zora naredio mu je da pozove za sabah namaz.

Drugog dana mu je naredio da odgodi sa podne namazom dok malo ne zahladni, pa je odgodio dok vrućina nije dobro popustila. Klanjao je ikindiju dok je Sunce bilo uzdignuto, a klanjao ju je kasnije nego prvog dana. Klanjao je akšam malo prije nego je nestalo

crvenila, dok je jaciju obavio kada je završila trećina noći. Sabah je klanjao sve dok se nije razvidilo.

Zatim je upitao: „**Gdje je onaj koji je pitao o namaskim vremenima?**“ Čovjek reče: „**Ovdje sam, Allahov Poslaniče. A Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, reče: 'Vrijeme namaza je između ovoga što ste vidjeli.**“⁷²

Propis odgađanja namaza

Obaveza je svakom muslimanu da klanja namaz u njegovom definisanom vremenu. Zabranjeno je odgađati namaz van njegovog predviđenog vremena, osim onome ko ima pravo da ga spoji, zbog straha, ili velike bolesti koja utiče na zaborav namaskog vremena i sl.

Allah Uzvišeni veli: ***Namaz je, uistinu, vremenski propisana obaveza vjernicima.*** (En-Nisa’, 103.)

Kada se klanja namaz u slučaju velikih vrućina?

Kada nastupe velike vrućine, sunnet je da se podne odgodi do pred nastup ikindije, jer Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, veli: „**Kada je velika vrućina, odgodite (podnevski) namaz dok ne popusti vrućina, jer je žega od džehennemske žestine.**“⁷³

⁷² Bilježi Muslim, br. 613.

⁷³ Bilježi Buharija, br. 536., i ovo je njegova verzija i Muslim, br. 616

Klanjanje namaza kada se ne znaju namaska vremena

Allah je iz Svoje milosti učinio da svaki namaz ima svoje vrijeme i znak koji ukazuje na njegovo nastupanje.

Ko živi u području gdje se dan i noć prepoznaju izlaskom i zalaskom Sunca, pa makar i dugo trajali, klanjat će i postiti koristeći se vremenima koja su šerijatom definisana.

Ko živi u područjima gdje Sunce ljeti ne zalazi, niti zimi izlazi ili živi u mjestima gdje noć i dan traju po šest mjeseci, kao što je to slučaj u sjevernim djelovima Azije i Evrope, treba da pet dnevnih namaza klanja u periodu od dvadeset četiri sata, a namaska vremena će određivati oslanjajući se na najbližu državu ili mjesto u kojem se normalno prepoznaju namaska vremena. Allah Uzvišeni veli: *A onome ko se Allaha boji, On će mu olakšati. To su, eto, Allahovi propisi, koje vam On objavljuje. A onome ko se bude Allaha bojao - On će preko ružnih postupaka njegovih preći i još mu veliku nagradu dati.* (Et-Talak, 4-5.)

Uslovi (šartovi) za ispravnost namaza.

Za ispravnost namaza obaveza je ispuniti sljedeće uslove:

1. Čisto tijelo od velike i male apstraktne nečistoće, tj. da ima gusul ili abdest.⁷⁴

2. Čisto tijelo, mjesto i odjelo u kojem se klanja od materijalne nečisti (nedžasesta).⁷⁵

3. Nastup namaskog vremena.

4. Biti lijepo obučen, tj. da se pokrije stidno mjesto (od pupka do koljena) i ramena.⁷⁶

5. Okretanje prema Kibli.⁷⁷

6. Namjera za namaz, tj. prije početnog tekbira mora srcem zanijetiti koji namaz će klanjati i nema potrebe da se to riječima čini.

⁷⁴ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Allah ne prima namaz nekog od vas ako nema abdest sve dok se ne abdesti.**“ Muttefekun ’alejh. (op. rev.)

⁷⁵ Ebu Se’id el-Hudri, radijallahu ‘anhu, prenosi: „**Dok je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, predvodio namaz svojim ashabima, skinuo je svoje nanule i stavio s lijeve strane, pa su ashabi to vidjeli i bacili svoje nanule. Kada je Poslanik završio sa namazom rekao je: ’Zašto ste bacili svoje nanule?’ Rekoše: ’Vidjeli smo tebe da si bacio svoje nanule pa smo i mi bacili naše.’ On reče: ’Džibril mi je došao i obavijestio me da na njima ima nečisti, pa kada neko od vas dođe do džamije neka pogleda u svoje nanule pa ako na njima vidi nečisti neka je obriše, i neka klanja u njima.**“ Bilježe ga Ebu Davud i ed-Darimi sa vjerodostojnim senedom po ocjeni šejha el-Albanija. (op. rev.)

⁷⁶ Uzvišeni Allah kaže: ***O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da molitvu obavite...*** (el-Ea’raf, 31.) (op. rev.)

⁷⁷ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Kada hoćeš obaviti namaz, upotpuni abdest, okreni se prema Kibli i donesi tekbir.**“ Muttefekun ’alejh. (op. rev.)

Vrijeme obaveznog namaza

Obavljanje namaza u njegovom vremenu je najvažniji uslov za ispravnost namaza.

Nije dozvoljeno odgoditi namaz van njegovog vremena zbog toga što je čovjek u stanju nakon spolnog odnosa (džunup), ili zbog toga što ima nekakvu nečistoću na odjeći, ili što nema abdesta ili gusula, ili nije u mogućnosti da klanja stojeći i sl. Obaveza mu je da obavi namaz u njegovom vremenu onako kako može, jer obaveza obavljanja namaza u njegovom vremenu je kao obaveza posta u vrijeme ramazana.

Zato je obaveza učenicima u školama i studentima da namaz obavljaju u njegovom vremenu.

Ukoliko bezumnik (luđak) dođe sebi ili se desi da nevjernik prihvati islam ili se desi da se žena nakon menstrualnog ciklusa očisti u vrijeme dok traje period određenog namaza, obaveza im je da obave taj namaz.

Allah Uzvišeni veli: ***Namaz je, uistinu, vremenski propisana obaveza vjernicima.*** (En-Nisa, 103.)

Način određivanja pravca Kible

Kibla se određuje na osnovu posmatranja Sunca, Mjeseca, zvijezda, polova i sl.

Također se može određivati i pomoću običnog ili elektronskog kompasa i sl.

Način klanjanja onoga ko ne zna pravac Kible

Klanjač se svojim tijelom mora okrenuti prema onome što je Allah, Svojom voljom odredio da bude pravac u namazu, a to je Ka'ba, dok svojim srcem mora biti okrenut ka Allahu Uzvišenom.

Ukoliko iz nekog razloga ne zna gdje je pravac Kible i nije u mogućnosti da nekog pita, poput osobe koja se nalazi u pustinji, onda treba da uloži trud onoliko koliko može u određivanju Kible i da klanja okrenut prema mjestu za koje postoji veća prepostavka da je baš ono pravac Kible. Kada tako klanja, i nakon toga sazna pravi pravac Kible, nije dužan da ponavlja namaz.

Ukoliko se nalazi u naseljenim područjima, onda neće klanjati sve dok ne sazna gdje je Kibla, bez obzira pitao nekog ili se pomagao određenim uređajima i džamijama i sl.

Allah Uzvišeni veli: ***I iz svakoga mjesta u koje dođeš, ti lice svoje Svetom hramu okreni, i gdje god se nalazili, vi lica svoja prema toj strani okrenite.*** (El-Bekare, 150.)

Opis odjeće za namaz

1. Sunnet je da musliman klanja u čistoj i lijepoj odjeći, jer Allah je najpreči od svih da pred Njega izađemo u ukrašenoj odjeći.

Donji dio odjeće treba biti spušten do polovine potkoljenice, ili se može spustiti do kraja potkoljenice, do početka članka.⁷⁸ Dakle, članci ne trebaju biti pokriveni.

Puštanje odjeće ispod članka je zabranjeno i u namazu, a i van njega.

2. Musliman može da obuče bilo koju odjeću, osim odjeće koja je sama po sebi zabranjena, poput svile (za muškarce) ili odjeće na kojoj se nalaze likovi živih bića ili odjeće koja je zabranjena iz razloga što je njeno oblačenje oponašanje suprotnog spola, odjeće koja je previše duga, ili pak odjeće koja je ukradena, otuđena, ili drugih vrsta odjeće koja pobuđuje fitnu ili se smatra odjećom isticanja.⁷⁹

⁷⁸ Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Podigni donji dio odjeće do pola potkoljenica, pa ako nećeš, onda do članka, i čuvaj se spuštanja izara (dio odjeće koji prekriva donji dio tijela) ispod članka, jer doista je to oholost.**“ Bilježe Ebu Davud, et-Tirmizi, ed-Dulabi i drugi sa senedom koji je sahih. Vidjeti: *Silsiletul-ehadis-sahiha*, 3/99. (op. rev.)

⁷⁹ Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je u hadisu kojeg prenosi Ibn Omer, rekao: „**Ko obuče odjeću isticanja (na ovome svijetu), Allah će ga ogrnuti odjećom poniženja na Sudnjem danu.**“ U drugoj verziji stoji: „**Potom će njime potpaliti vatru džehennemsku.**“ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madže. Citirani hadis u različitim verzijama dobrim su ocijenili: Imam Munziri, Iraki, Ibn Muflih, Busiri, Sehavi, Behuti, Adžluni, Albani. Imam Ševkani i Muhammed Han tvrde da su prenosioci ove predaje pouzdani. Vidjeti: *Ihjau ulumid-din*, 4/286. sa opaskama imama Irakija, *El-Adabuš-šerajije*, 2/582., *Misbahuz-zudžadže*, 4/90, *Nejlul-evtar*, 2/111., *El-Mekasidul-hasene*, str. 668, *Keššaful-kinā*, 1/381., *Kešful-hafa*, 2/362., *Er-Revdatur-nedijje*, 1/234. i 3/460., *Sahihut-tergib*,

3. Najbolje je da čovjek klanja u sevbu (arapskog galabiji, dugoj haljini) ili u izaru⁸⁰ i rida'u.⁸¹

Može se klanjati i u pantalonama ako su široke, kroz koje se ne vidi i ne odslikava stidno mjesto.

Allah Uzvišeni veli: ***O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete molitvu obaviti! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.*** (El-E'araf, 31.)

Šta se smatra stidnim mjestom kod muškaraca i žena?

Stidno mjesto kod muškarca je od pupka do koljena,⁸² dok je ženi pred muškarcima koji joj nisu mahremi,⁸³ zabranjeno da otkriva bilo šta.⁸⁴

2/480. Ibn Kajjim kaže: „Sunnet Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, aludira da se čovjek treba odijevati kao što se odijevaju ljudi u njegovoj zemlji.“ Vidjeti: *Haddus-sevb*, str. 27., od šejha Bekra Ebu Zejda. Poznato šerijatsko pravilo glasi: „Običaj je pravosnažan.“ (ar. el-âdetu muhakkemetun). Vidjeti: El-Ešbahu ven-nezair, str. 93, od imama Ibn Nudžejma, Šerhul-kavaidil-fikhijje, str. 219, od šejha Ahmeda Zerke i El-Kavaidul-fikhijjetul-kubra, str. 325, od dr. Saliha Sedlana.

⁸⁰ Izar je komad tkanine koji se nosi oko bokova kao jedina tkanina, nešto slično donjem dijelu ihrama kojeg oblači hadžija. (op. prev.)

⁸¹ Rida' komad tkanine koji se prebacuje preko ramena i kojim se prekriva gornji dio tijela, nešto slično gornjem dijelu ihramu. (op. prev.)

⁸² Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Doista ono što je ispod pupka do koljena je avret.**“ Bilježe Ahmed, Ebu

Kada je riječ o namazu, žena mora pokriti sve osim lica, šaka i stopala, a ako namaz obavlja u blizini muškaraca koji joj nisu bliža rodbina, obavezna je da cijelo tijelo prekrije.

Davud, ed-Darekutni, el-Bejheki, sa senedom koji je hasen. Vidjeti: *Irva'ul-galil*, 1/303. (op. rev.)

⁸³ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Mahremi (žene) sa strane krvnog srodstva su njen otac (uzlazna linija), sin (silazna linija), brat, amidža, sin njenog brata, sin njene sestre i daidža. Ovih sedam vrsta nikada ne može stupiti u brak sa tom ženom.

Mahremi sa strane srodstva po mlijeku su isti kao mahremi po krvnom srodstvu, tako da su joj mahremi po mlijeku njen otac po mlijeku (uzlazna linija), njen sin po mlijeku (silazna linija), brat po mlijeku, amidža po mlijeku, daidža po mlijeku, potomci njenog brata po mlijeku i potomci njene sestre po mlijeku. To je sedam kategorija po mlijeku i sedam po krvnom srodstvu, što je ukupno četrnaest kategorija.

Mahremi po tazbinsku su četiri kategorije: njen svekar, mužev sin, muž njene majke i muž njene ćerke. To su, dakle, preci njenog muža: otac, djed, itd., zatim potomci njenog muža: njegovi sinovi i unuci itd., muž njene majke i muž njene ćerke. Međutim, od te četiri kategorije, tri postaju mahremi samim vjenčanim ugovorom (prije intimnog odnosa), a to su svekar, mužev sin i ćerkin muž, dok majčin muž postaje mahremom tek nakon što ima odnos sa njenom majkom.“ (op. rev.)

⁸⁴ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Žena je avret.**“ Bilježi et-Tirmizi, et-Taberani u *el-Mu'džemul-kebir*, Ibn Adij i Ibn Huzejme u *Sahihu*, i hadis je vjerodostojan sa svim senedima koji ga podupiru. Vidjeti: *Irva'ul-galil*, 1/303. (op. rev.)

Propis mijenjanja nijjeta tokom namaza

1. Svako djelo mora imati svoj nijjet i nije dozvoljeno mijenjati sa preciziranog ibadeta na precizirani, poput toga da čovjek mijenja nijet sa ikindiye na podne.

Također nije dozvoljeno mijenjati sa općeg namaza na precizirani, kao npr. da čovjek klanja dobrovoljni namaz, a potom promijeni nijjet na sabah namaz.

Dozvoljeno je promijeniti sa preciziranog na opći, kao npr., da onaj ko klanja farz samostalno, a zatim promijeni nijjet u nafilu,⁸⁵ kako bi mogao stići na farz u džematu koji se uspostavio.

2. Dozvoljeno je onome ko klanja kao muktedija da promijeni nijjet i postane imam;⁸⁶

Dozvoljeno je onome ko klanja sam da promijeni nijjet i postane imam;⁸⁷

⁸⁵ Zato što je niži nivo sadržan u višem, ali ne i obratno. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi' lit-Tajjar ve akranih*, 2/202. (op. rev.)

⁸⁶ Kao u slučaju da imam izgubi abdest i čovjek iza njega preuzme njegovo mjesto i nastavi imamiti ljudima. Dokaz je to što je dozvoljena promjena nijjeta onoga klanja **sam** u nijjet da bude imam, kao što će doći u sljedećoj fusnoti, što je promjena nijjeta koji je na nižem nivou od nijjeta muktedije u nijjet imameta, pa je samim tim preče da bude dozvoljena promjena nijjeta muktedije u nijjet imameta. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi' lit-Tajjar ve akranih*, 2/192-214. (op. rev.)

Dozvoljeno je onome ko klanja iza imama da promijeni taj nijjet i da nastavi klanjati samostalno.⁸⁸

Dozvoljeno je i onome ko klanja farz da promijeni nijjet u dobrovoljni namaz, a suprotno nije dozvoljeno.

3. Kada klanjač tokom klanjanja zanijeti da je prekinuo namaz, onda mu je namaz pokvaren i mora ga klanjati iz početka.

⁸⁷ Poput onog ko klanja neku nafilu ili farz, pa mu se priključe drugi tako da im on bude imam. Jedne prilike je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, sa ashabima prolazio pored jednog čovjeka koji klanja sam, pa je rekao: „**Da li ima neko da dobrovoljno klanja sa njim?**“ Bilježe Ebu Davud i et-Tirmizi, i vjerodostojnim ga ocjenjuje Ibn Huzejme. Također, jedne prilike je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, klanjao noćni namaz, pa mu se priključio Ibn Abbas te su klanjali zajedno, tako da mu je Poslanik bio imam. To bilježe Buharija i Muslim u svojim *Sahihima*. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi’ lit-Tajjar ve akranih*, 2/208. (op. rev.)

⁸⁸ Ovo je stav Šafije i jedan rivajet od imama Ahmeda, a razlog je to što je čovjeku dozvoljeno da promijeni nijjet iz toga da klanja sam u nijjet imameta, koji je na višem nivou, pa je preče da bude dozvoljeno promjena nijjeta sa višeg na niži nivo. Nekada čovjek prestane biti muktedija i bez svoje volje, poput muktedije koji zakasni na namaz jedan ili više rekata, koji prestaje biti muktedija nakon što njegov imam preda selam. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi’ lit-Tajjar ve akranih*, 2/209. (op. rev.)

Mjesto namaza

1. Cijela zemlja se smatra mjestom na kojem se namaz može obaviti, osim toaleta, kupatila, nečistih mjesta, torova deva,⁸⁹ mezarja.⁹⁰ Iz ovoga propisa se izuzima dženaza namaz onome ko je zakasnio da je klanja.⁹¹

2. Sunnet je da se klanja na zemlji, a može se klanjati i na sedžadi, prekrivaču, tepihu ili na nečemu ispletenom od pruća veličine lica.

3. Ako ima potrebe za tim, dozvoljeno je klanjati i na putu ako su safovi spojeni, a nema mjesta u džamiji.

4. Najbolje je da čovjek klanja u džamiji koja mu je najbliža i ne treba da traži druge džamije osim ako za to ima šerijatski opravdan razlog.

Propis namaza u nanulama

⁸⁹ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Klanjajte u torovima koza i ovaca, a nemojte klanjati u torovima deva.**“ Bilježe ga Ahmed i et-Tirmizi koji ga ocjenjuje kao sahih. U drugom hadisu kod Tirmizije stoji: „**Ako nađete samo tor koza i ovaca i tor deva, klanjajte u toru koza i ovaca, a nemojte klanjati u torovima deva.**“ i et-Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen sahih. (op. rev.)

⁹⁰ Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Cijela zemlja je mjesto za klanjanje osim hamama i mezarja.**“ Bilježe ga et-Tirmizi, Ebu Davud i Ahmed, a sahihom ga ocjenjuju Ibn Huzejme i ez-Zehebi. (op. rev.)

⁹¹ Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, jednoj siromašnoj ženi klanjao dženazu namaz na groblju.** Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

1. Klanjač može da klanja u nanulama ili mestvama ukoliko su čiste, a ako se boji da će uprljati džamiju ili uznemiriti klanjače, onda će ih skinuti, kao što je to slučaj u današnjem vremenu.

2. Najpreče je da, kada čovjek želi ući u džamiju, da ostavi svoje papuče (obuću) na mjesto predviđeno za to.

Ako klanjač skine obuću i iz straha da je neko ne ukrade i želi da je stavi pored sebe, onda je neće stavljati sa desne strane, nego može da je ostavi između nogu ili na lijevu stranu ukoliko na njoj nema nikog.

Način klanjanja golih osoba

Gole osobe koje ne nađu odjeću⁹² trebaju da klanjaju stojeći ako je mrak i ne vidi ih niko, a onaj ko im je imam, stat će ispred njih. Ako oko njih ima neko i nije mrak, klanjat će sjedeći, a onaj ko im je imam biće u sredini.⁹³

⁹² Poput onih koje presretnu razbojnici i oduzmu im sve što imaju zajedno sa odjećom. Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 2/82., *Hašijetur-reudil-murbi* lit-Tajjar ve akranih, 2/114. (op. rev.)

⁹³ Zato što je tako avret više zastrt nego da klanjaju stojeći i da imam bude ispred njih, i ovo je stav hanbelijskog i hanefijskog mezheba. Njihovo obrazloženje je to da ovdje dolazi do suprotstavljanja između stajanja u namazu i pokrivanja avreta, i oni daju prednost pokrivanju avreta jer ono nikad ne prestaje biti obavezno pored mogućnosti, ni u obaveznim ni u dobrovoljnim namazima, dok je stajanje obavezno u obaveznim namazima, a pohvalno u

Ako bude i muškaraca i žena, u tom će slučaju muškarci klanjati posebno, a žene posebno, i žene će biti iza muškaraca.⁹⁴

Propis ostavljanja naredenog (vadžiba) i praktikovanja zabranjenog (harama)

Ko ostavi naredeno iz neznanja i zaborava, nema opravdanja, pa ko klanja bez abdesta iz neznanja ili zaborava, takav nije griješan, ali mu je obaveza kada se sjeti da uzme abdest i da ponovi namaz.

Ko uradi zabranjeno iz neznanja i zaborava ima opravdanje, kao npr. da klanja u nečistoj odjeći neznanjući da je nečista, ili znajući da je nečista ali zaboravi. Takvom je namaz ispravan i nema grijeha.

Allah Uzvišeni veli: ***Gospodaru naš, ne kazni nas ako zaboravimo ili što nehotice učinimo! Gospodaru naš, ne tovari na nas breme kao što si ga tovario na one***

dobrovoljnim, pa se daje prednost onome što je uvijek obavezno. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi' lit-Tajjar ve akranih*, 2/114-115. (op. rev.)

⁹⁴ Kaže Ebu-n-Nedža Musa el-Hadždžavi: „Oba pola će klanjati zasebno (odvojeno), pa ako ne može, onda će klanjati muškarci (okrenuti prema Kibli), a žene će biti iza njih okrenute leđima (prema Kibli), a zatim obratno.“, tj. zatim će zamijeniti mjesta tako da se muškarci trude da ne vide žene i da žene ne vide ljude, te će žene klanjati ka Kibli, a muškarci će im biti okrenuti leđima iza njih, dajući sve od sebe da jedni drugima ne vide avrete. Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti'*, 2/83., *Hašijetur-reudil-murbi' lit-Tajjar ve akranih*, 2/116. (op. rev.)

prije nas! Gospodaru naš, ne stavljaš nam u dužnost ono što ne možemo podnijeti, pobriši grijeha naše i oprosti nam, i smiluj se na nas. Ti si Gospodar naš pa nam pomozí protiv naroda koji ne vjeruje! (El-Bekare, 286.)

Propisi vezani za džamije

Najbolje mjesto

Allahovim izborom, Kaba je Allahova kuća, dok su ostale džamije Allahove kuće, izborom ljudi.

I jedno i drugo, a i cijela zemlja predstavljaju mjesto na kojem se može Allahu činiti sedžda.

Zbog ovoga, Allahova kuća Kaba je Allahovim odabirom pravac prema kojem trebaju biti okrenute ostale Allahove kuće.

Onaj ko klanja ispred Kabe, mora se okrenuti prema njoj, onaj ko klanja van džamije, mora se okrenuti prema Svetom hramu, a onaj ko klanja u drugim mjestima i područjima, njegov pravac mora da bude pravac u kojem se nalazi Sveti hram.

Allah Uzvišeni veli: ***Okreni zato lice svoje prema Časnome hramu! I ma gdje bili, okrenite lica svoja na tu stranu.*** (El-Bekare, 144.)

Ko je svjestan da je zemlja cijela mesdžid i da se na njoj može klanjati, treba da se stidi Allaha Uzvišenog, da Mu se pokorava i da Mu na njoj ne čini nepokornost.

Gradnja džamija

1. Džamije su Allahove kuće i zato je vjerovjesnicima i poslanicima bila čast da ih grade, a to je čast i vjernicima.

Nevjernicima nije dozvoljeno da projektuju džamije, da ih grade, vode brigu o njima i čiste, jer su oni neprijatelji Allaha, Njegovog poslanika i vjere.

Zbog toga, ne može im se povjeriti gradnja džamija, a o džamijama voditi brigu smiju samo muslimani.

Islamska vlast mora da osigura postojanje džamija za muslimane, jer su to prava koja podanici imaju kod svojih nadređenih.

Ukoliko je vlast nemuslimanska onda treba da brigu o džamijama i islamskim školama prepustiti muslimana kako se ne bi desilo ono što je suprotno šerijatu.

2. Džamija je Allahova kuća i prostor iznad džamije i ispod džamije su njeni prostori, pa zbog toga na džamiji nije dozvoljeno graditi stan, ni za imama, ni za mu'ezzina, niti za bilo koga drugog.

Ako se desi da se džamija ili mesdžid napravi nakon gradnje stanbenog objekta, kao npr. Da se jedan sprat kuće (zgrade) ili jedna osoba uzmu kao mjesto gdje će se obavljati namaz, onda je to dozvoljeno, a stanari koji su živjeli ispod i iznad će ostati u svojim stanovima jer su tu bili i prije mesdžida.

3. Ne bi trebalo da se ispod ili iznad džamija i mesdžida grade sportske dvorane i igrališta, jer se džamije grade radi ibadeta, a ne radi igre, zabave i podizanja glasova.

4. Obaveza je da se vodi briga o čistoći džamija, i toaleti i kupatila moraju da budu van džamije, a ne ispod nje ili iznad. Ako ima potrebe za tim, dozvoljeno je toalete graditi ispod, a nikako iznad džamije.

Način ponašanja prilikom ulaska u džamiju

1. Sunnet je da musliman ide prema džamiji skrušeno i smireno.

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kada čujete ikamet nemojte žuriti, nego krenite na namaz tiho i smireno. Ono što ste stigli klanjajte, a potom dopunite ono što vam je prošlo. Čovjek je u namazu sve dok čeka namaz.**“⁹⁵

2. Sunnet je da se u džamiju uđe desnom nogom i tom prilikom prouči doya:

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

Allāhumme iftah li ebvabe rahmetike/Allahu moj, otvori mi vrata Svoje milosti.⁹⁶

⁹⁵ Bilježi Buharija, br. 908., i Muslim, br. 602., i ovo je njegova verzija.

⁹⁶ Bilježi Muslim, br. 713.

الرَّجِيمِ
أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ

E'uzu billāhi-l-'azīm, ve bi vedžhihi-l-kerim, ve sultanihi-l-kadim, mine-š-šejtāni-r-radžīmi.

Utječem se Velikom Allahu, Njegovim Plemenitim Licem i Vječnom Vlašću da me sačuva od prokletog šejtana.⁹⁷

3. Kada izlazi iz džamije sunnet je da izađe lijevom nogom izgovarajući:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ

*Allāhumme inni es'eluke min fadlike/Allahu, molim Te za Tvoju dobrotu.*⁹⁸

Šta će uraditi musliman kada uđe u džamiju?

1. Nazvat će selam onima koji su već u džamiji, a zatim će klanjati dva rekata. Pohvalno je da što ranije dođe u džamiju, da zikri, uči Kur'an, klanja sve dok ne nastupi vrijeme namaza. Lijepo je da se trudi da klanja u prvom saffu⁹⁹ na desnoj imamovoj strani.¹⁰⁰

⁹⁷ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 466.

⁹⁸ Bilježi Muslim, br. 713.

⁹⁹ Rekao je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem: „**Da ljudi znaju vrijednost učenja ezana i vrijednost prvog saffa, a zatim ne budu našli drugog puta do toga osim izvlačenjem (bacanjem**

2. Treba da se kloni svega što ga odvlači od Allaha, i uznemirava meleke i klanjače oko njega, poput ružnih mirisa, govora rekla kazala, i bavljenja onim što ga se ne tiče.¹⁰¹

Ko dođe u džamiju ili hoće da klanja, treba da ugasi mobilni telefon kako mu to ne bi odvratilo pažnju i kako ne bi uznemirio druge.¹⁰²

strelica), tako bi uradili.“ Bilježi et-Tirmizi, br. 225., i Ibn Madže, br. 998., sa senedom koji je sahih. (op. rev.)

¹⁰⁰ Od Džabira, radijallahu ‘anhu, se prenosi da je rekao: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je ustao da klanja, pa sam došao i stao s njegove lijeve strane, a on me je uzeo za ruku i prebacio me na njegovu desnu stranu. Zatim je došao Džabir ibn Sahr i stao s njegove lijeve strane, pa nas je uzeo za ruke i gurnuo nas da budemo iza njega.**“ Bilježe Muslim i Ebu Davud. I rekao je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, „**Doista Allah i meleki donose salavate na desne strane saffova.**“ Bilježe Ebu Davud i Ibn Madže, a Ibn Hadžer el-Askalani ga ocjenjuje kao hasen. Vidjeti: *Fethul-Bari*, 2/213., *et-Tab‘atus-Selefijje*. (op. rev.)

¹⁰¹ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Ko bude jeo bijeli ili crni luk, ili prasu (praziluk), neka se ne približava našim džamijama, jer meleke uznemirava ono što uznemirava ljude.**“ Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

¹⁰² Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem je rekao: „**Doista klanjač razgovara sa svojim Gospodarom, pa nemojte jedni drugima glasno učiti Kur’an.**“ Hadis bilježi Malik u *Muvetta‘u*, 1/101., i Ahmed u *Musnedu*, 4/344. Kaže šejh el-Albani: „Sened mu je sahih.“, s obzirom na sve senede i druge hadise koji ga podupiru. Kaže Ibn AbdulBerr: „Ako je muslimanu zabranjeno da uznemirava drugog muslimana činjenjem dobrog djela i učenjem Kur’ana, još preče je da mu bude zabranjeno da ga uznemirava nečim drugim.“ Sličan hadis koji podupire ovaj bilježi Abdurrezzak od Ebu Se’ida el-Hudrija da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bio u

3. Propisano je da staratelj vodi djecu u džamiju kako bi im to ušlo u naviku, te kako bi naučili klanjati. Ako su djeca nemirna onda im se mora zabraniti ometanje klanjača.

Propis spavanja u džamiji

Džamije su Allahove kuće sagrađene za ibadet poput namaza, zikra, učenja Kur'ana, učenja vjere i podučavanja.

Spavanje u džamiji ponekad za onoga ko je potreban poput stranca ili siromaha koji nemaju gdje prespavati je dozvoljeno.

Ali uzeti džamiju kao mjesto gdje će se stalno navečer i po danu spavati je zabranjeno, osim ako se radi o boravku u itikafu, ili osobi koja se odmara i sl.

Propis ulaska nečiste osobe u džamiju

Nečista osoba može da ima tri stanja:

svom šatoru u i'tikafu, pa je čuo ashabe kako glasno uče Kur'an, te je otkrio zastor i rekao: „**Doista svako od vas razgovara sa svojim Gospodarom, pa nemojte uznemiravati jedni druge i nemojte podizati glasove jedni drugima učeći Ku'ran.**“ Vjerodostojnim ga je ocijenio en-Nevevi, a oba hadisa je vjerodostojnim ocijenio Ibn Abdulberr. Vidjeti: Muhammed Nasiruddin el-Albani, *Sifetu salatinebijj*, 371-372. (op. rev.)

1. Mala apstraktna nečistoća – onaj ko nema abdest.

Osoba koja je pod ovom vrstom nečistoće, tj. nema abdesta, kada uđe u džamiju neće sjedati dok ne uzme abdest i klanja dva rekata.¹⁰³

2. Žena u menstrualnom ili postporođajnom ciklusu (u hajzu i nifasu).

Takvoj je, ako ima za tim potrebe, dozvoljeno ući i sjediti, ali prije toga mora staviti nešto, poput uloška i sl., kako bi spriječila izlazak krvi.¹⁰⁴

3. Osoba nakon spolnog kontakta ili džunup.

¹⁰³ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Kada neko od vas uđe u džamiju neka ne sjeda dok ne klanja dva rekata.**“ Muttefekun ’alejh. (op. rev.)

¹⁰⁴ Autor je u svojoj knjizi *Meusu ’atul-fikhil-islamijji* naveo dva dokaza za ovo: 1. Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao A’iši da mu doda nešto iz džamije pa je rekla: „**Ja sam u hajzu.**“, na šta je on rekao: „**Nije ti hajz u ruci.**“ Bilježi Muslim. 2. Od Ummu ‘Atijje, radijallahu ‘anha, se prenosi da se rekla: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nam je naredio na bajram namaz izvedemo djevojčice i žene koje su u hajzu, s tim da one koje su u hajzu neće obavljati namaz, ali će prisustvovati hajru i slavlju muslimana.**“ Muttefekun ’alejh.

S tim da u jednoj od verzija ovog hadisa kod Buharije stoji: „**neka se one koje su u hajzu klone musalle (mjestu klanjanja).**“ U *Kuvajtskoj fikhskoj enciklopediji* stoji: „Učenjaci (četiri mezheba) su složni da nije dozvoljeno ženi u hajzu da boravi u džamiji.“ *El-Meusu ’atul-fikhijjetul-kuvejtijje*, 18/322. (op. rev.)

Takvoj osobi je dozvoljeno da prođe kroz džamiju, bez zadržavanja.¹⁰⁵

Svim ovim osobama je dozvoljeno spominanje Allaha, dodirivanja mushafa i učenje Kur'ana,¹⁰⁶ jer

¹⁰⁵ Autor je u svojoj knjizi *Meusu'atul-fikhil-islamiji* je zauzeo stav da je džunubu dozvoljen boravak u džamiji, navodeći kao dokaz hadis kojeg prenosi Ebu Hurejre, radijallahu 'anhu, koji kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je poslao izvidnicu prema Nedždu, pa su došli sa čovjekom iz plemena Benu Hanife, po imenu Sumame ibn Esal, pa ga je vezao za jedan od stubova džamije.**“, što je bilo kada je Sumame bio nevjernik. Hadis je muttefekun 'alejh. (op. rev.)

¹⁰⁶ Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je poslao pismo stanovnicima Jemena u kojem stoji: „**Neka ne dodiruje Kur'an osim ko je čist.**“ Šejh Albani ga je ocijenio vjerodostojnim kada se sakupe svi senedi kojima je prenešen. (*Irva'ul-galil*, 1/158.) **Alija, radijallahu 'anhu, kaže za Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da ih je podučavao Kur'anu, i da ga nije sprečavalo od Kur'ana ništa osim dženabeta.** Bilježi ga Ahmed (1/84., 1/107., 1/124.), Ebu Davud, br. 229., en-Nesa'i, br. 265., et-Tirmizi, br. 146., i kao sahih su ga ocijenili et-Tirmizi, Ibnus-Seken, Ibn Huzejme, Ibn Hibban, el-Hakim, Abdulhakk el-Išbili i el-Begavi u *Šerhus-sunneh*, a kao hasen ga je ocijenio Šu'be ibnul-Hadždžadž. Ibn Hadžer kaže: „Neki su učenjaci ocijenili slabim neke ravije ovog hadisa, ali je istina da je on hasen, i da se njime može dokazivati.“ Vidjeti: Fethul-Bari, komentar hadisa br. 305., i *el-Hulasa*, br. 524., i *et-Telhisul-habir*, br. 184.

Kaže šejh Bin Baz: „Ahmed prenosi sa dobrim senedom od Alije, radijallahu 'anhu, **da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, izašao iz toaleta i proučio nešto od Kur'ana, a zatim rekao: 'Ovo je sa onog ko nije džunub, a što se tiče džunuba, nije dozvoljeno ni jedan ajet.**““ Vidjeti: *el-Musned*, 1/110., i *Medžmu'u fetava Ibni Baz*, 4/384. (op. rev.)

vjernik ne može biti nečist. Ne postoji šerijatski dokaz koji takvo nešto zabranjuje, pa se zbog toga drži osnove, a to je dozvola, iako je bolje sve ovo raditi pod abdestom.

Allah Uzvišeni veli: ***O vjernici, pijani nikako molitvu ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate, i kada ste džunubi - osim ako ste putnici – sve dok se ne okupate.*** (En-Nisa, 43.)

Ebu Hurejre kazuje: „**Dok sam jedne prilike bio džunup, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, me je sreo u jednom od medinskih sokaka, a ja sam se udaljio od njega. Otišao je Ebu Hurejre i okupao se, a zatim kada je došao, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ga je upitao: 'Gdje si bio, Ebu Hurejre?' Ebu Hurejre reče: 'Bio sam džunup pa mi je bilo nezgodno da se s tobom družim dok sam nečist.'** Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, reče: **'Slavljen neka je Allah, musliman ne može biti nečist.'**“¹⁰⁷

Kaže eš-Šeukani: „**Postignut je idžma’ – konsezus** oko toga da nije dozvoljeno za onog ko je džunub da dodiruje mushaf, a u tome se suprotstavio Davud (ez-Zahiri).“ *Nejlul-eutar*, 1/260. Autor je odabrao stav da je dozvoljeno smatrajući slabim predaje koje govore u prilog zabrani, i vraćajući se na osnovu da je musliman čist, a nevjernik nečist. (*Meusu’atl-fikhil-islamijj*, 2/368.) Zatim, autor u poglavlju o usuli fikhu u djelu *Meusu’atl-fikhil-islamijj* kao jedan od uzroka olakšice navodi: „Šesto: postojanje teškoće (u klonjenju nečega), i od olakšica proisteklih iz toga jeste dozvola obavljanja namaza i pored male količine nečisti koja se opršta, dozvola dodirivanja mushafa djetetu, zatim onome ko nema abdest i ženi koja je u hajzu i tome slično.“ 2/274. (op. rev.)

¹⁰⁷ Bilježi Buharija, br. 283., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 371.

Prenosi se da je Aiša kazala: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je jednom prilikom rekao: 'Dodaj mi sedžad u džamije.' 'Imam menstruaciju.' – rekla sam. Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, reče: 'Nije ti menstruacija u ruci.'**“¹⁰⁸

Propis zaključivanja džamija

Nije dozvoljeno zaključavati džamiju kada je vrijeme namaza, a i kada nije, jer su džamije mjesta gdje se čini ibadet i nikome na bilo koji način to ne treba zabranjivati. Međutim, ako u džamijama imaju tepisi, uređaji, ili nešto što se može ukrasti ili pak postoji bojazan da će biti nered u njoj ako se ostavi otvorena cijelo vrijeme, onda nadležni ima pravo da je zaključa u određenim vremenskim periodima, kako bi je na takav način sačuvao od onoga što bi je moglo oskrnaviti.

Propis ukrašavanja džamija

Pokuđeno je uljepšavati i ukrašavati džamije vješanjem ili pisanjem određenih ajeta i sl., jer se na takav način Kur'an izlaže skrnavljenju, klanjačima odvraća pažnja od namaza, a Kur'an je objavljen da se praktikuje, a ne da se njima ukrašavaju zidovi.

¹⁰⁸ Bilježi Muslim, br. 298.

Propis nazivanja selama klanjaču

Pohvalno je nazvati selam klanjaču, a klanjač će odgovoriti išaretom (pokretom) ruke, prsta ili glave.

Suhejb kazuje: „**Prošao sam pored Polanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dok je klanjao i nazvao sam mu selam, pa mi je on išaretom odgovorio.**“¹⁰⁹

Propis rezervisanja mjesta u džamijama

1. Sunnet je da čovjek dođe što ranije u džamiju, a ako ostavi sedžadu na jedno mjesto, kako bi sačuvao mjesto, a on došao kasnije, uradio je stvar suprotnu šerijatu iz dva aspekta:

Prvi: Zakasnio je, a propisano je da dođe ranije.

Drugi: Spriječio je one koji ranije dolaze da sjednu na to mjesto.

Onaj ko nađe sedžadu ili rezervisano mjesto, uzet će je i sjesti na to mjesto, i neće biti grijehšan.

2. Ko dođe u džamiju i sjedne na jednom mjesto, a zatim mora izaći iz opravdanog razloga, kada se vrati, najpreči je da sjedne na to mjesto.

Vrste ljudi po pitanju namaza

Kada je u pitanju namaz, postoji pet vrsta ljudi:

¹⁰⁹ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 925., i Tirmizi, br. 367., i ovo je njegova verzija.

1. Klanjač koji nalazi u namazu svoju radost i sreću

To je onaj koji srcem stoji pred Allahom kao da Ga vidi, koji i formalno i suštinski izvršava namaz u potpunosti i savršeno. On je blizak Allahu i na najvećim je stepenima.

2. Klanjač koji, kada započne namaz učini svoje srce prisutnim pred svojim Gospodarom.¹¹⁰ Takav je obavio ono što je obavezno. Takav će biti nagrađen.

3. Klanjač koji se bori da mu srce bude svjesno da stoji pred Allahom, pa nekada uspe, a nekada ne. Takvom će biti oprošteno, a od namaza će imati onoliko koliko mu je srce bilo prisutno.

4. Klanjač koji redovno obavlja namaz, ali je nemaran spram njega. Dakle, isti je ili bio u namazu ili van njega. Takav je izostavio mnogo toga i možda mu prijete kazna.

5. Nemarni klanjač, koji nekada klanja, a nekad ne klanja.

Takav će shodno propustima biti kažnjen na Sudnjem danu i ovo je ujedno i najgora vrsta klanjača.

Dok onaj ko nikako ne klanja, ima status nevjernika.

¹¹⁰ Tj. od kada počne namaz prisutan je u namazu dok ga ne završi, ali nije na stepenu uživanja u namazu poput prvog. (op. rev.)

Allah Uzvišeni veli:

1. *Ono što žele – vjernici će postići, oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju, i koji ono što ih se ne tiče izbjegavaju.* (El-Mu'minun, 1-3.)

2. *A teško onima koji, kada molitvu obavljaju, molitvu svoju kako treba ne izvršavaju, onima koji se pretvaraju i nikome ništa ni u naručje ne daju!* (El-Ma'un, 4-7.)

Razumijevanje obraćanja i dozivanja Allaha u namazu

Obavljanje namaza se upotpunjuje ukoliko se lijepo izvrši i na najljepši način Allahu obrati, te skrušenošću srca koje je svjesno pred kim stoji.

Iskreni rob je onaj ko svoje izgubljeno srce pronađe i sa njim stupi u namaz.

Srce koje je svjesno Allaha je prva veza koja u namazu spaja nemoćnog i siromašnog sa Svemoćnim i Neovisnim.

Kada srce pristupi namazu i tjelesni organi se pokore, rob se približi Allahu, dobro ga obaspe po cijelom tijelu i Allah Uzvišeni primi namaz, oprost mu grijeha, približi mu se, usliša mu dovu i dadne nagradu.

Kada rob dođe na ovakav stepen, onda on Allaha obožava kao da Ga vidi. Njegovo srce se ispuni strahopoštovanjem, oči suzama, poveća mu se stid, srce obuzme poniznost i ono uživa obraćajući se Allahu, jer je

svjesno Allahove veličine i dobrote, te zbog toga još više Ga veliča, zahvaljuje Mu se, traži oprosta i ispoljava poniznost i potpunu predanost Silnom i Veličanstvenom Gospodaru.

Slavljen je Onaj Koji je počastio roba ovim dnevnim susretom sa Njim, sa namazom koji je veza između roba i Gospodara i ovim obraćanjem koje povezuje siromašnog i Neovisnog na najljepši način, na najljepšem mjestu, putem najljepših riječi i radnji, kroz najljepši vid izražavanja zahvalnosti, veličanja i slave Vladara Svetog.

Ovo je namaz kojim se postiže Džennet, ljubav i blizina Gospodara, Vladara Plemenitog i Samilosnog.

Allah Uzvišeni veli: *Oni koji su se Allaha bojali biće u Džennetskim baščama i pored rijeka na mjestu u kome će biti zadovoljni, kod Vladara Svemoćnoga.* (El-Kamer, 54-55.)

Način obavljanja namaza

Opis Poslanikovog, sallallahu ‘alejhi ve sellem, namaza od početnog tekbira do selama

Allah Uzvišeni je svakom muslimanu i muslimanki u obavezu stavio pet dnevnih namaza, a oni su: podne, ikindija, akšam, jacija i sabah.

Onaj ko želi da obavi namaz, abdestiće, potom se okrenuti Kibli, staviće perdu (sutru) i približiće joj se.

Između njega i perde treba da bude oko tri lakta,¹¹¹ a između mjesta gdje pada na sedždu i perde treba da bude mjesta koliko može jedna ovca da prođe.¹¹²

Ne treba nikome dozvoliti da prolazi između njega i perde, a ko prođe grijesan je. Perda treba biti visine kao zadnji dio sedla jahalice.¹¹³

Ebu Džuhejm prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kada bi onaj koji prođe ispred klanjača znao kakav je grijeh učinio, bilo bi mu bolje da je čekao četrdeset¹¹⁴ nego da prođe ispred njega.**“¹¹⁵

¹¹¹ Hadis o tome bilježe Buhari, 2/459., Ahmed, 2/138., en-Nesa’i, 1/122. (op. rev.)

¹¹² Hadis o tome bilježe Buharija i Muslim. (op. rev.)

¹¹³ Hadis o tome bilježe Muslim, Ebu Davud, et-Tirmizi, Ibn Madže, Ahmed. (op. rev.)

¹¹⁴ U predanju koje bilježi El-Bezzar u *Musnedu*, decidno stoji: „**Bilo bi mu bolje da je čekao četrdeset godina.**“ Hejsemi, u djelu *Medžmeuz-zeva'id*, veli da su sve ravije ovog hadisa pouzdane. Ibn Hibban u Sahihu i Ibn Madže u Sunenu, bilježe od Ebu Hurejrea da je Vjerovjesnik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Da neko čeka stotinu godina, bolje mu je nego da prođe ispred svoga brata dok klanja.**“ U Ibn Madžeovom predanju stoji: „**Da čeka stotinu godina, bolje mu je nego da istupi jedan korak ispred klanjača.**“ En-Nevevi smatra da spomenuti hadisi upućuju na to da je haram prolaziti ispred klanjača. (op. rev.)

¹¹⁵ Bilježi Buahrija, br. 510., i Muslim, br. 507.

Zanijetit će srcem šta želi da klanja i izgovoriti početni tekbir riječima: *Allahu ekber*.¹¹⁶

Nekada može zajedno sa tekbirom da podigne ruke,¹¹⁷

nekada nakon njega,¹¹⁸

a nekada prije.¹¹⁹

¹¹⁶ Od A'iše, radijallahu 'anha, se prenosi da je rekla: „**Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem je otpočinjao namaz tekbirom.**“ Bilježi Muslim. Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Druge riječi mimo ovih (Allahu ekber) nisu dovoljne ako bi se izgovorile umjesto njih. Kada bi čovjek rekao: *Allahul-edžell* (*Allah je najveličanstveniji*), ili: *Allahu edžellu*, ili *Allahu ea'zam* (*Allah je najveličanstveniji*), i tome slično, ne bi bilo ispravno, jer su izrazi zikrova striktno određeni objavom i u njima se zadržava na ono što je došlo u šerijatskom tekstu, i nije ih dozvoljeno mijenjati, jer možda u njima ima neko od značenja za koje mi mislimo da ga drugi izrazi sadrže, ali ustvari nije tako. Ako bi čovjek rekao: *Allahu-l-ekber*, neki učenjaci smatraju da je ispravno, a drugi kažu da nije, i tačno mišljenje je da nije ispravno.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/21. Ovaj tekbir je rukn i namaz bez njega nije ispravan. Kaže Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „Ključ namaza je čistoća, njegov početak je tekbir, a njegov kraj je predavanje selama.“ Bilježe Ebu Davud, et-Tirmizi, Ibn Madže, ed-Darimi i drugi, vjerodostojnim ga smatraju el-Hakim, Ibnus-Seken i drugi, a et-Tirmizi kaže: „Ovo je najvjerodostojniji hadis u ovom poglavlju i najljepši.“ (op. rev.)

¹¹⁷ Prenosi se od Ibn Omera, radijallahu 'anhu, da je rekao opisujući Poslanikov namaz: „**Zatim je podigao ruke dok je izgovarao tekbir do naspram ramena.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

¹¹⁸ Od Ebu Kilabe se prenosi **da je vidio Malika ibnul-Huvejrisa kada bi klanjao kako donosi tekbir, a zatim podiže ruke, i koji je zatim rekao da je vidio Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da tako radi.** Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

Ruke će podignuti na način da ispruži šake,¹²⁰
okrenutih dlanova prema Kibli,¹²¹
u visini ramena,¹²² a nekada u visini ušiju,¹²³ kako
bi očuvao i oživio sunnet.

Stavit će desnu ruku preko lijeve¹²⁴ tako da desnu
šaku nasloni na vanjski dio lijeve šake i zglob i početak
podlaktice,¹²⁵

¹¹⁹ Od Ibn Omera, radijallahu ‘anhu, se prenosi da je rekao opisujući
Poslanikov namaz: „**Kada bi ustao na namaz, podigao bi ruke dok
ne bi bile naspram njegovih ramena, a zatim bi donio tekbir.**“
Bilježi Muslim. (op. rev.)

¹²⁰ Prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, da je rekao:
„**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi, kada bi
počinjao namaz, podigao ruke ispružujući (šake).**“ Bilježe Ahmed
u *Musnedu*, Ebu Davud, et-Tirmizi i en-Nesa’i u *Sunenima*, i
vjerodostojnim ga je ocijenio Hakim, a sa njim se složio ez-Zehebi.
Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi’ lit-Tajjar ve akranih*, 2/230. (op.
rev.)

¹²¹ Ibnul-Kajjim kaže, opisujući Poslanikov, sallallahu ‘alejhi ve
sellem, namaz: „On bi, sallallahu ‘alejhi ve sellem, podigao ruke
donoseći tekbir, ispruženih prstiju, okrenutih (dlanova) prema Kibli.“
Zadul-me’ad, 1/71. Šejh el-Albani kaže: „Što se tiče okretanja
dlanova prema Kibli pri dizanju ruku, nisam naišao na hadis o tome
osim u slučaju početnog tekbira, i taj hadis je slab. (...) Možda je kod
Ibnul-Kajjima taj stav pojačavala analogija na činjenicu da je
(Poslanik) okretao prste prema Kibli na tešehhudu i dr. (na sedždi), a
Allah najbolje zna.“ *Sifetu salatin-nebijj*, 201. (op. rev.)

¹²² Kao u navedenom hadisu od Ibn Omera. (op. rev.)

¹²³ Kao što se prenosi od Malika ibnul-Huvejrisa koji kaže da je
Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem: „**Kada bi donosio tekbir
podiga bi ruke dok ne budu nasprav njegovih ušiju.**“ Bilježi
Muslim. (op. rev.)

nekada se može uhvatiti ljevica i stegnuti desnicom,¹²⁶

nekada se može staviti desna ruka na podlakticu lijeve, ali bez hvatanja podlaktice.¹²⁷

Ruke se mogu vezivati na prsima,¹²⁸ iznad ili ispod pupka,¹²⁹ a skrušeno se treba gledati u mjesto gdje se čini sedžda.¹³⁰

¹²⁴ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Nama, vjerovjesnicima, je naredeno da hitamo sa iftarom, odlažemo sehur i da stavljamo desnu ruku na lijevu u namazu.**“ Bilježi et-Taberani u *el-Mu’džemul-kebir* i *el-Mu’džemul-eusat*, ed-Darekutni i et-Tajalisi, i šejh el-Albani ga ocjenjuje vjerodostojnim uz sve senede kojima je došao i koji ga podupiru. *Sifetu salatin-nebijj*, 205. (op. rev.)

¹²⁵ Va’il ibn Hudžr kaže, opisujući Poslanikov namaz: „**Donio je tekbir i podigao ruke do naspram ušiju, a zatim je stavio desnu ruku na vanjski dio lijeve šake i zglob i podlakticu.**“ Bilježe Ahmed, Ebu Davud i en-Nesa’i, vjerodostojnim ga ocjenjuju Ibn Hibban, Ibn Huzejme, en-Nevevi, Ibnul-Mulekkin i šejh el-Albani. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 209. (op. rev.)

¹²⁶ Va’il ibn Hudžr kaže: „**Vidio sam Allahovog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kada bi stajao (u namazu) da bi uhvatio desnom rukom lijevu.**“ Bilježe ga Ebu Davud i en-Nesa’i, a vjerodostojnim ga je ocijenio šejh el-Albani u *Sifetu salatin-nebijj*, 210. (op. rev.)

¹²⁷ Sehl ibn Sa’d, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Ljudima je naredeno da stavljaju desnu ruku na lijevu podlakticu.**“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

¹²⁸ Zbog hadisa od Va’ila ibn Hudžra koji kaže: „**Klanjao sam sa Poslanikom, sallallahu ‘alejhi ve sellem, pa je stavio desnu ruku preko lijeve na prsima.**“ Bilježe Ibn Huzejme i el-Bejheki, i Ibn Huzejme ga ocjenjuje vjerodostojnim, s tim da mu je u senedu prenosilac po imenu Mu’emmel ibn Ismail, za kojeg Ibn Hadžer kaže

Nakon početnog tekbira će se proučiti dove koje se bilježe u sunnetu:

اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ،
اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي
مِنْ خَطَايَايَ بِالثَّلْجِ وَالْمَاءِ وَالْبَرَدِ

da ima loše pamćenje. (et-Takribut-tehzi, 555.) Zatim bilježi ga el-Bejheki drugim slabim senedom do Va'ila. Zatim, bilježi imam Ahmed hadis u kojem stoji **da je Hulb vidio Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da je stavio desnu preko lijeve na prsima.** Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen, ali u senedu mu je Kabisa ibn Hulb, za kojeg Ibnul-Medini i en-Nesa'i kažu: „Nepoznat.“, dok el-'Idžli kaže: „Pouzdan, tabi'in.“, i Ibn Hibban ga ocjenjuje pouzdanim, a Ibn Hadžer u *Takribu* kaže: „Prihvatljiv.“ Šejh el-Albani je naveo još nekoliko drugih rivajeta koji podupiru hadis Va'ila, ocjenjujući te rivajete da jedni druge podupiru i argumentujući tvrdnju da se njima, zajedno, može dokazivati da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, stavljao ruke na prsa i da je to sunnet. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 215-226. (op. rev.)

¹²⁹ Prenosi se od Alije, radijallahu 'anhu, da je rekao: „**Od Sunneta je stavljaje desne ruke na lijevu ispod pupka.**“, i to je po jednom rivajetu stav Imama Ahmeda i stav Ebu Hanife. Predaju bilježe Ebu Davud, Ibn Ebi Šejbe i drugih sa **slabim lancem prenosilaca.** Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi aler-reudil-murbi*, 240. (op. rev.)

¹³⁰ A'iša, radijallahu 'anha, kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je ušao u Ka'bu, i njegov pogled se nije sklanjao sa mjesta na kojem čini sedždu sve dok nije izašao.**“ Bilježe ga el-Hakim i el-Bejheki, i el-Hakim ga ocjenjuje vjerodostojnim, a sa njim se složio ez-Zehebi. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 230-238. (op. rev.)

Allāhumme bā'id bejnī ve bejne hatājāje kemā bā'adte bejne-l-mešriqi ve-l-magribi. Allāhumme neqqini min hatājāje kemā junekka-s-sevbu-l-ebjedu mine-d-denesi. Allāhummeg-silnī min hatājāje bi-s-seldži ve-l-māi' ve-l-beredi

Allahu moj, odmakni me od grijeha na razdaljinu kolika je od Istoka do Zapada. Moj Allahu, sačuvaj me od grijeha kao što se čuva bijela odjeća od prljavštine. Gospodaru moj, očisti me od grijeha snijegom, vodom, ledom.¹³¹¹³²

¹³¹ Kaže Ibnul-Kajjim: „Upitao sam Šejhul-Islama o značenju Vjerovjesnikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dove: ‘Allahu ti me očisti od grijeha mojih vodom, snijegom i ledom.’, kako se grijesi čiste time? I koja je korist u specificiranju tih stvari? I njegovih riječi na kraju: ‘Hladnom vodom.’¹³¹, kad vrela bolje čisti? On mi kaže: ‘Grijesi izazivaju vrelinu, prljavštinu i slabost srca, tako da ono klone, i u njemu se raspali vatra strasti koja ga uprlja. Greške i grijesi su spram srca poput drva za potpalu koja pojačavaju i raspaljuju vatru. Zbog ovoga kada se god umnože grijesi, vatra u srcu biva žešća, a samo srce slabije. Voda pere prljavštinu i gasi vatru, pa ako je hladna tijelu donosi čvrstinu i snagu. Ukoliko uz to dođe snijeg i led, to je još jače u hlađenju, jačini i čvrstoći tijela, i još bolje otklanja trag grijeha.’ Ovo je njegov govor po značenju, s tim da je u potrebi za dodatnim pojašnjenjem i tumačenjem.“ Vidjeti: Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan min mesajidiš-šejtan*, 1/57., *Mektebetul-me'arif*, Rijad.

Kaže Ibnul-Kajjim: „Upitao sam Šejhul-Islama o značenju Vjerovjesnikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dove: ‘Allahu ti me očisti od grijeha mojih vodom, snijegom i ledom.’, kako se grijesi čiste time? I koja je korist u specificiranju tih stvari? I njegovih riječi na kraju: ‘Hladnom vodom.’¹³¹, kad vrela bolje čisti? On mi kaže: ‘Grijesi izazivaju vrelinu, prljavštinu i slabost srca, tako da ono

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ
غَيْرُكَ

Subhānekellāhume ve bi hamdike, ve
tebārekesmuke, ve te'āla džedduke ve lā ilāhe gajruke.

Tebi i hvala Allahu moj, uzvišeno je Tvoje ime,
Uzvišen si i nema Boga osim Tebe.¹³³

اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Allāhumme rabbe Džebrā'īle ve Mikā'īle ve
Isrāfile, Fātire-s-semāvāti ve-l-erdi, Ālime-l-gajbi ve-š-
šehādeti, Ente tahkumu bejne ibādike fīmā kānū fihī

klone, i u njemu se raspali vatra strasti koja ga uprlja. Greške i grijesi su spram srca poput drva za potpalu koja pojačavaju i raspaljuju vatru. Zbog ovoga kada se god umnože grijesi, vatra u srcu biva žešća, a samo srce slabije. Voda pere prljavštinu i gasi vatru, pa ako je hladna tijelu donosi čvrstinu i snagu. Ukoliko uz to dođe snijeg i led, to je još jače u hlađenju, jačini i čvrstoći tijela, i još bolje otklanja trag grijeha.' Ovo je njegov govor po značenju, s tim da je u potrebi za dodatnim pojašnjenjem i tumačenjem.“ Vidjeti: Ibnul-Kajjim, *Igasetul-lehfan min mesajidiš-šejtān*, 1/57., *Mektebetul-me'arif*, Rijad.

¹³² Bilježi Buharija, br. 744., i Muslim, br. 598.

¹³³ Hadis je ispravan, a bilježe ga Ebu Davud, br. 775., i Tirmizi, br. 243.

jahtelifüne. Ihdinī lime-h-tulife fihī mine-l-haqqi bi iznike, inneke tehdī men tešā'u ilia sirātin musteqīm.

Allahu moj, Gospodaru Džebraila i Mikaila i Israfila, Stvaraoče nebesa i zemlje, Poznavaoče tajnog i javnog, Ti sudiš među Svojim robovima u njihovim sporovima. Uputi me Tvojom voljom da shvatim pravu istinu o onome u čemu se ljudi nisu slagali, jer Ti ukazuješ na Pravi put onome kome hoćeš.¹³⁴

اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا

Allāhu ekber kebīrā, ve-l-hamdu lillāhi kesīren,
ve subhānellāhi bukreten ve esilā

Allah je najveći, beskonačna zahvalnost pripada Allahu i Slavljjen neka si, Allahu moj, jutrom i uvečer.¹³⁵

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ

Elhamdu lillāhi hamden kesīren tajjiben
mubāreken fihi.

Hvala Allahu neizmjernom zahvalnošću, kako
Njemu to samo priliči i dolikuje.¹³⁶

Lijepo je da u različitim prilikama uči različite
dove, kako bi se oživio i očuvao sunnet.

¹³⁴ Bilježi Muslim, br. 770.

¹³⁵ Bilježi Muslim, br. 601.

¹³⁶ Bilježi Muslim, br. 600.

Nakon što prouči jednu od ovih dova treba proučiti:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

E'ūzu billāhi mine-š-šejtāni-r-radžīmi.

Utječem se Allahu od prokletog šejtana.

Allah Uzvišeni veli: *Kada hoćeš Kur'an da učiš zatraži kod Allaha utočište od prokletog šejtana.* (En-Nahl, 98.)

Zatim će proučiti bismillu riječima:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bismillāhi-r-rahmāni-r-rahīmi.

U ime Allaha Milostivog Samilosnog.¹³⁷

Nakon toga će se proučiti sura Fatiha, uz zaustavljanje na svakom ajetu.

Ko ne prouči Fatihu, namaz mu nije valjan.¹³⁸

Kada se za imamom klanjaju namazi (rekati) na kojima se ne uči naglas, obaveza je proučiti Fatihu, a

¹³⁷ Bilježi Buharija, br. 743., i Muslim, br. 399.

¹³⁸ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Nema namaza onaj ko ne prouči *Fatihatul-Kitab.***“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

kada imam uči naglas, treba štititi i pratiti imamovo učenje.¹³⁹

¹³⁹ Učenjaci koji smatraju da je učenje Fatihe stroga obaveza i onome ko klanja za imamom u namazima u kojima imam uči naglas Fatihu i sure, za dokaz uzimaju hadis kojeg prenosi Ubade ibn Samir, radijallahu ‘anhu, u kojem kaže: „**Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nam je predvodio namaz u kojem se uči glasno, pa mu se pomiješalo dok je učio. Nakon namaza nam je prišao i rekao: ‘Da li i vi učite kada ja učim glasno?’ Neko od nas reče: ‘Da, mi tako radimo.**““ Na kraju hadisa stoji da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Nemojte učiti ništa od Kur’ana kada ja učim naglas, osim Ummul-kitab (el-Fatihe).**“ Hadis bilježe imam Ahmed, 5/316., Ebu Davud, br. 824., En-Nesa’i, br. 919., i el-Bejhkeki koji kaže: „Njegov sened je sahih, i prenosioci su mu pouzdani.“ Detaljno obrazloženje vjerodostojnosti ove predaje sa njoj sličnim predajama koje je dodatno pojačavaju vidjeti u djelu *Sifetu salatin-nebijj*, 327-365., od šejha el-Albanija. Kaže šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin: „Ovo je šerijatski tekst koji direktno govori o temi sporenja, pa samim tim biva presuda među onima koji se spore po ovom pitanju, jer ova predaja govori o namazu (za imamom) u kojem se uči naglas, pa se ona uzima u tome. (...) Učenje el-Fatihe je rukn za svakog klanjača, imama, muktediju i onog ko klanja sam, i iz toga se izuzima samo jedan slučaj, a to je onaj ko zakasni na namaz i zatekne imama na ruku’u ili na stajanju ali ne može stići da izuči el-Fatihu. Za ovo šerijatski tekstovi ukazuju da se izuzima. Ako neko upita koji je dokaz za izuzimanje ovog slučaja, kažemo da je dokaz **hadis od Ebu Bekreta kojeg prenosi Buharija u Sahihu, u kojem stoji da je Ebu Bekre stigao na namaz a Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je bio na ruku’u, pa je pohitao i učinio ruku’ prije nego što stigne u saff, a zatim je ušao u saff. Kada je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, završio namaz, upitao je ko je to uradio, pa je Ebu Bekre rekao: ‘Ja.’ Poslanik mu je rekao: ‘Allah ti povećao težnju (vrednoću), ali nemoj to ponavljati.**’, i nije mu

naredio da obnovi taj rekat, a da mu taj rekat nije bio važeći, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi mu naredio da ga ponovi.“

Učenjaci koji smatraju da obaveza učenja el-Fatihe spada sa onog ko klanja za imamom u namazima u kojima se uči naglas to dokazuju općim dokazima poput ajeta:

1. ***A kad se uči Kur’an, vi ga pomno slušajte i šutite da bi vam se smilovalo...***(el-Ea’raf, 204.), zatim hadisa:

2. **„Kada ustanete na namaz neka vas predvodi neko od vas, a kada imam uči onda pomno slušajte (ćuteći).“** Bilježi ga Ahmed, 4/415., Ibn Madže, 1/279., ed-Darekutni, el-Bejheki i drugi, a spor među muhaddisima se vodi oko dodatka „onda ga pomno slušajte (ćuteći)“, jer se u većini verzija ovog hadisa ne spominja taj dodatak. Šejh el-Albani, nakon detaljnog navođenja mnogih verzija ovog hadisa i rivajeta koji ga podupiru kaže: „Međutim, nije skriveno da je ovo dodatak kojeg prenose dvojica pouzdanih prenosilaca (tj. u dva različita seneda), koji se uzimaju za dokaz, tako da je obaveza prihvatiti taj dodatak. Ovo posebno važi pošto dodatak ne kontrira onome čemu je dodano, već se slaže sa njegovim značenjem, jer pomno slušanje (ćuteći) učenja onoga ko uči (tj. imama) spada u potpunost klanjanja za imamom, jer neko (tj. imam) uči ljudima koji ga pomno ne slušaju, takvi ga nisu istinski uzeli za imama.“ Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 353.

3. Zatim, za dokaz uzimaju i hadis kojeg prenosi Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, koji prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio ashabima da uče sa imamom i dodaje: „Zatim su ljudi prestali učiti Kur’ana kada Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, uči naglas.“** Hadis bilježe Ahmed, 2/284., et-Tirmizi, br. 826., i Ibn Madže, br. 848., i et-Tirmizi ga ocjenjuje hasenom (dobrim). Kažu da je ovim derogirano učenje el-Fatihe iza imama na rekatima na kojima imam uči naglas.

4. Dokazuju i time da se nećije pomno slušanje onoga ko uči uz aminovanje ustvari smatra i njegovim učenjem, kao u slučaju kada je Musa, a.s., dovio Allahu, a Harun pomno slušao i aminovao, i Allah je za obojicu rekao: ***Uslišana je dova vaša.*** (Junus, 89.), čime

Nakon Fatihe, i imam i onaj ko klanja za njim, a i onaj ko klanja sam, trebaju izgovoriti *amin*. Ako se radi o namaza na kojima se uči u sebi, onda se i *amin* u sebi uči, a ako su u pitanju namazi gdje se uči nagalas, i *amin* treba glasno proučiti. I imam, a i oni koji klanjaju za njim, u tom slučaju trebaju zajedno da izgovore *amin*.

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kada imam kaže *amin* i vi recite *amin*. Onaj čije se *amin* poklopi sa aminanjem meleka biće mu oprošteni prošli grijesi.**“¹⁴⁰

Vail b. Hudžr prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, izgovarao *amin* glasno.¹⁴¹

Nakon Fatihe treba na prva dva rekata proučiti suru ili nešto lahko iz Kur'ana.¹⁴²

je Musaovo učenje dove učinio i Harunovim učenjem, iako je Harun samo slušao i aminovao.

Prva skupina učenjaka na to odgovara da su sve ovo uopšteni dokazi koji se tiču učenja nečega uopšteno, dok su njihovi dokazi konkretni za el-Fatihu, i konkretnim dokazima se daje prednost nad opštim, tj. da konkretni imaju ulogu izuzimanja te konkretne stvari iz opštih dokaza. Vidjeti: Muhammed ibn Salih el-Usejmin, *eš-Šerhul-mumti*, 3/296-303. i 4/172-178., Muhammed Nasiruddin el-Albani, *Sifetu salat-in-nejij*, 300-383., *Hašijetut-Tajjar ve akranih aler-reudil-murbi*, 3/147. (op. rev.)

¹⁴⁰ Bilježi Buharija, br.780., i Muslim, br. 410.

¹⁴¹ Hadis je ispravan, a bilježe ga Ahmed, br. 18841., i Ebu Davud, br. 932., i ovo je njegova verzija.

¹⁴² Ebu Katade, radijallahu ‘anhu, kaže **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na prva dva rekata učio el-Fatihu i dvije sure, a na drugom rekatu samo el-Fatihu.** Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

Nekada će dugo učiti, a nekada kratko, zbog putovanja, kašlja, bolesti ili plača djeteta.¹⁴³

U većini slučajeva treba da prouči cijelu suru, a nekada je može podijeliti na dva rekata,¹⁴⁴ nekada istu suru može da ponovi i na drugom rekatu,¹⁴⁵

a nekada na jednom rekatu može učiti više sura.¹⁴⁶

Kur'an treba da lijepo i razgovjetno uči.¹⁴⁷

Glasno treba učiti na dva rekata farza sabah namaza, prva dva rekata akšama, prva dva rekata jacije, dok u sebi treba učiti na podne i ikindiji namazu,¹⁴⁸

¹⁴³ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Ja nekada želim odužiti namaz, pa čujem plač djeteta i skratim namaz, ne želeći da otežam njegovoj majci.**“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

¹⁴⁴ A'iša, radijallahu 'anha, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učenje sure el-Ea'raf podijelio na dva rekata akšama.** Bilježi ga en-Nesa'i, sa vjerodostojnim senedom, a predaje koje pojačavaju vjerodostojnost ovog hadisa bilježe Ahmed, Ibn Huzejme, el-Bejheki, i drugi. Vidjeti detaljno obrazloženje u djelu: *Sifetu salatin-nebijj*, 2/487. (op. rev.)

¹⁴⁵ **Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je proučio suru ez-Zilzal na oba sabahska rekata.** Bilježi Ebu Davud, a en-Nevevi ga ocjenjuje vjerodostojnim. Vidjeti: *el-Medžmu'*, 3/384., *Sifetu salatin-nebijj*, 2/435. (op. rev.)

¹⁴⁶ Prenosi Ibn Mes'ud **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učio po dvije sure na jednom rekatu.** Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

¹⁴⁷ Uzvišeni Allah kaže: ***i izgovaraj Kur'an pažljivo (razgovjetno)*** ... (el-Muzzemmil, 4.)

¹⁴⁸ Upitan je Habbab ibnul-Erett, radijallahu 'anhu, po čemu su znali da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, uči na podne i ikindiji

te na trećem rekatu akšama, i na druga dva na jaciji.¹⁴⁹

Treba da staje na kraju svakog ajeta.¹⁵⁰

Sunnet je da se na sljedećim farz namaza uče ove sure (ajeti):

1. Sabah namaz

Lijepo je da se uče duge sure iz *mufessala*.¹⁵¹

Mufessalom se smatraju sure od Kaf do kraja Kur'ana, a sam *mufessal* se djeli na: *Tivalu-l-mufessal* (*duge sure mufessala*), od Kaf pa do sure En-Nebe', *Evsatu-l-mufessal* (*srednje sure mufessala*), od En-Nebe' do Ed-Duha i *Kisaru-l-mufessal* (*kratke sure mufessala*) od Ed-Duha do En-Nas.¹⁵²

namazu, jer se tada ne uči naglas, pa je odgovorio: „**Po pomeranju njegove brade.**“ Bilježi Buharija, Ebu Davud, Ibn Madže i drugi. (op. rev.)

¹⁴⁹ Dokaz za ovo, osim brojnih hadisa, jeste i konsenzus svih učenjaka od prvih i potonjih generacija. Vidjeti: en-Nevevi, *el-Medžmu'*, 3/389., Ibn Hazm, *Meratibul-idžma'*, 33. (op. rev.)

¹⁵⁰ Ummu Seleme, radijallahu 'anha, kaže: „On bi učio ajet po ajet, stajući.“ Bilježe Ebu Davud, Ahmed i vjerodostojnim ga ocjenjuju ed-Darekutni, ez-Zehebi i drugi. *Sifetu salat-in-nebijj*, 293. (op. rev.)

¹⁵¹ Ebu Hurejre, radijallahu 'anhu, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na sabahu učio duge sure mufessala.** Hadis bilježe Ahmed i en-Nesa'i, a Ibn Hadžer kaže: „Sened mu je sahih.“ (op. rev.)

¹⁵² Nazvane su mufessal (razdvojene), jer kako kaže šejh Menna El-Kattan, u djelu *Mebahis fi ulumi-l-Kur'an* (str. 146) se često razdvajaju bismillom. (op. prev.)

Sunnet je da na prvom rekatu uči duže, a na drugom kraće.¹⁵³

Petkom na farzu sabah namaza sunnet je da se uči sura es-Sedžda na prvom rekatu, a sura el-Insan¹⁵⁴ na drugom.¹⁵⁵

Nekada se mogu učiti i sure iz grupe *Evsatu-l-mufessal*¹⁵⁶ i *Kisaru-l-mufessal*.¹⁵⁷

2. Podne namaz

Na prvom rekatu će dulje učiti nego na drugom, a uči se otprilike na svakom od njih oko trideset ajeta.¹⁵⁸

¹⁵³ Ebu Katade, radijallahu ‘anhu, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na drugom rekatu sabaha, podne i ikindije namaza učio kraće nego na prvom.** Muttefekun ’alejh. (op. rev.)

¹⁵⁴ Njeno drugo ime je ed-Dehr. (op. rev.)

¹⁵⁵ Hadis o tome da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tako postupao bilježe Buharija i Muslim. (op. rev.)

¹⁵⁶ Amr ibn Hurejs, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako na sabahu uči Izeš-šemsu kuvviret** (et-Tekvir).“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

¹⁵⁷ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je proučio suru ez-Zilzal na oba sabahska rekata. Bilježi Ebu Davud, a en-Nevevi ga ocjenjuje vjerodostojnim. Vidjeti: *el-Medžmu’*, 3/384., *Sifetu salatin-nebijj*, 2/435. (op. rev.)

¹⁵⁸ Ebu Se’id el-Hudri, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je stojao na prva dva rekata koliko traje učenje trideset ajeta na svakom rekatu, a na druga dva rekata koliko traje učenje petnaest ajeta. Stajao je na prva dva rekata koliko traje učenje petnaest ajeta, a na druga dva koliko pola od toga.**“ Bilježe Ibn Hibban, Ahmed, Muslim, Ebu Davud i drugi, a ovo je Ibn Hibbanova verzija i šejh el-Albani ga

Nekada se uči dugo, a nekada se uče kratke sure.¹⁵⁹ Na druga dva rekata se nakon Fatihe ne uči ništa.¹⁶⁰

Nekada imam može da glasno uči neki ajet kako bi ga džematlije čule.¹⁶¹

3. Ikindija namaz

Na prvom rekatu će duže učiti nego na drugom, a uči se otprilike na svakom od njih oko petnaest ajeta.¹⁶²

ocjenjuje vjerodostojnim. Vidjeti: *et-Ta'likatul-hisan*, 3/317., *Sifetu salatin-nebijj*, 2/462. (op. rev.)

¹⁵⁹ **Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je nekada učio suru el-Burudž i et-Tarik.** Bilježe Buharija u *Džuz 'ul-kira'eh*, Ebu Davud, en-Nesa'i, et-Tirmizi, ed-Darimi i drugi, i et-Tirmizi kaže: „Hadis je hasen sahih.“ (op. rev.)

¹⁶⁰ Veliki broj učenjaka smatra dozvoljenim učenje Kur'ana na zadnjim rekatima podne, ikindije, akšama i jacije, zbog toga što Ebu Se'id el-Hudri, radijallahu 'anhu, prenosi **da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na zadnja dva rekata podne namaza stojao koliko traje učenje petnaest ajeta**, kao u već navedenom hadisu, i Imam Malik ibn Enes prenosi da je Ebu Bekr es-Siddik, radijallahu 'anhu, na trećem rekatu proučio el-Fatihu i osmi ajet sure Alu 'Imran. Bilježi je u *el-Muvetta'*, a sened predaje je sahih, kako kaže en-Nevevi u *el-Medžmu'u*, 3/383. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 2/437. (op. rev.)

¹⁶¹ Ebu Katade, radijallahu 'anhu, kaže: „**Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi na prva dva rekata podne namaza učio el-Fatihu i dvije sure, a na druga dva el-Fatihu, i učinio bi ponekad da čujemo po koji ajet.**“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

¹⁶² Ebu Se'id, radijallahu 'anhu, kaže: „**Procijenili smo da Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, stoji na prva dva rekata podne namaza koliko traje učenje trideset ajeta, koliko traje**

Na druga dva rekata se nakon Fatihe ne uči ništa.
Nekada imam može da glasno uči neki ajet kako
bi ga džematlije čule.

4. Akšam namaz

Na prva dva rekata se uče sure iz grupe *Kisaru-l-mufessal*,¹⁶³ a nekada se mogu učiti iz sure iz *Tivala* i *Evsata*.¹⁶⁴

Nekada se može na dva rekata učiti sura El-E'araf, a nekada El-Enfal.

Na trećem rekatu se osim Fatihe ne uči ništa.

5. Jacija namaz

Na prva dva rekata se uče sure iz grupe *Evsatu-l-mufessal*,¹⁶⁵ a na druga dva rekata se nakon Fatihe ne uči ništa.

učenje sure *Tenzilu (es-Sedžda)*.“ Bilježe Ahmed i ovo je njegova verzija, zatim Muslim, Ebu Davud i drugi. (op. rev.)

¹⁶³ Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na akšamu učio kratke sure *mufessala*.** Hadis bilježe Ahmed i en-Nesa’i, a Ibn Hadžer kaže: „Sened mu je sahih.“ (op. rev.)

¹⁶⁴ Šejh Muhamme ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Ali, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je nekada na sabahu učio kratke sure *mufessala*, a na akšamu duge. Tako je jedanput na sabahu učio suru *ez-Zilzal* na oba rekata, a jedanput je na akšamu proučio el-Ea’raf (od 206 ajeta), i učio je et-Tur, i el-Murselat, a ovo su neke od najdužih sura.“ *Eš-Šerhul-mumti’*, 3/76. (op. rev.)

¹⁶⁵ Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na jaciji učio srednje sure *mufessala*.**

Nakon što prouči Fatihu i suru, malo će šutjeti koliko može da uzme vazduha¹⁶⁶

i podići će ruke u visini ušiju ili ramena,¹⁶⁷ izgovarajući Allahu ekber.

Svoje ruke (šake) će staviti i čvrsto uhvatiti koljena¹⁶⁸

s tim da prsti budu rašireni jedan od drugoga.¹⁶⁹

Hadis bilježe Ahmed i en-Nesa'i, a Ibn Hadžer kaže: „Sened mu je sahih.“ (op. rev.)

¹⁶⁶ Od Semure ibn Džunduba, radijallahu 'anhu, se prenosi **da bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dva puta zastao, kada bi započeo namaz, i kada bi završio učenje el-Fatihe i sure prije ruku'a.** Hadis bilježe Ahmed, et-Tirmizi i drugi, i et-Tirmizi kaže: „Hadis je hasen.“ (op. rev.)

¹⁶⁷ Abdullah ibn Omer, radijallau 'anhuma, kaže da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „**Podizao ruke naspram ramena kada bi počeo namaz, zatim kada bi donio tekbir za ruku', i kada bi se vratio sa ruku'a.**“ Muttefekun 'alejh. Ovakav postupak je od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenesen mutevatirom. Vidjeti: *Sifetu salat-in-nejj*, 2/602. (op. rev.)

¹⁶⁸ Od Sa'da ibn Ebi Vekkasa se prenosi da je za mjesto stavljanja šaka na ruku'u rekao: „Naređeno nam je ovo.“, a zatim šakama uhvati svoja koljena. Bilježi Buharija u djelu *Ref'ul-jedejni fis-salah*, zatim Ebu Davud, Ahmed i drugi, a ed-Darekutni kaže: „Njegov sened je vjerodostojan i postojan.“ Šejh el-Albani kaže: „Ispunjava šartove Muslima.“ *Sifetu salat-in-nejj*, 2/628. (op. rev.)

¹⁶⁹ Va'il ibn Hudžr, radijallahu 'anhu, kaže: „**Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, kada bi otišao na ruku'u, raširio prste.**“ Bilježi el-Hakim i kaže da je sahih po uslovima Muslima, a sa njim se složio i ez-Zehebi. (op. rev.)

Laktove treba udaljiti od tijela,¹⁷⁰
glava treba da bude poravnata sa leđima,¹⁷¹
a leđa prava.¹⁷²

Na ruku se treba smiriti i veličati svoga
Gospodara.

Na ruku'u se igovaraju sljedeće dove:

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ

Subhāne Rabbije-l-azim.

Slavljen neka je moj Veliki Gospodar.¹⁷³

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي

Subhānekellāhumme rabbenā ve bi hamdike.

Allāhummagfirli.

**Veličanstven si Ti, Gospodaru, i Tebi neka je
hvala. Allahu, oprosti mi.¹⁷⁴** Ovu dovu treba
puno ponavljati na rukū i na sedždi.

¹⁷⁰ Ebu Humejd prenosi: „**Pa ih je (ruke) udaljio od svojih bokova.**“ Bilježe et-Tirmizi, Ebu Davud, Ibn Huzejme i drugi, a hadis je vjerodostojan i slično prenosi nekoliko ashaba. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebiji*, 2/635. (op. rev.)

¹⁷¹ Od A'īše, radijallahu 'anha, se prenosi da je rekla, opisujući Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, položaj na ruku'u: „**I nije podizao glavu niti bi je spuštao, već između toga.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

¹⁷² Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao čovjeku koji je nepravilno klanjao: „**A kada odeš na ruku' stavi ruke na koljena i ispravi leđa...**“ Bilježe Ahmed i Ebu Davud sa senedom koji je sahih. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebiji*, 2/639. (op. rev.)

¹⁷³ Bilježi Muslim, br. 772.

¹⁷⁴ Bilježi Buharija, br. 794., i Muslim, br. 484.

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

Subbūhun, Quddūsun, Rabbu-l-melā'iketi ve-
r-Rūhi.

Slavljeni, Sveti, Gospodar meleka i Rūha
Džibrila.¹⁷⁵

اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسَلْتُ، خَشَعَ لَكَ سَمْعِي،
وَبَصْرِي، وَمَخِي، وَعَظْمِي، وَعَصْبِي

Allāhumme leke reka'tu ve bike āmentu, ve
leke eslemtu. Haše'a leke semī' ve besarī ve muhḥī ve
'azmī ve 'asabī.

Allahu moj, Tebi ruku' činim i Tebe vjerujem,
pred Tobom su skrušeni moj moj sluh, vid, mozak,
moje tijelo i moje biće.¹⁷⁶

سُبْحَانَ ذِي الْجَبْرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ

Subḥāne zi-l-džeberūti ve-l-melekūti, ve- l-
kibrijā'i ve-l-'azameti.

Neka si slavljen, Ti, Koji posjeduješ silu, vlast,
veličinu i uzvišenost.

Ovu dovu treba učiti i na ruku'u i na sedždi.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Bilježi Muslim, br. 487.

¹⁷⁶ Bilježi Muslim, br. 771.

¹⁷⁷ Hadis je ispravan, a bilježe ga Ebu Davud, br. 873., i Nesai, br. 1049.

Nekada može da uči jednu, a nekada drugu dovu, a nekada može da uči sve zajedno kako bi oživio i očuvao sunnet.

Zatim se treba podignuti sa ruku'a dok se u potpunosti ne ispravi i svaka kost se ne vrati na svoje mjesto.¹⁷⁸

Dižući se sa ruku'a, treba podignuti i ruke u visini ušiju¹⁷⁹

ili ramena.¹⁸⁰

Nakon toga će ih svezati na prsa ili pustiti niz tijelo.¹⁸¹

¹⁷⁸ Od A'īše, radijallahu 'anha, se prenosi da je rekla: „**I kada bi se vraćao sa ruku'a ne bi išao na sedždu dok se ne bi potpuno ispravio.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

¹⁷⁹ Od Malika ibnul-Huvejrisa se prenosi da je vidio Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako je podigao ruke naspram ušiju kada bi išao na ruku', i kada bi se vratio sa ruku'a. Bilježe en-Nesa'i, Ebu 'Avane, Ahmed i drugi, a sened mu je vjerodostojan po uslovima Muslima. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 2/707. (op. rev.)

¹⁸⁰ Abdullah ibn Omer, radijallau 'anhuma, kaže da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „**Podizao ruke naspram ramena kada bi počeo namaz, zatim kada bi donio tekbir za ruku', i kada bi se vratio sa ruku'a.**“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

¹⁸¹ Ovo je stav hanbelijskog mezheba, a dokaz im je to što nema nijedne predaje koja govori o tome gdje se stavljaju ruke nakon podizanja sa ruku'a, pa čovjek može da bira. Vidjeti: *El-Insaf meaš-šerh*, 3/492. **Drugo mišljenje** je da je sunnet staviti desnu ruku preko lijeve. Kaže šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin: „Ono što izgleda očito je da je sunnet staviti desnu ruku preko lijeve podlaktice, zbog općenitosti hadisa kojeg prenosi Sehl ibn Sa'd, a koji je vjerodostojan u Buharijinom *Sahihu*: 'Ljudima je naređivano da stavljaju desnu ruku preko lijeve podlaktice u namazu.' Kada pogledaš u

Ako je u pitanju imam ili onaj ko sam klanja, treba proučiti:

سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

Semi'allāhu limen hamideh.

Čuo je Allah onoga ko Ga hvali.¹⁸²

Kada se ispravi, i imam i onaj ko klanja iza njega, a i onaj ko klanja sam, trebaju da kažu:

رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ

Rabbenā ve leke-l-hamdu.

Gospodaru naš, Tebi hvala.¹⁸³

općenitost ovih riječi: 'u namazu', a nije rekao: 'na kijamu', postaje ti jasno je propisano da se na stajanju nakon ruku'a staviti desnu preko lijeve, jer u namazu ruke tokom ruku'a bivaju na koljenima, a tokom sedžde na zemlji, tokom sjedenja bivaju na butinama, a tokom stajanja – koje obuhvata prije i poslije ruku'a – čovjek stavlja desnu ruku preko lijeve podlaktice, i ovo je ispravno.“ *Eš-Šerhul-mumti* ', 3/104. Abdurrahman ibn Kasim kaže: „I zato što se vezivanjem ruku iskazuje veće poštovanje prema Allahu nego puštanjem.“ *Hašijetu Ibni Kasim*, 2/49. **Treće mišljenje** je da je vezivanje ruku nakon ruku'a novotarija. Kaže šejh Albani: „Ne sumnjam da je stavljanje ruku na prsa na ovom stajanju novotarija i zabluda, jer o tome apsolutno nije preneseno nijedan hadis, od hadisa koji govore o namazu, a koliko ih je samo veliki broj! Da to ima ikakve osnove, bilo bi nam prenijeto makar jednim senedom, a tome u prilog ide i da niko od selefa nije ovo radio, niti je iko od imama hadisa to spomenuo, koliko znam.“ *Sifetu salat-in-nebijj*, 2/701. (op. rev.)

¹⁸² Bilježi Buharija, br. 732., i Muslim, br. 411.

¹⁸³ Bilježi Buharija, br. 732., i Muslim, br. 411.

A može se kazati i:

رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

Rabbenā leke-l-hamdu.

Gospodaru naš, Tebi hvala.¹⁸⁴

اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

Allāhumme rabbenā leke-l-hamdu.

Allahu, Gospodaru naš, Tebi hvala.¹⁸⁵

Može reći i:

اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ

Allāhumme rabbenā ve leke-l-hamdu.

Allahu, Gospodaru naš, Tebi hvala.¹⁸⁶

Nekada se može učiti jedno, a nekada drugo, kako bi se oživio i očuvao sunnet.

Nekada može nakon ovih dova učiti i:

حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ

Hamden kesiren tajjiben mubāreken fihi.

Gospodaru naš, Tebi pripada hvala beskonačna, lijepa hvala u kojoj je svaki blagoslov.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Bilježi Buahrija, br. 789.

¹⁸⁵ Bilježi Buharija, br. 796., i Muslim, br. 409.

¹⁸⁶ Bilježi Buharija, br. 795.

¹⁸⁷ Bilježi Buharija, br. 799.

Nekada može dodati i:

مِلْءَ السَّمَوَاتِ، وَمِلْءَ الْأَرْضِ، وَمَا بَيْنَهُمَا وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَهُ، أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيتَ، وَلَا مَانِعَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يُنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

Mil'e-s-semavati ve mil'e-l-erdi ve ma bejnehumā ve mil'e ma ši'te min šej'in ba'du, ehle-s-senai' ve-l-medždi, lā mani'a lima e'atajte ve lā m'uti lima mene'ate, ve lā jenfe'u ze-l-džeddi minke-l-džeddu.

Onoliko koliko može napuniti nebesa i koliko može napuniti Zemlju, koliko može napuniti prostor između njih i onoliko koliko Ti hoćeš poslije toga. Ti si dostojan svake hvale, veličine i slave. Što Ti daš, niko ne može spriječiti. Što Ti spriječiš, to niko ne može dati. Nijednom bogatašu neće kod Tebe bogatstvo koristiti.¹⁸⁸

A nekada može dodati i:

مِلْءَ السَّمَوَاتِ، وَمِلْءَ الْأَرْضِ، وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ، بَعْدَ أَهْلِ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكَلْنَا لَكَ عَبْدٌ، لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيتَ، لَا مَانِعَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يُنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

Mil'e-s-semavati ve mil'e-l-erdi ve mil'e ma ši'te min šej'in ba'du, ehle-s-senai' ve-l-medždi, ehaqqu ma kale-l-abdu, ve kulluna leke-l-abdu, lā

¹⁸⁸ Bilježi Muslim, br. 478.

mani'a lima e'atajte ve lā m'uti lima mene'ate, ve lā jenfe'u ze-l-džeddi minke-l-džeddu.

Onoliko koliko može napuniti nebesa i koliko može napuniti Zemlju, onoliko koliko Ti hoćeš poslije toga. Ti si dostojan svake hvale, veličine i slave. To je najstvarnije i najdoličnije što rob može izgovoriti, a svi smo mi Tvoji robovi. Što Ti daš, niko ne može spriječiti. Što Ti spriječiš, to niko ne može dati. Nijednom bogatašu neće kod Tebe bogatstvo koristiti.¹⁸⁹

Sunnet je da se dugo ostane na ovom stajanju i uče ove dove i zikrovi i da se prilikom toga bude smireno.¹⁹⁰

Zatim će pasti na sedždu izgovarajući tekbir *Allahu ekber*.¹⁹¹

Sedždu će učinti na sedam dijelova tijela: dvije šake, dva koljena, dva stopala, i čelom i nosom koji se računaju jednim dijelom.¹⁹²

¹⁸⁹ Bilježi Muslim, br. 477.

¹⁹⁰ Sabit prenosi da je Enes ibn Malik, radijallahu ‘anhu, rekao: „Klanjat ću vam kao što sam vidio Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da klanja.“ Zatim je stajao nakon podizanja sa ruku’a toliko da su pomislili da je zaboravio, i isto tako je uradio kada se uspravio sa sedžde. Muttefekun ’alejh. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi se uspravio sa ruku’a tak oda svaki kost u kičmi dođe na svoje mjesto. Bilježi Buharija. (op. rev.)

¹⁹¹ Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, je rekao: „Zatim bi donio tekbir kada bi krenuo na sedždu.“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

Spustiće koljena, pa ruke,¹⁹³

¹⁹² Od Ibn 'Abbasa se prenosi da je rekao: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se čini sedžda na sedam dijelova tijela i da se pritom ni kosa ni odjeća ne sprečavaju od padanja na zemlju: čelo, dvije ruke, dvije noge i dva koljena.**“ Bilježi Buharija. U drugom rivajetu kod Buharije stoji da je Ibn Abbas kod spomena čela rukom pokazao i na nos, kao da se broje kao jedan dio. (op. rev.)

¹⁹³ Ovo je stav Ebu Hanife, Šafije i Ahmeda ibn Hanbela, dok je suprotan stav zauzeo imam Malik. Šejh Muhammed ibn Usejmin kaže, potvrđujući ovaj stav: „Ovo iziskuje šerijatski tekst koji se prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i govori da je on tako radio, i taj tekst je potvrđen (vjerodostojan) od njega, ili skoro da je potvrđen. Ovo, također, iziskuje i razum. (...) Što se tiče toga da je ovo potvrđeno od riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ili skoro potvrđeno, to je hadis od Ebu Hurejre, radijallahu 'anhu, koji prenosi da je Allahov Poslanik alejhissalatu ves-selam rekao: '**Kada neko od vas ide na sedždu neka ne pada poput deve.**' (Bilježe imam Ahmed u *Musnedu* i Ebu Davud u *Sunenu*) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio padanje poput deve, a deva prvo spušta ruke, tj. prednji dio prije zadnjeg, kao što se vidi. (...) Što se tiče razumskog dokaza, prirodno je da se tijelo spušta postepeno, kao što sa zemlje ustaje postepeno, pa kada se spušta postepeno, onda se donji dio spušta prije gornjeg, i kada se diže postepeno, gornji dio se diže prije donjeg. (...) Što se tiče produžetka (gore navedenog) hadisa koji glasi: '**...i neka spusti svoje ruke prije svojih koljena.**', tu je došlo do zamjene mjesta izraza, kao što je to dokazao Ibnul-Kajjim (*Zadul-me'ad*, 1/226.), jer ako nije došlo do zamjene mjesta izraza onda bi prvi dio hadisa bio kontradiktoran drugom dijelu hadisa, a govor Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nije kontradiktoran.“ *Eš-Šerhul-mumti*', 3/111-113. Ovaj stav prenosi et-Tahavi od Omera, radijallahu 'anhu, vjerodostojnim senedom (1/151.) Ibnul-Kajjim je detaljno na nekoliko stranica u djelu *Zadul-me'ad*, 1/151., obrazložio svoju tvrdnju da je u dodatku navedenog

Ebu Hurejrinog hadisa došlo do zamjene mjesta izraza, i ako ne kažemo tako da hadis biva kontradiktornim. Cijeli hadis Ebu Hurejre o kojem Ibnul-Kajjim raspravlja glasi: „**Kada neko od vas ide na sedždu neka ne pada poput deve, i neka spusti svoje ruke prije svojih koljena.**“ Bilježe ga Ebu Davud, en-Nesa’i, ed-Darimi, et-Tahavi, ed-Darekutni, el-Bejheki i Ahmed. Šejh el-Albani, nakon odgovora na prigovore upućene ovom hadisu kaže: „Tako da je hadis sahih.“ *Sifetu salatın-nebijj*, 2/722., i *et-Ta’likatul-džijad*. Ibnul-Kajjim daje prednost drugom sličnom hadisu, u kojem je jedan od prenosilaca Abdullah ibn Sa’d el-Makburi, koji je ocijenjen kao odbačen prenosilac, a taj hadis glasi: „**Kada neko od vas krene na sedždu neka počne sa koljenima prije ruku, i neka ne pada poput dromedra.**“ Šejh el-Albani je odgovorio na sve dokaze Ibnul-Kajjima, bilo da se tiču hadiske nauke ili razuma, u knjizi *et-Ta’likatul-džijad*, podržavši stav imama Malika, a srž onoga što je rekao je: „El-Makburi je odbačen prenosilac, a neki muhaddisi su ga optužili za laž. Možda je namjerno izokrenuo mjesta riječi i promijenio značenje. Nije čudno od ovog prenosioca koji je optužen za laž, ali je čudno da Ibnul-Kajjim forsira ovaj njegov hadis u djelu *Zadul-me’ad*, i da misli kako je hadis Ebu Hurejre, kojeg smo prvo spomenuli i koji je vjerodostojan, taj u kojem su zamijenjena mjesta riječi od strane nekih ravija i da je osnova: ‘i neka stavi koljena prije ruku.’, kao što to prenosi ovaj el-Makburi. Ibnul-Kajjim je tako ustvrdio zato što je kod njega ovaj hadis nerazumljiv, jer – kako misli – njegov prvi dio je kontradiktoran drugom. (...) Zatim, stvarnost pokazuje da kada deva legne ona pada na zemlju jako (svojim koljenima koja su im na prednjim nogama) tako da se zemlja zatrese, i isto tako klanjač kada pada na koljena – njegovo padanje na sedždu pravi odzvuk, pogotovo kada klanja u džamiji čiji je patos od drvenih dasaka, i kada ima puno klanjača. U tom slučaju čuješ žestok potres, što je suprotno načinu obavljanja namaza i skrušenosti, pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, to zabranio i naredio im da prvo spuštaju ruke, da bi se njima dočekao padajući na zemlju, i da bi se tim spriječio sudar koljena sa zemljom kojeg pravi deva (kada pada

a zatim čelo sa nosom, ispruženih dlanova na koje će se osloniti.¹⁹⁴

Prsti ruku će tom prilikom biti skupljeni¹⁹⁵
i okrenuti prema Kibli¹⁹⁶

na svoja koljena). Ovo je aspekt sličnosti između spuštanja deve i spuštanja klanjača na svoja koljena. Na ovo značenje je ukazao imam Malik kada je rekao, kako stoji u djelu *Fethul-Bari* (2/291.): 'Ovaj način je bolji za skrušenost u namazu.', a Allah najbolje zna.“ Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 2/724. (op. rev.)

¹⁹⁴ El-Bera' ibn 'Azib, radijallahu 'anhu, kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je činio sedždu spuštajući dlanove (na zemlju).**“ Bilježe ga el-Hakim i Ahmed, i Hakim kaže da je vjerodostojan, a sa njim se složio ez-Zehebi. U drugoj verziji el-Bera' ibn Azib opisujući Poslanikovu sedždu kaže: „**Pa je ispružio šake...**“ Bilježe Ahmed, Ebu Davud, en-Nesa'i, i en-Nevevi kaže da je hasen. (op. rev.)

¹⁹⁵ Va' il ibn Hudžr kaže: „**Kada bi Poslanik pao na sedždu skupio bi svoje prste.**“ Bilježe Ibn Huzejme, el-Hakim i el-Bejheki, i Hakim kaže da je sahih, a sa njim se složio ez-Zehebi. Šejh el-Albani kaže da je hasen. (op. rev.)

¹⁹⁶ El-Bera' ibn 'Azib kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi na ruku'u ispravio leđa, a kada bi činio sedždu usmjerio bi svoje prste prema Kibli.**“ Bilježi ga Muhammed ibn Ishak u djelu *es-Siradž*, i el-Bejheki, a Ibn Hadžer ga ocjenjuje sahihom. Nafi' prenosi od Abdullaha ibn Omera da je rekao: „**Pokuđeno je da ne usmjeri svoje dlanove (tj. prste svojih dlanova) prema Kibli kada čini sedždu.**“ Bilježi ga el-Bejheki, a šejh el-Albani kaže: „Njegov sened je hasen.“ Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 2/728-730. Abdullah ibn Omer, radijallahu 'anhuma, je govorio: „**Kada neko od vas čini sedždu, neka svoje ruke usmjeri ka Kibli, jer one čine sedždu sa licem.**“ Bilježi Ibn Ebi Šejbe, 2/104., a valorizator Usame ibn Ibrahim ibn Muhammed kaže da mu je sened sahih. (op. rev.)

u širini ramena,¹⁹⁷
a nekada se mogu staviti i naspram ušiju.¹⁹⁸
Čelom i nosom treba da osjeti čvrstinu podloge,¹⁹⁹
ruke će udaljiti od tijela, a stomak od butina.
Laktovi i podlaktice trebaju biti odignuti od tla.²⁰⁰

¹⁹⁷ Ebu Humejd kaže, opisujući Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, sedždu: „**I udaljio je ruke od bokova, a stavio šake naspram ramena.**“ Bilježe et-Tirmizi, Ebu Davud, et-Tahavi, a vjerodostojnim ga ocjenjuje Ibnul-Mulekkin, a et-Tirmizi kaže: „Hasen sahih.“ (op. rev.)

¹⁹⁸ Va'il ibn Hudžr, radijallahu 'anhu, kaže: „**Zatim je učinio sedždu i stavio šake naspram ušiju.**“ Bilježe Ahmed, Ebu Davud i en-Nesa'i, vjerodostojnim ga ocjenjuju Ibn Hibban, Ibn Huzejme, en-Nevevi, Ibnul-Mulekkin i šejh el-Albani. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 209. (op. rev.)

¹⁹⁹ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao čovjeku koji je nepravilno klanjao da čini sedždu: „**Kada učiniš sedždu učvrsti (učini stabilnim) lice i ruke (na zemlju), dok svaka kost dođe na svoje mjesto.**“ ukazujući na smirenost. Bilježi Ibn Huzejme sa senedom koji je hasen. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 2/733. (op. rev.)

²⁰⁰ Ebu Humejd es-Sa'idi kaže, u verziji kod Ebu Davuda: „**A kada bi učinio sedždu udaljio bi butine jednu od druge i ne bi ih stomakom uopšte dodirivao.**“ ali ovaj sened je slab (*Irva'ul-galil*, 2/80.). Međutim, ovo značenje pojačaca hadis koji je kod Buharije i Muslima, od Enesa, radijallahu 'anhu: „**Budite ravnomerni na sedždi, i nemojte opružati svoje podlaktice na zemlju poput psa.**“ Bilježe ga Buharija, Muslim, et-Tirmizi i drugi. Kaže Ebu Bekr ibnul-Arebi el-Maliki: „Riječima: 'budite ravnomjerni.' cilja da čine sedždu tako što se ravnomjerno jednako oslanjaju na noge, koljena, ruke i lice, i da se ne oslanjaju na neki od tih dijelova više nego na drugi.“ Kaže el-Kešmiri: „Ovdje ravnomjerost znači sredinu između opruženosti i skupljenosti.“ *Fejdul-Bari*, 2/140. (op. rev.)

Koljena i stopala treba pričvrstiti (ustabiliti) na tlo,²⁰¹
a vrhove nožnih prstiju okrenuti prema Kibli.²⁰²
Stopala će uspraviti,²⁰³
i međusobno ih razdvojiti²⁰⁴

²⁰¹ U jednom rivajetu hadisa kojeg prenosi Ebu Humejd, opisujući Poslanikov namaz, stoji: „**Pa kada bi učinio sedždu učvrstio bi na zemlju šake, koljena, i vrhove prstiju, i smirio bi se na sedždi.**“ Bilježi el-Bejheki, i Ibn Huzejme sa vjerodostojim senedom. Vidjeti: *et-Telhisu-habir*, 3/473-475., i *Irva'ul-galil*, 309. (op. rev.)

²⁰² Ebu Humejd es-Sa'idi kaže, opisujući Poslanikov namaz: „**Kada bi učinio sedždu spustio bi svoje ruke (na zemlju), a ne bi podlaktice opružio po zemlji, niti bi stisnuo pesnice, i okrenuo bi vrhove nožnih prstiju prema Kibli.**“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

²⁰³ Sa'd ibn Ebi Vekkas, radijallahu 'anhu, kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se (pri sedždi) spuste ruke (na zemlju) i da se usprave stoala.**“ Bilježe et-Tirmizi, el-Hakim, el-Bejheki, i el-Hakim ga ocjenjuje vjerodostojnim, a sa njim se složio ez-Zehebi. (op. rev.)

²⁰⁴ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Neki učenjaci su rekli da treba razdvojiti stopala, jer stopala slijede potkoljenice i koljena, pa ako je sunnet razdvojiti koljena, onda je sunnet razdvojiti i stopala. Čak su neki učenjaci procijenili da među njima treba biti koliko jedan petanj. Međutim, ono što se izgleda očito iz sunneta jeste da su stopala spojena, tj. jedno će pribiti uz drugo, kao što se u (Muslimovom) *Sahihu* prenosi **da je A'iša tražila Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa joj je ruka naišla na unutrašnjost njegovih stopala koja su bila uspravljena dok je bio na sedždi.** Jedna ruka ne može da obuhvati dva stopala osim ako su spojena, a to je, također, došlo u *Sahihu* od Ibn Huzejme od A'íše **da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, spojio svoja stopala (na sedždi).** Prema tome, sunnet je spojiti stopala, za razliku od koljena i ruku.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/38. Ovaj hadis kojeg bilježi Ibn Huzejme je el-

ali se butine neće dodirivati nego će ih odvojiti.

Na sedždi treba biti smiren, mnogo učiti dove, a Kur'an se ne uči ni na rukū,a niti na sedždi.

Sunnet je da nakon rukua džematlija ostane stojeći sve dok imam ne stavi svoje čelo na tlo i da nakon toga i on učini sedždu.

Na sedždi se uče sljedeće dove i zirkovi:

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى

Subhāne rabbije-l-e'ala.

Slavljen je moj Uzvišeni Gospodar.²⁰⁵

Mogu se učiti i još neke dove:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي

Subhānekellahumme rabbenā ve bi hamdike.

Allāhummagfirī.

Veličanstven si Ti, Gospodaru, i Tebi neka je hvala. Allahu, oprosti mi.²⁰⁶

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

Subbūhun, Quddūsun, Rabbu-l-melā'iketi ve-

r-Rūhi.

Slavljeni, Sveti, Gospodar meleka i Rūha Džibrila.²⁰⁷

Hakim ocijenio kao vjerodostojan, a sa njim se složio ez-Zehebi. (op. rev.)

²⁰⁵ Bilježi Muslim, br. 772.

²⁰⁶ Bilježi Buahrija, br. 794., i Muslim, br. 484.

اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسَلْتُ، سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي
خَلَقَهُ، وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

Allāhumme leke sedžedtu, ve bīke āmentu, ve
leke eslemtu, sedžede vedžhī lillezī halekahu, ve
savverehu, ve šeqqa sem'ahu ve besarehu,
tebārekellāhu ahsenu-l-hālikīne.

Allahu, Tebi ničice padam, u Tebe vjerujem i
Tebi se predajem. Moje lice ničice pada Onome
Kojiga je stvorio i oblik mu dao, i iz njega izveo sluh i
vid. Neka je uzvišen Allah, najbolji Stvoritelj.²⁰⁸

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ، دِقَّةً، وَجَلَّةً، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلَانِيَتَهُ
وَسِرَّهُ

Allāhumme-gfīrlī zenbī kullehu, diqqahu ve
džillehu ve evvelehu ve āhirehu, ve alānijetehu ve
sirrehu.

Allahu, oprosti mi sve grijehe: male i velike,
prijajšnje i buduće, javne i tajne.²⁰⁹

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ،
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَحْصِي تَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَنْتَ عَلَى نَفْسِكَ

Allāhumme e'ūzu bi ridāke min sehatike, ve bi
mu'āfātike min uqūbetike, ve e'ūzu bīke minke lā uhsī
senāen alejke, ente kemā esnejte 'alā nefsike.

²⁰⁷ Bilježi Muslim, br. 487.

²⁰⁸ Bilježi Muslim, br. 771.

²⁰⁹ Bilježi Muslim, br. 483.

**Zaštiti me Tvojim zadovoljstvom od Tvoje
srdžbe, Tvojim oprostom od Tvoje kazne, Tobom od
Tebe. Ja ne umijem izraziti svoju hvalu prema Tebi,
Ti si onakav kako si Sebe pohvalio.²¹⁰**

سُبْحَانَكَ وَيْحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ

**Subhāneke ve bi hamdike, lā ilāhe illā ente.
Slavljen si i hvaljen, nema Boga osim Tebe.²¹¹**

Nekada se može učiti jedna dova, nekada druga, a
nekada se mogu sve zajedno.

Treba dugo ostati na sedždi, smiren biti i puno
dove učiti.

Zatim će se podignuti sa sedžde, izgovarajući
*Allahu ekber.*²¹²

Sjedne tako što opruži lijevo stopalo, a uspravi
desno stopalo, i prsti desnog stopala se podviju i usmjere
prema Kibli,²¹³

²¹⁰ Bilježi Muslim, br. 486.

²¹¹ Bilježi Muslim, br. 485.

²¹² Abdullah ibn Omer, radijallahu ‘anhua, je rekao: „**Donio bi tekbir kada god bi se spustio i podigao.**“ Bilježe en-Nesa’i, Ahmed i el-Bejheki, a šejh el-Albani kaže: „Ovaj sened je sahih po uslovima Buharije i Muslima.“ *Sifetu salatin-nebijj*, 179. (op. rev.)

²¹³ Naslonio bi se na lijevu nogu, opruživši lijevo stopalo, a podvio bi desno stopalo. Mejmuna, radijallahu ‘anha, kaže: „**Kada Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učinio sedždu raširio bi ruke tako da bi se vidjela bjelina njegovih pazuha iza njega, a kada bi seo, smirio bi se (naslavljen) na lijevoj butini.**“ Bilježi Muslim. Abdullah ibn Omer je rekao: „**Sunnet namaza jeste da podviješ**

a ruke stave na butine ili vrhove koljena, a prsti ruku se ispruže.

Može raditi različito kako bi oživio i očuvao sunnet.²¹⁴

Nema smetnje da se sjedi na petama tokom ove stanke (sjedjenja) i ovo je također sunnet.²¹⁵

Na sjedenju između dvije sedžde se treba smiriti sve dok se svaka kosta ne vrati na svoje mjesto.²¹⁶

Na ovome sjedenje između dvije sedžde se mogu učiti sljedeće dove:

رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي

Rabbi-g-firlī, rabbi-g-firlī (dva puta).

Gospodaru, oprosti mi, Gospodaru, oprosti mi.²¹⁷

desno stopalo, a opružiš lijevo.“ Bilježi Buharija. U verziji kod en-Nesa⁷ije stoji i: „**da podviješ desno stopalo i njegove prste usmjeriš prema Kibli.**“ Kaže šejh el-Albani: „Sened mu je vjerodostojan.“ *Irva 'ul-galil*, 2/23. (op. rev.)

²¹⁴ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi nekada dizao ruke pri ovom tekbiru. Hadis bilježi Ebu Davud a šejh el-Albani kaže: „Vjerodostojan po uslovima Muslima“ *Sifetu salatin-nebijj*, 798. (op. rev.)

²¹⁵ El-Bejheki bilježi hadis sa dobrim lancem prenosilaca u kojem stoji da je Ibn Abbas rekao da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, između dvije sedžde sjeo na pete dok bi mu prsti bili podvijeni i stopala uspravljena. Vidjeti: *Sifetu salatin-nebijj*, 802. (op. rev.)

²¹⁶ A'īša, radijallahu 'anha, opisujući Poslanikov namaz, kaže: „**Kada bi podigao glavu sa sedžde ne bi išao na drugu sedždu dok se ne bi potpuno ispravio.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

Ova se dova može ponavljati srazmjerno duljini sjedenja između dvije sedžde.

Zatim se ponovo odlazi na drugu sedždu, izgovarajući riječi *Allahu ekber*, a na njoj se uči i radi isto ono što se učilo na prvoj sedždi.

Kada se ustaje sa druge sedžde, malo će se sjesti na lijevu nogu sve dok se svaka kost ne vrati na svoje mjesto.

Ovo sjedenje se zove *dželsetu-l-istirahati*.²¹⁸

Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kada bi klanjao neparni rekat, nije ustajao dok se ne bi prvo na sjedenju smirio.²¹⁹

Zatim ustaje na drugi rekat oslanjajući se rukama na koljena,²²⁰ a ako je to teško, onda se može osloniti i na tlo.²²¹

²¹⁷ Hadis je spravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 874., i Nesai, br. 1145.

²¹⁸ Ovo kratko sjedenje biva nakon druge sedžde na prvom i trećem rekatu, tj. prije ustajanja na drug i četvrti rekat in a njemu se ništa ne uči. (op. prev.)

²¹⁹ Bilježi Buharija, br. 823.

²²⁰ Va’il ibn Hudžr, radijallahu ‘anhū, kaže opisujući Poslanikov namaz: „**Kada bi ustajao ustao bi na koljena i naslonio se na butine.**“ Bilježi ga Ebu Davud, ali en-Nevevi kaže da je da’if. Međutim, el-Bejhkeki prenosi senedima koje on ocjenjuje vjerodostojnim od Abdullaha ibn Mes’uda i Abdullaha ibn Omera, radijallahu ‘anhū, da oni nisu sjedeli kada bi ustajali na kijam nakon sedžde, već bi odmah ustali. *Es-Sunenul-Kubra*, 2/124. (op. rev.)

Na drugom rekatu uči i radi kao i na prvom, osim što kraće uči i ne uči početnu dovu prije Fatihe.²²²

* Zatim, nakon drugog rekata sjedne na prvi tešehhud ukoliko se radi o namazima od tri ili četiri rekata. Opruži lijevo stopalo, a uspravi desno.²²³

Ruke drži kao i kod sjedenja između dvije sedžde, s tim što će se prsti desne ruke saviti, a kažiprst ispružiti i podignuti prema Kibli, te pomjerati, doveći njime²²⁴

a može se podignuti i držati uspravljen bez pomjeranja.²²⁵

²²¹ Od Ebu Kilade se prenosi da je rekao: „**Kada bi se digao sa druge sedžde sjeo bi, zatim bi se naslonio na zemlju i ustao.**“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

²²² Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Kada bi ustao na drugi rekat počeo bi sa *elhamdulillah* i ne bi ćutao.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

²²³ Ebu Humejd, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Kada bi sjeo nakon dva rekata, sjeo bi na lijevu nogu i podvio desno stopalo.**“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

²²⁴ Va’il ibn Hudžr, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Zatim je sjeo, opružio lijevo stopalo na zemlju, i stavio lijevu šaku na lijevu butinu i koljeno, a desnu podlakticu je stavio na desnu butinu, zatim je napravio halku sa dva svoja prsta, a jedan (kažiprst) je podigao i vidio sam kako ga pomjera i dovi njime.**“ tj. pomjera ga kada uči dovu. Bilježe Ahmed, Ebu Davud i en-Nesa’i, vjerodostojnim ga ocjenjuju Ibn Hibban, Ibn Huzejme, en-Nevevi, Ibnul-Mulekkin i šejh el-Albani. Vidjeti: *Sifetu salat-in-nebijj*, 209. (op. rev.)

²²⁵ Abdullah ibnuz-Zubejr prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pokazivao svojim prstom na tešehhudu, i nije ga pomjerao. Hadis bilježi Ebu Davud sa senedom čiji su svi ravije pouzdani osim Ibn Adžlana, koji je hasen, tako da je hadis prihvatljiv

Pogled će se usmjeriti prema tom prstu²²⁶ sve dok se ne ustane na sljedeći rekat ili dok se ne preda selam.

Kada se ispruži kažiprst, nasloniće srednji prst na palac,²²⁷

a nekada se mogu spojiti na način da se napravi krug.²²⁸

Lijeva šaka treba biti ispružena.²²⁹

osim što je naizgled suprotan hadisima koji govore po pomeranju kažiprsta pri učenju dove. Neki učenjaci su išli putem preferiranja, pa su preferirali hadise koji govore o pomeranju kažiprsta jer su mnogobrojniji i jači po senedima, i zato što od Ibn Adžlana dodatak 'i nije ga pomjerao' dolazi samo preko jednog pouzdanog prenosioca, dok ga drugi pouzdani ne prenose, zbog čega neki učenjaci smatraju ovaj dodatak iznimnim, dok oni koji prihvataju dodatak pouzdanog prihvataju ovaj rivajet. Vidjeti: Muhammed Nasiruddin el-Albani, *Da'ifu Suneni Ebi Davud*, 1/369. S druge strane, neki učenjaci su pomirili ovaj hadis sa hadisima o pomeranju, pa kažu da se hadisi o pomeranju odnose na pomeranje pri učenju dove, a hadis o nepomeranju se odnosi na to da nije pomjerao neprekidno. Vidjeti: Muhammed Salih el-Usejmin, *eš-Šerhul-mumti*, 3/49.

²²⁶ Zubejr, radijallahu 'anhu, je rekao: „**Njegov pogled nije prelazio prst kojim je pokazivao.**“ Bilježe Ebu Davud, en-Nesa'i i drugi sa vjerodostojnim senedom. Vidjeti: *Silsiletul-ehadisis-sahiha*, 5/314. (op. rev.)

²²⁷ Abdullah ibnuz-Zubejr kaže, opisujući Poslanikovo sjedenje: „**I naslonio bi palac na srednji prst, i lijevom šakom bi obuhvatio koljeno.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

²²⁸ Va'il ibn Hudžr, radijallahu 'anhu, u podužem hadisu ovo opisuje riječima: „**Zatim bi skupio dva prsta tako što bi napravio od njih halku.**“ Bilježe Ebu Davud, en-Nesa'i, ed-Darimi i drugi sa vjerodostojnim senedom. *Sifetu salatin-nebijj*, 209. (op. rev.)

Na prvom sjedenju se tiho u sebi²³⁰ uče dove koje su prenesene:

1. Tešehhud Ibn Mesuda kojeg je naučio od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem:

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ، وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Et-tehijjātu lillāhi ve-s-salevātu ve-t-tajjibātu es-selāmu 'alejke ejjuhe-n-nebijju ve rahmetullāhi ve berekātuhu es-selāmu 'alejna ve 'alā ibādillāhi-s-sālihīn. Ešhedu en lā ilāhe illallāh ve ešhedu enne Muhammeden 'abduhu ve resuluhu.

Neka je sva počast, svi ibadeti i sva hvala Allahu, a najljepši blagoslov, milost i bereket na tebe, o Vjerovjesniče. Neka je mir sa nama i sa svim Allahovim dobrim robovima. Svjedočim da nema drugog Boga osim Allaha i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i poslanik.²³¹

2. Tešehhud Ibn Abbasa kojeg prenosi od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem:

²²⁹ Kao što stoji u navedenom hadisu od Ibn Omera: „**Ispružene lijeve šake.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

²³⁰ Ibn Mes'ud, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Od Sunneta je tiho učenje tešehhuda.**“ Bilježe Ebu Davud i et-Tirmizi koji ga ocjenjuje kao hasen. (op. rev.)

²³¹ Bilježi Buharija, br. 831., i Muslim, br. 402.

التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ، الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ، سَلَامٌ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، سَلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

Et-tehijjātu-l-mubārekātu, es-salevātu-t-
tajjibātu lillāhi, es-selāmu 'alejke ejjuhen-Nebijju ve
rahmetullāhi ve berekātuhu, es-selāmu 'alejnā ve 'alā
ibādillāhi-s-sālihīn, ešhedu en lā ilāhe illallāh ve
ešhedu enne Muhammeden resulullah.

Sve najljepše počasti, svi ibadeti i sva hvala
pripadaju Allahu, a neka je sa tobom, o Vjerovjesniče,
mir, Allahova milost i blagoslov. Neka je mir sa nama
i svim Allahovim dobrim robovima. Svjedočim da
nema drugog Boga osim Allaha i svjedočim da je
Muhammed Allahov poslanik.²³²

Nekada može učiti jedno, a nekada drugo, kako bi
se oživio i očuvao sunnet.

* Zatim će, ako se radi o dvorekatnom namazu
donijeti salavat na Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve selem,
na sljedeći način:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ
وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

²³² Bilježi Muslim, br. 403.

Allāhumme salli ‘alā Muhammedin ve ‘alā āli Muhammed kemā sallejte ‘alā Ibrāhīme ve ‘alā āli Ibrāhīm, inneke hamīdun-medžid.

Allāhumme bārik ‘alā Muhammedin ve ‘alā āli Muhammed, kemā bārekte ‘alā Ibrahim ve ‘alā āli Ibrāhīm, Inneke hamīdun-medžid.

Allahu, ukaži svoju milost Muhammedu i rodu Muhammedovu, kao što Si je ukazao Ibrāhimu i rodu Ibrahimovu. Zaista Si Ti hvaljen i slavljen.

Allahu, podijeli Svoj blagoslov Muhammedu i rodu Muhammedovu, kao što Si podijelio blagoslov Ibrahimu i rodu Ibrahimovu. Zaista Si Ti hvaljen i slavljen.²³³

A može se proučiti i:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى أَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ، وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Allāhumme salli ‘alā Muhammedin ve ‘alā ezvādžihi ve zurrijjetihi kemā sallejte ‘alā āli Ibrāhīme ve bārik ‘alā Muhammedin ve ‘alā ezvādžihi ve zurrijjetihi kemā barekte ‘alā āli Ibrāhīm, inneke hamīdun medžid.

Allahu, ukaži svoju milost Muhammedu, njegovim suprugama i rodu Muhammedovu, kao što Si je ukazao i rodu Ibrahimovu. Allahu, podijeli Svoj

²³³ Bilježi Buharija, br. 3370., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 406.

blagoslov Muhammedu, njegovim suprugama i rodu Muhammedovu, kao što Si je ukazao i rodu Ibrahimovu. Zaista Si Ti hvaljen i slavljen.²³⁴

Nekada može učiti jedno, a nekada drugo, kako bi oživio i očuvao sunnet.

* Ako se radi o namazu koji ima tri rekata poput akšama ili koji ima četiri poput podne i ikidnije, proučiće *ettehijjatu* nakon dva rekata na prvom sjedenju,²³⁵ i ustati na treći rekat izgovarajući *Allahu ekber*.

Pri ustajanju će se rukama osloniti na koljena, a ako mu je teško, onda se može osloniti i na tlo.

Izgovarajući tekbir će podignuti ruke²³⁶ u visini ramena ili ušiju, a potom će ih svezati na prsa, kao što smo to spominjali.

Zatim će proučiti Fatihu, a nakon toga će učiniti ruku i sedždu na način kako smo to već spomenuli.

Ako se radi o akšamu, onda će sjesti na zadnje sjedenje, a ukoliko se radi o četverorekatnom namazu, prije nego što ustane na četvrti rekat nakon sedžde malo

²³⁴ Bilježi Buharija, br. 6360., i Muslim, br. 407.

²³⁵ A'iša, radijallahu 'anha, kaže: „I nakon svaka dva rekata bi učio *et-tehijjatu*.“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

²³⁶ Abdullah ibn Omer, radijallahu 'anhuma, kaže **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, donio početni tekbir i podigao ruke, zatim bi podigao ruke kada bi krenuo na ruku', zatim kada kaže *Semi'allahu limen hamideh*, zatim kada bi ustao nakon drugog rekata.** Bilježi Buhari. (op. rev.)

će sjesti na lijevu nogu, tako da mu se svaki zglob vrati na svoje mjesto i smiri, a onda će ustati izgovarajući *Allahu ekber*, pri tome oslanjajući se na svoja koljena.

Na zadnja dva rekata se ne uči ništa osim Fatihe.²³⁷

Nakon trećeg rekata kod akšama i četvrtog kod podneva, ikindiye i jacije će sjesti na zadnji tešehhud na jedan od tri načina:

1. Podviti desno stopalo, a ispružiti lijevo nakon što se protne ispod desne potkoljenice i sjesti stražnjicom na tlo.²³⁸

²³⁷ Kaže šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin, govoreći o neučenju nečega mimo Fatihe na trećem i četvrtom rekatu: „Na ovo ukazuje hadis kojeg prenosi Ebu Katade, radijallahu ‘anhu, i koji je vjerodostojan i zabilježen u *Sahihima* Buharije i Muslima, i u kojem stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na druga dva rekata učio samo el-Fatihu. Međutim, hadis Ebu Se’ida el-Hudrija ukazuje da je na zadnja dva rekata učio nešto, jer je spomenuo da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, učio na prva dva rekata suru, podjednako na oba rekata, a na druga dva rekata je učio koliko pola toga. (...) Međutim, ono izgleda očito je da se ova dva hadisa mogu pomiriti tako da se kaže da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nekada radio ono na šta ukazuje hadis kojeg prenosi Ebu Seid el-Hudri, a nekada ono na šta ukazuje hadis Ebu Katade. Namaz nije bio samo jedan pa da kažemo da ima kontradikcije, već je svakog dana klanjao pet puta, pa kada se mogu pomiriti hadisi to postaje obaveza prije nego što se pribjegne derogiranju ili preferiranju jednog nad drugim.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/66. (op. rev.)

²³⁸ Bilježi Buharija, br. 828.

2. Da sjedne na lijevi kuk, a obja stopala isturi na (desnu) stranu opružena (ne podvijena).²³⁹

3. Da desno stopalo ispruži na tlo, a lijevo stopalo stavi između potkoljenice i butine desne noge.²⁴⁰

Radiće nekada na jedan, a nekada na drugi način, kako bi se oživio i očuvao sunnet.

Na ovom sjedenju se uči *ettehijjatu* i salavati, a nakon njih se uči dova:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ
فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ

Allāhumme innī e'ūzu bike min 'azābi džehenneme, ve min 'azābi-l-qabri, ve min fitneti-l-mahjā ve-l-memāti ve min šerri fitneti-l-mesīhi-d-dedždžāli.

Allahu, ja Ti se utičem od džehennemske kazne, i kazne u kaburu i od iskušenja koja sa sobom nose život i smrt i od zla iskušenja Mesiha Dedždžala.²⁴¹

Zatim može da bira da uči bilo koju dovu, a od tih dova su:

اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ،
فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

²³⁹ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 731.

²⁴⁰ Bilježi Muslim, br. 579.

²⁴¹ Bilježi Muslim, br. 588.

Allāhumme innī zalemtu nefsi zulmen kesīren ve lā jagfiru-z-zunūbe illā ente fāḡfir lī magfireten min 'indike verhamnī inneke ente-l-gafūru-r-rahīm.

Allahu moj, ja sam se prema sebi mnogo ogriješio, a grijehe ne oprostā niko osim Tebe, pa mi oprosti i smiluj mi se jer Ti, uistinu, praštaš i milostiv si.²⁴²

اللَّهُمَّ اَعْنِي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

Allāhumme e'innī 'alā zikrike ve šukrike ve husni 'ibādetike.

Allahu, pomozī mi da Te spominjem, da Ti zahvaljujem i da ti ibadet činim.²⁴³

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمُرِ،
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

Allāhumme innī e'ūzu bike mine-l-džubni, ve e'ūzu bike en uredde ilā erzeli-l-'umuri ve e'ūzu bike min fitneti-d-dunjā ve e'ūzu bike min 'azābi-l-qabri.

Allahu, utječem Ti se od straha (kukavičluka), pozne starosti i smutnje na ovom svijetu. Utječem Ti se od kaburskog azaba.²⁴⁴

Zatim se predaje selam okrećući glavu na desnu stranu tako da se vidi bjelina desnog obraza i tom

²⁴² Bilježi Buharija, br. 834., i Muslim, br. 2705.

²⁴³ Hadis je ispravan, a bilježi ga Buharija u *El-Edebu-l-mufredu*, br. 771., i Ebu Davud, br. 1522.

²⁴⁴ Bilježi Buharija, br. 2822.

prilikom se izgovara: *Es-selamu alejkum ve rahmetullahi*. To se isto čini i na lijevu stranu.²⁴⁵

Ako se radi o dvorekatnom namazu, sunnetu ili farzu, onda se nakon druge sedžde na drugom rekatu sjedne na lijevu nogu, a desna se podvije.²⁴⁶

Na tom sjedenju će učiti sve ono što smo spominjali: *ettehijjatu*, salavate, dove i na kraju će predati selam.

Sunnet je da duljina trajanja ruknova namaza bude približna.

El-Bera b. Azib veli: „**Poslanikov ruku, sedžda, sjedenje između dvije sedžde i povratak sa ruku'a su trajali približno isto, samo to nije bio slučaj sa učenjem na kijamu i učenjem na sjedenju.**“²⁴⁷

Žena treba da klanja isto kao i muškarac, jer u hadisu koji je općeg karaktera stoji: „**Klanjajte onako kako mene vidite da klanjam.**“²⁴⁸

Način okretanja imama prema džematlijama

1. Sunnet je da se okrene imam prema džematlijama nakon selama (na farz namazu). Ako u

²⁴⁵ Bilježi Muslim, br. 582., i Ebu Davud, br. 996., i Ibn Madže, br. 914.

²⁴⁶ Bilježi Buharija, br. 828.

²⁴⁷ Tj. tu bi ostajao dulje. (op. prev.) Bilježi Buharija, br. 792., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 471.

²⁴⁸ Bilježi Buharija, br. 631.

džematu bude žena, onda će malo sačekati dok one odu, pa će se tek tada okrenuti.

Pokuđeno je odmah ustati i klanjati nafilu (sunnete) nakon farza, na mjestu gdje se klanjao farz, prije nego se završi za zikrom.

Lijepo je da džematlija ne ustaje sa svoga mjesta prije nego se imam okrene prema džematu.

2. Sunnet je da se nekada imam prema klanjačima okrene u desnu stranu, a nekada u lijevu.

Aiša veli: „**Kada bi Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, predao selam, ne bi sjedio osim onoliko za koliko se može kazati: *Allāhumme ente-s-selamu ve minke-s-selamu, tebūrekte ja ze-l-dželāli ve-l-ikrāmi.***“²⁴⁹

Prenosi se da je Hulb kazao: „**Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nam je predvodio namaz, pa se okretao (prema nama nakon namaza) i lijevo i desno.**“²⁵⁰

Nekada može uraditi jedno, a nekada drugo, kako bi se oživio i očuvao sunnet.

Zikrovi koji se uče nakon pet dnevnih namaza

Kada klanjač završi sa farz namazom, sunnetom je da prouči zikrove prenesene od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem:

²⁴⁹ Bilježi Muslim, br. 592.

²⁵⁰ Hadis je dobar, a bilježi ga Ebu Davud, br. 1041., i Tirmizi, br. 301.

Tri puta treba kazati *estagfirullah*/Allahu oprosti mi.²⁵¹

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

Allāhumme ente-s-selāmu ve minke-s-selāmu, tebārekte ja ze-l-dželāli ve-l-ikrām.

Allahu, Ti si mir, i od Tebe je mir, Ti si blagoslovljen, o Uzvišeni i Plemeniti.²⁵²

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

La ilāhe illallāhu vahdehu lā šerīke leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'alā kulli šej'in qadīr. Allāhumme lā māni'a limā ea'tajte, ve lā mu'tije li mā mena'te ve lā jenfe'u ze-l-džeddi minke-l-džeddu.

Samo je Allah bog, Jedan Jedini, On nema sudruge, Njemu pripada svaka hvala i On je nad svim moćan. Allahu, niko ne može obustaviti ono što Ti daš, niti iko može dati ono što Ti oduzmeš, niti će bogatom kod Tebe biti od koristi njegovo bogatstvo.²⁵³

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

²⁵¹ Bilježi Muslim, br. 591.

²⁵² Bilježi Muslim, br. 592.

²⁵³ Bilježi Buharija, br. 844., i Muslim, br. 593.

La ilāhe ilallahu vahdehu lā šerīke leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve ‘alā kulli šej’in qadīr. Lā havle ve lā quvvete illā billāhi. Lā ilāhe illallāhu ve lā na'budu illā ijāhu, lehu-n-n'imetu ve lehu-l-fadlu ve lehu-s-senā'u-l-hasenu. Lā ilāhe illallāhu muhlisīne lehud-d-dine ve lev kerīhe-l-kāfirūne.

Samo je Allah Bog, Jedan Jedini, On nema druga, Njemu pripada svaka hvala i On je nad svim moćan. Nema snage niti moći osim sa Allahom. Nema Boga osim Allaha i mi nikoga ne obožavamo osim Njega. Od njega je svaka blagodat i dobro i Njemu pripada najljepša pohvala. Nema Boga osim Njega, iskreno mu ispovijedamo vjeru pa makar bilo mrsko nevjernicima.²⁵⁴

Zatim treba kazati ono što se navodi u hadisu: „**Biće oprosteni grijesi pa makar ih bilo kao morske pjene onome ko na kraju svakog namaza kaže trideset tri puta *subhanallāh*, trideset tri puta *elhamdulillāh*, trideset tri puta *Allahu ekber*, te iza toga prouči: *lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerīke leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve ‘alā kulli šej’in qadīr.*“²⁵⁵**

U drugom hadisu stoji: „**Postoje riječi koje se izgovaraju poslije namaza. Svaki onaj koji poslije svakog namaza izgovori trideset i tri puta**

²⁵⁴ Bilježi Muslim, br. 594.

²⁵⁵ Bilježi Muslim, br. 597.

***Subhanallāh*, trideset i tri puta *El-hamdulillah* i trideset i četiri puta *Allahu ekber* ne može propasti.**²⁵⁶

U drugom hadisu stoji da se *subhanallāh* izgovara dvadeset pet puta, *elhamdulillāh* dvadeset pet puta, *Allahu ekber* dvadeset pet puta i *lā ilāhe illallah* dvadeset pet puta.²⁵⁷

U drugom hadisu se navodi: „**Dvoje neće redovno praktikirati ni jedan musliman, a da neće ući u Džennet. To dvoje je lahko i za onoga ko to praktikuje neznatno: izgovaranje po deset puta iza svakog namaza *Subhanallāh*, *El-hamdulillah* i *Allahu ekber*. To je (dnevno) stotinu i pedeset na jeziku, a hiljadu i pet stotina na Vagi.**“²⁵⁸

Sunnet je da se zikri na prste ili vrhove prstiju

U hadisu o tesbihi nakon namaza i pred spavanje, Abdullah b. Amr veli: „**Vidio sam Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, da zikri na svoje ruke.**“²⁵⁹

Jesira, radijallahu ‘anha, veli: „**Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je (nama ženama) kazao: 'Slavite Allaha, izgovarajte lā ilāhe illellah, veličajte Allaha i to radite vrhovima prstiju, jer će oni biti pitani i svjedočice. Nemojte biti nemarne prema zikru**

²⁵⁶ Bilježi Muslim, br. 596.

²⁵⁷ Hadis je ispravan, a bilježe ga Tirmizi, br. 3413., i Nesai, br. 1351.

²⁵⁸ Hadis je ispravan, a bilježe ga Tirmizi, br. 3410., i Nesai, br. 1348.

²⁵⁹ Hadis je ispravan, a bilježe ga Tirmizi, br. 3410., i Nesai, br. 1348.

i nemojte ga ostavljati, pa da se tako udaljite od (Allahove) milosti.²⁶⁰

Nakon svakog propisanog namaza treba proučiti sure El-Felek i En-Nas.²⁶¹

Zatim *ajetu-l-kursiju*, jer Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, veli: „**Ko bude učio *ajetu-l-kursij* nakon svakog farz namaza od Dženneta ga ne odvaja osim smrt.**”²⁶²

Ajetu-l-kursijj glasi:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

***Allah je - nema Boga osim Njega - Živi i Vječni!
Ne obuzima Ga ni drijemež ni san! Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji! Ko se može pred Njim zauzimati za nekoga bez dopuštenja Njegova?! On zna šta je bilo i prije njih i šta će biti poslije njih, a od onoga što On zna - drugi znaju samo onoliko koliko On želi. Moć Njegova obuhvaća i nebesa i Zemlju i Njemu***

²⁶⁰ Hadis je dobar, a bilježe ga Ebu Davud, br. 1510., i Tirmizi, br. 3583.

²⁶¹ Hadis je ispravan, a bilježe ga Ebu Davud, br. 1523., i Tirmizi, br. 2903.

²⁶² Hadis je ispravan, a bilježi ga Nesai u *Es-sunenu-l-kubra*, br. 9928., i Taberani u *El-Kebiru*, 8/114.

ne dojadi održavanje njihovo; On je Svevišnji, Veličanstveni! (El-Bekare, 255.)

Propisi vezani za namaz

Propis učenja Fatihe od strane imama, onoga ko za njim klanja i osobe koja klanja samostalno

Klanjaču je učenje Fatihe obavezno bez obzira bio imam, muktedija ili osoba koja klanja samostalno i bez obzira da li se radilo o namazu na kojem se uči na glas ili ne. Fatihu je svima ovima obavezno učiti na svakom rekatu, a ko je ne prouči namaz mu je pokvaren. Iz ovog propisa se izuzimaju onaj ko kasni za imamom na ruku'u i ne može da stigne proučiti Fatihu, i onaj ko klanja iza imama na rekatima i namaza na kojima se uči naglas.

Onaj ko ne zna Fatihu, učiće bilo šta iz Kur'ana što mu je lahko, a ako ne zna ništa izgovarat će: *Subhanallāh, ve-l-hamdulillah, ve lā ilāhe illellahu Allahu ekber, ve lā havle ve lā kuvvete illā billāhi.*²⁶³

²⁶³ Hadis je dobar, a bilježi ga Ebu Davud, br. 832., i Nesai, br. 924., i ovo je njegova verzija.

Šta se smatra početkom namaza onome ko kasni?

Ako klanjač zakasni na namaz, onda mu je početak namaza ono na što je stigao, a nakon selama će naklanjati ono što je propustio.²⁶⁴

Kako će onaj ko izgubi abdest napustiti namaz?

Ko izgubi abdest u toku namaza ili se sjeti da ga je izgubio, napustiće svoj namaz i srcem i tijelom i nema potrebe da predaje selam.

Šta će musliman učiti u namazu?

Sunnet je da klanjač uči cijelu suru na svakom rekatu, i da uči sure po redosljedju kakav je u mushafu.

Dozvoljeno mu je i da jednu suru podijeli na dva rekata, da uči više sura na jednom rekatu, da suru koju je učio na prvom, uči i na drugom rekatu, da nekada ne uči po redosljedju koji je u mushafu.²⁶⁵

²⁶⁴ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Ono što stignete od namaza klanjajte, a ono što ste zakasnili – upotpunite.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

²⁶⁵ Huzejfe ibnul-Jeman, radijallahu ‘anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao noću i učio el-Bekaru, zatim en-Nisa’, zatim Alu Imran. Bilježi Muslim. Abdullah ibn Mes’ud, radijallahu ‘anhu, prenosi (op. rev.)

Dozvoljeno je da klanjač, bez obzira radilo se o obaveznom ili dobrovoljnom namazu uči ispočetka sure, iz sredine ili da uči zadnje ajete te sure.²⁶⁶

Mjesta na kojima treba šutiti u namazu

Klanjač bez obzira bio imam, onaj ko za njim klanja ili osoba koja klanja samostalno treba da šuti na dva mjesta:

Prvo: Nakon početnog tekbira kako bi se proučila dova prije Fatihe.²⁶⁷

Drugo: Nakon učenja, a prije ruku'a, onoliko koliko je dovoljno da se uzme zrak.²⁶⁸

Za druga mjesta šutnje u namazu nema dokaza, poput šutnje imama nakon Fatihe, kako bi džematlije mogle proučiti Fatihu.

²⁶⁶ Bilježi Muslim, 1638. (op. rev.)

²⁶⁷ Ebu Hurejre, radijallahu 'anhu, kaže: „Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kada bi donio početni tekbir šutio bi nakratko, pa reko: 'Za tebe bih dao i oca i majku, o Allahov Poslaniče, šta učiš dok šutiš nakon tekbira i prije učenja?'“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

²⁶⁸ Od Semure ibn Džunduba, radijallahu 'anhu, se prenosi **da bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dva puta zastao, kada bi započeo namaz, i kada bi završio učenje el-Fatihe i sure prije ruku'a.** Hadis bilježe Ahmed, et-Tirmizi i drugi, i et-Tirmizi kaže: „Hadis je hasen.“ (op. rev.)

Vrste dova prije Fatihe, a nakon početnog tekbira:

Najvrijednija dova, a to je ona u kojoj se iznosi pohvala Allahu, poput dove: *Subhānekellahumme ve bi hamdike...*

Druga po vrijednosti ona dova u kojoj rob izražava ibadet i pokornost Allahu, poput: *Vedždžehtu vedžhi...*

Nakon nje je dova u kojoj rob moli nešto, poput: *Allāhumme bā'id...*

Čega se klanjač treba kloniti?

1. Pokuđeno je zatvarati oči osim ako za tim ima potrebe,²⁶⁹ pokrivanje lica, sjedenje poput psa,²⁷⁰

²⁶⁹ Kao razlog za to se navodi da je to postupak jevreja u njihovom namazu, a nama je zabranjeno da oponašamo nevjernike, bilo da su jevreji ili neko drugi, a pogotovo vjerskim propisima, jer su njihove vjere dokinute vjerom Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem“ *eš-Šerhul-mumti*’, 3/72. (op. rev.)

²⁷⁰ Ovo sjedenje se naziva el-*iq’ a’* i ima nekoliko vidova. Šejh Ibn Usejmin kaže: „Prvi vid jeste da ispruži gornji dio stopala na zemlju i da sjedne na pete, i ovo je pokuđeno. (...) Drugi vid je da podvije stopala i sjedne na pete. (...) Treći vid je najbliži sjedenju psa, a to je da uspravi i potkoljenice i butine, a da sjedne na zadnjicu. (...) Četvrti vid je da uspravi i podviju stopala i da sjedne na zadnjicu između njih.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 3/73. Samo je drugi vid potvrđen sunnetom kao što stoji u već navedenom hadisu od Ibn Abbasa, dok ostali nisu propisali jer sliče sjedenju psa, a pogotovo treći vid koji je nasličniji sjedenju psa. (op. rev.)

bespotrebni pokreti, stavljanje šaka na bokove,²⁷¹ polaganje podlaktica i laktova na pod prilikom sedžde,²⁷² klanjanje ako se ima potrebe za izvršavanjem male ili velike nužde, klanjanje ukoliko se ima potrebe da se pusti vjetar, klanjanje u slučaju da postoji hrana koju čovjek želi i može jesti,²⁷³ sedl,²⁷⁴ prekrivanje usta i nosa,²⁷⁵

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio da čovjek sjedi poput psa. Bilježi Ahmed u *Musnedu*, da šejh el-Albani ga ocjenjuje kao hasen. (op. rev.)

²⁷¹ **Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio da čovjek klanja držeći ruke na bokovima.** Bilježi Buharija. (op. rev.)

²⁷² Enes, radijallahu ‘anhu, prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „**Budite ravnomerni na sedždi, i nemojte opružati svoje podlaktice na zemlju poput psa.**“ Bilježe ga Buharija, Muslim, et-Tirmizi i drugi. (op. rev.)

²⁷³ **Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio da čovjek klanja kada je prisutan obrok i kada mora obaviti veliku ili malu nuždu.** Bilježi Muslim, br. 560. (op. rev.)

²⁷⁴ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Sedl je da čovjek baci gornji ogrtač (ili odjeću koja prekriva gornu polovinu tijela) preko ramena bez da jedan kraj (koji je na jednom ramenu) baci preko drugog ramena. Neki učenjaci definišu sedl da čovjek stavi gornji ogrtač na glavu bez ga pusti sa lijeve i desne strane. Neki učenjaci definišu sedl da čovjek pusti odjeću ispod članaka, i u tom slučaju je isto što i isbal. Naši (hanbelijski) učenjaci fikha ga definišu kao stavljanje odjeće preko ramena bez da jedan kraj odjeće baci preko drugog. Ali, ako se ova odjeća inače tako nosi, onda nije problem, i zato je šejhul-islam Ibn tejmije rekao da stavljanje el-kaba’ e na ramena bez da se obuče rukavi ne spada u sedl, a el-kaba’ je odjeća poput današnjeg džubbeta.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 2/85. (op. rev.)

²⁷⁵ Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio pokrivanje usta u namazu.**

zadržavanje kose i odjeće da ne padnu na zemlju²⁷⁶ i zijevanje.²⁷⁷

2. Pljuvanje u džamiji je grijeh, a otkup za njega je da se ta pljuvačka zakopa.²⁷⁸ Prema Kibli nije dozvoljeno pljuvati ni za vrijeme namaza, a ni van njega²⁷⁹ i nije dozvoljeno dizati pogled ka nebesima.²⁸⁰

Bilježe Ebu Davud i et-Tirmizi, a Ibn Huzejme i ez-Zehabi ga ocjenjuju kao vjerodostojan. Vidjeti: *Sahihu Ebi Davud*, 3/209. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Iz toga se izuzima kada čovjek zijeva ili pokrije usta kako bi zaustavio zijevanje.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 2/87. (op. rev.)

²⁷⁶ Tj. da sveže kosu ili zavrne rukave da ne čine sedždu sa ostalim dijelovima tijela. Rekao je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „**Ne zadržavam kosu niti odjeću (u namazu).**“ Muttefekun 'alejh. (op. rev.)

²⁷⁷ Od Ebu Hurejre se prenosi da je rekao: „**Zijevanje je od šejtana, pa kada neko od vas dobije nagon za zijevanjem neka se suzdrži koliko može.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

²⁷⁸ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Pljuvanje u džamiji je grijeh, a otkup za to je da se zakopa.**“ Bilježi Buharija. Ovo je bilo u vremenu kada su u džamijama klanjali na pijesku i nisu imali tepihe. (op. rev.)

²⁷⁹ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Neka ne pljuje prema Kibli, već na lijevu stranu ili ispod svog stopala.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

²⁸⁰ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Šta je nekim ljudima koji dižu svoje poglede ka nebu? (...) Ili će prekinuti ili će im vid biti oduzet!**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

Šta će raditi onaj ko ima neku nuždu u namazu?

Onaj ko trpi malu i veliku nuždu ili trpi da ne pusti vjetar, neka izgubi abdest (tj. ode da obavi potrebu), a zatim će ponovo abdestiti i klanjati. Ako ne nađe vode, uzet će tejemmum i klanjati, jer mu je to bolje za njegovu skrušenost u namazu.

Propis okretanja u namazu

Obaveza je da se musliman i svojim tijelom, a i svojim srcem okrene prema Kibli tokom namaza.

Okretanje u namazu je ono što šejtan uspije ukrasti od čovjekovog namaza i ima ga dvije vrste:

Prva: Okretanje vezano za tijelo. Takvo okretanje može pokvariti namaz ukoliko se čovjek okrene tijelom od pravca Kible, a može biti i zabranjeno, poput toga da čovjek okrene samo glavu od pravca Kible. Ovo drugo ne kvari namaz.

Druga: Okretanje vezano za srce. Klanjač neće imati od namaza osim onoliko koliko srcem bude prisutan u namazu. Ukoliko šejtan bude želio da klanjaču okrene srce od namaza, klanjač se može zaštititi na način da pljučne tri puta na lijevu stranu i da zatraži zaštitu kod Allaha od prokletog šejtana.²⁸¹

²⁸¹ Osman ibn Ebil-'As je došao Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: „**O Allahov Poslaniče, doiste me šejtan ometa u namazu i čini da grijеšim u učenju.**“ Allahov Poslanik,

Propis stavljanja perde u namazu

Sunnet je imamu i onome ko klanja sam bez obzira bio muškarac ili žena da klanjaju prema nekoj perdi (pregradi), poput zida, stuba, kamena (stijene), štapa ili kratkog koplja.²⁸² Ovaj propis važi bez obzira da li čovjek bio na putovanju ili ne i bez obzira radilo se o obaveznom ili dobrovoljnom namazu.

Perda imama je ujedno perda i onome ko klanja za imamom, odnosno imam je perda onima koji klanjaju za njim.²⁸³

sallallahu alejhi ve sellem, mu reče: „To je šejtan, zove se Hanbez, pa kada ga osjetiš zatraži kod Allaha utočište od njega i pljucni tri puta na svoju lijevu stranu.“ On reče: „Tako sam uradio i Allah ga je otklonio od mene.“ Bilježi Muslim. (op. rev.)²⁸² Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Nemoj klanjati osim prema perdi (sutri), i nemoj nikome nikako dozvoliti da prođe ispred tebe, a ako pokuša – bori se protiv njega, jer sa njim je njegov pratilac šejtan.“ Bilježi ga Ibn Huzejme sa dobrim senedom, kako ga ocjenjuju šejh el-Albani i Šu’ajb el-Arnaut.. Vidjeti: *Sifetu salatın-nebijj*, 1/115.

²⁸³ Abdullah ibn Omer, radijallahu ’anhuma, kaže: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, kada bi izašli da klanjaju bajram namaz, naredio da se ispred njega stavi kratko koplje prema kojem bi klanjao, a ljudi su bili iza njega. To je radio i na putovanju.“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

Propis prolaska ispred klanjača

Zabranjeno je proći između klanjača i njegove perde. Klanjač mora pokušati da vrati onoga ko želi proći ispred njega, svejedno da li to bilo u mekkanskom haremu ili negdje drugo. Ukoliko to ne mogne, grijeh ima onaj ko prođe ispred njega, a namaz klanjača nije manjkav.

Ukoliko imam i onaj ko samostalno klanja obavljaju namaz ne koristeći perdu, namaz im je pokvaren, ukoliko između mjesta sedžde i njih prođe žena. Prolazak žene u tom stanju kvari namaz jer se tom prilikom srce okreće od obraćanja Allahu i usmjerava pažnju ka njoj. Također prolazak magarca i crnog psa kvari namaz jer je on šejtan.

Ako jedno od ove troje prođe ispred imama, neće biti pokvaren ni njegov, a ni namaz onoga ko klanja iza njega.

Onaj ko klanja prema perdi treba da se približi njoj kako bi spriječio prolazak nekog između sebe i perde.

Od Ebu Zerra se prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: **„Kada neko od vas klanja ispred perde koliko je zadnji dio sedla biće mu dovoljno kao pregrada, a ako toga ne bude, pa ispred njega prođe žena, magarac ili crni pas, namaz mu je pokvaren.“**²⁸⁴

²⁸⁴ Bilježi Muslim, br. 510.

Zabranjen je prolazak ispred klanjača i obaveza ga je pokušati zaustaviti i u mekkanskom haremu ako se radi o mjestu koje je predviđeno za klanjanje.

Ako je gužva na tavafu i na prolazima, onda je dozvoljeno proći ispred klanjača, čak i ako se radi o ženi, ali srazmjerno mogućnosti to treba izbjegavati.

Mjesta u namazu na kojima se dižu ruke

Abdullah b. Omer veli: „**Vidio sam Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem da kod početnog tekbira diže ruke u visini ramena. Isto bi to učinio kada bi izgovorio tekbir za odlazak na ruku', kada bi se vraćao sa ruku'a izgovarajući: *semi'allāhu limen hamideh*. Nakon toga bi kazao: *Rabbenā ve leke-l-hamdu*.**“²⁸⁵

Nafi' prenosi da je Ibn Omer, kada bi htio da klanja, izgovorio tekbir i dignuo ruke. Kada bi odlazio na ruku' dizao bi ruke, i kada bi se vraćao sa ruku'a, izgovarajući *semiallahu limen hamideh*, dizao bi ruke i kada bi ustajao nakon drugog rekata, dizao bi ruke. Ovaj način klanjanja Ibn Omer je pripisao Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem.“²⁸⁶

²⁸⁵ Bilježi Buharija, br. 738., i ovo je njegova verzija., i Muslim, br. 390.

²⁸⁶ Bilježi Buharija, br. 739.

Propis učenja naglas u namazu

Klanjači se, kada je u pitanju učenje naglas, dijele na tri skupine:

1. Imam

Imam naglas izgovara tekbire, riječi: *semiallahu limen hamideh*, i selam na kraju svakog namaza. Tom prilikom, izgovarajući sve spomenuto ne treba da *razvlači* glas.

Fatihu, suru i riječ *amin* uči naglas ako se radi o namazima (rekatima) na kojima se uči naglas.

Ako se radi o namaza na kojima se uči u sebi, onda ponekad može neki ajet da glasno.

2. Muktedija (onaj ko klanja iza imama)

Muktedija ne treba ništa da uči naglas, ali mu je ponekad dozvoljeno da prilikom određenog zikra malo podigne glas, kao npr. prilikom učenja početne dove prije Fatihe, podizanja glave nakon ruku'a i sl.

3. Munferid (onaj ko klanja samostalno)

On će učiti tiho na namaza na kojima se uči tiho, a kada su u pitanju namazi na kojima se uči glasno, ima pravo izbora, a bolje mu je da uči na način koji će više utjecati na skrušenost srca, pod uslovom da ne ometa nikoga, ako bude učio naglas.

Propis prenošenja imamovog glasa onima koji klanjaju iza njega

Takav postupak je propisan ako za njim ima potrebe i ukoliko klanjači ne čuju donošenje tekbira od strane imama,²⁸⁷ dok je novotarija ako se to čini bez bilo kakve potrebe.

Šta je dozvoljeno klanjaču tokom namaza?

1. Dozvoljeno mu je, **ako za tim ima potrebe**, da priveže turban (koji se odmotao) ili da namjesti nešto drugo što se stavlja na glavu, da tijelo prekrije odjećom, skupljanje ogrtača, ili pokrivača za glavu, pomjerenje naprijed ili nazad, penjanje i silaženje sa minbera, pljuvanje samo na lijevu stranu, ako klanja na otvorenom, a ne u džamiji, dok to ne smije činiti na desnu ili ispred sebe (gdje god da klanja). Ako je u džamiji i želi da pljune onda će to učiniti u maramicu. Dozvoljeno mu je također da ubije zmiju ili škorpiju, da nosi dijete i sl.

2. Dozvoljeno je učiniti sedždu na odjeću, ako za tim ima potrebe, poput velike vrućine i sl.²⁸⁸

²⁸⁷ Džabir, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nas je predvodio u namazu, a Ebu Bekr je bio iza njega, pa kada bi Allahov Poslanik donio tekbir i Ebu Bekr bi donio tekbir kako bismo mi čuli.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

²⁸⁸ Enes, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Klanjali smo za Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, po velikoj vrućini, pa kada neko od nas ne bi mogao da spusti čelo na zemlju, prostro bi dio svoje odjeće i učinio sedždu na njemu.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

3. Ukoliko se želi upozoriti na grešku klanjača, onda će to muškarac učiniti izgovarajući *subhanallāh*, dok će žena učiniti udarajući dlanom od dlan.²⁸⁹

4. Pohvalno je u namazu, ukoliko se kihne, zahvaliti Allahu, a ako se doživi određena blagodanost u namazu, pohvalno je podići ruke i zahvaliti se Allahu.²⁹⁰

Propis pregrade između mjesta sedžde i udova tijela na kojima se čini sedžda

Pregrada između mjesta sedžde i udova tijela na kojima se čini sedžda može da ima više stanja:

Prvo: Ako je ta pregrada ustvari dio tijela na kojem se čini sedžde, kao npr. da se stavi čelo na ruku ili noga na nogu, onda takvo nešto nije dozvoljeno i sedžda nije u tom slučaju validna.²⁹¹

²⁸⁹ Hadis o tome bilježi Buhari. (op. rev.)

²⁹⁰ Sehl ibn Sa'd es-Sa'idi kaže: „**Ebu Ber je predvodio namaz, pa je došao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dok su bili u namazu, i on stade u saff. Ljudi počеше udarati rukama, a Ebu Bekr se nije osvrtao u namazu. Kada su ljudi sve više udarali rukama, on se okrenuo i vidio Allahvog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji mu naišareti da ostane na svom mjestu. Kada to vide, Ebu Bekr podiže ruke i izreče hvalu Allahu na tome, a zatim se povuče unazad dok ne stade u saff, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se pomjeri naprijed.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

²⁹¹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Nije dozvoljeno da čini sedždu na jedan od dijelova tijela koji moraju biti na zemlji (na sedždi), kao da stavi čelo na šake, ili da stavi jednu ruku preko druge, ili jednu nogu preko druge, jer kada to uradi, kao da je učinio sedždu

Drugo: Ako ta pregrada nije dio dijela na kojem se čini sedžda, ali je povezana sa klanjačem, poput toga sa se čini sedžda na turban, pokrivač za glavu, u tom slučaju je taj postupak, pod uslovom da ima potrebe za njim, dozvoljen, a ukoliko nema potrebe, onda biva pokuđen.

Treće: Ako je ta pregrada između mjesta sedžde i udova na kojima se čini sedžda odvojena od čovjeka i nema veze sa njim, poput sedžade i sl., onda je takav postupak dozvoljen.²⁹²

Način naklanjavanja namaza

Ima namaza koji se moraju naklanjati ako nam njihovo vrijeme prođe iz opravdanog razloga kao što je pet dnevnih namaza, a ima onih koje ne moramo naklanjivati, poput džume, ali moramo umjesto nje

jednim dijelom tijela (umjesto na oba).“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/37. (op. rev.)

²⁹² Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ponekada činio sedždu na malu sedžadu ispletenu od palminog lišća, koja je bila velika koliko da može na nju spustiti čelo i ruke. Hadis o tome Bilježi Buhari. (op. rev.)

klanjati podne.²⁹³ Ima i onih namaza koji se mogu naklanjati samo u njegovom vremenu poput bajrama.²⁹⁴

1. Obaveza je naklanjati propuštene namaze odmah²⁹⁵ i to redosljedom,²⁹⁶ a taj redosljed nije

²⁹³ Abdullah ibn Mes'ud, radijallahu 'anhu, je rekao: „Ko stigne na jedan rekat džume neka klanja još jedan, a ko propusti oba, neka klanja četiri.“ Bilježi ga et-Taberani u *el-Mu'džemul-kebiru*, a el-Hejsemi kaže da mu je sened hasen. Vidjeti: *Medžme'uz-zeva'id*, 2/192. Bilježi ga i Ibn Ebi Šejbe u *Musannefu*, 1/126. (op. rev.)

²⁹⁴ Kaže šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin govoreći o vrstama namaza koji se naklanjaju: „Druga vrsta: oni koji se ne naklanjaju kad prođe njihovo vrijeme osim u njihovo vrijeme sljedećeg dana, a to je bajram namaz.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 5/58. „**Neki ljudi su vidjeli mladak zadnjeg dana ramazana, pa im je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da izadu na musallu sutradan (drugog dana bajrama).**“ Bilježe Ebu Davud i ed-Darekutni koji kaže da je hasen. (op. rev.)

²⁹⁵ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Ko zaboravi klanjati neki namaz, neka ga klanja kada se sjeti.**“ (op. rev.)

²⁹⁶ „Dokaz je sljedeće: 1. Riječi Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: 'Ko prespava namaz ili ga zaboravi, neka ga klanja kada se probudi.' Ovo obuhvata sami namaz i njegovu kakvoću, i njegovo mjesto među namazima, iz čega proističe da mora biti na svom mjestu koje mu pripada po redu. (...) 2. Također je vjerodostojno preneseno od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da nije mogao klanjati četiri namaza na dan Hendeka, pa ih je naklanjao po redu. (Bilježe Ahmed, en-Nesa'i i drugi.) 3. Tako je i sa spajanje, Poslanik je spajao namaze po redu, počinjući od prvog. Sve ovo su dokazuju koji ukazuju na obaveznost redosljeda u naklanjavanju namaza.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 2/65. (op. rev.)

obavezan ako smo zaboravili²⁹⁷ ili ne znamo ili se bojimo da vrijeme namaza koji je trenutno po redu neće proći ili pak postoji bojazan da prođe džuma.²⁹⁸

2. Onaj ko počne sa klanjanjem nekog obaveznog namaza, pa se sjeti da nije klanjao namaz prije toga,

²⁹⁷ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „**Allah je mom ummetu oprostio ono što urade nenamjerno, iz zaborava i ono na šta su prisiljeni.**“ Bilježe Ibn Madže i el-Bejheki, a šejh el-Albani da ocjenjuje vjerodostojnim s aspekta ukupne jačine svih puteva kojima je prenesen. *Miškatul-mesabih bi tahkikil-Elbani*, 3/1771. (op. rev.)

²⁹⁸ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Dokaz obaveznosti (klanjanja onog namaza čije vrijeme je pri isteku prije nego naklanjavanje propuštenih) jeste: 1. Da je Allah naredio da se klanja namaz čije je vrijeme sada, pa kada klanjaš drugi namaz, učinit ćeš da onaj čije je vrijeme sada izađe iz svog vremena. 2. Kada daš prednost onom namazu kojeg si propustio nećeš imati nikakvu korist od toga, jer ako to uradiš onda oba klanjanja postaju naklanjavanje, a ako počneš sa trenutnim namazom, onda će to biti obavljanje na vrijeme tog namaza, a naklanjavanje propuštene, što je bez sumnje preče. Pitanje: da li spada obaveznost redosljedna zbog još nečega? Odgovor: da, spada, u slučaju da je vrijeme za namaz kojeg ne možeš sam obaviti, poput džume. Ako bi se sjetio da imaš propuštenih namaza nakon što je proučen ikamet za džumu, i ne možeš stići da naklanjaš propuštene i da klanjaš džumu, onda ćeš početi da džumom, jer je propuštanje džemata za džumu poput prolaska vremena, jer ako propustiš džemat za džumu propustio si džumu, pošto je ne možeš klanjati nakon propuštanja džemata.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 2/66. Također kaže: „Ako trebaš klanjati podne i dođeš (u džamiju) a oni klanjaju ikindiju, kažemo, po ispravnom mišljenju: 'Klanjaj ja njima ali sa nijjetom podne namaza, i razlika između tvog i njihovog nijjeta ne šteti.'“ *Eš-Šerhul-mumti*, 2/66. (op. rev.)

upotpuniće onaj namaz koji je već zanijetio, a nakon toga će naklanjati propušteni.

Onaj ko npr. zaboravi klanjati ikindiju, i dođe u džamiju gdje se uči ikamet za akšam, te ga zanijeti, pa se u toku namaza sjeti da nije klanjao ikindiju, nastaviće da klanja akšam, a nakon toga će naklanjati ikindiju.

Kako se naklanjava namaz koji je prespavan na putovanju?

Ebu Hurejre prenosi: „Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve selleme, se vraćao noću iz Bitke na Hajberu. Pošto nas savladao san, on pred kraj noći odsjede da se odmorimo i reče Bilalu: 'Pripazi da ne prespavamo sabah.' Bilal je klanjao onoliko koliko je mogao, a Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i ostali ashabi su zaspali. Kada se približila zora, Bilala je savladao san i on je naslonjen na sedlo svoje jahalice zaspao. Nije se probudio ni Vjerovjesnik ni Bilal, niti iko od njegovih ashaba, sve dok ih Sunce nije obasjalo. Prvi se probudio Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, koji, iznenađen, upita: 'Šta je ovo, Bilale?' On reče: 'Ti si mi draži od oca i majke, Allahov Poslaniče, i mene je savladalo ono što je i tebe.' Pošli su malo sa svojim jahalicama, a onda je Vjerovjesnik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, uzeo abdest i naredio Bilalu da prouči ikamet za namaz, pa im je (kao imam) klanjao sabah-namaz. Pošto završi namaz, reče: 'Ko zaboravi klanjati neki namaz, neka ga

klanja kada se sjeti. Uzvišeni Allah je rekao: *Namaz obavlja samo Meni da bih ti uvijek na umu bio!*²⁹⁹

Kako će naklanjati namaz onaj ko je izgubio razum?

Ko izgubi razum zbog sna ili opijanja, mora da redosljedom naklanja namaze koje je propustio. Isti status ima i onaj ko izgubi razum koristeći anestezije i lijekove koji prouzrokuju gubitak svijesti.

Ne treba naklanjavati namaze onaj ko izgubi svijest (razum) bez svoje volje, jer je stanje u kojem je bio ustvari stanje kada ga ne obavezuju šerijatski propisi.³⁰⁰

Način naklanjavanja namaza od strane žene koja ima menstruaciju (hajz) i osobe koja je nečista zbog ejakulacije (džunup)

Ukoliko ženi prestane mjesečni ciklus u toku određenog namaskog vremena, a ona nije u mogućnosti (zbog kratkoće vremena) da se okupa i klanja namaz u njegovo vrijeme, klanjat će namaz kada se okupa, pa

²⁹⁹ Bilježi Muslim, br. 680.

³⁰⁰ Nafi' prenosi da je Abdullah ibn Omer, radijallahu 'anhuma, pao u nesvijest mjesec dana i nije nadoknađivao namaze osim onih u danu u kojem se probudio. Također Nafi' prenosi da je Ibn Omer bio u nesvijesti dan i noć i da nije nadoknađivao namaze. Vidjeti: *Musannefu Abdirrezzak es-San'ani*, br. 4150-4160. (op. rev.)

makar vrijeme tog namaza i isteklo. Isti status ima i osoba koja je džunup kada se probudi i nema vremena da se okupa, jer ako to učini Sunce će izaći. Dakle, sunnet je takvoj osobi da se okupa i da tek tada klanja, pa makar Sunce i izašlo, jer vrijeme namaza onoga koji spava nastupa onda kada se probudi.³⁰¹

³⁰¹ Upitan je šejhul-islam Ibn Tejmijje o čovjeku koji se probudi džunub blizu izlaska Sunca i boji se da uzme gusul hladnom vodom po hladnom vremenu, a ako bi htio da je zagrije prošlo bi namasko vrijeme. Da li je njemu dozvoljeno da odloži namaz dok se ne okupa, ili će uzeti tejemmmom i klanjati? On odgovara: „Po ovom pitanju imaju dva stava učenjaka. Većina njih, poput Ebu Hanife, Šafije i Ahmeda mu naređuju da traži vodu makar klanjao i nakon izlaska Sunca, a Malik mu naređuje da klanja u vremenu sa tejemmmom, jer se vremenu daje prednost u odnosu na druge namaske obaveze. Dokaz za to je činjenica da ako bi se čovjek probudio na početku namaskog vremena i znao da neće naći vodu osim nakon namaskog vremena, klanjaće sa tejemmmom u namaskom vremenu po konsenzusu muslimana, a neće čekat da prođe namasko vrijeme da bi klanjao sa gusulom. Što se tiče prvih, oni razdvajaju između ove i sličnih situacija i između situacije spomenute u pitanju, pa kažu da je čovjek (koji spava) obavezan namazom onda kada se probudi, kao što je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: **’Ko prespava ili zaboravi namaz neka ga klanja kada se sjeti.’** Pa ako naredba obavljanja namaza za njega stupa na snagu nakon što ga se sjeti i ako, prema tome, tada za njega stupa na snagu naredba kupanja (ako je potrebno) koje traje uobičajeno vrijeme, pa u tom slučaju klanjanje namaza nakon izlaska Sunca je ustvari (za tog čovjeka) klanjanje namaza u njegovom vremenu koje je Allah odredio. A Allah najbolje zna.“ *El-Fetava el-kubra*, 1/305.

Na drugom mjestu kaže: „Ko bude budan u početku namaskog vremena, a voda mu je daleko i ne može doći do nje osim nakon prolaska vremena, onda će klanjati u namaskom vremenu sa

tejemmumom, na čemu su složni učenjaci. Također, ako je puno hladno i škodi mu hladna voda, a ne može da ode u hammam ili da zagrije vodu osim nakon prolaska namaskog vremena, klanjaće na vrijeme sa tejemmumom. Žena i muškarac su po ovom pitanju isti, pa ako bi bili džunub i ne bi se mogli okupati dok ne prođe namasko vrijeme, klanjat će u namaskom vremenu sa tejemmumom. I ako se ženi prekine krv hajza u namaskom vremenu i ne može se okupati osim nakon namaskog vremena, uzet će tejemmum i klanjati na vrijeme. Ko misli da je bolji namaz sa vodenom čistoćom nakon prolaska namaskog vremena nego namaz u njegovom vremenu sa tejemmumom, takav je zabludeo i neznalica. Ako se čovjek probudi na kraju sabahskog vremena koje će proći ako se okupa, većina učenjaka smatra da će se okupati i klanjati nakon izlaska Sunca, i ovo je stav Ebu Hanife, Šafije i Ahmeda kao i jedan stav unutar malikijskog mezheba, dok je drugi Malikov stav da će uzeti tejemmum i klanjati prije izlaska Sunca, kao što smo već spomenuli u tim temama, jer je namaz na vrijeme sa tejemmumom bolji od namaza nakon svog vremena sa gusulom. Ispravan je stav većine, jer namasko vrijeme za onog ko spava počinje od kad se probudi, kao što je rekao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: **’Ko prespava ili zaboravi namaz neka ga klanja kada se sjeti, jer je to njegovo vrijeme.’** Tako za onog ko spava namasko vrijeme počinje kada se probudi, i prije toga za njega nije bilo namasko vrijeme. Ako je tako, onda onaj ko se probudi prije izlaska Sunca i ne može se okupati i klanjati osim nakon izlaska Sunca, taj je klanjao namaz u njegovom vremenu i nije ga propusti, za razliku od onoga ko se probudi na početku namaskog vremena, jer je za takvog namasko vrijeme bilo prije izlaska Sunca i on ne smije propustiti namaz. Tako je i sa onim ko zaboravi namaz pa se sjeti.“ *El-Fetava el-kubra*, 2/30. (op. rev.)

Propis onoga ko prespava ili zaboravi namaz

Ko prespava namaz ili ga zaboravi klanjati, obavice ga onda kada se sjeti, jer Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, veli: „**Otkup za onoga ko zbog sna ili zaborava ne obavi namaz jeste da ga klanja kada se sjeti (probudi).**“³⁰²

Propis onoga ko ustane (na sljedeći rekat) a zaboravio je tešehhud (sjedjenje)

Kada imam nakon dva rekata ustane, zaboravivši da sjedne na tešehhud, vratiće se na sjedenje, ukoliko se još nije potpuno uspravio stojeći, a u suprotnom neće se vraćati na sjedenje. Na kraju namaza prije selama će učiniti sehvi sedždu.³⁰³

Propis onoga ko krene da klanja, pa zatekne ljude da su već klanjali

³⁰² Bilježi Buharija, br. 597., i Muslim, br. 684., i ovo je njegova verzija.

³⁰³ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao za onoga ko propusti prvi tešehhud: „**Ko ustane nakon dva rekata i ne uspravi se potpuno – neka sjedne, a ako se uspravi potpuno neka ne sjeda, i neka (na kraju) učini dvije sedžde.**“ Bilježe ga Ebu Davud, Ibn Madže i et-Tahavi u *Šerhu me’anil-asar*, i hadis je vjerodostojan kada svi njegovi senedi uzmu u obzir. Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi ’aler-reudil-murbi*, 2/450-451. (op. rev.)

Ko se zadesi u ovakvoj situaciji ima sevap kao i oni koji su klanjali. Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko se abdesti, a nakon toga krene da obavi namaz, pa zatekne ljude da su već klanjali, ima nagradu kao i oni, s tim da njima ništa od nagrade ne umanjuje.**“³⁰⁴

Propis izgovaranja *amin* u namazu i van njega

Izgovarati *amin* je sunnet u dvije prilike:

Prva: u namazu, nakon učenja Fatihe od strane imama, muktedije ili onoga ko klanja samostalno. Imam i muktedija izgovaraju *amin* naglas i zajedno,³⁰⁵ a ne prije ili poslije jedan drugog.

Aminanje je propisano također i kada se uči kunut dova na vitar namazu ili prilikom dove zbog nečega što je pogodilo muslimane.³⁰⁶

³⁰⁴ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 564., i ovo je njegova verzija, i Nesai, br. 855.

³⁰⁵ Va’il ibn Hudžr kaže: „**Kada bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, proučio: *ve led-dāllīn*, izgovorio bi *amin* glasno.**“ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i et-Tirmizi. Et-Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen, a Ibn Hadžer kao sahih u djelu *et-Telhisul-habir*, 1/256. (op. rev.)

³⁰⁶ Od Ibn Abbasa se prenosi da je rekao: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je mjesec dana na podne, ikindiji, akšamu, jaciji i sabahu učio kunut dovu nakon vraćanja sa ruku’a na zadnjem rekatu protiv ogranaka plemena Benu Sulejm: Ra’l, Zekvan i Usajjeh, a iza njega su aminovali.**“ Bilježi Ebu Davud sa dobrim lancem prenosilaca. Vidjeti: *Miškatul-mesabih*, 1/403. (op. rev.)

Druga: van namaza, nakon učenja Fatihe, od strane učača i slušaoca, te prilikom učenja neke dove, bilo da je općeg ili posebnog karaktera, poput dove prilikom hutbe, namaza za kišu, pomračenja Sunca i sl.

Šta kvari namaz?

1. Ukoliko se ne izvrši rukn (jedan od temeljnih stubova namaza) ili šart (jedan od uslova ispravnosti namaza), bez obzira bilo to namjerno ili iz zaborava,³⁰⁷ te

³⁰⁷ Iz ovoga se izuzima nenamjerno izostavljanje uslova koji spadaju u zabrane, poput onog ko zaboravi da mu je odjeća nečista, ili ne zna propis nečistoće. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ispravo u svim ovim mes’elama jeste da ne mora ponavljati namaz, bilo da je zaboravio da na sebi ima nedžaset, ili da je zaboravio da ga opere, ili da nije znao da na sebi ima nedžaset, ili da nije znao da je to što je na njemu ustvari nedžaset, ili nije znao propis nedžaset, ili nije znao da li je taj nedžaset na njemu od prije namaza ili nakon namaza. Poseban dokaz za ovo pitanje je to što **je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao u nanulama na kojima ima nedžaset, i Džibril ga je obavijestio o tome, pa Poslanik nije ponovo počeo namaz.** (Hadis bilježe Ebu Davud i Ahmed sa sahih senedom.) Ako ovo (imanje nedžaset bez znanja o tome) nije poništilo početak namaza, ono ne poništava ni ostatak namaza. Ako bi neko rekao: ‘Zašto to isto ne kažemo za onog ko klanja bez abdesta, a ne zna ili zaboravi?’ Odgovor je da ostavljanje abdesta spada u ostavljanje naredenog, jer je abdest nareden i od čovjeka se traži da se abdesti, dok nedžaset spada u zabranjene stvari za koje se traži od čovjeka da ih se kloni. Ne može se vršiti analogija između činjenja zabranjenog i ostavljanja naredenog, jer kada se činjenje zabranjenog oprostí zbog neznanja ili zaborava njegov počinioc biva poput onog ko ga nije ni uradio, jer nema grijeh zbog toga, dok se onome ko ispusti naredenu stvar zbog

ukoliko se namjerno ne izvrši neka od namaskih obaveza (vadžiba).³⁰⁸

2. Puno pokreta bez nužde.³⁰⁹

neznanja ili zaborava oprašta u tom trenutku i nema grijeh poput onog ko ga je ostavio namjerno, ali može to nadoknaditi time što će ponoviti djelo onako kako je naređeno. Obrati pažnju na ovu razliku, jer je jasna.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 2/233.

³⁰⁸ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin o spominjanju vadžiba odvojeno od ruknova kaže: „Da li to znači da ruknovi nisu obavezni (vadžibi)? Ne znači da ruknovi nisu obavezni, već su ruknovi obavezniji i pritrđeniji, i razlikuju se od vadžiba po tome što se ruknovi moraju učiniti i ako se zaborave, dok ako se zaborave vadžibi oni se ne moraju učiniti i umjesto njih se čini sehvi sedžda. Zato onaj ko zaboravi rukn njegov namaz nije ispravan osim ako učini taj rukn, a onaj ko zaboravi vadžib, može ga zamijeniti sehvi sedždom.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 3/315. (op. rev.)

³⁰⁹ Kaže Mesur el-Behuti: „**Zato što to prekida uzastopnost namaskih radnji i ruknova.**“ Međutim, imam Ahmed kaže: „Ne kvari namaz ako nije namjerno.“ (Vidjeti: *el-Mubdi*’, 1/484., *el-Insaf meš-šerh*, 3/613.) Ovaj stav je odabrao i Medžd ibn Tejmije, a dokaz je hadis poznat kao ‘priča o vlasniku dvije ruke’, kojeg bilježi Buharija, a u kojem Ebu Hurejre kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je predvodio namaz i klanjao dva rekata, a zatim je predao selam. Zatim je ustao i otišao do opruženog parčeta drveta u džamiji i naslonio se na njega, kao da je ljut. Stavi desnu šaku na lijevu, umrsi prste, i nasloni obraz na vanjski dio lijeve šake. Izašao sam brzo iz vrata džamije, a ljudi rekoše: ‘Da li se to skratio namaz?’**, među ljudima su bili Ebu Bekr i Omer, ali su se ustručavali da se obrate Poslaniku. Među ljudima bijaše i čovjek poznat po dugim rukama, zvani ‘vlasnik dvije ruke’, koji reče: ‘Allahov Poslaniče, da li si zaboravio ili je skraćen namaz?’ On reče: ‘Nisam zaboravio, niti je skraćen namaz.’ Zatim upita ostale: ‘Da li je kao što kaže ‘vlasnik dvije

3. Namjerno otkrivanje stidnog mjesta (avreta).³¹⁰

4. Govor,³¹¹ smijanje,³¹² i jedenje i pijeње,³¹³

ukoliko je namjerno.

ruke’? Prisutni rekoše: ’Jeste.’“ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zatim ustao i nastavio sa namazom dok ga nije upotpunio i nije počinjao namaz ispočetka. (op. rev.)

³¹⁰ Ibn Abdulberr prenosi konzesus učenjaka da onaj ko klanja bez odjeće uz mogućnost da se obuče njegov namaz je neispravan. Vidjeti: *et-Temhid*, 6/379. I Ibn Tejmije prenosi da su učenjaci složni na tome. Vidjeti: *Medžmu ’ul-fetava*, 22/116-117. Dokaz da nenamjerno otkrivanje avreta ne kvari namaz je predaja Amra ibn Selemea, radijallahu ‘anhu, koji kaže: „**Predvodio sam ljudima namaz, a nosio sam mali žuti ogrtač, pa kada bih učinio sedždu otkrio bi mi se avret. Jedna žena reče: ’Sakrijte od nas avret vašeg učača.’ Zatim su mi ljudi kupili omanski ogrtač i ničemu se, otkad sam primio islam, nisam obradovao kao njemu.**“ Bilježi Buhari. Hanefije i hanbelije smatraju da namaz ne kvari nenamjerno otkrivanje malog dijela avreta, dok šafije smatraju da kvari. Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi ’aler-reudil-murbi*’, 2/108. (op. rev.)

³¹¹ Učenjaci razdvajaju između toga da neko uradi nešto što kvari namaz unutar samog namaza znajući da je u namazu, i da to uradi nakon što – greškom ili iz zaborava – preda selam prije vremena, kao u priči o ’vlasniku dvije ruke’. O ovoj drugoj situaciji, šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže, osvrćući se na priču o ’vlasniku dvije ruke’: „Pauza poput ove od tri, četiri, pet minuta i slično ne sprečava da se nastavi namaz, ali ako se sjeti (da je greškom predaoddddddddx selam) tek nakon dužeg vremena, nakon sahat ili dva, onda mora početi namaz ispočetka.“ Zatim navodi tri situacije koje ne kvare namaz ako greškom ili iz zaborava preda selam prije vremena: 1. Da priča nešto što nije radi koristi namaza. 2. Da priča malo radi koristi namaza. 3. Da priča mnogo radi koristi namaza. Kaže: „Drugi stav po ovom pitanju jeste da namaz neće biti pokvaren u ove tri situacije, jer ovaj što je pričao ne smatra da je u namazu i

nije namjerno pogriješio, a Allah Uzvišeni je rekao: ***Nije vam grijeh ono što ste greškom učinili, već ono što namjerno učinite.*** (el-Ahzab, 5.) I ovaj stav je ispravan. Isto tako, ispravan je stav da, ako bi iz zaborava predao selam (prije vremena), neće pokvariti namaz ako nešto pojede ili popije i tome slično, jer on nije namjerno učinio nešto što kvari namaz zato što ne zna stvarno stanje (tj. ne zna da je u namazu), niti ga kvare druge stvari koje inače kvare namaz, osim gubljenja abdesta. To je zato što nakon gubljenja abdesta ne može da se nastavi namaz, jer ga gubljenje abdesta potpuno prekida.“ Zatim spominje propis prve situacije – onog ko uradi nešto što kvari namaz znajući da je u namazu, ali ne znajući propis govora unutar namaza: „Također, ako bi govorio unutar samog namaza iz zaborava ili neznanja, neće mu biti pokvaren namaz po ispravnom mišljenju, a dokaz je ajet kojeg smo spomenuli: ***Nije vam grijeh ono što ste greškom učinili, već ono što namjerno učinite.*** (el-Ahzab, 5.) i hadis Mu’avija ibn ul-Hakema koji je govorio u namazu. **Kada je on počeo klanjati neki čovjek je kihnuo i rekao ‘Elhamdulillah.’, a Mu’avija mu je rekao: ‘Jerhamukellah.’ na što su ga prisutni počeli preko gledati, na šta je on rekao: ‘Teško meni! Zašto me tako gledate!?’ Ljudi počеше udarati rukama po butinama i on učute. Nakon namaza Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mu je rekao: ‘U ovom namazu ne treba pričati ništa od ljudskog govora, već je u njemu slavljenje i veličanje Allaha, i učenje Kur’ana.’** (Bilježi Muslim.), i nije mu naredio da ponovi namaz, jer nije znao da je to zabranjeno **iako je namjerno pričao.**“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 3/366. (op. rev.)

³¹² Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako bi se nasmijao ispuštajući glas, to je poput govora, čak je gore od govora zbog potpune suprotnosti smijeha namazu, i zato što je smijeh bliži igranju nego govor, pa kada se čovjek nasmije u namazu, pokvaren mu je namaz, jer to slični igri. Ako se samo nasmiješi, nije mu pokvaren namaz, jer nije ispustio glas. Međutim, ako ga smijeh savlada bez njegove volje, poput nekih ljudi koji se ne mogu suzdržati od smijeha kada čuju nešto što im je smiješno, i nasmiju se mimo svog izbora,

Ruknovi namaza

Ruknovi namaza su njegovi sastavni dijelovi bez kojih on nije ispravan i njih ima četrnaest:

1. Stajanje u namazu (ako je čovjek u mogućnosti).³¹⁴

2. Početni tekbir.³¹⁵

namaz takvih – po jačem mišljenju – nije pokvaren. Također, ako bi mu nešto palo pa (instinktivno) bez svoje volje rekao: 'Uh.', namaz mu neće biti pokvaren, jer nije namjerno učinio nešto što kvari namaz.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/366. (op. rev.)

³¹³ Kaže Ibnul-Munzir: „**Učenjaci su postigli konsenzus da su jelo i piće zabranjeni u namazu**, i složili su se svi od kojih pamtimo govor da je onaj ko nešto namjerno pojede ili popije u namazu obavezan da ga ponovi.“ U hanbelijskom mezhebu nije pokvaren namaz ukoliko čovjek iz zaborava ili neznanja nešto malo pojede ili popije, na osnovu općenitosti hadisa: „**Mom ummetu je oprošteno ono što (nenamjerno) pogriješi, što zaboravi i na šta je prisiljen.**“ Hadis sa raznim senedima i verzijama bilježe Ibn Madže, Ibn Hibban, ed-Darekutni, et-Taberani, el-Hakim i drugi, a vjerodostojnim su ga ocijenili Ibn Hibban, el-Hakim, ez-Zehebi, Ibn Hazm, es-Sujuti, en-Nevevi i drugi. *El-Eusat*, 3/248. (op. rev.)

³¹⁴ Zbog ajeta: ***i pred Allahom ponizno stojte.*** (el-Bekara, 238.), i zbog hadisa: „**Klanjaj stojeći, pa ako ne možeš, onda sjedeći, pa ako ne možeš onda na bok.**“ Biježi Buhari. Iz ovoga se izuzima nafila, zato što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao nafile na jahalici na putovanju s tim da nije klanjao na njoj farzove (bilježi Buhari), i zato što je rekao: „**Onaj ko klanja sjedeći ima pola nagrade onoga ko klanja stojeći.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

³¹⁵ Zbog hadisa: „**U namaz se ulazi tekbirom, a izlazi selamom.**“ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud, el-Hakim i drugi, i el-Hakim ga ocjenjuje vjerodostojnim, a ez-Zehebi se slaže sa njim. (op. rev.)

3. Učenje Fatihe na svakom rekatu.³¹⁶
4. Pregibanje (ruku').³¹⁷
5. Vraćanje sa ruku'a (uz uspravljanje cijelog tijela).³¹⁸
6. Sedžda (padanje ničice) na sedam dijelova tijela.³¹⁹

³¹⁶ Detaljan govor o učenju el-Fatihe je već prethodio, glavni dokaz da je el-Fatiha u namazu rukn je hadis: „**Nema namaza onaj ko ne prouči *Fatihatul-Kitab*.**“ Bilježi Buharija. (op. rev.)

³¹⁷ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Dokaz da je on (ruku') rukn jeste: 1. Allahov govor: ***O vjernici, činite ruku' i sedždu*** (el-Hadždž, 77.) Allah je naredio ruku', a poznato je da nije propisano činjenje samog ruku'a (mimo namaza), i zato se ajet mora odnositi na ruku' u namazu. 2. Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi onome ko je nepravilno klanjao: '**Zatim učini ruku' dok se ne smiriš na njemu.**' (muttefekun 'alejh) 3. Ustrajnost Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u činjenju ruku'a na svakom namazu, i njegove riječi: '**Klanjajte kao što mene vidite da klanjam.**' (bilježi Buhari) 4. Konsenzus učenjaka na tome da je ruku' rukn.“ *Eš-Šerhul-mumti*', 3/304. (op. rev.)

³¹⁸ Zbog Poslanikovih riječi onome ko je nepravilno klanjao: „**Zatim se podigni (sa ruku'a) dok se potpuno ne uspraviš.**“ Muttefekun 'alejh. Zatim ustrajnost Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u činjenju ruku'a na svakom namazu, i njegove riječi: '**Klanjajte kao što mene vidite da klanjam.**' Bilježi Buhari. (op. rev.)

³¹⁹ Uzvišeni Allahov kaže: ***O vjernici, činite ruku' i sedždu*** (el-Hadždž, 77.) Od Ibn 'Abbasu se prenosi da je rekao: „**Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je naredio da se čini sedžda na sedam dijelova tijela i da se pritom ni kosa ni odjeća ne sprečavaju od padanja na zemlju: čelo, dvije ruke, dvije noge i dva koljena.**“ Bilježi Buharija. U drugom rivajetu kod Buharije stoji da je Ibn Abbas kod spomena čela rukom pokazao i na nos, kao da se broje kao jedan dio. Zatim, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je

7. Sjedenje između dvije sedžde.³²⁰
8. Druga sedžda.
9. Sjedenje na zadnjem tešehhudu.³²¹
10. Zadnji tešehhud.³²²

ustrajavao na činjenju sedžde na svakom namazu, i rekao je onome ko je nepravilno klanjao: „**Zatim učini sedždu dok se na njoj ne smiriš na njoj.**“ Muttefekun 'alejh. Također, učenjaci su postigli konsenzus da je sedžda rukn. Vidjeti: *Meratibul-idžma'*, 26. (op. rev.)³²⁰ Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao čovjeku koji je nepravilno klanjao: „**Zatim se digni sa sedžde dok se ne smiriš u sjedećem položaju.**“ Muttefekun 'alejh. Zatim, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ustrajavao na uspravljanju sa sedžde na svakom namazu i sjedenju između dvije sedžde. A'iša, radijallahu 'anha, je rekla: „**Kada bi se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, podigao sa sedžde ne bi išao na sljedeću dok se ne bi uspravio u sjedećem položaju.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

³²¹ Zato što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na tome ustrajao u svim namazima i nikada je nije propuštao. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako bismo pretpostavili da čovjek ustane sa sedžde i stojeći prouči tešehhud, to ne bi bilo dovoljno, jer je ostavio rukn koji je sjedenje i tešehhud mora biti na sjedenju.“ *Eš-Šerhul-mumti'*, 3/310. (op. rev.)

³²² Abdullah ibn Mes'ud je rekao: „**Prije nego nam je obaveznim (kao farz) propisan tešehhud mi smo govorili: 'Es-selamu 'alallahi min 'ibadihi, es-selamu 'ala Džebra'ile ve Mika'ile...**“ Bilježe ga el-Bejheki i ed-Darekutni i ocjenjuju ga vjerodostojnim. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Osnova je da su oba tešehhuda farz (rukni), ali prvi tešehhud je izuzet hadisom koji govori da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zaboravio prvi tešehhud pa ga je nadoknadio sehvi sedždom., tako da samo zadnji tešehhud ostaje na propisu rukna.“ Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti'*, 3/310. Hanbelijski mezheb smatra da je i **učenje salavata na zadnjem tešehhudu rukn**, dokazujući to ajetom: ***Allah i meleki Njevovi***

11. Smirenost na svakom od ovih ruknova.³²³

12. Redoslijed između ruknova.³²⁴

donose salavate na Vjerovjesnika. O vjernici, i vi donosite salavate i selame na Njega! (el-Ahzab, 56.), zatim hadisom Ebu Mes'uda koji je rekao: „Došao je jedan čovjek pred Allahovog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, a mi smo bili prisutni, pa je rekao: ‘O Allahov Poslaniče, znamo kako da te poselamimo, ali kako da donosimo salavat na tebe kada klanjamo namaz?’ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je čutao dugo pa smo poželjeli da ga nije ni pitao. Zatim Allahov Poslanik reče: ‘Kada donosite salavat na mene recite: *Allahumme salli ‘ala Muhammed...*’“ Bilježi ed-Darekutni, 1/354., el-Hakim, Ibn Huzejme, Ibn Hibban i el-Bejheki, a svi oni ga ocjenjuju vjerodostojnim. Kod Muslima stoji da mu je Bešir ibn Sa'd rekao: „Allah nam je naredio da donosimo salavat na tebe, pa kako da donosimo salavat na tebe?“ On je rekao: „Recite: *Allahumme salli ‘ala Muhammed...*“ Šafijski mezheb smatra salavate vadžibom, uz dokaz da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vidio čovjeka kako dovi u namazu, a nije donio salavat na Poslanika, da je Poslanik rekao: „Ovaj je pohitao.“, zatim ga je pozvao i rekao mu: „Kada neko od vas klanja, neka počne sa pohvalom Allaha, a zatim neka donese salavat na Poslanika, a zatim neka Allaha moli šta želi.“ Bilježe Ahmed, Ebu Davud i et-Tirmizi koji kaže: „Hasen sahih.“ Hanefijski i malikijski sunnetom. Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi'*, 2/401-402., i *eš-Šerhul-mumti'*, 3/310-312. (op. rev.)

³²³ Zato što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao čovjeku koji je nepravilno klanjao za sve ruknove: „**Dok se ne smiriš...**“ Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti'*, 3/306. (op. rev.)

³²⁴ Zato što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na tom redoslijedu ustrajao u svim namazima i nikada ga nije mijenjao, i zato što je čovjeku koji je nepravilno govorio: „**zatim... zatim.. zatim.**“, po redoslijedu. Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti'*, 3/312. (op. rev.)

13. Predavanje selama.³²⁵

Propis onoga ko izostavi jedan od ruknova namaza

1. Pokvaren je namaz onome ko jedan od ruknova namjerno izostavi, a izostavljanje početnog tekbira iz neznanja ili zaborava ima status kao da se u namaz nije ni ušlo.

2. Ukoliko klanjač izostavi jedan od ovih ruknova iz neznanja ili zaborava, onda će se vratiti na taj rukn, učiniti ga, a zatim nastaviti da klanja ono što dolazi iza tog rukna, pod uslovom da nije stigao do tog istog rukna na drugom rekatu. Ukoliko stigne do tog rukna na drugom rekatu, taj (drugi) rekat će računati prvim, a prvi (klanjan bez rukna) će se smatrati poništenim.

Npr. onaj ko zaboravi ruku', i učini sedždu, obaveza mu je, kada se sjeti, da se vrati kako bi učinio ruku', osim u slučaju ako je stigao do ruku'a na drugom rekatu. Taj drugi rekat će se računati kao prvi (tj. onaj na

³²⁵ Zbog već navedenog hadisa: „**U namaz se ulazi tekbirom, a izlazi selamom.**“ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Stav bliži istini je da je predavanje selama na obje strane rukn, jer je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, uvijek ustrajavao u tome i rekao je: 'Klanjajte kao što mene vidite da klanjam.' (...) Iz toga su učenjaci izuzeli dženazu namaz, i rekli da u njoj ima samo selam na jednu stranu, i nisu rekli da je selam na drugu stranu sunnet. Dokaz im je to da oni (ashabi) koji su opisali Poslanikovo klanjanje dženaze namaza nisu spomenuli predavanje selama na obje strane.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/314-315. (op. rev.)

kojem je izostavio ruku'), a na kraju namaza, nakon selama, će obaviti sehvi sedždu.³²⁶

3. Ukoliko osoba koja ne zna, izostavi neki rukn ili šart namaza, ponovíće namaz, ako još traje njegovo vrijeme, a ako je vrijeme tog namaza prošlo, ne mora da ga ponavlja, **jer propisi su samo obavezujući nakon njihove spoznaje i mogućnosti da se urade.**

Propis učenja Fatihe u namazu

Fatiha je sastavni dio (rukna) svakog namaza (rekata) kada se radi o imamu i onome ko samostalno klanja.

Ukoliko se njeno učenje izostavi na određenom rekatu, taj rekat je pokvaren.

Kada je riječ o muktediji (onome ko klanja iza imama), on će učiti Fatihu u sebi na svakom rekatu (namazu) na kojem imam ne uči naglas.

Kada imam uči naglas, muktedija će slušati njegovo učenje, a imam ne treba da šuti, kako bi

³²⁶ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ovo je ispravan stav, zato što ostali ruknovi nakon propuštenog nisu na svom mjestu, zbog nedostatka redoslijeda. Tako svaki rukn nakon propušteno nije na svom mjestu jer je uslovljen redoslijed među ruknovima, i samim tim nije dozvoljeno nastaviti sa njima, već se mora vratiti na propušteni rukn. (...) Ukoliko stigne do istog rukna na sljedećem rekatu neće se vratiti, jer u njegovom vraćanju nema koristi, zato što ako se vrati, vratiće se na isto to mjesto i tako će drugi rekat će postati prvi, koji će ustvari biti mješavina prvog i drugog.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/372. (op. rev.)

muktedija mogao da prouči Fatihu, jer za takvo nešto ne postoji dokaz. Sa onoga ko stigne imama na ruku'u (el-mesbuk) i nije u mogućnosti da proči Fatihu, spada odgovornost njenog učenja.

Allah Uzvišeni veli: *A kada se Kur'an uči, vi učenje njegovo pomno slušajte, kako bi vam milost ukazana bila.* (El-E'araf, 204.)

Ubade b. Samit prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kazao: „**nema namaza onaj ko ne bude uči Fatihu.**“³²⁷

Ako muktedija ne čuje imamovo učenje na namaza na kojima se uči naglas, onda će učiti i Fatihu, a i sve ostalo.

Propis razlikovanja nijjetova (kod imama i muktedije)

1. Ispravno je da onaj ko klanja farz (obavezni namaz) slijedi onoga ko klanja nafilu (dobrovoljni namaz),³²⁸ ili onaj ko npr. klanja podne, klanja iza onoga

³²⁷ Bilježi Buharija, br. 756., i Muslim, br. 394.

³²⁸ **Zbog toga što je Mu'az ibn Džebel za života Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao jaciju za Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, a zatim bi otišao u svoje pleme i njima predvodio jaciju, tako što bi on klanjao nafilu, a oni za njim jaciju namaz, koji je farz.** Bilježi Muslim, a dodatak na hadis koji glasi: „Ona je njemu nafila, a vama farz.“, bilježe ed-Darekutni i el-Bejheki, a Ibn Hadžer kaže: „Prenosioci su ljudi od kojih prenose Buharija i Muslim.“ *Fethul-Bari*, 2/195. Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*,

ko obavlja ikindiju,³²⁹ ili onaj ko npr. klanja jaciju ili akšam slijedi onoga ko klanja teraviju, a kada imam preda selam, muktedija će ustati i upotpuniti svoj namaz.

2. Dozvoljeno je da se nijjet imama i muktedije razlikuju kada je u pitanju namaz koji se želi obaviti, dok nije dozvoljeno da se njihove namaske radnje (pokreti) razlikuju, osim ukoliko se radi o nečemu neznatnom.

Dozvoljeno je klanjati jaciju za onim ko klanja akšam. Kada imam u ovom slučaju preda selam na kraju akšama, onaj ko klanja jaciju će ustati i klanjati još jedan (četvrti) rekat, a zatim će sjesti na tešehhud i predati selam.

Ukoliko se klanja akšam iza imama koji klanja jaciju, onda muktedija koji klanja akšam može ostati na tešehhud i predati selam kada imam ustane na svoj četvrti rekat, a može ostati da sjedi i čeka imama da pa da sa njim zajedno preda selam, a ovo drugo je bolje.³³⁰

4/256., i *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi'*, 3/215-216. (op. rev.)

³²⁹ Analogno hadisu o Mu'azovom predvođenju jacije svom plemenu iako je to njemu bila nafila, a njima farz, tako da je još preče da je ispravno klanjanje farza iza imama koji klanja farz, koji je na višem stepenu od nafile i bliži drugom farzu od nafile. Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti'*, 4/260., *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi'*, 3/217-218. (op. rev.)

³³⁰ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin o ovoj situaciji kaže: „Kada sjedne (nakon trećeg rekata) da li će zanijetiti da (ostatak) klanja sam i preda selam, ili će čekati imama? Odgovor je: on ima izbor. Međutim, smatramo da mu je bolje da zanijeti da završi namaz sam ukoliko može da stigne da klanja ostatak jacije namaza za imamom, kako bi time stigao jaciju u džematu. Ako neko kaže: 'Zašto

Ako su velike razlike u pokretima imama i muktedije, onda slijeđenje imama u tom slučaju nije ispravno, kao npr. da neko klanja sabah za imamom koji klanja namaz za pomračenje Sunca ili Mjeseca.

dozvoljavate da zanijeti (da završi namaz) sam kad se imam mora slijediti?', kažemo zato što postoji šerijatsko opravdanje, a osamostaljivanje (od imama) je dozvoljeno zbog šerijatskog i osjetilnog opravdanja. Dokaz za šerijatsko opravdanje je namaz u strahu, gdje jedna skupina ljudi klanja jedan rekat za imamom, pa kada imam ustane na drugi rekat ova skupina zanijeti da upotpuni namaz sama klanjajući za sebe drugi rekat, a zatim predaju selam i odlaze. Dokaz za osamostaljivanje od imama zbog osjetilnog opravdanja je slučaj osamostaljivanja jednog ashaba dok je klanjao namaz za Mu'azom ibn Džebelom, jer im je Mu'az ibn Džebel (pre)dugo klanjao. (...) Ako bi imam klanjao polako po Sunnetu, a muktediju to umaralo jer mora obaviti nuždu, onda mu kažemo da se osamostali (tj. zanijeti da ostatak namaza klanja za sebe, ne za imamom), brže završi namaz, preda selam i ode. Ako neko kaže: 'Šta kažete o tome da musafir klanja za imamom koji klanja četiri rekata, da li mu dozvoljavate da se osamostali i preda selam, jer musafir skraćuje namaz?', kažemo: 'Ne dozvoljavamo mu to.' Dakle, koja je razlika između njegove situacije i situacije onoga ko klanja akšam za imamom koji klanja jaciju? Odgovor je da je razlika očita, jer je ovdje upotpunjavanje četiri rekata ustvari upotpunjavanje svojstva namaza koje je propisano onome ko nije na putu, dok klanjanje akšama četiri rekata nije propisano ni u kom slučaju. Zato kažemo: u situaciji putnika došlo je do suprotstavljanja između skraćivanja namaza i obaveznosti slijeđenja imama, a pošto upotpunjavanje namaza od strane musafira nije haram, tj. onaj ko klanja potpun (četvororekatni) namaz na putu nije poput onog ko klanja akšam ili sabah četiri rekata, onda razlika između to dvoje postaje očita." Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/261-263. (op. rev.)

Propis uljepšavanja namaza i njegovog upotpunjavanja

Namaz je najuzvišeni stepen obraćanja roba Allahu, pa je njegovo uljepšavanje i upotpunjavanje kroz srčani pristup njemu, obavezno.

Najveći i najvažniji namaski ruknovi su stajanje (*el-kijam*), pregibanje (*er-ruku'*) i padanje ničice (*es-sudžudu*).

Stajanje u namazu je najbolje uz učenje zikra koji je na njemu propisan, a to je Kur'an, i dozivanje (obraćanje) Milostivog.

Ruku' i sedžda su najbolji položaji i pokreti, jer u sebi sadrže potpunu predanost Gospodaru.

Mnoštvo ruku'a i sedždi i dugo stajanje su isti:

Na kijamu se uči najbolji zikr, a to je Kur'an, dok su na ruku'u i na sedždi najbolji pokreti i položaji kojima se iskazuje potpuna predanost Gospodaru.

Allah Uzvišeni veli: ***Čuvajte namaz, naročito onaj srednji, i pred Allahom ponizno stojte.*** (El-Bekare, 238.)

Od Ebu Hurejre, prenosi se da je rekao: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, predvodio nam namaz, pa kada je predao selam, pozvao je čovjeka i rekao: 'O čovječe, zašto ne upotpunjavaš svoj namaz, zar ne vidiš kako klanjaš?! Tako mi Allaha, ja vas vidim iza sebe kao što vidim ispred sebe.’³³¹**

³³¹ Bilježi Muslim, br. 423.

Ebu Hurejre spominje da je jedan čovjek došao u džamiju i klanjao dok je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, sjedio u njoj, a zatim je prišao Allahovom Poslaniku i poselamio ga. Poslanik mu je odgovorio na selam i rekao: „**Vrati se i klanjaj, jer ti nisi klanjao.**“ On se vratio i klanjao kao i prvi put. Zatim je došao do Poslanika i poselamio ga, a Poslanik mu je odgovorio na selam i rekao: „**Vrati se i klanjaj, jer ti nisi klanjao.**“ Tako se ponovilo tri puta. Poslije trećeg puta, ovaj čovjek je rekao: „**Tako mi Onoga koji te je poslao sa istinom, o Allahov Poslaniče, ja ne umijem drugačije, pa me podučite.**“ Allahov Poslanik mu reče: „**Kada ustaneš na namaz, donesi tekbir, a zatim učini ono što ti je lahko od Kur'ana. Zatim učini ruku' dok se ne smiriš na njemu. Zatim se podigni tako da se uspraviš stojeći. Zatim učini sedždu dok se ne smiriš na njoj. Zatim sjedni tako da budeš smiren na sjedenju. Zatim učini sedždu dok ne budeš smiren na njoj. Tako radi tokom cijelog namaza.**“³³²

Džabir b. Semure veli: „**Došao nam je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i kazao: „Zbog čega neki mašu rukom poput konja kada mašu repovima? Budite smireni dok obavljate namaz.**“³³³

³³² Bilježi Buharija, br. 793., i ovo je njegova verzija., i Muslim, br. 397.

³³³ Bilježi Muslim, br. 430., a hadis sa ovim značenjem spominje i Ebu Davud u svome *Sunenu*, u poglavlju o predavanju selama, (br. 998.), a on glasi: Džabir b. Semure kazao: „**Neki od nas su prakticalni, klanjajući za Allahovim Poslanikom, sallallahu**

Namaski vadžibi (obaveze)

Postoji osam namaskih vadžiba:

1. Svi tekbiri, osim početnog tekbira.³³⁴
2. Veličanje Allaha na ruku' u, tj. izgovaranje: *Subhāne Rabbije-l- 'azīm.*³³⁵

alejhi ve sellem, da prilikom predaje selama pokažu rukom na desnu i na lijevu stranu. Pošto Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, završi namaz, reče: 'Zbog čega neki mašu rukom poput konja kada mašu repovima na Suncu? Dovoljno je da (ili je rekao: Zar nije dovoljno da urade ovako - pa je pokazao svojim prstom) samo nazovete selam svome bratu na desnoj i na lijevoj strani.'" Ovaj hadis govori o tematici predaje selama i kao što kaže imam Buhari u djelu: *Kurretu-l- 'ajnejni bi ref'i-l- jedejni fi-s- salati* (str. 1/31) govoreći o onima koji tvrde da dizanje ruku više puta u namazu nije propisano: „Ovim hadisom se taj stav ne može dokazivati, jer da može, onda bi se hadis odnosio i na zabranu dizanja ruku prilikom početnog tekbira, kao i prilikom bajramskih, jer u njemu nije spomenut izuzetak.“ (op. prev.)

³³⁴ Iz ovoga se izuzimaju dodatni tekbiri na bajram namazu i namazu za traženje kiše, koji su sunnet, i tekbiri na dženazi namazu, koji su ruknovi, i tekbir mimo početnog za onog ko zatekne imama na ruku' u. A dokaz da su tekbiri mimo početnog vadžibi je govor Poslanika, sallallahu ' alejhi ve sellem: „**Kada imam izgovori tekbir i vi izgovorite tekbir, a kada imam kaže: 'Semi' allahu limen hamideh.'**, vi kažete: 'Rabbena lekel- hamd.'“ Muttefekun ' alejhi. Vidjeti: *eš-Šerhul- mumti'*, 3/316., i *Hašijetut- Tajjar ve akranihi ' aler-reudil- murbi'*, 2/406. (op. rev.)

³³⁵ 'Ukbe ibn ' Amir, radijallahu ' anhu, kaže: „**Kada je objavljen ajet: فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ – Pa veličaj ime Gospodara svoga veličanstvenog, Allahov Poslanik, sallallahu ' alejhi ve sellem, je rekao: 'Činite to na vašem ruku' u.'**“ Bilježe Ahmed, Ibn Madže i

3. Izgovaranje: *Semi'Allahu limen hamideh* od strane imama i onoga ko klanja samostalno.³³⁶

4. Izgovranje *rabbenā ve leke-l-hamd* od strane imama, muktedije i osobe koja klanja samostalno.

5. Dova tokom sedžde.³³⁷

6. Dova između dvije sedžde.³³⁸

7. Sjedenje na prvom tešehhudu.³³⁹

Ebu Davud, a vjerodostojnim ga ocjenjuju ez-Zehebi i ez-Zejle'i. (op. rev.)

³³⁶ Zbog hadisa: „...kada imam kaže: '**Semi'allahu limen hamideh.**', vi kažite: '**Rabbena lekel-hamd.**'“ Muttefekun 'alejh. I zato što Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije propuštao izgovor ovih riječi u namazu. Spomenuti hadis ukazuje i da se iz obaveznosti izgovaranja riječi: „**Semi'allahu limen hamideh.**“, izuzima muktedija, i obavezuje samo izgovorom riječi: „**Rabbena lekel-hamd.**“, nakon što imam kaže: „**Semi'allahu limen hamideh.**“ Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi* ', 2/405. (op. rev.)

³³⁷ 'Ukbe ibn 'Amir, radijallahu 'anhu, kaže: „**Kada je objavljen ajet: سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى - Veličaj ime Gospodara svoga Uzvišenog, Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: 'Činite to na vašoj sedždi.**'“ Bilježe Ahmed, Ibn Madže i Ebu Davud, a vjerodostojnim ga ocjenjuju ez-Zehebi i ez-Zejle'i. (op. rev.)

³³⁸ Šejh Muhammed el-Muhtar eš-Šenkiti kaže: „Ovaj zikir između dvije sedžde se smatra vadžibom shodno osnovi, tj. zato što smo smo vidjeli da je osnova u šerijatu da su zikrovi koji se izgovaraju na (raznim) ruknovima namaza vadžib, i ovaj zikir priključen njima, jer je i on zikir na namaskom ruknu poput njih. Uz to dodajemo da ga je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, praktikovao, što jača njegovo priključivanje vadžibima.“ Vidjeti: *Šerhuz-zadil-mustakni* ', 48. ders, 7. stranica. (op. rev.)

8. Učenje na prvom tešehhudu.³⁴⁰

Propis onoga ko izostavi neki od vadžiba namaza

Namaz je pokvaren ukoliko se jedan od ovih vadžiba izostavi namjerno.

³³⁹ Abdullah ibn Mes'ud, radijallahu 'anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: „**Kada sjednete nakon svaka dva rekata, recite: *Et-tehijatu lillahi ves-salevatu...***“ Bilježe en-Nesa'i, Ahmed, el-Bejheki, et-Tajalisi i drugi sa vjerodostojnim senedom po uslovima Muslima. *Sifetu salatin-nebijj*, 3/865. (op. rev.)

³⁴⁰ Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Dokaz da je vadžib je hadis Abdullaha ibn Mes'uda: **'Prije nego nam je obaveznim (kao farz) propisan tešehhud mi smo govorili: 'Es-selamu 'alallahi min 'ibadihi, es-selamu 'ala Džebra'ile ve Mika'ile...'** Ako neko kaže: 'Ovim hadisom ste dokazali da je zadnji tešehhud rukn, pa zašto njime dokazujete da je prvi tešehhud vadžib a ne rukn?', odgovor je da kažemo da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kada je zaboravio prvi tešehhud, učinio sehvi sedždu umjesto da ponovo prvi tešehhud, a da je rukn ne bi ga mogao nadoknaditi sehvi sedždom. Dokaz da je se ruknovi ne mogu nadoknaditi sehvi sedždom je to što kad je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, greškom predao selam nakon dva rekata podnevskog ili ikindijskog namaza, on je upotpunio namaz klanjajući ono što je zaboravio a zatim ne učinio sehvi sedždu. Ovo je dokaz da obaveznost činjenja ruknova ne spada zbog zaborava i da se oni moraju učiniti. Zato kažemo: pošto je obaveznost prvog tešehhuda spala (sa Poslanika) zbog zaborava, to je dokaz da je on vadžib i da je namaz ispravan bez njega ako se zaboravi, ali nije ispravan ako se namjerno izostavi.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 3/323. (op. rev.)

Ukoliko se jedan od vadžiba izostavi iz zaborava ili neznanja, a još se nije stiglo do rukna koji slijedi,³⁴¹ vratiće se se i učiniti taj vadžib, a zatim će se namaz nastaviti. Pred kraj namaza se treba učiniti sehvi sedžda, a zatim predati selam.

Međutim, ukoliko se sjeti da je izostavljen vadžib nakon što učini rukn koji slijedi, onda nema obaveze da se vraća kako bi ga učinio, nego će samo učiniti sehvi sedždu prije selama.

Razlika između rukna i vadžiba

1. Kada klanjač izostavi jedan od ruknova, iz zaborava ili neznanja, ne spada sa njega odgovornost, nego mora da ga učini, a zatim da nastavi sa onim što je nakon tog rukna (kojeg je izostavio). U tom slučaju će sehvi sedždu učiniti nakon predaje selama.

2. Kada klanjač izostavi jedan od vadžiba, iz zaborava ili neznanja, spada sa njega odgovornost (tj. ne treba da ga ponavlja), nego će učiniti sehvi sedždu prije ili poslije selama, kao zamjenu za taj vadžib.

Namaski sunneti

Sve što nije rukn ili vadžib namaza spada u domen sunneta i ukoliko ga klanjač uradi ima sevap, a ako ne uradi nema grijeha.

³⁴¹ Poput onoga ko zaboravi prvi tešehhud i krene da ustane na kijam od sljedećeg rekata, pa se sjeti prije nego što ustane. (op. rev.)

Postoje sunneti vezani za riječi, a postoje i oni koji su vezani za pokrete.

Sunnet vezani za riječi:

Dova prije Fatihe, a nakon početnog tekbira, učenje euzubile, bismile, izgovaranje *amin*, učenje sure nakon Fatihe, i sl.

Sunneti koji su vezani za pokrete:

Dizanje ruku prilikom izgovaranja tekbira (na mjestima koja su spomenuto već prije), stavljanje desne ruke preko lijeve prilikom stajanja, sjedenje na lijevoj nozi, a uspravno držanje desnog stopala, sjedanje na kuk (teverruk) i sl.

Propis traženja oprosta nakon završetka obaveznog namaza

Traženje oprosta nakon svakog obaveznog namaza je propisano, jer je potvrđeno predajom da je to radio i Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem.³⁴² S druge strane, mnogo klanjača pravi propuste koji su nekada vezani za formu, poput učenja, ruku’a, sedžde i sl., a nekada su vezani za samu suštinu namaza gdje se pojavljuje manjak skrušenosti, srčanog prisustva namazu,

³⁴² Seuban, radijallahu ‘anhu, kaže: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi, kada bi htio otići s namaza (nakon selama) rekao: *Estagfirullah, tri puta, a zatim bi rekao: Allahumme entes-selamu ve minkes-selamu tebarekte ja zel-dželali vel-ikram.***“ Bilježe et-Tirmizi i Ibn Madže, i et-Tirmizi kaže: „Ovaj hadis je hasen sahih.“ (op. rev.)

i sl., te se zbog toga javlja potreba za traženjem oprostaka nakon namaza.

Način zikra

1. Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi spominjao Allaha u svim prilikama.

Zikr je propisan i srcem i riječima i onome ko je pod abdestom, a i onome ko nije, i onome ko je džunup, a i ženi koja ima hajz ili se nalazi u postporođajnom periodu.

Dakle, zikr poput tesbiha (subhanallāh), tehlila (la ilāhe illallah), tahmida (elhamdulillāh), tekbira (Allahu ekber), učenja Kur’ana, dove, salavata na Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.

Međutim, sve ovo je bolje činiti ako je čovjek propisano čist.

Allah Uzvišeni veli: ***I spominji Gospodara svoga ujutro i navečer u sebi, ponizno i sa strahopoštovanjem i ne podižući jako glas, i ne budi nemaran.*** (El-E’araf, 205.)

2. Učenje zikra i dova je, općenito, u sebi bolje, osim slučajevima kada je propisano da se glasnije uči, kao prilikom zikra nakon pet namaza, telbijje, ili zbog određene koristi, poput toga da se napomene onaj ko ne zna i sl.

Vrste propisanih sedždi

Propisane sedžde se dijele na četiri vrste:
Namaska sedžda, sehvi sedžda, sedžda tilaveta i sedžda šukra.

Namaska sedžda

Sedžda je rukn svakog namaza koji u sebi sadrži pregibanje (ruku'). Na svakom rekatu se moraju učiniti po dvije sedžde, bez obzira da li se klanjao farz ili dobrovoljni namaz. A propise vezane za ovu vrstu sedžde smo već pojasnili.

Sehvi sedžda

Sehvi sedžda je pojam koji označava dvije sedžde koje se čine na namazu (farzu ili nafili) na kojem je čovjek nešto pogriješio, i one se čine nakon zadnjeg sjedenja. Selam se predaje nakon njih, a iza njih se **ne uči** tešehhud po drugi put.

Mudrost propisivanja sehvi sedžde

Allah je stvorio čovjeka kao biće sklono zaboravu. Šejtan ulaže sve napore da omete i pokvari čovjekov namaz, bilo da se radi o dodavanju nečega na namaz, oduzimanju od njega ili pak sumnji.

Zato je Allah propisao ovu sedždu iz tri razloga: kao vid omalovažavanja šejtana, popravljanja greške učinjene u namazu i kao čin kojim se zadobija Allahovo zadovoljstvo.

Zaborav u namazu se desio i Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, jer je svaki čovjek sklon zaboravu. Zato, kada je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, iz zaborava napravio grešku u namazu, kazao je: „**Ja zaboravljam kao i vi, i zato me podsjetite kada nešto zaboravim.**“³⁴³

Zbog čega se čini sehvi sedžda?

Sehvi sedžde se čini iz tri razloga: dodavanje na namaz, oduzimanje od njega i sumnja.

Vrste sehvi sedžde

Postoje četiri situacije vezane za sehvi sedždu:

1. Ukoliko klanjač, iz zaborava, doda namazu nešto što je dio namaza, poput stajanja, ruku'a, sedžde, kao npr. da učini ruku' dva puta, ili da stoji na mjestu gdje je propisano da se sjedi, ili da klanja pet rekata prilikom namaza koji ima četiri rekata, onda mu je obaveza učiniti

³⁴³ Bilježe Buharija, br. 401., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 572.

sehvi sedždu nakon selama, bez obzira da li se toga sjetio prije ili poslije selama.³⁴⁴

2. Ukoliko klanjač oduzme od namaza neki od ruknova i sjeti se toga prije nego stigne na taj isti rukn na sljedećem rekatu, obaveza mu je da se vrati, učini ga i uradi sve ono što dolazi nakon tog (propuštenog rukna). Prije nego što preda selam, učiniće sehvi sedždu.

Ukoliko se sjeti da je izostavio rukn i stigne do tog rukna na sljedećem rekatu, onda mu je onaj prvi rekat (na kojem je zaboravio rukn) pokvaren, pa ako se nakon selama sjeti da je izostavio rukn, učiniće ga i uradiće ono što dolazi nakon njega i učiniće sehvi sedždu nakon selama.

Ukoliko preda selam, a oduzeo je nešto od namaza, kao npr. da klanja tri rekata na namazu koji je četverorekatni, a zatim se sjeti ili ga neko upozori, ustaće bez donošenja tekbira, s nijetom upotpunjavanja namaza, a zatim će klanjati i taj četvrti rekat. Potom će sjesti, proučiti tešehhud i predati selam, a nakon toga učiniti sehvi sedždu.³⁴⁵

³⁴⁴ Dokaz je priča o 'vlasniku dvije ruke', kada je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, predao selam nakon dva rekata umjesto nakon četiri, a zatim su ga podsjetili, zatim je upotpunio namaz, predao selam, učinio dvije sedžde, i opet predao selam. Kaže šejh el-Usejmin: „Ovo je sehvi sedžda zbog viška jednog selama u namazu, a ne kako neki ljudi misle da je to sehvi sedžda zbog manjka jer je predao selam nakon drugog rekata, jer je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, klanjao ono što je preostalo.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 3/341. (op. rev.)

³⁴⁵ Kao u kazivanju o 'vlasniku dvije ruke'. (op. rev.)

3. Ako klanjač izostavi neki od namaskih vadžiba, kao npr. da izostavi prvi tešehhud, onda ne treba se vraćati da ga učini, ali je obaveza da prije selama učini sehvi sedždu.³⁴⁶

4. Ako klanjač ima sumnju i ne zna koliko je klanjao rekata, u tom slučaju će uzeti da je klanjao manji broj od dva broja u koja sumnja. Nastaviće da klanja i učiniće sehvi sedždu prije selama.³⁴⁷

Ukoliko kod njega preovlada mišljenje da je klanjao toliko i toliko rekata, onda će nastaviti od tog rekata za kojeg smatra da je na njemu, i na kraju namaza će, nakon selama, učiniti sehvi sedždu.³⁴⁸

³⁴⁶ Od Abdullaha ibn Nudžejha se prenosi **da im je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, predvodio podne namaz, pa je ustao nakon drugog rekata bez da sjedne (za tešehhud), i ljudi su ustali sa njim. Kada je završio namaz ljudi su čekali da preda selam, a on je donio tekbir dok je još sjedio, zatim učinio dvije sedžde, a zatim predao selam.** Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

³⁴⁷ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Kada neko od vas sumnja i ne zna koliko je klanjao, tri ili četiri rekata, neka odbaci ono u šta sumnja i neka nastavi na osnovu onoga u šta je siguran, a zatim neka učini dvije sedžde prije nego preda selam.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

³⁴⁸ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Kada neko od vas sumnja u namazu, neka se trudi da spozna šta je tačno, i neka na osnovu toga upotpuni (ostatak namaza), zatim neka preda selam, a zatim neka učini dvije sedžde.**“ Muttefekun ‘alejh. Šejhul-Islam Ibn Tejmijje kaže: „Najjače mišljenje, koje je jedno od mišljenja Ahmeda, jeste da se razdvaja između dodavanja namazu i oduzimanju od njega, i između sumnje u kojoj preovladava jedna mogućnost kod čovjeka, i sumnje u kojoj ne preovladava i u kojoj uzima ono u šta je siguran. Ako će činiti sehvi sedždu zbog

Propisi vezani za sehvi sedždu

Ako klanjač uradi nešto što ga obavezuje da učini sehvi sedždu prije selama, i pored toga (u istom namazu) uradi još nešto što ga obavezuje da učini sehvi sedždu poslije selama, u tom slučaju će samo učiniti sehvi sedždu prije selama.

Ako iz zaborava preda selam prije nego što upotpuni namaz, i sjeti se u kratkom vremenu, tada će nastaviti sa namazom, predati selam i učiniti sehvi sedždu.

Ako zaboravi učiniti sehvi sedždu, pa preda selam i nakon toga učini nešto što nije dio namaza, poput toga da progovori i sl., u tom slučaju će učini sehvi sedždu i predati selam.

toga što je oduzeo nešto od namaza, onda će je učiniti prije selama, jer njome dopunjava i upotpunjava namaz. Ako je čini zbog dodavanja viška namazu, onda će je učiniti nakon selama, jer ona služi da šejtana rasrdi i ponizi, i kako ne bi u jednom namazu napravio dva viška. Ako je čini zbog sumnje u kojoj kod njega preovladava jedna opcija, onda sedžda služi da šejtana rasrdi i ponizi i učinit će je nakon selama. Ako (greškom) preda selam a ostalo mu je još namaza, zatim ga upotpuni, onda je jedan selam višak, tako da će sehvi sedždu učiniti nakon selama, srdeći i ponižavajući šejtana. Ako sumnja i nijedna opcija kod njega ne preovladava, onda će uzeti ono u šta je siguran. Tako će klanjati ili četiri ili pet rekata (pošto je uzeo manji broj i ostatak dodao na njega), pa ako je klanjao pet rekata, sehvi sedžda služi da broj rekata učini parnim, pa kao da je klanjao šest, i učinit će je prije selama. Ovaj stav kojeg smo poduprli obuhvata sve hadise koji su preneseni po ovom pitanju.“ *El-Ihtijaratul-fikhijje*, 61. (op. rev.)

Ukoliko uradi nešto što je propisano u namazu, ali na mjestu na kojem nije propisano da se čini, poput toga da uči Kur'an na ruku'u ili sedždi, ili da uči dovu sa sjedenja prilikom stajanja, namaz mu nije pokvaren i nije obavezan učini sehvi sedždu, nego mu je ona pohvalna.

Ukoliko muktedija iz opravdanog razloga zakasni za imamom određeni rukn ili više od toga,³⁴⁹ učiniće ono što je propustio i nastaviće da klanja za imamom. U tom slučaju nema grijeha i nije obavezan da učini sehvi sedždu.³⁵⁰

³⁴⁹ Neopravdano zaostajanje za imamom je zabranjeno, jer je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: „**Imam je tu da se slijedi, pa se nemojte razlikovati od njega.**“ (Bilježi Muslim), i: „**Kada imam donese tekbir, i vi donesite tekbir.**“ (Bilježi Muslim), i: „**Kada kaže: *ve led-dāllīn*, vi recite: *Amin*.**“ (Bilježi Muslim.) i: „**Kada imam ode na ruku', i vi učinite ruku'.**“ (Bilježi Muslim.), i: „**Kada kaže *Semi'allahu limen hamideh*, vi recite: *Rabbena lekel-hamd.***“ (Bilježi Muslim.) (op. rev.)

³⁵⁰ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Kašnjenje za imamom može biti sa opravdanjem i bez opravdanja. Ako je sa opravdanjem onda će otklanjati ono u čemu je zaostao i nastaviti da slijedi imama, i nije načinio prekršaj, makar zakasnio cijeli rukn ili dva rukna. Tako, ako bi neko pogriješio i zakasnio, ili ne bi čuo imama sve dok ga imam ne pretekne sa jednim ili dva rukna, otklanjat će ono u čemu kasni i nastaviti slijediti imama, osim ukoliko ga imam prestigne toliko da stigne na isti rukn na kojem se muktedija još uvijek nalazi. U tom slučaju neće pokušati da stigne imama čineći sve što je propustio, već će nastaviti sa imamom, i bit će mu ispravan jedan rekat sastavljen od dva imamova rekata: onog kojem je zakasnio, i onog na koji je stigao njegov imam dok je muktedija ostao u mjestu. (...) Drugi imamov rekat će tebi biti ostatak tvog prvog rekata, pa kada imam preda selam, ti nadoknadi

Šta se uči prilikom sehvi sedžde?

Sunnet je da se dugo ostane na sehvi sedždi, a na njoj se učini sve ono što se uči na običnoj namaskoj sedždi.

Kada će onaj ko kasni na namaz učini sehvi sedždu?

Onaj ko klanja za imamom (muktedija) treba da učini sedždu kada je čini i imam.

svoj drugi rekat. (...) Ukoliko sazna da kasni za imamom prije nego što imam stigne na isti rukn na sljedećem rekatu na kojem je muktedija na sadašnjem rekatu, onda će ga sustići i nastaviti da slijedi imama. (...) Što se tiče kašnjenja bez opravdanog razloga, ono može biti kašnjenje unutar rukna i kašnjenje ruknom. Kašnjenje unutar rukna znači da zakasniš u slijeđenju imama, ali stigneš na njegov rukn prije nego što ga on napusti, kao da on učini ruku', a tebi ostao jedan ajet, ili dva ajeta od sure i ostaneš da stojiš dok to ne završiš, ali učiniš ruku' i stigneš imama na ruku' u. U ovom slučaju je tvoj rekat ispravan, ali to što si uradio je suprotno sunnetu, jer je propisano da pođeš na ruku' onda kada tvoj imam stigne na ruku', i da ne ne zaostaješ iza toga, jer je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: 'Kada učini ruku', i vi učinite ruku'.' Kašnjenje ruknom znači da te imam prestigne cijeli ruknom, tj. da on učini ruku' i vrati se sa njega prije nego ti učiniš ruku'. (...) Ako zakasniš cijelim ruknom bez opravdanog razloga, tvoj namaz je neispravan, bilo da se radi o ruku' u ili drugom ruknu. Prema tome, ako bi se imam vratio sa prve sedžde, a muktedija ostane na toj sedždi doveći Allahu, zatim imam ode na drugu sedždu – namaz muktedije biva ništavnim jer je zakasnio cijeli rukn, i gdje je tu slijeđenje imama?'' Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/188. (op. rev.)

Ukoliko muktedija zakasni na namaz, a imam čini sehvi sedždu nakon namaza, tada se gleda kada je napravljena greška u namazu. Ako je muktedija stigao na dio namaza na kojem je imam pogriješio, onda će i on učiniti sehvi sedždu nakon (svog) selama, a ako je imam učinio grešku prije nego što se on priključio namazu, onda nije obavezan da čini sehvi sedždu.³⁵¹

³⁵¹ Ovdje, dakle, imaju dvije situacije: situacija kada imam čini sehvi sedždu prije selama, i situacija kada imam čini sehvi sedždu nakon selama. Kaže šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin: „Kada imam učini (sehvi) sedždu, muktedija ga mora slijediti, zbog općenitosti Poslanikovih riječi: 'Imam je tu da se slijedi, pa se nemojte razlikovati od njega.' Primjer toga je kada bi imam zaboravio da kaže: *Subhane rabbijel-ea'la*, na sedždi, a muktedija to ne zna jer imam to ne izgovara naglas. Kada imam bude htio da preda selam, najprije će učiniti dvije (sehvi) sedžde zbog obaveznog zikra kojeg je zaboravio, a muktedija je obavezan da učini sedždu sa njim iako nije ispustio nijedan vadžib ni rukn, isto kao što mu je obaveza da sjedne nakon prvog svog rekata ukoliko je počeo namaz za imamom na drugom rekatu, iako to nije mjesto na kojem bi on inače trebao sjesti. Međutim, sjedi slijedeći imama. Ovo (u slijedenju imamove sehvi sedžde) važi kada je ta sedžda prije selama, jer imam još nije prekinuo svoj namaz, ali ako će imam učiniti sehvi sedždu nakon selama, da li će ga muktedija slijediti? (...) Ispravan stav po ovom pitanju je da ako imam čini sehvi sedždu nakon selama, muktedija ga neće slijediti u tome, jer je slijedenje u tom slučaju nemoguće. Imam će predati selam, i ako bi ga muktedija slijedio u predavanju selama, pokvario bi svoj namaz, i selam je prepreka (perda) koja stoji prije sehvi sedžde. Međutim, da li mora učiniti sehvi sedždu poslije selama kojeg će predati nakon što upotpuni svoj namaz kao što je to uradio imam? To iziskuje detaljnije pojašnjenje: ako je imam pogriješio u onom dijelu namaza na koji je stigao muktedija, obaveza mu je da učini sehvi sedždu nakon svog selama, a ako je imam pogriješio prije

Ebu Hurejre veli: „**Jednom prilikom nam je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem klanjao jedan od dnevnih namaza, podne ili ikindiju (Muhammed b. Sirin veli da je po njegovom mišljenju to bila ikindija), dva rekata. Potom je predao selam i otišao do drveta u prednjem dijelu džamije i na njega stavio ruku. Među prisutnima su bili Ebu Bekr i Omer, ali nisu ništa govorili. Ljudi koji su prvi izlazili iz džamije su se pitali da li je to namaz skraćen. Tada je ustao čovjek kome je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dao nadimak Zul-Jedejn i rekao: 'Allahov Poslaniče, da li si zaboravio ili je namaz skraćen?' On reče: 'Niti sam zaboravio niti je namaz. Čovjek reče: 'Jesi, zaboravio si, Allahov Poslaniče. Tada je klanjao još dva rekata i pošto predade selam, izgovori tekbir i učini sedždu sličnu prethodnim, ili dužu. Onda se podiže, izgovori tekbir i učini još jednu sedždu sličnu prethodnim, ili dužu. Potom se podiže, izgovorivši tekbir.**”³⁵²

Sedžda tilaveta

Sedžda tilaveta je padanje ničice jedanput i ona ne sadrži stajanje, niti tekbir, a ne sadrži ni tešehhud, a ni predavanje selama.

nego što se muktedija priključio namazu, nije mu obavezna.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 3/389-390. (op. rev.)

³⁵² Bilježi Buharija, br. 1229., i ovo je njegov verzija, i Muslim, br. 573.

Propis sedžde tilaveta

Sedžda tilaveta je sunnet, bez obzira da li se radilo o namazu ili van njega.³⁵³

Sunnet je, da u svakom vremenu, i učač, a i onaj koji pomno sluša učine sedždu.³⁵⁴

³⁵³ Malikijski, šafijski i hanbelijski mezheb smatraju da je sedžda tilaveta sunnet, a dokaz za to je hadis Zejda ibn Sabita u kojem stoji **da je Zejd učio pred Poslanikom, sallallahu ‘alejhi ve sellem, suru en-Nedžm (koja u sebi sadrži ajet sedžde), i nije učinio sedždu tilaveta** (Bilježi Buhari), a da je bila vadžib Poslanik bi mu naredio da je učini. Ako bismo rekli da je uslov da bude pod abdestom, Poslanik bi ga pitao da li je pod abdestom, **kao što je jednog ashaba koji je ušao u džamiju dok je Poslanik držao džumansku hutbu, pa ga je Poslanik pitao: „Da li si klanjao?“**, tj. **tehijjetul-mesdžid**, pa kada je rekao da nije, Poslanik mu je naredio da klanja dva rekata (Bilježi Muslim). Zatim, dokazuju i hadisom kojeg bilježi Buharija, a u kojem stoji **da je Omer ibnul-Hattab, radijallahu ‘anhu, državo džumansku hutbu na minberu i učio suru en-Nahl, pa kada je stigao do ajeta sedžde spustio se sa minbera i učinio sedždu, a i ljudi sa njim. Kada ju je proučio na drugom hutbi nije učinio sedždu već je rekao: „Allah nam nije obavezao sedždu, osim ako mi želimo.“** Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*’, 4/91-92. Hanefije obaveznost dokazuju općenitim naredbama činjenja sedžde Allahu, i pokudom onih koji slušaju Kur’an i ne čine sedždu, ali prva skupina učenjaka daje prednost konkretnim dokazima nad općim. Vidjeti: *Hašijetur-reudil-murbi’ lit-Tajjar ve akranih*, 3/82-83. (op. rev.

³⁵⁴ Abdullah ibn Omer, radijallahu anhumā, kaže: **„Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi proučio ajet sedžde dok smo bili kod njega, pa bi on učinio sedždu, a i mi sa njim.“** Bilježi Buhari. „Onaj ko pomno sluša jeste onaj ko pomno i pažljivo prati učačevo učenje, a onaj ko čuje je onaj ko nešto čuje bez da ga pomno i

Ukoliko učaj u namazu ne učini sedždu tilaveta, neće je učiniti ni onaj ko ga pomno sluša.³⁵⁵

Sunnet je da čovjek posjeduje propisnu čistoću ukoliko želi da učini ovu sedždu i za ovu vrstu sedžde se ne uslovljava ono što se uslovljava za namaz,³⁵⁶ poput

pažljivo prati (bez svoje volje). Po ovome, ako bi neko samo čuo muzički instrument (bez svoje volje), nema grijeh ukoliko nije kod njega prisutan, a ako ga pomno (namjerno) sluša onda ima grijeh. (...) Dokaz da isti propis imaju učaj i onaj ko ga pomno sluša jeste to što je Musa, a.s., učio: *I Musa reče: „Gospodaru naš! Ti si dao faraonu i glavešinama njegovim bogatstva da u raskoši žive na ovom svijetu, pa oni, Gospodaru moj, zavode s puta Toga! Gospodaru naš, uništi bogatstva njihova i zapečati srca njihova, pa neka ne vjeruju dok ne dožive patnju nesnosnu!“* „Uslišena je dova vaša!“ – reče On. (Junus, 88.) Uzvišeni kaže: 'Dova vaša.', u dvojini, iako je samo jedan učio, a to je Musa, pa odakle dvojina? Učenjaci kažu zato što je Musa dovio, a Harun pomno slušao i aminovao, pa je Allah učinio da propis onoga ko dovi i pomno sluša bude isti.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/94. (op. rev.)

³⁵⁵ Kao što Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije učinio sedždu kada je Zejd ibn Sabit pred njim proučio ajet sedžde iz sure en-Nedžm. (op. rev.)

³⁵⁶ Buharija u svom *Sahihu* tvrdi **da je Abdullah ibn Omer činio sedždu tilaveta bez abdesta**. Također, učenjaci koji smatraju da ova sedžda nije namaz, za dokaz koriste hadis: „**Nema namaza onaj ko ne prouči el-Fatihu.**“ (Muttefekun 'alejh), a sedžda tilaveta nema učenja el-Fatihe, zatim: „**Vitar je jedan rekat na kraju noći.**“ (Bilježi Muslim), a čime dokazuju da namaz može imati najmanje jedan rekat. Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi*, 3/82. Većina učenjaka smatra da je ova sedžda vrsta namaza, i uslovljava čistoću na osnovu riječi Ibn Omera: „**Ne treba čovjek činiti sedždu osim ako je čist.**“ Bilježi ga el-Bejheki, a vjerodostojnim ga ocjenjuje Ibn Hadžer el-Askalani. (op. rev.)

čistoće, okretanja prema Kibli, i sl., ali je bolje sve to izvršiti.

Ukoliko učeći Kur'an osoba koja je džunup, žena u hajzu ili nifasu, naiđu na ajet sedžde, dozvoljeno im je da je učine.

Broj sedždi u Kur'anu

U Kur'anu postoji petnaest sedždi, a one se nalaze u sljedećim surama:

El-E'araf, Er-R'ad, En-Nahl, El-Isra, Merjem, u suri El-Hadždž na dva mjesta, El-Furkan, En-Neml, Es-Sedžda, Sad, Fussilet, En-Nedžm, El-Inšikak, El-Alek.

Postoji dvije vrste sedždi u Kur'anu: Sedžde koje sadrže obavijest i sedžde koje sadrže određenu naredbu.

Dakle, ili su obavijest o sedždi koju Allahu čine određena stvorenja, pa je učaču i slušaocu ajeta gdje se nalazi ta vrsta sedžde sunnet da se poistovjeti sa tim stvorenjima.

Primjer toga je ajet: *Allahu se klanja sve živo na nebesima i na Zemlji, u prvom redu meleki, i oni se ne ohole.* (En-Nahl, 49.)

Druga vrsta su ajeti u kojima Allah naređuje sedždu, pa bi trebalo tu naredbu što prije izvršiti. Primjer toga je ajet: *O vjernici, molitvu obavljajte i Gospodaru svome se klanjajte, i dobra djela činite da biste postigli ono što želite.* (El-Hadždž, 77.)

Način obavljanja sedžde tilaveta

To je samo jedna sedžda, na koju ako se naiđe u namazu, donijeće se tekbir, učiniti sedžda, i ponovo donijeti tekbir prilikom dizanja sa nje.

Ako se ona obavlja van namaza, onda ona ne sadrži stajanje, niti tekbir, a ne sadrži ni tešehhud, a ni predaju selama.³⁵⁷

Ukoliko imam učini sedždu, muktediji je obaveza da ga slijedi i nije pokuđeno da imam u namazima na kojima se ne uči naglas prouči ajet ili suru u kojoj se nalazi ova sedžda.

Vrijednost sedžde tilaveta

Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kazao: „**Kada ućeći Kur'an sin Ademov naiđe na sedždu, pa je učini, šejtan se udalji i zaplače govoreći: 'O nesrećo (u drugoj verziji: 'Teško meni'), čovjeku je naređena sedžda pa ju je učinio i za to će biti nagrađen Džennetom, a meni je**

³⁵⁷ Ovo je izgrađeno na stavu da ova sedžda nije vrsta namaza, i na tome da ništa vjerodostojno nije preneseno po pitanju donošenja tekbira za ovu sedždu, jer hadis koji se prenosi Ebu Davud u svom *Sunenu od Abdullaha ibn Omera* da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, pred njima učio Kur'an, pa kada bi prošao pored ajeta sedžde učinio bi tekbir i otišao na sedždu, a i ashabi sa njim.“ En-Nevevi kaže: „Bilježi ga Ebu Davud sa slabim senedom.“ (op. rev.)

naređena sedžda pa sam je odbio učiniti i zato ću biti kažnjen Džehennemom.³⁵⁸

Šta se uči prilikom obavljanja sedžde tilaveta?

Na njoj se uči sve ono što se uči na običnoj namaskoj sedždi.

Sedžda šukra (zahvalnosti)

Sedžda šukra je jedna sedžda koja nema tekbira, niti se nakon nje predaje selam i za ovu vrstu sedžde se ne uslovljava ono što se uslovljava za namaz, poput čistoće, okretanja prema Kibli, i sl., ali je bolje sve to učiniti.

U kojim situacija se čini ova vrsta sedžde?

1. Sunnet je da se ona učini kada nas zadesi neka blagodati, poput toga da nas neko obraduje da je određena osoba krenula pravim putem, prihvatila islam, ili npr. da saznamo vijest o pobjedi muslimana, ili o rođenju djeteta i sl.

2. Sunnet je također da se ova sedžda učini kada se spasimo neke nevolje, poput utopa, požara, ubistava, nesreća, krađe i sl.

³⁵⁸ Bilježi Muslim, br. 81.

Način obavljanja sedžde zahvalnosti

Sedžda šukra je jedna sedžda koja nema ni tekbira, niti se nakon nje predaje selam, obavlja se van namaza, u bilo koje vrijeme, shodno stanju u kojem se čovjek nalazi, tj. bilo da stoji ili sjedi, bilo da je pod abdestom ili ne, ali je bolje da se učini kada je pod abdestom.

Dozvoljeno je nadoknaditi ovu sedždu ako je nismo zbog opravdanog razloga (zaborava ili neznanja) učinili u njeno vrijeme. Allah Uzvišeni veli:

1. *I daje vam svega onoga što od Njega išćete, i ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih nabrojali – Čovjek je, uisitnu, nepravedan i nezahvalan.* (Ibrahim, 34.)

2. *Trudite se i budite zahvalni, o čeljadi Davudova! – A malo je zahvalnih među robovima Mojim.* (Es-Sebe', 13.)

Od Ebu Bekreta se prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, činio sedždu zahvalnosti kada bi čuo za neku radosnu vijest.³⁵⁹

Šta se uči prilikom obavljanja sedžde zahvalnosti?

Na njoj se uči sve ono što se uči na običnoj namaskoj sedždi.

³⁵⁹ Hadis je dobar, a bilježe ga Ebu Davud, br. 2774., i Ibn Madže, br. 1394., i ovo je njegova verzija.

Namaz u džematu

Mudrost propisivanja namaza u džematu

Namaz u džematu je jedan od javnih simbola kojim se svakoga dana, od strane muslimana, ispoljava Allahova jednoća.

On predstavlja simbol vjere koji liči redanju meleka u saffove prilikom ibadeta Allahu Uzvišenom i postrojavanju vojske.

On je uzrok međusobne ljubavi muslimana, njihovog međusobnog upoznavanja, samilosti, prisne veze među njima, te način na koji se ispoljava njihova snaga i jedinstvo.

Najveća okupljanja muslimana

Allah je muslimanima propisao okupljanja u određenim vremenskim periodima:

Okupljanje danju i noću radi pet dnevnih namaza, sedmično okupljanje radi obavljanja džume, godišnja okupljanja koja budu dva puta, tj. za dva bajrama, godišnje okupljanje koje bude jedanput, kao što je hadždž.

Ima i okupljanja koja su propisana u bilo koje vrijeme, poput obavljanja umre, ima i onih koja se vezuju

za promjenu određenih situacija, poput namaza za kišu, pomračenja Sunca i Mjeseca, a ima i onih koja se dešavaju kada se desi određena nesreća, poput dženaze.

Propis namaza u džematu

Svakoga dana je sposobnom i punoljetnom muslimanu muškarcu **obaveza** da klanja pet namaza u džematu, bez obzira bio na putovanju ili ne i bez obzira da li bio u stanju sigurnosti ili ne.

Allah Uzvišeni veli: ***Kada ti budeš među njima i kad odlučiš da zajedno sa njima obaviš molitvu, neka jedni s tobom molitvu obavljaju i neka svoje oružje uzmu; i dok budete obavljali molitvu, neka drugi budu iza vas, a onda neka dođu oni koji još nisu obavili molitvu pa neka i oni obave molitvu s tobom, ali neka drže oružje svoje i neka budu oprezni.*** (En-Nisa, 102.)

Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Namjeravao sam da naredim da se sakupe drva, a zatim da se uspostavi namaz i odredim čovjeka da ljude predvodi u namazu, a potom da odem do ljudi koji ne prisustvuje namazu, pa da im zapalim njihove kuće. Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, da jedan od njih zna da će naći debelu mesnatu kost ili dva lijepa papka, prisustvovao bi jaciji.**“³⁶⁰

³⁶⁰ Bilježi Buharija, br. 644., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 651.

Ebu Hurejre kaže: „**Jedne prilike je neki slijepac došao kod Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i kazao: 'O Allahov Poslaniče, ja nemam vodiča koji će me voditi do džamije.'** Pitao je Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, o olakšici da klanja kod kuće, pa mu je Poslanik dao olakšicu. Kada se čovjek okrenuo, Poslanik ga je upitao: 'Da li čuješ poziv za namaz?' Slijepac odgovori da čuje, a Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, mu reče: 'Onda se odazovi.'³⁶¹

Vrijednost namaza u džamiji u džematu

Svaki korak do džamije je sadaka, svaki korak do džamije nam podiže stepen kod Allaha i briše jedan grijeh. Tim postupkom zadobijamo veliku nagradu i to je ibadet putem kojeg nam je Allah ukazao veliku blagodat.

Prenosi se od Abdullaha b. Omera, radijallahu ‘anhuma, da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Namaz u džematu je bolji od namaza pojedinačno za dvadeset i sedam stepeni.**“³⁶²

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko se propisno očisti u svojoj kući, i nakon toga krene ka džamiji kako bi obavio jednu od Allahovih zapovijedi, sa jednim korakom mu**

³⁶¹ Bilježi Muslim, br. 653.

³⁶² Bilježi Buharija, br. 645., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 650.

se briše jedan grijeh, a sa drugim podiže jedan stepen.³⁶³

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Svaki put kada neko ode u džamiju na početku ili krajem dana, Allah mu pripremi mjesto u Džennetu.**“³⁶⁴

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Svakoga dana čovjek za svaki svoj zglob (kost) treba dati sadaku. Pomiriti dvije osobe je sadaka, pomoći čovjeku da se popne na svoju jahalicu ili da na nju natovari stvari je sadaka, lijepa riječ je sadaka, svaki korak prema džamiji radi namaza je sadaka, uklanjanje onoga što ometa prolaznike je sadaka.**“³⁶⁵

Vrijednost džemata

Ukoliko osoba vidi da neko samostalno klanja farz, sunnet je da mu se priključi.

Ebu Seid El-Hudri prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nakon što je vidio čovjeka

³⁶³ Bilježi Muslim, br. 666.

³⁶⁴ Bilježi Buharija, br. 662., i Muslim, br. 669., i ovo je njegova verzija.

³⁶⁵ Bilježi Buharija, br. 2989., i Muslim, br. 1009., i ovo je njegova verzija.

kako klanja sam, kazao: „**Imali neko da mu udijeli sadaku tako što će sa njim klanjati.**“³⁶⁶

Gdje klanja džemat?

Najbolje da musliman klanja farz namaze u džamiji koja mu je najbliža u njegovom mjestu boravka, zatim u džamiji koja ima najveći džemat, zatim u najdaljoj džamiji,³⁶⁷ a iz ovog se izuzimaju tri džamije: Harema Ka'be u Mekki,³⁶⁸ Poslanikova džamija u

³⁶⁶ Hadis je ispravan, a bilježe ga Ebu Davud, br. 574., i ovo je njegova verzija, i Tirmizi, br. 220.

³⁶⁷ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ispravno je da se kaže da je najbolje da klanjaš u nekoj od obližnjih džamija, jer time doprinosiš njenom oživljavanju, osim ukoliko neka druga džamija ima posebnu odliku zbog koje joj se daje prednost, kao kada bi bio u Medini, gdje bi ti najbolje bilo da klanjaš u Poslanikovo džamiji, ili u Mekki, gdje bi ti najbolje bilo da klanjaš u haremu Ka'be. Ukoliko nema te posebne odlike, onda je namaz čovjeka u njegovoj džamiji bolji, jer time oživljava džamiju i veže se sa imamom i stanovnicima tog kraja, i sprečava pojavu nelagode u srcu imama koju može uzrokovati to što neće da klanja za njim, pogotovo ako je neko ugledan. (...) Zaključak je da je najbolje da klanja u džamiji svog kvarta, bilo da ima više ili manje džematlija, zbog koristi koje iz toga proističu, zatim (ako su dvije džamije u istom kvartu) u džamiji koja ima više džematlija, zbog riječi Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem: **‘Što više ima džemata to je Allahu draže.**’ (Bilježi Ahmed, sahih.), zatim (ako su dvije džamije u istom kvartu i podjednak im je džemat) u džamiji koja je udaljenija, zatim u džamiji koja je starija.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/154. (op. rev.)

³⁶⁸ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Namaz u el-Mesdžidul-haramu je bolji od sto hiljada namaza.**“ Bilježi Ibn

Medini³⁶⁹ i Aksa u Jerusalimu,³⁷⁰ jer je u njima, općenito namaz najbolji.

Dozvoljeno je klanjati u džematu i u džamiji u kojoj je već imam klanjao taj namaz.³⁷¹

Vojnici koji se nalaze na mjestu koje razdvaja muslimane i nevjernike (pograničnm utvrđenjima) trebaju da klanjaju u jednoj džamiji i to im je pohvalno, osim u slučaju da se boje napada neprijatelja ako se okupe. U toj situaciji će svako klanjati samostalno na mjestu na kojem se nalazi.³⁷²

Madže, a eš-Šeukani kaže: „Prenosioci su mu pouzdani.“, i vjerodostojnim su ga ocijenili el-Busiri, el-Munziri, el-Albani i drugi. (op. rev.)

³⁶⁹ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Namaz u ovoj mojoj džamiji je bolji od hiljadu namaza.**“ Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

³⁷⁰ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Namaz u mojoj džamiji je kao četiri namaza u toj džamiji (tj. el-Mesdžidul-aksa).**“ Bilježe et-Taberani u *el-Mu'džemul-eusat*, et-Tahavi u *Muškilul-asar*, i el-Hakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim, a sa njim se slaže ez-Zehebi. (op. rev.)

³⁷¹ Zbog hadisa kojeg prenosi Ebu Se'id el-Hudri o čovjeku koji je zakasnio na džemat, pa je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Imali neko da mu udijeli sadaku tako što će sa njim klanjati.**“ Bilježe et-Tirmizi, Ibn Hibban, Ibn Huzejme i drugi, vjerodostojnim ga je ocijenio Hakim, a sa njim se složio ez-Zehebi, i et-Tirmizi kaže: „Hadis je hasen.“ (op. rev.)

³⁷² Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Njima je bolje da klanjaju u jednoj džamiji zato što će tako biti brojniji (na jednom mjestu) i što to izaziva strah neprijatelja od njih, i zato što mogu da vide da li su svi na broju i da jedni druge pitaju o nevjernicima koji su oko njih i da li utvrda nekog od njih iziskuje pojačanje u ljudstvu i

Propis odlaska žena u džamije

Dozvoljeno je ženama da dolaze u džamiju radi namaza, s tim da moraju klanjati odvojeno od muškaraca.³⁷³

Najbolje je da žene imaju svoj poseban ulaz u džamiju,³⁷⁴ a obaveza im je da se odvoje od muškaraca i da se za njih načini posebno mjesto gdje će klanjati.

Njima je sunnet da u džematu klanjaju odvojeno od muškaraca, bez obzira da li im imam bila žena ili neko od muškaraca.

naoružanju. Ovo važi pod uslovom da budu sigurni od napada neprijatelja, a ukoliko se plaše da bi neprijatelj mogao napasti kada se okupe u jednoj džamiji, onda je namaz svakog od njih na njegovom položaju bolji i obavezniji.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/149. (op. rev.)

³⁷³ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Najbolji saffovi muškaraca su prvi, a najgori zadnji, i najbolji saffovi žena su zadnji, a najgori prvi.**“ Bilježi Muslim. Abdullah ibn Mes’ud prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Namaz žene (dublje) unutar njene kuće je bolji od njenog namaza u sobi blizu vrata, a njen namaz u skrivenoj odaji je bolji od njenog namaza u dubini kuće.**“ Bilježi Ebu Davud sa sahih senedom. Vidjeti: *Sunenu Ebi Davud*, tahkik: Šu’ajb el-Arnaut, 1/424-425. (op. rev.)

³⁷⁴ Abdullah ibn Omer, radijallahu ‘anhuma, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Kada bismo ostavili ova vrata za žene...**“ Nafi’ kaže: „**Više nikada na njih nije ušao Ibn Omer do smrti.**“ Bilježi Ebu Davud sa vjerodostojnim lancem prenosilaca koji ispunjava uslove Buharije i Muslima. Vidjeti: *Sahihu Ebi Davud*, 2/360. (op. rev.)

Odlazak u džamiju po noći im je bolji od odlaska u džamiju danju.³⁷⁵

Ibn Omer prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kada od vas vaše žene zatraže dozvolu da idu u džamiju, dozvolite im.**“³⁷⁶

Koliko je džematlija dovoljno da bi se osnovao džemat?

Najmanje mora biti dvojica, a što je veći broj to je namaz bolji i draži Uzvišenom Allahu.

Kako se pristize u džemat?

Čovjeku se računa da je klanjao namaz u džematu ukoliko stigne na bar jedan rekat,³⁷⁷ a džemat mu se računa ukoliko je stigao na namaz prije nego što imam

³⁷⁵ Abdullah ibn Omer prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Dozvolite ženama da idu u džamije noću.**“ Abdullahu ibn Omeru reče njegov sin: „**Tako mi Allaha, nećemo im dozvoliti pa da to učine sredstvom širenja nereda! Tako mi Allaha, nećemo im dozvoliti.**“ Abdullah ibn Omer ga izgrdi, rasrdi se i reče: „**Ja kažem: 'Rekao je Allahov Poslanik: Dozvolite im.'**“, a ti kažeš: **'Nećemo im dozvoliti?!'**“ bilježi ga Ebu Davud sa vjerodostojnim senedom. Vidjeti: *Sahihu Ebi Davud*, 3/106. (op. rev.)

³⁷⁶ Bilježi Buharija, br. 865., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 442.

³⁷⁷ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Ko stigne na jedan rekat, stigao je na namaz.**“ Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

preda selam. Ko stigne da se priključi namazu prije selama, ima vrijednost džemata, ali nema propis onoga ko je klanjao u džematu.³⁷⁸

Međutim, ukoliko stigne na jedan rekat ili više, onda ima vrijednost džemata, a i računa mu se kao i da je klanjao u džematu, tj. ima propis onoga ko je klanjao u džematu, s tim da ima manji sevap nego onaj ko je stigao da klanja cijeli namaz u džematu.

Propis onoga ko klanja samostalno, a zatim nađe one koji klanjaju u džematu

Ko samostalno klanja farz namaz u džamiji ili svome mjestu, a zatim vidi da se u džamiji klanja taj

³⁷⁸ Hanefije, šafije i hanbelije su na stavu da onaj ko stigne imama prije selama, taj je stigao namaz u džematu, na osnovu hadisa: „**Ono što stignete – klanjajte, a ono što vam je promaklo – upotpunite.**“ Muttefekun 'alejh. Malikije smatraju da je uslov da bi se stiglo u džemat da stigne makar na jedan rekat, na osnovu hadisa: „**Ko stigne na rekat, stigao je na namaz.**“ Muttefekun 'alejh. Prema sva četiri mezheba na rekat se stiže ukoliko muktedija stigne imama dok je na ruku' u, na osnovu mnogih predaja od kojih je i hadis od Ebu Hurejre koji prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: „**Kada dođete na namaz a imam je na ruku' u – i vi učinite ruku', a ako na sedždi – i vi učinite sedždu i nemojte je računati ako niste prije nje stigli na ruku'.**“ Bilježi ga el-Bejheki, sened mu je vjerodostojan kada se sakupe svi senedi koji ga podupiru. Vidjeti: *Sahihu Ebi Davud*, 4/48. (op. rev.)

namaz u džematu, treba da im se priključi, a prvi namaz će mu se računati kao nafila.³⁷⁹

Kada se uspostavi farz onda nema klanjanja namaza osim farza,³⁸⁰ a ako čovjek već obavlja namaz

³⁷⁹ **Jedne prilike je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, klanjao sabah namaz na Mini u džamiji *el-Hajf*, i kada je završio vidio je dva čovjeka kako su se odvojila od džemata i nisu klanjala. On ih pozva, i kada dodoše upita ih: „Šta vas je spriječilo da klanjate sa nama?“ Oni rekoše: „O Allahov Poslaniče, klanjali smo kući.“ On reče: „Kada klanjate kući, a zatim dođete u džamiju u kojem ima džemat, klanjajte sa njima, ona je vama nafila.“** Bilježe Ahmed i et-Tirmizi koji kaže: „Hadis je hasen sahih.“ (op. rev.)

³⁸⁰ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Kada se prouči ikamet, nema namaza osim farza.**“ Bilježi Muslim. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Poznato je da čovjek ako bi počeo nafilu nakon što mu’ezzin počne sa ikametom, u većini slučajeva neće završiti tu nafilu osim nakon što ljudi počnu klanjati u džematu. Prema tome, nije dozvoljeno da počne nafilu nakon što mu’ezzin počne učiti ikamet, jer u tom slučaju postoji razlog zabrane (*illetun-nehj*), a još preče je da ne počinje nafilu nakon što mu’ezzin završi sa ikametom, ili kada imam počne sa farzom. Prema tome, Poslanikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, riječi: **’Nema namaza osim farza.’**, znače nema otpočinjanja namaza osim farza, a ispravno značenje riječi: **’Kada se uspostavi farz.’** je kada se počne sa učenjem ikameta, jer kada čovjek počne nafilu u to vrijeme zakasniće na farz u džematu. (...) Ono što izgleda kao ispravno značenje riječi: **’nema namaza osim farza’**, jeste da nema **otpočinjanja** namaza osim farza, i da je haram da čovjek počne nafilu nakon počinjanja učenja ikameta zato što u to vrijeme stupa na snagu obaveza slijeđenja imama.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/165-166. (op. rev.)

kada zauči ikamet, tada će malo brže završiti to što je počeo kako bi mogao da se priključi na početni tekbir.³⁸¹

Propis džematskog obavljanja dobrovoljnih namaza

Dozvoljeno je da se ponekad dobrovoljni namazi, bez obzira bilo danju ili noću, obavljaju u džematu, u kući ili na nekom drugom mjestu.³⁸²

³⁸¹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako si na drugom rekatu nafile, upotpuni je brzo, a ako si na prvom rekatu – prekini je. Potpora za ovaj naš stav su riječi Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem: **’Ko stigne na jedan rekat namaza, stigao je na namaz.’** (muttefekun ‘alejh) Ovaj koji je klanjao jedan rekat prije nego što je proučen ikamet, otklanjao je rekat koji je čist od nečega što mu se suprotstavlja, kao što je učenje ikameta, i tim rekatom je stigao na (nafilu) namaz prije nego što je nastupilo vrijeme zabrane, i zato će ga upotpuniti brzo. Što se tiče onoga ko je na prvom rekatu, makar bio i na drugoj sedždi, treba prekinuti namaz, jer takav nije stigao na namaz prije stupanja zabrane nafila na snagu, i na ovaj način se spajaju svi dokazi.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/166-167.

³⁸² Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Da li je dozvoljeno klanjati nafilu u džematu ili je to novotarija? Odgovor je da tu ima detaljno pojašnjenje. Neke nafile je propisano klanjati u džematu, poput namaza za traženje kiše, namaza za pomračenje (Sunca ili Mjeseca), ako kažemo da je taj namaz sunnet, i noćni namaz ramazanom. Neke nafile nije propisano klanjati u džematu, poput sunneta pet dnevnih namaza i poput noćnog namaza mimo ramazana – ali nije sporno ako ga nekada klanja u džematu. Dokaz je to što je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nekada klanjao noćni namaz u džematu, **kao kada ga je klanjao sa Ibn Abbasom** (bilježi Buhari), **i sa Huzejfom ibnul-Jemanom** (bilježi Ahmed), **i sa Abdullahom**

Propis izostavljanja džemata

Ko ne klanja namaz u džamiji u džematu iz opravdanog razloga, poput bolesti, straha i sl., njemu se upisuje nagrada kao i onima koji su ga obavili u džematu, a ako u toj situaciji klanja kod kuće sa svojom suprugom ima nagradu kao da je obavio namaz u džematu, dakle piše mu se nagrada džemata.³⁸³

Ukoliko nema opravdanog razloga za izostavljanje džemata i čovjek klanja samostalno, namaz mu je ispravan, ali gubi veliki sevap i stiče veliki grijeh.³⁸⁴

ibn Mes'udom (bilježi Buhari), a nekada je klanjao i druge nafilu u džematu, kao kada je klanjao sa Enesom, Ummu Sulejm i jednim jetimom uz Enesa (bilježi Buhari), i kao što je klanjao u džematu u kući Itbana ibn Malika kada mu je on zatražio da dođe kod njega i klanja na jednom mjestu (unutar kuće) koje je Itban uzeo za musallu, što je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, i učinio (bilježi Buhari).“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/142-143. (op. rev.)

³⁸³ Abdullah ibn Mes'ud je rekao: „**Kod nas nije izostajao iz džemata osim munafik čiji je nifak poznat ili bolesnik. Čak bi (ponekog) bolesnog čovjeka dvojica ljudi dovodili sve do saffa.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

³⁸⁴ Neki učenjaci koji smatraju da namaz u džamiji nije vadžib, to dokazuju već navedenim hadisom u kojem stoji da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, klanjao sabah namaz na Mini u džamiji *el-Hajf*, i kada je završio vidio je dva čovjeka kako su se odvojila od džemata i nisu klanjala. On ih pozva, i kada dođoše upita ih: 'Šta vas je spriječilo da klanjate sa nama?' Oni rekoše: 'O Allahov Poslaniče, klanjali smo kući.' On reče: 'Kada klanjate kući, a zatim dodete u džamiju u kojem ima džemat, klanjajte sa njima, ona je vama nafilu.' Bilježe Ahmed i

et-Tirmizi koji kaže: „Hadis je hasen sahih.“ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Nema sumnje da se u ovome nalazi šubha, i da u ovom hadisu ima neko uporište onaj ko kaže da nije vadžib obaviti namaz u džamiji. Međutim, postoje drugi dokazi koji su direktniji od ovoga, a koji ukazuju na to da je obavljanje namaza u džamiji vadžib, a mi imamo šerijatsko pravilo da kada postoji dokaz koji je dvosmislen, i dokaz koji je nedvosmislen (tj. koji je kategoričan), onda se dvosmisleni dokaz obavezno tumači u skladu sa nedvosmislenim i jasnim. Tako šerijatski tekstovi koji ukazuju na obaveznost klanjanja u džamiji poput hadisa Ebu Hurejre koji prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem rekao: **‘Namjeravao sam da naredim da se sakupe drva, a zatim da se uspostavi namaz i odredim čovjeka da ljude predvodi u namazu, a potom da odem do ljudi koji ne prisustvuje namazu, pa da im zapalim njihove kuće.’** (Bilježi Buhari), iako su ti ljudi mogli da klanjaju džematile u njihovim kućama. Međutim, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je njihovo izostajanje iz džamije učinio sebebom spaljivanja njihovih kuća koje je poželio da učini. Zatim, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je slijepcu koji mu je tražio dozvolu da klanja kod kuće najprije dozvolio, a zatim ga pozvao i rekao: **‘Onda se odazovi.’** (Bilježu Muslim), a nije mu rekao: ‘Pogledaj da li ima neko da klanja sa tobom u kući.’ Zato je ispravan stav u ovoj mes’eli da je obavezan namaz u džamiji u džematu. Međutim, ako bi klanjao kući misleći da su u džamiji već klanjali, na osnovu toga da obično su u to vrijeme obično već završili sa namazom, a zatim shvati da još uvijek nisu klanjali, onda mu nije obavezno da dođe u džamiju, jer je on već klanjao farz.” Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/121. (op. rev.)

Opravdanja za izostanak iz džemata ili džume

Bolest zbog koje je teško obaviti namaz u džematu,³⁸⁵
potreba da se obavi velika ili mala nužda,³⁸⁶

³⁸⁵ Kada se Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, razbolio klanjao je kući, i govorio: „**Naredite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu.**“ Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

³⁸⁶ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Nema namaza uz prisustvo hrane, niti ako se čovjek bori protiv potrebe za obavljanjem nužde.**“ Bilježi Muslim. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Mudrost toga je to što ovo izaziva štetu po tijelo čovjeka, jer zadržavanje mokraćne koja je spremna za izbacivanje šteti bešici i nervima koji zadržavaju mokraću. Možda prepunjavanje bešike za tečnošću u njoj izazove mlitavljenje nerava, jer su to nežni nervi, a možda se zamrse pa čovjek ne mogne da izbaciti mokraću, kao što se nekada dešava. U tome je, također, i šteta vezana za namaz, jer čovjek koji se bori protiv potrebe za obavljanjem nužde ne može biti prisutnog srca u namazu, jer je zauzet odagnavanjem ove nužde. (...) Ako neko upita šta da radi čovjek koji je pod abdestom, a bori se protiv potrebe za obavljanjem nužde, ali ako obavi nuždu neće imati vode za abdest, da li da kažemo: ‘Obavi nuždu i uzmi tejemmm.’, ili: ‘Klanjaj iako se boriš protiv potrebe?’ Odgovor je da mu kažemo: ‘Obavi nuždu i uzmi tejemmm i nemoj da klanjaš ako se boriš protiv potrebe za jednom od dvije nužde.’ To je zato što namaz sa tejemmmom nije mekruh po konsenzusu, a namaz onoga ko se bori protiv potrebe za obavljanjem nužde je mekruh, a po nekim učenjacima i haram, koji smatraju da namaz nije ispravan ukoliko se bori protiv obavljanja nužde, zbog riječi Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem: ‘**Nema namaza uz prisustvo hrane i uz borbu protiv potrebe za obavljanjem velike ili male nužde.**’ (Bilježi Muslim) Ako bi neko upitao šta da radi onaj ko mora obaviti malu nuždu, a boji se da će mu proći namaz u džematu, da li će klanjati u tom stanju

strah od toga da će skupina sa kojom putuje otići,³⁸⁷

da bi stigao na džemat, ili će obaviti nuždu makar ga prošao džemat? Odgovor je da će obaviti nuždu i abdestiti se makar ga prošao džemat, jer je ovo opravdanje, čak i ako u namazu bude morao da obavi nuždu može da napusti imama. Ako neko upita šta da radi ako je namaski vakat pri isteku, a on mora obaviti nuždu, pa ako obavi nuždu i uzme abdest proći će mu namaski vakat, a ako klanja prije isteka vakta, klanjaće boreći se protiv potrebe za obavljanjem nužde. Da li će klanjati u takvom stanju ili obaviti nuždu pa klanjati nakon isteka vremena? Odgovor je da ako se taj namaz može spojiti sa sljedećim namazom, neka obavi nuždu i neka zanijeti da spoji namaze (podne i ikindiju, ili akšam i jaciju), jer je spajanje namaza u ovom stanju dozvoljeno, a ako se ne može spojiti sa sljedećim namazom, poput sabaha ili ikindije ili jacije, učenjaci imaju dva stava: 1. da klanja u takvom stanju, kako bi sačuvao vakat, i ovo je stav većine; 2. da obavi nuždu i klanja nakon izlaska vremena. Ovaj drugi stav je bliži univerzalnim pravilima šerijata, poput olakšavanja, i ako se čovjek bori protiv potrebe za obavljanjem nužde boji se da mu to može nanijeti štetu, i uz to će mu odvratiti pažnju od namaza. Ovo je u slučaju potrebe koja se može podnijeti, a što se tiče žestoke potrebe pri kojoj čovjek ne zna šta priča, i skoro da će eksplodirati od zadržavanja nužde, i plaši se da će to izaći iz njega bez njegove volje, onda nema sumnje da će najprije obaviti nuždu, a zatim klanjati i oko ovoga ne treba biti razilaženja.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*’, 3/235-236. (op. rev.) (op. rev.)

³⁸⁷ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ovo je opravdanje s dva aspekta: 1. to što će izgubiti cilj putovanja sa društvom ako bude čekao džemat ili džumu; 2. to što će njegovo srce biti puno zaokupirano ako čuje kako se njegovo društvo sprema za polazak, a on klanja i to će ga puno brinuti. Zato, ako se bojiš da će ti otići saputnici, opravdan si da ostaviš džumu i namaz u džematu, i nema razlike između puta koji je ibadet, poput puta na umru i hadždž, i

strah od štete koja mu se može desiti,³⁸⁸
ili štete koja se može desiti njegovom imetku³⁸⁹ ili
drugu,³⁹⁰

puta koji je samo dozvoljen, poput puta radi trgovine.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/316. (op. rev.)

³⁸⁸ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Poput toga da se kod njegove kuće nalazi pas koji ujeda, pa se boji da ako izađe uješće ga. Takvom je dozvoljeno da klanja kući. Također, ako bi na putu ka džamiji bilo nešto što mu šteti, kao da nema obuće, a cijeli put je trnovit ili put parčadi stakla. I ovakav je opravdan u ostavljanju džume i džemata. Također, ako bi imao rane i bojao se da ga može udariti vjetar koji će mu povećati rane, opravdan je da ostavi džumu i džemat.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/315. (op. rev.)

³⁸⁹ Djelu *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi*, stoji: „To je zbog hadisa kojeg smo naveli od Ibn Abbasa: **'Ko čuje poziv i ne odazove se, takav nema namaza, osim ukoliko ima opravdanje.'**, koji je vjerodostojan, a kojeg bilježe Ibn Madže i drugi, jer su učenjaci složni da je poteškoća u ovom slučaju veća od teškoće kvašenja odjeće usljed kiše.“, tj. padanje obilne kiše usljed koje dolazi do kvašenja odjeće je spomenuto u hadisima kao jedno od opravdanja za klanjanje namaza kući. Vidjeti: *Keššaful-kina*, 1/496., i *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi*, 3/258. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako ima imetak za kojeg se boji da će biti ukraden ako ode (u džemat), ili ima jahalicu za koju se boji da će pobjeći ako on ode na namaz, onda je opravdan da ostavi džumu i džemat, jer ako bi otišao da klanja srce bi mu bilo zauzeto tim imetkom za koji se boji da će ga izgubiti. Također, ako je izgubio jahalicu pa mu neko kaže da se ona nalazi na određenom mjestu, i nastupi namaz, a on se boji da će jahalica otići sa tog mjesta ako ode da klanja džumu ili namaz u džematu, takav se smatra onim ko se boji da će mu izmaći imetak i može da ostavi namaz u džematu i ode da uhvati taj svoj imetak. U to spada i čovjek koji se boji da će mu se upropastiti imetak, poput čovjeka koji stavi hljeb u rernu i prouči se

velika kiša koja može prouzrokovati štetu, veliko blato (mulj), jak vjetar,³⁹¹

ikamet, pa ako ode da klanja izgoreće mu hljeb. Takav može ostaviti džemat da mu ne bi izgoreo imetak. Razlog ovdje je zauzetost srca nečim, ali će se narediti pekaru da pazi na vrijeme ikameta, i da ne stavlja hljeb u rernu u to vrijeme.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti'*, 4/313. (op. rev.)

³⁹⁰ Mensur el-Behuti u djelu *er-Reudul-murbi'* kaže: „...ako se boji smrti rođaka ili druga, ili nema niko drugi da im pruža medicinsku pomoć osim njega, ili se boji za sigurnost svoje porodice.“ Komentatori ovog djela kažu: „Ili ako se boji za svog roba, ili šejha, makar imao ko da bolensiku pruža medicinsku pomoć, jer mu rastanak sa njim teško pada, što negativno utiče na skrušenost u namazu. (...) Buharija bilježi **da se Abdullah ibn Omer spremao za odlazak na džumu kada je obaviješten da je Se'id ibn Zejd u smrtnim mukama, te Ibn Omer nije otišao na džumu već kod njega kući.**“ Vidjeti: *Hašijetut-Tajjar ve akranihi 'aler-reudil-murbi'*, 3/259. (op. rev.)

³⁹¹ Abdullah ibn Omer, radijallahu 'anhuma, kaže: „**Kada bi bila jako kišovita ili hladna noć, Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, bi povikao: 'Klanjajte u svojim mjestima.**““ Muttefekun 'alejh. Abdullah ibn Abbas je rekao svom mu'ezzinu u jako kišovitom danu: „**Kada kažeš: Ešhedu enne Muhammeden resulullah, nemoj reći: Hajje 'ales-salah (dođite na namaz), već reci: Sallu fi bujutikum (klanjajte u vašim kućama).**“ Nekim ljudima kao da se to nije svidjelo, pa im je rekao: „Zar se čudite ovome, a to isto je uradio onaj ko je bolji od mene?““ misleći na Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem Dalje kaže: „Doista je džuma obavezna, a ja sam mrzio da vas izvedem pa da hodite po blatu i klizavom putu.“ Muttefekun 'alejh. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako se boji ezijata usljed kiše ili blata, tj. s neba pada kiša pa ako izađe na džumu ili na namaz u džematu ezijet će ga kiša, onda je opravdan. Ezijet kišom je da mu se okvasi odjeća, ili da bude hladan vazduh i tome slično. Također, ako se boji ezijeta

hrana koja je postavljena, a čovjeku je potrebna, ali pod uslovom da to ne postane stalna praksa.³⁹²

Također, džemata su oslobođeni i ljekari, medicinsko osoblje, stražari, službe koje vode brigu o sigurnosti, vatrogasci, i druge skupine koje vode brigu o općim koristima ljudi. Svi će oni, kada nastupi vrijeme, namaz obaviti na svom radnom mjestu, u džematu. Kada imaju potrebe za tim, mogu i da umjesto džume klanjaju podne.

Onome ko ima neku zaraznu bolest poput gripe, kolere i sl., treba zabraniti dolazak među ljude u džamiju i na druga mjesta, kako bi se ljudi sačuvali njegovog

blatom, koje je nekada mučilo ljude, jer su pijace u to vrijeme bile od zemlje, koja kada se pomiješa sa kišom postane blatnjava i klizava, i čovjek se namuči dok dođe u džamiju. Kada se takvo što desi, onda je čovjek opravdan. Što se tiče našeg vremena, blato više ne muči ljude, jer su pijace asfaltirane i na njima nema zemlje. Najviše što se danas može naći jeste sakupljena voda od kiše na nekim nižim mjestima koja čovjeku ne predstavlja muku, ne kvasi mu odjeću niti stopala. U takvom stanju opravdanje je dok pada kiša, i kada prestane kiša prestaje opravdanje. Ali u nekim selima koja nisu asfaltirana postoji opravdanje, i zato je Poslanikov mu'ezzin govorio u hladnoj ili kišovitoj noći: **'Klanjajte u svojim mjestima.'** (...) Vjetar je opravdanje pod uslovima: 1. da bude hladan, jer vruć vjetar ne predstavlja ezijet ni poteškoću. (...) 2. Da bude jak vjetar, jer blag vjetar ne predstavlja teškoću ni ezijet makar bio hladan. Zato, ako je vjetar hladan i jak on je opravdanje bez sumnje, jer predstavlja veću poteškoću od kiše.“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*', 4/317-318. (op. rev.)

³⁹² Zbog već navedenog hadisa: „**Nema namaza uz prisustvo hrane...**“ (op. rev.)

djelovanja i širenja bolesti, te kako bi se olakšalo onome ko je iskušan tom bolešću.

Ukoliko se za vrijeme namaza koji se mogu spojiti desi nesreća poput požara, poplave, onda je dozvoljeno taj namaz odgoditi i spojiti ga sa sljedećim namazom.

Ukoliko se nesreća desi u vrijeme sabaha, ikindije ili jacije, onda će se taj namaz odgoditi i neće se klanjati u njegovo prvo vrijeme, nego se može obaviti i pred kraj njegovog vremena, makar to bilo na način da se oni koji rade na sprečavanju nesreće smjenjuju (tj. da jedna grupa klanja, pa kad ona završi, da klanja druga grupa).

Kada od pouzdane osobe dođe vijest da se desila nesreća, dozvoljeno je prekinuti namaz, a onda će se, prije nego njegovo vrijeme završi, klanjati na smjene.

Propis dolaska u džemat onoga ko pri sebi ima neugodan miris

Onome ko je konzumirao luk, prasu (praziluk), duhan ili nešto drugo čiji neugodan miris uznemirava ljude i meleke, nije dozvoljeno da dolazi u džamiju sve dok pri sebi ima taj neugodan miris. Ova zabrana dolaska u džamiju nije kako bi mu se olakšalo nego kako bi se upozorilo na ružnoću takvog postupka. Ukoliko se i desi da ta osoba dođe u džemat, njegov namaz će biti ispravan, s tim što je griješan (zbog uznemiravanja ljudi).³⁹³

³⁹³ Džabir ibn Abdullah prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Ko bude jeo crni luk, bijeli luk i prasu**

Propisi vezani za imama i muktediju

Vrijednost imameta (predvođenja ljudi u namazu)

Velika vrijednost je predvoditi ljude u namazu, tj. biti im imam, i upravo zbog te važnosti Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je bio imam, a to su bili i njegovi nasljednici, halife.

Baviti se imametom je velika odgovornost, jer imam je garant (ispravnosti namaza). On ima veliku nagradu ako svoj namaz kako treba obavi, i čak u tom slučaju ima nagradu kao svi oni koje je predvodio.

Propisi slijedenja imama u toku namaza

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Doista je imam postavljen da bi se slijedio pa kada donese tekbir, donesite i vi tekbir, a kad ode na ruku`, idite i vi. A kada kaže: *Semi'allahu limen hamideh*, vi recite: *Rabbenā lekel-***

neka se se približava našoj džamiji, jer meleke uznemirava ono što uznemirava i ljude.“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

hamd. Kada klanja stojeći, klanjajte stojeći, a kada klanja sjedeći, svi klanjajte sjedeći.³⁹⁴

Najpreči da bude imam

Onaj ko zna najviše Kur'ana napamet i koji ujedno najbolje poznaje namaske propise. Zatim je najpreči da bude imam onaj ko najbolje poznaje Sunnet, zatim onaj ko je prije učinio hidžru, zatim onaj ko je prije prihvatio islam, zatim onaj ko je stariji.³⁹⁵ Ako su svi isti, onda se bira izvlačenjem. Ovaj propis važi samo u slučaju da nastupi namaz i treba neko da ga predvodi.

Međutim, stalni imam džamije je najpreči da bude imam. Dakle, stalni imam džamije i vlasnik kuće (ukoliko se klanja u njegovoj kući, op.pr.) su najpreči da budu imami, a od njih je preči samo vladar muslimana, tj. onaj ko ima vlast.³⁹⁶

Ebu Mesud El-Ensari prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ljude u namazu**

³⁹⁴ Bilježe Buharija, br. 722., i Muslim, br. 417., i ovo je njegova verzija.

³⁹⁵ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Ljude će predvoditi onaj ko najbolje zna Allahovu knjigu, pa ako su u tome isti, onda onaj ko najbolje poznaje Sunnet, pa ako su u tome isti, onda ko je najranije učinio hidžru, pa ako su u tome isti, onda ko je najstariji.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

³⁹⁶ Za zvaničnog imama, vlasnika kuće i vladara dokaz je to što je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Neka niko ne predvodi čovjeka u mjestu njegove vlasti.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

treba da predvodi onaj koji najbolje poznaje Allahovu Knjigu. Ukoliko su jednaki u tome, onda ih predvodi onaj ko najbolje poznaje sunnet Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, a ukoliko su jednaki i u tome, onda ih treba predvoditi onaj koji je ranije učinio hidžru. Ukoliko su i u tome jednaki, tada će ih predvoditi onaj ko je prije prihvatio islam.³⁹⁷

Ko se pojavi kao gost u jednom narodu, neće biti imam osim ako mu oni to ne ponude.

Propis namaza iza griješnika

Obaveza je da imam bude onaj koji je najpreči za tu poziciju, a ako ne bude niko osim griješnika koji npr. brije bradu, konzumira duhan, ili alkohol i sl., tada je dozvoljeno klanjati iza njega, uz pokuđenost tog djela.³⁹⁸

³⁹⁷ Bilježi Muslim, br. 673.

³⁹⁸ Dokaz dozvoljenosti: mnogi ashabi među kojima je i Abdullah ibn Omer su klanjali za Hadždžadžom koji je nepravedno ubijao ashabe i tabi'ine (bilježi Buhari), Hasan i Husejn su klanjali iza Mervana ibn Hakema (bilježe Abdurrezzak i el-Bejheki), i Ebu Se'id el-Hudri je klanjao za Mervanom ibn Hakemom (bilježi Buhari), i Osman, radijallahu ‘anhu, je rekao ljudima da klanjaju za vođom smutnje u to vrijeme koji je kriv za njegovo ubistvo (bilježi Buhari), Ebu Zerr, radijallahu ‘anhu, je rekao: „**Rekao mi je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem: 'Šta ćeš raditi kada budu vladali oni koji će odlagati namaz van njegovog vremena?'**“ „Šta mi naređuješ?“ „**Klanjaj namaz u njegovom vremenu, pa ako stigneš za njima, klanjaj, i to će ti biti nafila.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

Griješnik je onaj ko izađe van pokornosti Allahu Uzvišenom na način da učini jedan od velikih grijeha.

Nije ispravan namaz muktediji ako klanja iza nekog ko se nije propisno za namaz očistio, osim u slučaju da to muktedija ne zna. U tom slučaju namaz muktedije je ispravan, a imam mora da ga ponovo klanja.

Propis namaza osobe u odjeći koja prelazi članke

Ebu Zerr prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Sa trojicom Allah neće razgovarati niti će ih pogledati na Sudnjem danu, niti će ih očistiti (od grijeha) i njih čeka bolna patnja. Pošto to ponovi tri puta, upitah: 'Ko su ti, Allahov Po slaniče, koji su već propali i stradali?' On reče: 'Onaj koji spusti svoj ogrtač ispod članaka, onaj koji prigovori za učinjeno dobro djelo i onaj koji prodaje svoju robu lažno se kunući (ili: krivo se kunući).'**“³⁹⁹

Propis preticanja imama u namazu

Zabranjeno je muktediji da pretiče imama u namazu, a ako to uradi svjesno, uz spoznaju o zabrani toga, namaz mu je pokvaren.⁴⁰⁰

³⁹⁹ Bilježi Musli, br. 106.

⁴⁰⁰ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Nemojte ići na ruku’ dok on ne ode na ruku’, i nemojte ići na sedždu dok on ne ode na sedždu.**“ Bilježi Ahmed sa sahih senedom. Vidjeti:

Ako se desi da muktedija kasni za imamom iz određenog razloga poput zaborava, nemarnosti ili se pak desi da ne čuje imama, pa ga pretekne, onda će da učini one radnje koje je zakasnio da učini sa imamom, a potom će nastaviti da klanja za njim.

Međusobni odnos (stanje) između imama i muktedije u namazu

Postoje četiri stanja:

Prvo: Preticanje imama, kao npr. da muktedija prije imama učini tekbir, ruku', sedždu, preda selama, i sl.

Ovakvo nešto nije dozvoljeno, a ko to uradi, mora da se vrati kako bi taj pokret učinio nakon imama, jer ukoliko to ne uradi namaz mu nije valjan.

Ukoliko se desi da muktedija donese početni tekbir prije imama, ima status kao da nije ni pristupio namazu.

Drugo: Istovremeno činjenje pokreta

Ono podrazumijeva da imam i muktedija u isto vrijeme čine ruknove namaza, kao npr. da zajedno, u isto vrijeme donesu tekbir, učine ruku' i sl.

Ovo je pokuđeno. Ako istovremeno donese prvi tekbir sa imamom kao da nije ni pristupio namazu.

Treće: Slijeđenje imama

Irva'ul-galil, 1/120. Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: „**Zar se ne boji onaj ko podiže glavu prije imama da Allah će Allah njegovu glavu pretvoriti u glavu magarca, ili njegov lik u lik magarca?**“ bilježi Buhari. (op. rev.)

Ono znači da muktedija, neposredno nakon imama čini pokrete.

Samo na ovakav način namaz muktedije dobiva status šerijatski ispravnog slijeđenja imama.

Četvrto: Kašnjenje za imamom

Kašnjenjem se računa ukoliko imam učini rukn namaza, pa nakon toga učini još jedan, a muktedija nije još završio sa prethodni ruknom.⁴⁰¹

Ovakvo nešto nije dozvoljeno jer odudara od šerijatski propisanog slijeđenja imama.

Allah Uzvišeni veli: *Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naredenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe.* (En-Nur, 63.)

Situacije vezane za onoga ko je zakasnio na namaz

1. Ko stigne da klanja bar jedan rekat sa imamom, stigao je u džemat, a stizanje na rekat se računa ukoliko muktedija stigne da sa imamom obavi ruku'.⁴⁰² Dakle,

⁴⁰¹ Kao npr. da se imam podigne sa ruku'a i krene na sedždu, a muktedija još uvijek bude na ruku'u.

⁴⁰² Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: „**Ko stigne na jedan rekat, stigao je na namaz.**“ Muttefekun 'alejh. Također je rekao: „**Kada dođete na namaz a imam je na ruku' u – i vi učinite ruku', a ako na sedždi – i vi učinite sedždu i nemojte je računati ako niste prije nje stigli na ruku'.**“ Bilježi ga el-Bejhaki, sened mu je vjerodostojan kada se sakupe svi senedi koji ga podupiru. Vidjeti: Sahihu Ebi Davud, 4/48. (op. rev.)

(kada zatekne imama na ruku'u) donijet će početni tekbir stojeći, a zatim će, ukoliko je to u mogućnosti, donijeti i tekbir za odlazak na ruku'. Ako nije u mogućnosti da donese tekbir za odlazak na ruku', u tom slučaju će prilikom početnog tekbira nanijetiti i tekbir za odlazak na ruku'.

2. Ko dođe u džamiju i zatekne imama da stoji ili čini ruku' u namazu ili ga pak zatekne na sedždi ili na sjedenju, pristupiće namazu slijedeći imama u položaju u kojem se nalazi. U tom slučaju će imati nagradu za onaj dio namaza na koji je pristigao, ali mu se neće računati da je stigao na rekat, ukoliko ne stigne na ruku'.

Muktediji se računa da je stigao na početni tekbir ukoliko taj tekbir donese prije nego što imam krene sa učenjem Fatihe.

Ukoliko se desi da neko uđe u džamiju, a već je završen namaz u džematu, obaveza mu je da zajedno sa onim koji su također zakasnili klanja namaz zajedno, ali taj drugi džemat nema istu vrijednost kao prvi.

Način oduljivanja namaza i njegovog obavljanja malo brže

Sunnet je da imam kada odulji sa učenjem odulji i sa drugim ruknovima namaza, a ako malo manje uči, sunnet mu je da također skрати i obavljanje ostalih ruknova.

El-Bera b. Azib kazuje: „**Dugo sam posmatrao namaz Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, pa sam**

primjetio da su otprilike istog trajanja bili njegovo stajanje, pregibanje (ruku'), povratak sa ruku'a, sedžda, sjedenje između dvije sedžde, druga sedžda, i sjedenje između predaje selama i okretanja (prema muktedijama).⁴⁰³

Propis malo bržeg klanjanja

Sunnet je da imam malo brže klanja, ali pod uslovom da vodi brigu o upotpunjavanju ruknova, jer u džematu ima možda slabih, bolesnih, starijih, osoba koje imaju određene potrebe, a kada klanja samostalno, onda može da odulji koliko hoće.

Brže klanjanje koje sunnet je onaj način obavljanja namaza u kojem se upotpunjavaju ruknovi, vadžibi i sunneti, kao što je to radio i Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, i naredio, a ne onako kako to žele klanjači.

Nema namaza onaj ko ne ispravi i ne smiri kičmu prilikom ruku'a i sedžde, niti onaj ko *kljuca* u namazu.⁴⁰⁴

⁴⁰³ Bilježe Buharija, br. 801., i Muslim, br. 471., i ovo je njegova verzija.

⁴⁰⁴ Ibnu Kajjimi-l-Džeuzijje kaže: „Što se tiče hadisa kojeg prenosi Muaz ibn Džebel, a kojeg su pogrešno shvatili ključaroši i kradljivci namaza zbog nepoznavanja konteksta događaja, radi se o sljedećem: **Muaz ibn Džebel, radijallahu 'anhu, je klanjao kasnu jaciju, a zatim je otišao do (svog) plemena Benu Amr ibn Auf i u namazu im proučio suru el-Bekare. Tako je došlo u dva sahiha od Džabira koji kaže da im je Muaz na početku namaza proučio suru el-Bekare, pa se jedan čovjek odvojio, te je rečeno: 'Taj je**

munafik. On kaže: 'Tako mi Allaha nisam munafik, i zasigurno ću otići Allahovom Poslaniku.' Otišao je do Poslanika i obavijestio ga o onome što se desilo. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je tada rekao: 'Zar ljude dovodiš u iskušenje, o Muaze?' **Zašto im nisi pružio *Sebbihisme rabbikel-ealā, Veš-šemsi ve duhaha* i *Vel-lejli iza jegša*?**' Tako i mi kažemo da je pohvalno jaciju klanjati sa ovim i sličnim surama, pa kakav komentar na to imaju ključaroši i kradljivci namaza, kad je poznato da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, odlagao jaciju do kasno, a tome dodajmo i činjenicu da je pleme Benu Amr ibn Auf daleko od Poslanikove džamije i da je sura el-Bekara veoma duga? To je stvar koju je osudio *Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, i to jeste za osudu. U duhu toga se tumači hadis u kojem Poslanik kaže: '**O ljudi, doista među vama ima onih koji ljude tjeraju od namaza!**', jer je poznato da ljudi nisu bježali od onakvog namaza Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, niti od onog ko bi klanjao namaz sličan njegovom, već su bježali od onog ko bi klanjao duže od toga. To je stvar koja ljude tjera od namaza. Što se tiče bježanja besposličara koji na namaz lijeno dolaze, koji su navikli da klanjaju namaz kao da ključaju, poput namaza munafika, takvi ne okuse slast namazu niti se u njemu odmaraju. Štaviše, oni obave namaz kako bi se odmorili od namaza, a ne kako bi se odmorili u namazu, i bježanje ovakvih ljudi od namaza uopšte nije relevantan kriterijum. Takvi pred nekim od dunjalučkih velikana stane i maksimalno se trudi da ga usluži, ne žaleći se na dužinu toga, niti mu to dosadi, a kada stane pred svojim Gospodarom, da Njemu služi jedan mali dio vremena, što je puno kraće od njegovog služenja stvorenjima, to mu biva teško i čini mu se dugačko, pa se žali kao da je stojao na žeravicama na kojima se prži i previja. Kome na ovakav način bude mrsko da služi svom Gospodaru i stoji pred Njim, neka zna da je Allahu još mrže to njegovo služenje.' Vidjeti: *Hašijetu Ibnil-Kajjim ala suneni Ebi Davud*, 3/81. (op. rev.)

Gdje stoji onaj ko klanja za imamom?

1. Sunnet je da muktedije stoje iza imama, a ako je samo jedan muktedija, onda će on stati s desne strane imama.⁴⁰⁵

Ukoliko je žena imam ženama, ona će stati u sredinu saffa,⁴⁰⁶ a žene će stajati iza muškaraca ako klanjaju za muškarcem.⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Buharija bilježi da je jedne noći Ibn Abbas prenoćio kod Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, pa je Poslanik ustao da klanja noćni namaz. Ibn Abbas je stao sa njegove lijeve strane, a Poslanik ga je uzeo za glavu i prebacio na desnu stranu. (op. rev.)

⁴⁰⁶ Prenosi se da su A'iša i Ummu Seleme, radijallahu 'anhuma, stajale u sredini saffa kada bi neka od njih predvodila žene u namazu. Predaju o A'iši bilježi Ebu Jusuf u *el-Asar*, 41., Abdurrezzak u *Musannefu*, 3/141., Ibn Ebi Šejbe u *Musannefu*, 2/89., ed-Darekutni u *Sunenu*, 1/404., i drugi, a predaju o Ummu Selemi bilježe Abdurrezzak u *Musannefu*, 3/140., Ibn Ebi Šejbe u *Musannefu*, 2/88-89., i drugi. En-Nevevi i Ibnul-Mulekkin ove predaje ocjenjuju kao sahih. (op. rev.)

⁴⁰⁷ Enes ibn Malik, radijallahu 'anhu, kaže da je njegova nana Mulejka pozvala Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, na ručak kojeg je napravila, pa je, nakon obroka, Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao: „Ustanite da vam klanjam.“ Poredali su se u saffove tako da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, stao ispred, iza njega Enes i jetim, a iza njih starica. Muttefekun 'alejh. Ibn Hadžer navodeći pouke i poruke ovog hadisa kaže: „...da saffovi žena budu iza saffova muškaraca, i da žena stoji iza saffa sama ako sa njom nema druga žena. (...) i da žena ne staje u saff sa muškarcima.“ Vidjeti: *Fethul-Bari*, 1/490. (op. rev.)

2. Ispravno je da, ukoliko postoji potreba, muktedije stoje s desne strane imama, ili sa obje strane, i iznad njega i ispod. Ako postoji velika potreba, onda je dozvoljeno da stoje i ispred imama.

Način redanja u saffove muškaraca i žena iza imama

1. Odrasli muškarci treba da stanu iza imama ako su ranije došli do tog mjesta, zatim djeca, osim ako oni nisu ranije došli, zatim žene iza djece.⁴⁰⁸ Isti propisi po pitanju saffova muškaraca važe i po pitanju žena, poput

⁴⁰⁸ Dokaz učenjaka koji smatraju da se dječaci koji prvi dođu u saff neće ukloniti u zadnje saffove jeste to **što je Amr ibn Seleme predvodio svoje pleme u namazu a imao je šest ili sedam godina.** Bilježi Buhari. Ako je dozvoljeno da bude imam, onda je još preče da bude dozvoljeno da bude u prvom saffu. Zatim riječi Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem: „**Neka nijedan čovjek ne pomjera drugog sa njegovog mjesta.**“ Muttefekun 'alejh. Učenjaci koji smatraju da će se djeca pomjeriti nazad iako dođu prva u saff to dokazuju hadisom kojeg prenosi Ibn Mes'ud: „**Neka iza mene stoje punoljetni i razboriti među vama.**“ Bilježi ga Muslim. I dokazuju postupkom **Ubejja ibn Ka'ba koji je pomjerio Kajsa ibn Abbada i rekao mu: 'Momče, Allah te sačuvao zla, ovo nam je oporučio Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, da slijedimo.**“ Bilježe Ahmed, en-Nesai i Ibn Huzejme, a Ibn Muflih kaže: „Sened mu je dobar.“ Autori djela *Hašijetu-Tajjar ve akranihi 'aler-reudilmurbi*: „Možda je bliže istini mišljenje da se neće dječaci odgurnuti nazad, zbog dokaza koje smo naveli, a što se tiče hadisa kojeg prenosi Ibn Mes'ud i hadisa Enesa i Ubejja ibn Ka'ba, to se odnosi na situaciju da kada se svi zajedno okupe i niko nikog ne pretekne. A Allah najbolje zna.“ 3/234. (op. rev.)

toga da se saffovi redosljedom od prvog upotpunjavaju, spajaju, poravnavaju i sl.

2. Ako žene klanjaju samostalno u džematu, najbolji su im prvi saffovi, a najgori zadnji.⁴⁰⁹

Nije dozvoljeno da se žene redaju ispred muškaraca, niti muškarci iza žena, osim ako postoji potreba, poput gužve, kao što je slučaj u mekkanskom haremu, za vrijeme hadždžda i sl. Dakle, ako žena stane u saff muškaraca, a za tim ima potrebe, namaz je ispravan i njoj i onima iza nje.⁴¹⁰

⁴⁰⁹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „U hadisu je došlo: ‘Najbolji saffovi žena su zadnji, a najgori prvi.’, i očito je da ovo nije općenit propis, i da su bolji prvi saffovi žena na mjestu gdje nema muškaraca. Mudrost toga da je najbolji zadnji saff žena udaljenost od muškaraca, pa ako nema muškaraca onda se propis vraća na osnovu, a to je da se popunjavaju saffovi s preda ka pozadi.“ Vidjeti: *Medžmu’u fetavaš-šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin*, 13/23. (op. rev.)

⁴¹⁰ Kada klanja žena pored čovjeka, šafijski, hanbelijski i malikijski mezheb smatraju da im je namaz nije pokvaren, dok hanefije smatraju da je namaz pokvaren toj ženi i trojici muškaraca: onome s njene lijeve strane, drugom s njene desne strane i onome koji je iza nje uz određene uslove. Vidjeti: *el-Mebsut*, 1/183. Abdurrahman ibnul-Kasim je rekao: „Upitali smo imama Malika o ljudima koji dođu u džamiju i nađu da je ispunjena ženama, ali je i veliki broj ljudi, pa ljudi klanjaju iza žena za istim imamom, a on je rekao: ‘Njihov namaz je potpun i ne ponavljaju ga.’ Ovo je gore nego slučaj onoga ko klanja u sredini ženskog saffa.“ Vidjeti: *el-Mudevvena*, 1/102. Imam en-Nevevi kaže: „Naša osnova u ovome jeste da je namaz ispravan osim ako dođe šerijatski dokaz koji ukazuje na neispravnost tog namaza, a takvog dokaza nemaju.“ *El-Medžmu’*, 3/331. Šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin kaže: „Ako žena stane

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Najbolji saffovi muškarcima su prvi, a najgori zadnji, a najbolji saffovi ženama su zadnji, a najgori prvi.**“⁴¹¹

u saff sa dvojicom muškaraca, da li im je ispravan namaz? Odgovor je da jeste, namaz im je ispravan, pogotovo u slučaju nužde kao za vrijeme hadždža u haremu Ka’be ili u Poslanikovoju džamiji. Međutim, u ovoj situaciji ako čovjek osjeti nešto zbog blizine žene obaveza mu je da se odvoji od nje, jer neki ljudi ne mogu podnijeti da pored njih stoji žena kojoj nisu mahremi, pogotovo ako je mlada ili se iz nje osjeća lijep miris. Možda takav neće moći ni da klanja, i zato u tom slučaju mu je obaveza da ode odatle i traži drugo mjesto, čuvajući se fitne. Mes’ela: ako je žena ispred muškaraca, kao kada je saff muškaraca iza saffa žena, namaz im je ispravan. Zato su islamski pravnici rekli: ’Potpun saff žena nije prepreka da se iza njega formira saff muškaraca.’“ Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*, 4/282. Također kaže: „Sunnet je da žene budu iza muškaraca, osim što je primjetno u haremu Ka’be da je velika gužva, i da dolaze žene i naprave saff, a zatim dođu muškarci i naprave saff iza njih. Međutim, klanjač se mora kloniti ovoga koliko god može, jer u tome može biti fitna za muškarce, i zato se čovjek treba kloniti namaza iza žena, iako je to dozvoljeno, kako su pojasnili islamski pravnici. Međutim, mi kažemo da čovjek treba da se kloni ovoga koliko je u mogućnosti, i žene ne trebaju da klanjaju u blizini muškaraca.“ *Medžmu’u fetava ve resa’iliš-šejh el-Usejmin*, 13/19. (op. rev.)

⁴¹¹ Bilježi Muslim, br. 440.

Gdje je najbolje stati u namazu?

Prvi saff je bolji od drugog, jer Allah Uzvišeni i meleki donose salavat na one koji su u prvom saffu.⁴¹² Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je čak tri puta uputio dovu za prvi saff, a samo jednom za drugi.⁴¹³

Desna strana saffa je bolja od lijeve,⁴¹⁴ a blizina imamu je bolja od udaljenosti.⁴¹⁵ Onaj ko je na lijevoj strani, a bliži je imamu je na boljem mjestu od onoga koji je na desnoj strani, a dalji je od imama.⁴¹⁶

⁴¹² Bilježi Ibn Huzejme sa sahih senedom. Vidjeti: *Sahihu ibni Huzejme*, br. 1551., tahkik: Muhammed Mustafa el-Ea’zami. (op. rev.)

⁴¹³ Bilježe et-Tajalisi, Ahmed, ed-Darimi, Ibn Huzejme i vjerodostojan je kada se sakupe svi senedi. Vidjeti: *Sunenu ibni Madže*, br. 996., tahkik: Šu’ajb Arnaut. (op. rev.)

⁴¹⁴ El-Bera’ ibn ‘Azib je rekao: „**Kada bismo klanjali iza Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, voljeli smo da budemo s njegove desne strane.**“ Bilježe en-Nesa’i i Ebu Davud, a Ibn Hadžer kaže da mu je sened sahih. Vidjeti: *Fethul-Bari*, 2/213. (op. rev.)

⁴¹⁵ Semure ibn Džundub prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „Prisustvujte namazu i približite se imamu.“ Bilježe Ebu Davud, Hakim i drugi sa sahih senedom. Vidjeti: *Silsiletul-ehadisis-sahiha*, 36. (op. rev.)

⁴¹⁶ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Sunnet je ukazao na to da je desna strana saffa bolja od lijeve, a pod tim se misli na slučaj kada su isto udaljeni, dok ako je jedna strana udaljenija od druge, onda Sunnet ukazuje na to da je lijeva strana koja je bliža imamu bolja od desne koja je dalja od njega. Dokaz toga je da su u početku trojica ljudi koji žele klanjati u džematu postupali tako što bi imam bio između dvojice, a zatim je to dokinuto pa je mjesto imama postalo ispred preostale dvojice ili više njih, pa da je desna strana u

Ko ima pravo na prvi saff u namazu?

Najpreči da stanu u prvi saff su učeni, ugledni i stariji ljudi, oni su uzor ljudima i trebali bi prvi da dolaze u džamiju.

Prvi saff je pravo svakog muslimana, bio veliki (stariji) ili mali (mlađi) i nije dozvoljeno udaljivati djecu iz prvog saffa ukoliko prije dođu, jer onaj ko prvi dođe na neko mjesto, on na njega ima najveće pravo. Udaljavanje uzrokuje da djeca prestanu voljeti džamije i mrziti onoga ko ih tjera iz prvog saffa. Takvo udaljavanje biva uzrokom da se djeca okupljaju u zadnjim saffovima, da se igraju, te na takav način ometaju klanjače

Ebu Mes'ud veli: „**Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi nas milovao po ramenima i govorio: 'Poravnajte saffove i ne odstupajte jedni od drugih, pa da se razjedine vaša srca. Neka iza mene u saffu budu stariji i učeni, zatim iza njih oni koji su im (u tome) bliski, potom oni koji su njima (u tome) bliski.**“⁴¹⁷

svakom slučaju bolja, onda bi se ostali džematlije ređali samo sa desne strane imama.“, tj. ne bi se davala prednost ravnomernom ređanju saffa, jedan s desne, zatim jedan s lijeve, sve dok se ne popuni saff, već bi se najprije popunila cijela desna strana, a nakon nje lijeva. Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti*’, 5/91. (op. rev.)

⁴¹⁷ Bilježi Muslim, br. 432.

Propis ravnanja saffova

Tokom namaza obaveza je poravnati stopala i ramena, popuniti praznine, popuniti saffove redosljedom.

Sunnet je da nakon ikameta, imam se okrene prema džematu i kaže: „**Ravnajte saffove, jer ravnanje saffova spada u uspostavljanje namaza.**“⁴¹⁸

Ili da kaže: „**Poravnajte saffove i zbijte se.**“⁴¹⁹

Ili da kaže: „**Poravnajte saffove i ne odstupajte jedni od drugih, pa da se razjedine vaša srca. Neka iza mene u saffu budu stariji i učeni, zatim iza njih oni koji su im (u tome) bliski, potom oni koji su njima (u tome) bliski.**“⁴²⁰

Ili da kaže: „**Ravnajte saffove, izravnajte ramena, popunite praznine u saffu, budite blagi prema rukama vaše braće**⁴²¹, **ne ostavljajte u saffu prazan prostor za šejtana. Ko bude upotpunjavao saff - Allah će upotpuniti Svoju milost prema njemu, a ko bude prekidao saff - Allah će uskratiti Svoju potpunu milost prema njemu.**“⁴²²

⁴¹⁸ Bilježi Buharija, br. 723., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 433.

⁴¹⁹ Bilježi Buharija, br. 719.

⁴²⁰ Bilježi Muslim, br. 432

⁴²¹ Ebu Davud kaže: "Riječi: 'Budite blagi prema rukama vaše braće.' znače: Kada neki čovjek dođe do safa i pokuša ući u njega, svaki čovjek treba blago uvući svoja ramena kako bi on nesmetano ušao u saf." (op. prev.)

⁴²² Hadis je vjerodostojan, a bilježe ga Ebu Davud, br. 666., i ovo je njegova verzija, i Nesai, br. 819.

Ili da kaže: „**Ispravite saffove, ispravite saffove, ispravite saffove.**“⁴²³

U različitim situacijama treba da različito izgovara, oživljavajući tako sunnet Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem i radeći po njemu i po onome što iz njega proizilazi.

Način predvođenja djece i žena u namazu

Ako imam predvodi dvoje ili više (muške) djece koji imaju sedam (ili više godina), poredaće ih iza sebe. Ako je samo jedno dijete, staviće ga sa svoje desne strane, a žene će se poredati iza djece.

Dijete koje ima sposobnost razlučivanja može da bude imam i kada je u pitanju i farz (obavezni), a i kada je u pitanju dobrovoljni namaz. Ako postoji neko ko je preči od njega, tada je obaveza da taj predvodi namaz.

Svako onaj kome je namaz kao pojedincu validan, može da bude imam, pa makar bio u nemogućnosti da izvrši ruku', sedždu i sl.

Žena ne može da predvodi muškarce, ali može da bude imam ženama

Propis ispravljanja imama (kada pogriješi)

Ispravljanje imama kada pogriješi se dijeli na dvije vrste:

⁴²³ Hadis je vjerodostojan, a bilježi ga Nesai, br. 813.

Prva: Ispravljanje koje je obaveza (vadžib). To je ispravljanje greške koja, kada bi se učinila namjerno, pokvarila bi namaz, poput izostavljanja ruku'a, sedžde, ajeta iz sure El-Fatihe ili greške koja mijenja značenje.

Druga: Ispravljanje greške koje je pohvalno (mustehabb). Ono biva ukoliko imam izostavi suru nakon El-Fatihe, ili preskoči neki ajet (koji nije iz El-Fatihe) ili pogriješi prilikom učenja ajeta i sl.

Ibn Mes'ud prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kazao: „**Ja sam čovjek kao i vi, podložan sam zaboravu, pa kada zaboravim podsjetite me.**“⁴²⁴

Propis kada imam (u toku namaza) izgubi abdest

Ukoliko se desi da imam u toku namaza izgubi abdest, prekinuće namaz i kazati nekome da nastavi namaz tamo gdje je on stao. Namaz im je ispravan ukoliko imam nikog ne ostavi iza sebe da nastavi, nego neko od džematlija sam pristupi u mihrab ili mu ostale džematlije dadnu do znanja da nastavi namaz ili pak oni samostalno namaz privedu kraju.⁴²⁵

⁴²⁴ Bilježi Buharija, br. 401., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 572.

⁴²⁵ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Dokaz toga jeste pravilo da je osnova ispravnost namaza muktedije i ne možemo ga proglasiti neispravnim osim uz vjerodostojan dokaz. Namaz imama je postao neispravan na osnovu vjerodostojnog dokaza, ali muktedija je

Način naklanjavanja rekata na koje je muktedija zakasnio

1. Ko za imamom prisprije na rekat podne namaza, ikindije ili jacije, obaveza mu je da, nakon što imam preda selam, upotpuni ostala tri rekata na koja je zakasnio. U tom slučaju će (nakon selama) ustati na rekat, proučiti El-Fatihu i još jednu suru, zatim će nakon toga sjesti na prvi tešehhud, a nakon njega će klanjati još dva

počeo ibadet Allahu i klanjao onako kako je Allah propisao, pa ne možemo njegov namaz proglasiti neispravnim osim uz Allahovu naredbu. Pa gdje je dokaz iz Kur'ana, Sunneta ili konsenzusa muslimana da je namaz muktedije neispravan zato što je namaz imama pokvaren? (...) Neki učenjaci to dokazuju činjenicom **da je Omer, radijallahu ‘anhu, nakon što je proboden dok je predvodio sabah namaz, naredio Abdurrahmanu ibn Aufu da predvodi ljude, i nije zabilježeno da je ponovo otpočeo namaz. Poznato je da je Omeru pokvaren abdest i da je progovorio rekavši: 'Probode me pas.'** (Bilježi Buhari) Također dokazuju time **da je Osman predvodio ljude, a zaboravio da je džunub, pa je ponovio namaz, a oni nisu ponovili.** (Bilježe ed-Darekutni, el-Bejhki, Malik i drugi sa sahih senedom) (...) Napomena: Po ispravnom stavu kvarenje namaza imama ne može pokvariti namaz muktedije osim u slučaju da imamu bude pokvaren namaz u onome u čemu on mijenja muktedije i čije kvarenje zbog toga iziskuje kvarenje namaza muktedije. Primjer toga je perda (sūtra). Perda imama je ujedno i perda muktedijama, pa ako bi prošla žena između imama i njegove perde, njegov namaz bi bio pokvaren, kao i namaz onih iza njega, jer je to zajednička perda. “Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*”, 2/322-324. (op. rev.)

rekata, i na njima će učeti samo El-Fatihu. Potom će sjesti na zadnji tešehhud i predati selam.

Kad god muktedija prispije na namaz, od tog trenutka mu se računa njegov početak namaza.⁴²⁶

2. Ko za imamom prispije klanjati rekat akšama, ustaće nakon što imam preda selam, proučiti El-Fatihu i još jednu suru, dakle obaviti taj rekat, a potom će sjesti na prvi tešehhud. Nakon njega će ustati na još jedan rekat, proučiti samo El-Fatihu. Potom će sjesti na zadnji tešehhud i predati selam.

3. Ko za imamom prispije na rekat sabah namaza ili džume, ustaće nakon što imam preda selam, klanjati još jedan rekat na kojem će proučiti El-Fatihu i još jednu suru. Potom će sjesti na tešehhud i predati selam.

⁴²⁶ Eš-Šeukani kaže: „Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: **’Ono što stignete – klanjajte, a ono na šta niste stigli – upotpunite.**’ (Muttefekun alejh) Naredba upotpunjavanja ukazuje na to da je ono što si stigao za imamom ustvari početak tvog namaza. Što se tiče verzije kod Muslima: **’...a ono na šta niste stigli – nadoknadite (فأفوضوا).**’, Muslim je rekao da je ez-Zuhri (jedan od prenosilaca u senedu) pogriješio u tom izrazu, tako da se niko ne može držati za tu predaju u kojoj je pogriješio. Također, ako bismo i pretpostavili da nije pogriješio, tumačenje ovog izraza koji se suprotstavlja mnogim vjerodostojnim rivajetima bilo bi tako što kažemo da nadoknađivanje ovdje znači upotpunjavanje, jer je to jedno od njegovih značenja (u arapskom jeziku) koje ovdje postaje obavezno, i u tom značenju je (došlo značenje riječi el-kadā’ – القضاء) u Allahovoj Knjizi, kao u ajetu: **A kada obavite (قَضَيْتُمْ) obrede vaše...** (el-Bekara, 200.), tj. kada ih upotpunite, i: **A kada se obavi (قَضَيْتَ) namaz...** (el-Džumu’a, 10.).“ Vidjeti: *es-Sejlul-džerrar*, 1/162. (op. rev.)

4. Kada neko dođe u džamiju, a imam je već na zadnjem sjedenju, sunnet mu je da se priključi, a potom će, kada imam preda selam, ustati da naklanja ono što ga je prošlo.

Propis onoga ko obavlja namaz (sam) iza saffa

Nije ispravan namaz onome ko klanja sam iza saffa, osim ako to radi iz opravdanog razloga, kao npr. da ne nađe mjesto u saffu. U tom slučaju ne treba da izvlači nikoga iz prethodnog saffa kako bi klanjao sa njim.

Namaz žene koja klanja sama iza saffa u džematu gdje su muškarci je ispravan, a ako je u džematu sa ženama, onda za nju važi isti propis kao i za muškarce.

Način slijeđenja imama

Ispravno je da muktedija klanja za imamom u džamiji, ukoliko čuje tekbir, pa makar i ne vidio imama ili one koji su iza njega. Isti je slučaj i sa onima koji klanjaju van džamije, pod uslovom da su im saffovi povezani (sa saffovima u džamiji).

Nije ispravno klanjati iza imama putem radio ili tv prijemnika.⁴²⁷

⁴²⁷ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Zato što to vodi poništavanju džemata i džume, i zato što saffovi nisu spojeni, i zato što je to daleko od intencija šerijata kada je u pitanju namaz u džematu i džuma.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/299. (op. rev.)

Kako se imam treba okrenuti prema džematlijama (nakon predaje selama)

Sunnet je da se imam okrene prema džematlijama nakon što preda selam (na farz namazu).⁴²⁸

Ukoliko iza njega klanjaju i žene, sačekat će malo dok one ne napuste džamiju.⁴²⁹

Pokuđeno je odmah ustati i klanjati sunnete na mjestu na kojem smo klanjali farz namaz, prije nego se završi za propisanim zikrom.⁴³⁰

Pohvalno je da muktedija ne napušta mjesto na kojem je klanjao, dok se imam ne okrene prema džematu.

⁴²⁸ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Imam se može okrenuti s lijeve ili s desne strane prema džematu, i sve to je preneseno od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem Nekada bi se on okrenuo s desne strane prema ljudima (bilježi Muslim), a nekada sa lijeve (bilježi Buhari.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/306. (op. rev.)

⁴²⁹ Od Ummu Seleme, radijallahu ‘anha, se prenosi da je rekla: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi nakon selama ostao malo na svom mjestu prije nego ustane, a žene bi ustale odmah nakon što završi selam.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

⁴³⁰ Mu’aviya je vidio es-Sa’iba ibn Jezida da je odmah nakon što je imam predao selam ustao na istom mjestu i klanjao. Nakon toga mu je Mu’aviya poručio: „**Nemoj to više raditi, već kada klanjaš džumu nemoj je spajati sa drugim namazom osim nakon što progovoriš ili izađeš, jer nam je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, naredio da ne spajamo namaz sa namazom dok ne progovorimo ili ne izađemo.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

Propis rukovanja nakon selama

Rukovanje nakon farz namaza je novotarija. Učenje dove naglas od strane imama i muktedije nakon farz namaza je novotarija. Nakon farz namaza je propisano učiti zikrove i dove na način kako je to šerijatski propisano.

Izdvajanje muktedije iz džemata

Postoje dvije situacije (stanja) izdvajanja muktedije od imama:

Prva: Da se izdvoji i da sam klanja ono što mu je preostalo u slučaju da imam odulji sa namazom na način koji nije propisan u sunnetu ili da brzo klanja tako da se čovjek ne može propisno smiriti, i sl.

Druga: Da prekine namaz i da ga samostalno klanja od početka, kao npr. da muktedija ne može nastaviti namaz zbog fiziološke potrebe koju osjeća, puštanja vjetra, ili zbog straha za sebe ili drugog i sličnih pojava koje utiču na prekidanje namaza.

Propis namaza iza onoga ko traži pomoć od nekoga mimo Allaha

Nije dozvoljeno klanjati iza onoga ko se dovom obraća, traži pomoć, prinosi žrtvu nekome mimo Allahu, bez obzira da li to bilo kod kabura ili ne. Također nije

dozvoljeno klanjati iza onoga ko dovama svojim traži nešto od umrlih, **jer svi spomenuti su mušrici i namaz im nije ispravan.**

Allah Uzvišeni veli: ***A onaj koji se, pored Allaha, moli drugom bogu, bez ikakva dokaza o njemu, pred Gospodarom svojim će račun polagati, i nevjernici ono što žele neće postići.*** (El-Mu'minun, 117.)

Propis imamovog namaza pod nečistoćom

Ukoliko imam klanja i predvodi ljude u džematu pod nečistoćom za koju nije svjestan, i u tom stanju privede namaz kraju, namaz mu je ispravan, kao i onima koji su klanjali iza njega.

Ako u toku namaza sazna za nečistoću, pokušaće da je ukloni ako je u mogućnosti, pa ako je ukloni, nastaviće namaz. Ukoliko nije u stanju da je ukloni, napustiće namaz, a drugu osobu će ostaviti da nastavi kao imam tamo gdje je on prekinuo.

Namaz osoba koje imaju određenja opravdanja (ehlu-l-e'azar)

Ehlu-l-e'azar

Allah Uzvišeni je Svojim robovima propisao određene naredbe i kada su zdravi i kada su bolesni, i kada su na putovanju i kada nisu, i kada su sigurni i kada

su u strahu. Allah želi i voli da mu se pokornost izražava u svim ovim okolnostima.

Ehlu-l-e'azar su bolesne osobe, putnici, osobe u strahu koje ne mogu obaviti namaz na način kako ga obvaljaju oni koji nemaju spomenuta opravdanja.

Allah je iz Svoje milosti svima njima olakšao i omogućio im je da i oni steknu potpuni sevap, naređujući im da namaz obave onako kako su u mogućnosti, a kako je propisano praksom Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem.

Namaz bolesnika

Način propisnog čišćenja bolesne osobe

Obaveza je da se bolesnik za namaz očisti koristeći vodu, a ako nije u mogućnosti onda će uzeti tejemmum. Ukoliko ni to ne može, nije ni obavezan da se čisti, nego mu je obaveza da klanja onako kako može.

Način namaza bolesne osobe

1. Bolesna osoba je obavezna da farz namaz obavlja stojeći, a ako ne može onda će sjedeći i to na takav način koji se naziva *et-terebb'u*⁴³¹ ili na način kao

⁴³¹ Tzv. sjedenje na turski način.

što se sjedi na tešehhudu u namazu,⁴³² čineći ruku' i sedždu na način da pogne leđa naprijed, a ako ih ne može pognuti, onda će to učiniti pomjerenjem glave.

Ukoliko ne može ni da sjedi, klanjat će na desnom boku sa licem okrenutim prema Kibli, a ako ni to ne može, onda će pokušati da klanja na lijevom boku.⁴³³

⁴³² Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Da li je terebbu' vadžib? Nije, već je sunnet, pa ako bi klanjao podvijenih nogu kao na tešehhudu ne bi bio problem, i ako bi klanjao tako što sjedne na zadnjicu, ukrsti potkoljenice i podigne koljena, a obavije potkoljenice rukama ili odjećom, pridržavajući ih na taj način, također nije problem, **zbog općenitosti Poslanikovih, sallallahu 'alejhi ve sellem, riječi: 'Pa ako ne možeš, onda sjedeći.'** ne pojasnivši način sjedenja. Ako neko upita da li postoji dokaz da klanja na način terebbu' (tursko sjedenje), kažemo da ima. A'iša, radijallahu 'anha, je rekla: **'Vidjela sam Allahovog Poslanika kako klanja kao muterebbi.'** (tj. na način terebbu', bilježi en-Nesa'i sa sahih senedom), i zato što je terebbu', uglavnom, bolji za smirenost i lakši od iftiraša (sjedenja kao na tešehhudu). Poznato je da stojanje duže traje od zikra (između dvije sedžde): 'Rabbigfirli ve-r-hamni...', i zato je terebbu' preči. Druga korist terebbu'a je to **što se na taj način razdvaja između sjedenja koje je umjesto stajanja, i stvarnog sjedenja** (za vrijeme tešehhuda), pa ako bismo rekli da i umjesto stajanja sjedi kao na tešehhudu, ne bi bilo razlike između tog sjedenja koje je zamjena i stvarnog sjedenja koje je dio namaza. Neki (učenjaci) kažu da će umjesto ruku'a sjesti kao na tešehhudu, ali ispravno je da će sjesti na način terebbu', jer onaj koji čini ruku' stoji, prave su mu noge i samo je povio leđa. Zato kažemo da će onaj ko (umjesto stajanja) sjedi na način terebbu' ostati u tom položaju kada hoće učiniti ruku', i ovo je ispravan stav po ovom pitanju. *Eš-Šerhul-mumti'*, 4/328. (op. rev.)

⁴³³ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „(Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem) nije pojasnio na koji bok treba leći, pa kažemo da

Ako ne može da klanja ni na ovaj način, onda će klanjati ležeći na leđima, sa nogama okrenutim prema Kibli ako mu je to lahko.⁴³⁴

Ukoliko ni to ne može, klanjati će onako kako može, pomjerajući glavu prema prsima tokom ruku'a i sedžde, s tim da će malo više poviti glavu prilikom sedžde.⁴³⁵

može da bira na desni ili lijevi. Bolje je da uradi ono što mu je lakše, pa ako mu je lakše na lijevi bok, onda je to bolje, a ako mu je lakše na desni bok, onda mu je to bolje. Mnogi bolesnici, pogotovo oni koji pate od upale porebrice (s jedne ili druge strane boka), lakše leže na jedan od bokova, pa će raditi ono što mu je lakše, **jer je ovo situacija olakšavanja i ovo je olakšica**. Ako na oba boka podjednako može da klanja, onda mu je bolje na desni bok, zbog hadisa koji govori o tome, ali je hadis da'if. Međutim, **Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je davao prednost desnoj strani u oblačenju nanula, češljanju, čistoći i svim stvarima**. (bilježi Buhari)“ *eš-Šerhul-mumti*’, 4/329. (op. rev.)

⁴³⁴ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako klanja na leđima, njegove noge će biti prema Kibli, a gdje će biti njegova glava? Ona će biti nasuprot Kible, pa ako je Kibla zapadno, glava će mu biti prema istoku, a ako je istočno, glava će mu biti prema zapadu. (Učenjaci) kažu (obrazlažući ovakav položaj) da je to **zato što je na taj način najsličniji stojećem položaju, jer ako bi iz tog položaja čovjek ustao Kibla bi bila ispred njega**. Zato kada leži na leđima noge će mu biti prema Kibli.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 4/329-330. (op. rev.)

⁴³⁵ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako ne može učiniti sedždu potpuno i klanja sjedeći, za sedždu će se spustiti niže nego za ruku’. Ako ne može da učini pravi ruku’ a može sedždu, onda će išaretiti (saginjući se) za ruku’, a potpuno učiniti sedždu, zbog riječi Uzvišenog Allaha: **Bojte se Allaha koliko možete**. (et-Tegabun, 16.) Ako ne može da učini sedždu, išaretit će, kao kada bi bolest bila u

Onaj ko klanja na ovakav način ima nagradu i sevap kao i onaj koji je zdrav. **Obaveza namaza ne pada sa osobe sve dok je pri zdravom razumu i klanjat će onako kako može.**⁴³⁶

oku i doktor mu rekao da ne čini sedždu, ili kada bi bila u glavi i izazivala veliki bol kada učini sedždu. U tom slučaju kažemo da će išaretiti za sedždu, s tim da se za sedždu spusti više nego za ruku', kako bi se razlikovala sedžda od ruku'a, i zato što onaj ko je zdrav više se spušta kada čini sedždu nego kada čini ruku'. Ako čovjek leži na bok, išaretit će za ruku' i sedždu, ali kako? Da li spuštanjem glave prema zemlju, pa da izgleda kao da se okreće, ili prema prsima? Odgovor je: spustiće glavu prema prsima, jer ako bi spustio prema zemlji, to bi bila jedna vrsta okretanja od Kible, dok ako je spusti prema prsima, glava i dalje biva u pravcu Kible. Tako, u položaju ležanja, sagnuće glavu prema prsima, za ruku' malo, za sedždu malo više. " *Eš-Serhul-mumti* ", 4/330-331. (op. rev.)

⁴³⁶ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako ne može da išareti glavom, imamo tri opcije: 1. išaretit će očima; 2. sa njega spada obaveza tjelesnih radnji namaza; 3. s njega spada obaveza i tjelesnog i verbalnog obavljanja namaza, tj. ne mora uopšte da klanja. Ovaj stav je izabrao šejhul-islam Ibn Tejmijje, rahimehullah. Međutim, najjače mišljenje od ova tri je da sa njega spada obaveza samo tjelesnih radnji namaza, jer samo njih ne može da obavlja, dok obaveza govora ne spada sa njega jer još uvijek može da govori, a Allah Uzvišeni je rekao: ***I bojte se Allaha koliko možete.*** Zato mu kažemo: 'Donesi tekbir i uči, zatim zanijeti ruku, donesi tekbir i uči zikrove ruku'a, zatim zanijeti uspravljanje sa ruku'a i reci: *Semi'allahu limen hamideh, rabbena ve lekel-hamd*, zatim zanijeti sedždu, donesi tekbir i uči zikrove za sedždu. Ovo iziskuje šerijatsko pravilo: ***I bojte se Allaha koliko možete.*** Ako ne može ni da se kreće ni da govori, šta da radi? Sa njega spada obaveza tjelesnih radnji i govora, a ostaje nijjet. Takav će zanijetiti da je u namazu, zatim da uči (zikrove i Kur'an), zatim ruku', sedždu, stojanje, sjedenje. Ovo je

2. Bolesna osoba se treba okrenuti prema Kibli, a ako ne može, onda će se okrenuti gdje mu je najlakše.

Nije ispravan namaz bolesnika gestikulacijom ili pomjerenjem prsta, nego treba da klanja onako kako je već navedeno.⁴³⁷

ispravan stav, jer je namaz sastavljen od riječi, djela i nijjeta, pa kada spadne obaveza riječi i djela zbog nemogućnosti, ostaje nijjet. Ako kažemo bolesniku da ne mora da klanja, to može uzrokovati da zaboravi na Allaha, jer kada prođe dan i noć bez namaza može zaboraviti na Allaha Uzvišenog. Zato ako mu damo do znanja da mora da klanja makar i nijjetom to mu je bolje nego da kažemo da za njega nije obavezan namaz. U ovoj mes'eli je (hanbelijski) mezheb ispravniji od govora šejhul-islama Ibn Tejmije, rahimehullah, jer hanbelije kažu: 'Ne spada obaveza namaza dokle god ima razum.' Zato, dokle god je razum prisutan obavezno mu je od namaza ono što može.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 4/331-333. (op. rev.)

⁴³⁷ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Napomena: neki ljudi kažu da ako čovjek ne može da išareti glavom, onda će išaretiti prstom, tako što će ispraviti prst kada treba da je na stojanju, spustiti ga malo za ruku’, i potpuno ga skupiti za sedždu. Argument im je to što ako čovjek ne može da obavlja namaz cijelim tijelom, obavezan je jednim dijelom, a prst je dio čovjeka, pa ako ne može njegovo cijelo tijelo, neka klanja njegov prst, prije svega kažiprst, jer se njime pokazuje (na tešehhudu) tokom spominjanja Allaha i upućivanja dove. Ako bi pokazao srednjim prstom, analogno njihovom pravilu namaz bi mu bio neispravan, jer kažiprst je zadužen da klanja. Ovaj govor nema nikakve osnove u šerijatu, i sa tim nije došao Sunnet i niko od učenjaka ga nije rekao. Međutim, iako to niko od učenjaka nije rekao, koliko mi je poznato, kod širih masa je rašireno ovo mišljenje, i zato je obaveza studentima islamskog znanja da pojasne običnim ljudima da ovo nema ni kakve osnove. Oko išareta okom su se razišli učenjaci, a već smo spomenuli da je ispravno da neće

Allah Uzvišeni veli: ***Bojte se Allaha koliko ste u mogućnosti.*** (Et-Tegabun, 16.)

Imran b. Husajn prenosi: „**Imao sam hemeroide, pa sam pitao Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, o namazu, a on je kazao: 'Klanjaj stojeći, ako ne možeš, onda sjedeći, a ako ni tako ne možeš, tada klanjaj na boku.'**“⁴³⁸

3. Onaj ko može klanjati namaz stojeći, dozvoljeno mu je da namaze mimo farza klanja sjedeći, ali ima samo pola nagrade onoga ko stoji.

Prenosi se od Imrana Husajna koji je imao hemeroide, da je upitao Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, o namazu sjedeći, pa mu je kazao: „**Bolje je da se klanja stojeći, a onaj ko klanja sjedeći ima pola nagrade onoga ko klanja stojeći, a onaj ko klanja ležeći ima pola nagrade onoga ko klanja sjedeći.**“⁴³⁹

Propisi vezani za namaz bolesnika

1. Kada bolesnik klanja sjedeći, pa zatim osjeti mogućnost da može klanjati stojeći ili klanja sjedeći, pa osjeti da može izvršiti sedždu ili klanja na boku, a zatim osjeti da može klanjati stojeći, nastaviće klanjati onako

išaretiti okom, pa kako tek prstom o kojem nije došao ni slab ni vjerodostojan hadis, i kada to nije rekao niko od učenjaka, koliko nam je poznato.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/333. (op. rev.)

⁴³⁸ Bilježi Buharija, br. 1117.

⁴³⁹ Bilježi Buharija, br. 1115.

kako osjeća da može, jer to predstavlja obavezu kada je on u pitanju.

2. Dozvoljeno je bolesniku da klanja ležeći, čak i ako može klanjati stojeći zbog potrebe da se izliječi, a koju potvrdi pouzdan ljekar.⁴⁴⁰

3. Ako bolesnik može da stoji i sjedi, a ne može da učini ruku' i sedždu, učinit će ruku' dok je na stajanju, na način da pogne glavu, dok će sedždu učini dok je na sjedenju.

⁴⁴⁰ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Neki učenjaci kažu da je za doktora uslov samo da je pouzdan, a ne i da je musliman, pa kažu ako je pouzdan radi se po onome što on kaže iako nije musliman. To dokazuju postupkom Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, koji je za vodiča na putu Hidžre uzeo kafira koji je pouzdan, jer mu je vjerovao, i to je mušrik iz plemena Benu-d-Dil po imenu Abdullah ibn Urajkit. Iznajmio ga je da ga vodi od Mekke do Medine iako je situacija bila veoma opasna za oslanjanje na kafira, zato što su Kurejšije ucijenili glavu Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i Ebu Bekra, i ponudili dvesta deva onome ko ih dovede. Međutim, kada je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vidio da je ovaj mušrik pouzdan čovjek iako je kafir, povjerio mu ulogu vodiča. Na osnovu ovoga neki učenjaci koji smatraju da je cilj pouzdanost kažu da se prihvata govor doktora nevjernika ako je pouzdan. Mi znamo da među nevjernicima ima doktora koji više paze na svoju struku nego neki muslimani, i to ne da bi se približili Allahu i stekli sevap, već da bi sačuvali svoju reputaciju i čast. Zato kada kaže doktor nemusliman koji je pouzdan i stručan da će ti naštetiti da klanjaš stojeći i da moraš klanjati ležeći, trebaš po tome raditi. Isto važi i kada ti pouzdan ljekar kaže da ti šteti post, ili da odlaže tvoje ozdravljenje. Ovo je jače mišljenje, zbog jačine dokaza i obrazloženja.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/342. (op. rev.)

4. Ko ne može da učini sedždi na tlo, ruku' i sedždu će činiti sjedeći, na način da se prilikom sedžde više povije nego prilikom ruku'a. Ruke će staviti na koljena, a prema svome čelu neće ništa podizati, poput jastučića i sl.

5. Ko ne može da stoji i sjedi na tlu, klanjat će na stolici, na način da se prilikom sedžde više povije nego prilikom ruku'a i neće stavljati nikakav predmet na koji bi činio sedždu.

Kada bolesna osoba može da spoji namaze?

Ako je bolesnoj osobi teško da klanja svaki namaz u njegovom vremenu, ona ima pravo da spoji (a ne i da skрати) podne sa ikindijom, bez obzira bilo to u vrijeme podne ili ikindije i akšam sa jacijom, bez obzira bilo to u vrijeme akšama ili jacije.⁴⁴¹

⁴⁴¹ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Dozvoljeno je bolensiku da spoji između namaza ukoliko će zbog nespajanja imati poteškoću, umor i iscrpljenost, o bilo kojoj bolesti da se radi, poput glavobolje, bola u leđima, bola u stomaku, u koži, ili nešto drugo. Dokaz toga je: 1. općenitost Allahovih riječi: **Allah želi da vam olakša, a ne da vam oteža...** (el-Bekara, 185.), i: **I nije vam u vjeri teškoću učinio...** (el-Hadždž, 78.) 2. Hadis Ibn Abbasa, radijallahu 'anhuma, koji kaže: 'Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je u Medini spojio podne sa ikindijom, i akšam sa jacijom, a nije bilo straha, niti kiše.' (bilježi Buhari) Učenjaci kažu: 'Pošto nije bilo straha i kiše, a nije bio ni na putu jer je bio u Medini, ostaje samo bolest.' Možda ima i neko drugo opravdanje mimo bolesti. Ibn Abbas je upitan zašto je Poslanik to uradio, pa je odgovorio: 'Htio je da ummet ne dovede u tešku situaciju.', tj. da zbog nespajanja namaza

Pod teškoćom se ovdje podrazumijeva **nemogućnost skrušenog obavljanja namaza i otežanost izvršavanja pokreta.**

Skrušenost označava srčano obavljanje namaza i smirenost.

Gdje će klanjati bolesna osoba?

Ako je bolesnik u mogućnosti da klanja u džamiji, obaveza mu je da ode i klanja stojeći ako može, a ako ne može, klanjat će onako kako može, na tlu ili stolici.

Ukoliko ne može otići u džamiju, klanjat će kod kuće, a imat će nagradu džemata, ako je bio od onih koji su inače išli u džemat.

Koja se djela pišu bolesnoj osobi i putniku?

Ebu Musa prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Kada se razboli Allahov rob ili oputuje, njemu bude upisano ono što je činio dok je bio zdrav ili dok je boravio kod kuće.**”⁴⁴²

ne dođu u tešku situaciju. Odavde uzimamo pravilo da ako čovjeka zadešava poteškoća ukoliko ne spoji (navedene) namaze, dozvoljeno mu je da spoji.“ *Eš-Šerhul-mumti* , 4/390. (op. rev.)

⁴⁴² Bilježi Buharija, br. 2996.

Namaz putnika

Es-Seferu (putovanje) je napuštanje mjesta boravka.

Jedna od ljepota islama jeste što je propisano kraćenje i spajanje namaza prilikom putovanja, jer u većini slučajeva putovanje biva popraćeno poteškoćama, a islam je vjera milosti i vjera koja olakšava.

Sve što se naziva putovanjem u običaju ljudi smatra se putovanjem⁴⁴³ i za njega vrijede propisi:

⁴⁴³ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ispravno je da put nije definisan rastojanjem, jer za to određivanje, kako kaže autor *el-Mugnija*: '... potreban je teukif, a oni koji su put odredili rastojanjem nemaju dokaza. Govori ashaba o tome su različiti i međusobno suprotstavljeni, i u njima nema dokaza pored toga što su se razišli. Zatim, određivanje rastojanja za put je suprotno sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, i vanjskom značenju Kur'ana, jer se to vrata na teukif i to nije dozvoljeno pukim mišljenjem. Dokaz je sa onima koji kažu da namaz može kratiti svaki musafir osim da bude postignut konsenzus na suprotnom stavu od toga.' (*el-Mugni*, 2/190.) Teukif znači da se to vraća na šerijatski tekst. Allah Uzvišeni zna da muslimani putuju i danju i noću i nijednim harfom (u šerijatu) nije spomenuto određivanje rastojanja za put, niti je iko od ashaba tražio da se odredi to rastojanje, iako su za sažete stvari tražili detaljno pojašnjenje od Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem Pošto nisu pitali o ovome, to znači da im je to bilo jasno i da je to jezičko značenje koje se vraća na jezik. Ako je tako, onda pogledajmo da li u arapskom jeziku postoji definicija za put? U djelu *Mekajisul-luga* od Ibn Farisa stoji: 'Ono što ukazuje na rastanak mjesta stanovanja.' Ako nije preneseno od Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, određivanje razdaljine za put, niti je u jeziku određena ta razdaljina,

kraćenja, spajanja, neobaveznosti posta, (dužeg) potiranje po mestvama.

Ja'la b. Umejje je kazao: „**Rekao sam Omeru b. el-Hattabu: 'Allah Uzvišeni kaže: A kada po zemlji putujete, nije vam grijeh da namaz skratite kad se nevjerničkog napada bojite!, a to vrijeme je prošlo?'** On reče: **'I ja sam se tome čudio, kao i ti, pa sam to spomenuo Allahovom Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve**

onda se vraćamo na običaj. U Muslimovoj *Sahihu* je vjerodostojno preneseno od Enesa ibn Malika, radijallahu 'anhu, da je rekao: **'Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je klanjao dva rekata nakon što bi se udaljio od grada tri milje, ili tri ferseha.'** Poznato je da je tri ferseha u odnosu na šesnaest ferseha veoma malo. Zato je ispravno da se ne ograničava razdaljina, već se u tome vraća na običaj. Međutim, šejhul-islam Ibn Tejmijje kaže: 'Kratak boravak na velikoj razdaljini se smatra putom, i dug boravak na maloj razdaljini se smatra putem.' Tako u ovoj mes'eli imamo četiri situacije: 1. Dug boravak na dugoj razdaljini. Ovo je put bez sumnje, kao kada bi otišao avionom za Mekku i tamo ostao deset dana. 2. Kratak boravak na kratkoj razdaljini. Ovo nije put, i ovo je kao kada bi otišao iz Unejeze u Burejdu ujutru i istog dana se vratio, ili kada bi otišao u Ress ili nešto dalje od toga, ali što se ne smatra velikom razdaljinom. 3. Dug boravak na kratkoj razdaljini, u smislu da ode u mjesto koje je blizu a koje se ne pripisuje njegovom mjestu boravka, i tamo ostane dva-tri dana. Ovo se smatra putem. Ako bi čovjek otišao iz Unejeze u Burejdu, na primjer, da tamo boravi dva-tri dana i tome slično, on je musafir. 4. Kratak boravak na dugoj razdaljini, kao onaj ko ode iz Kassima u Džiddu i vrati se istog dana. Ovo se smatra putem, jer se ljudi spremaju za njega i sebe smatraju putnicima.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/353. (op. rev.)

sellem, a on mi je kazao: 'To vam je milostinja od Allaha, pa primite Njegovu milostinju.'⁴⁴⁴

Propis kraćenja i spajanja namaza

1. Kraćenja namaza na putovanju je stalni sunnet, dok je spajanje olakšica po potrebi, jer je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, većinu namaza na putovanju klanjao u njihovom vremenu, a skraćivao je u samo u mali broj (nekoliko) situacija.

2. Kraćenja namaza na putovanju je pritrđeni sunnet i kada je stanje sigurnosti, a i kada je stanje straha. Dakle, četverorekatni namaz (podne, ikindija i jacija) se krati na dva rekata. Ovo je dozvoljeno činiti samo prilikom putovanja. Akšam i sabah namaz se ne krati, nego se klanja onoliko rekata koliko i imaju.

Spajanje namaza je dozvoljeno na putovanju, a nekada, kada postoji određeni razlog, može biti dozvoljeno i u mjestu boravka. Spaja se podne sa ikindijom u podnevskom ili ikindijskom vremenu i akšam sa jacijom u akšamskom ili jacijskom vremenu. A može i da spoji u periodu između njih. Kada je u pitanju sabah namaz, on se ne spaja ni sa jednim namazom nikada.

3. Nijet spajanja drugog namaza prilikom otpočinjanja sa klanjanjem prvog namaza nije obavezan. Dakle, onaj ko klanja podne, a nije imao namjeru da spoji

⁴⁴⁴ Bilježi Muslim, br. 686.

i ikindiju, ima pravo da klanja i ikindiju odmah nakon podne.

4. Ko spoji podne i ikindiju u podnevskom vremenu njemu vrijeme zabrane klanjanja nafila nastupa kada preda selam za ikindiju.

Ko spoji akšam sa jacijom u vrijeme akšama, njemu je nakon selama za jaciju nastupilo vrijeme vitar namaza.⁴⁴⁵

5. Ko otputuje, bez obzira da li putovao pješice, jašući (vozeći), morem, kopnom ili vazduhom, sunnet mu je da četverorekatni namaz skрати na dva rekata, a ako ima potrebe može i da spoji namaz sa namazom (kako je to opisano). Ovaj propis važi sve dok je osoba na putovanju.

Aiša je kazala: „**Prvobitno je (svaki) namaz propisan sa po dva rekata, i kod kuće i na putu, pa je na putu ostao isti (broj rekata), a povećan je (broj rekata) kod kuće.**“⁴⁴⁶

Kada će osoba početi da primjenjuje propise vezane za putovanje?

Osoba počinje sa kraćenjem i spajanjem namaza kada napusti naseljeni dio svoga mjesta. Daljina puta nije određena, nego zavisi od toga šta se pod putovanjem misli u određenom običaju. Kada čovjeko otputuje (u

⁴⁴⁵ Tj. vitar namaz može klanjati odmah nakon jacije, bez obzira što ju je klanjao u akšamsko vrijeme. (op. prev.)

⁴⁴⁶ Bilježi Buharija, br. 1090., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 685.

neko mjesto), a nema namjeru da se zadrži niti da se naseli, smatra se putnikom i na njega se odnose propisi putovanja, sve dok se ne vrati u svoje mjesto.

Kraćenje namaza prilikom putovanja je sunnet i čovjek može da krati namaz u svakoj situaciji koja se smatra putovanjem, a ako i ne skрати, namaz mu je ispravan, ali je ostavio sunnet.

Allah Uzvišeni veli: ***Nije vam grijeh da molitvu na putovanju skratite, i kada se bojite da će vam nevjernici neko zlo nanijeti. Nevjernici su vam, doista, otvoreni neprijatelji.*** (En-Nisa, 101.)

Kako će putnik klanjati iza imama koji nije putnik?

1. Putnik koji klanja iza imama koji nije putnik, klanjat će onoliko rekata koliko i imam klanja. Ukoliko se desi da osoba koja je putnik bude imam, sunnet mu je da krati namaz, a onaj ko za njim klanja, a nije putnik, nakon selama, će ustati i klanjati ostatak.

2. Sunnet je imamu koji je putnik, a predvodi ljude koji su u svome mjestu boravka, da skрати namaz, a zatim da kaže: „**Upotpunite namaz, jer ja sam od putnika.**“⁴⁴⁷

⁴⁴⁷ Kada je Omer, radijallahu ‘anhu, u Mekki predao selam nakon dva rekata, rekao je prisutnima: „**O Mekkelije, upotpunite svoj namaz, jer mi smo putnici.**“ Bilježi Ibn Ebi Šejbe u *Musannefu* sa sahih senedom. (op. rev.)

Propis klanjanja dobrovoljnih namaza na putovanju

Sunnet je da se prilikom putovanja ne klanjaju sunneti koji se inače klanjaju prije ili poslije farz namaza,⁴⁴⁸ osim kada su u pitanju noćni namaz, vitar i sabahski sunneti.

Kada su u pitanju opće nafilje⁴⁴⁹, njih je lijepo klanjati i prilikom putovanja, a i u svome mjestu boravka.⁴⁵⁰ Lijepo je i propisano klanjati i namaze koji imaju svoje povode, poput namaza nakon uzimanja

⁴⁴⁸ Hafs ibn 'Asim kaže: „Bio sam sa Abdullahom ibn Omerom na putu ka Mekki, pa nam je predvodio podne namaz dva rekata. Zatim smo otišli sa njim do mjesta gdje je odsjeo, i sjedosmo. On se osvrnu ka mjestu gdje je klanjao i vide ljude kako stoje, pa reče: 'Šta rade ovi?' Rekoh: 'Klanjaju sunnete.' On reče: 'Da sam htio da klanjam sunnet najprije bih upotpunio cijeli farz. O bratiću, bio sam uz Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, na putu, i on nije klanjao više od dva rekata (četvorerekatnih obaveznih namaza) sve dok ga nije Allah uzeo k Sebi. I bio sam uz Ebu Bekra, pa nije klanjao više od dva rekata sve dok ga nije Allah uzeo k Sebi. I bio sam uz Omera, pa nije klanjao više od dva rekata sve dok ga Allah nije uzeo k Sebi. Uzvišeni Allah je rekao: **Vi, doista, u Allahovom Poslaniku imate divan uzor.** (el-Ahzab, 21.)“ (op. rev.)

⁴⁴⁹ Tj. namazi koji nemaju određenog razloga i povoda. (op. prev.)

⁴⁵⁰ **Zato što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, klanjao nafilje na jahalici na putovanju kao i vitar, s tim da nije klanjao na njoj farzove** (bilježi Buhari), i zato što je rekao: „**Onaj ko klanja sjedeći ima pola nagrade onoga ko klanja stojeći.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

abdesta, namaza nakon tavafa, ulaska u džamiju, duha namaza⁴⁵¹ i sl.

Zikrovi koji se uče nakon propisanih namaza trebaju se učiti, i propisani su i muškarcima i ženama, kako u mjestu boravka, tako i na putovanju.

Propis onoga ko u toku godine stalno putuje

Pilotu, vozaču, kormilaru i svakom onome ko stalno tokom godine putuje, dozvoljeno je kratiti namaz, spajati ga, ostavljati post u ramazanu i potirati po mestvama (tri dana).

Tri su stanja vezana za onoga ko je otputovao iz svoje države (mjesto boravka)

Prvo: Da namjerava tu stalno boraviti, poput ambasadora, radnika, trgovaca koji borave zbog trgovine i drugih poslova. Svi ovi i slični njima nemaju status putnika.

Drugo: Da ima namjeru ostati zbog ostvarenja određenog cilja koji nije određen vremenskim rokom, i ne zna kada će svoje obaveze privesti kraju. Takav ima namjeru da se vrati kući čim završi sa poslom kojeg je

⁴⁵¹ Ummu Hani', radijallahu 'anha, prenosi **da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, na danu oslobođenja Mekke kod nje kući klanjao osam rekata duha namaza.** Bilježi Buhari u poglavlju koje je naslovio: „Poglavlje o onome ko je klanjao nafila na putu mimo nafila prije i poslije (farz) namaza“. (op. rev.)

naumio, poput trgovca, ili osobe koja je došla na liječenje. Ovakvi imaju propis putnika, makar ostali i duži vremenski period.⁴⁵²

Treće: Da ima namjeru ostati zbog ostvarenja određenog cilja koji je određen vremenskim rokom, kao onaj ko studira u drugoj državi. Takav nema propis putnika, jer je iznajmio stan i ima namjeru da boravi u toj zemlji.⁴⁵³

⁴⁵² Džabir ibn Abdullah, radijallahu ‘anhu, kaže: „Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je na Tebuku odsjeo dvadeset dana krateći namaz.“ Bilježi Ebu Davud sa sahih senedom. Vidjeti: *Sunenu Ebi Davud*, tahkik: Šu’ajb Arnaut. Ibn Abbas prenosi: „Allahov Poslanik, s.a.w.s, je odsjeo devetnaest dana u Mekki krateći namaz.“ Bilježi Buhari. Kaže Ibn Tejmije: „Odsjeo je u Mekki za vrijeme njenog oslobođenja devetnaest dana krateći namaz, i odsjeo je na Tebuku dvadeset dana krateći namaz, a poznato je u običaju da ono što će uraditi u Mekki i na Tebuku iziskuje više od tri ili četiri dana. Zato se ne može reći: ‘On je mislio da će danas ili sutra otputovati.’ Naprotiv, oslobodio je Mekku, a njeni stanovnici su bili nevjernici, i oko nje su bili nevjernici koji su njegovi ratni neprijatelji, i Mekka je najbitniji grad koji je oslobodio, i nakon njenog oslobođenja su se pokorili neprijatelji i primili islam Arapi. Zatim je poslao izvidnice na razne strane i čekao da dođu (sa vijestima), a ovakve stvari, poznato je, ne završavaju se za tri ili četiri dana, pa s toga znamo da je on odsjeo (u tom mjestu krateći namaz) zbog stvari za koje je znao da se neće završiti za četiri dana. Isto važi i za Tebuk.“ Vidjeti: *Medžmu’ul-fetava*, 24/137. (op. rev.)

⁴⁵³ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ovo je jedna od tema razilaženja oko koje ima više od dvadeset mišljenja učenjaka. Uzrok toga je nepostojanje kategoričkog dokaza koji će preseći razilaženje. (...) Kada se vratimo onome što iziskuje vanjsko značenje Kur’ana i Sunneta, nalazimo da je stav koji je odabrao

šejhul-islam Ibn Tejmijje ispravan stav, a to je da je musafir musafir bilo da namjerava tu boraviti četiri dana ili više ili manje. To je zbog općenitosti dokaza, koji ukazuju da se musafir može koristiti olakšicama, i nije ograničen period. Allah nije ograničio u Svojoj knjizi period puta nakon kojeg se prekidaju propisi vezani za putnika, a to nije ograničeno ni u Sunnetu. U Kur'anu Uzvišeni kaže: ***Pa kada putujete po zemlji nije vam grijeh da kratite namaz...*** (en-Nisa', 101.), a riječi 'kada putujete po zemlji' su općenite i obuhvataju svakog putnika. Poznato je da putovanje po zemlji nekada iziskuje dug period, shodno potrebi. Uzvišeni kaže: ***On zna da će među vama biti bolesnih, i onih koji će po svijetu putovati i Allahove blagodati tražiti...*** (el-Muzzemmil, 20.) Da li će onima koji putuju radi trgovine biti dovoljna četiri dana boravka u nekom mjestu ili manje? Možda hoće možda neće. Trgovcu može nekada biti dovoljan jedan dan, a nekada četiri, pet ili deset. Nekada će tražiti robu pa je neće moći nabaviti za četiri dana, jer je sakuplja sa raznih strana. Zatim, Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je odsjedao različite vremenske periode u određenim mjestima krateći namaze. Tako je odsjeo na Tebuku dvadeset dana krateći namaz, i u Mekki devetnaest dana u godini oslobođenja, krateći namaz. Enes, radijallahu 'anhu, je upitan: 'Koliko se ostali u Mekki?', tj. na oprosnom hadždžu, pa je rekao: 'Ostali smo deset dana.' (...) Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je stigao u Mekku četvrtog zul-hidždžeta neplanirano i niko u to ne sumnja, pa da li ima neki dokaz koji ukazuje da on ne bi kratio namaz da je stigao trećeg zul-hidždžeta? Ne stižu svi hadžije četvrtog zul-hidždžeta, već neke hadžije u Mekku dolaze u zul-hidždžetu, neki u zul-ka'detu, neki u ševvalu, jer mjeseci hadždža počinju od ševvala, i Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije rekao muslimanima: 'Ko dođe u Mekku prije četvrtog zul-hidždžeta neka ne krati namaz.', a da je Allahov zakon odredio da ko dođe prije četvrtog zul-hidždžeta u Mekku mora upotpunjavati namaz, Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, bi to morao objasniti, zbog postojanja potrebe za pojašnjenjem toga. Međutim, pošto nije to pojasnio i nije rekao ljudima da onaj ko dođe prije četvrtog zul-hidždžeta mora

upotpunjavati namaz, onda znamo da nisu obavezni to raditi. (...) Zatim kako da kažemo: onaj ko namjerava ostati devedeset šest sati (četiri dana) može kratiti namaz, a onaj ko zanjati ostati devedeset šest sati i deset minuta ne može kratiti jer je prvi musafir a drugi nije? Gdje je ovo određivanje u Kur'anu i Sunnetu? Namaz je, kao što znamo, najbitniji rukn islama nakon šehadeta, pa kako da kažemo Ummetu da onaj ko namjerava ostati devedeset šest sati i deset minuta ima neispravan namaz ako ga skrati? Da je stvarno tako, nemoguće bi bilo da to Poslanik ostavi bez pojašnjenja, a ostavljanje pojašnjenja po pitanju nečega za čim postoji potreba da bude pojašnjeno smatra se samo po sebi pojašnjenjem, jer da je ono što rade suprotno onome što je obavezno on bi to pojasnio. Zato kažemo da je ispravan stav po ovom pitanju onaj kojeg je zauzeo šejhul-islam Ibn Tejmije, rahimehullah, a to je da je musafir musafir sve dok ne namjerava dvije stvari: 1. stalni boravak u tom mjestu; 2. nastanjivanje u tom mjestu. Razlika između prvog i drugog je u tome što je ovaj drugi namjerava to mjesto uzeti za svoju novu domovinu, dok je stalni boravak da dođe u određeno mjesto i vidi da je tu napredak, ili da su tu jake studije, pa zanjati da ostane tu bez vremenskog ograničavanja ili ograničavanja nekim poslom (kojeg će samo da obavi i da se vrati). Njemu je nijet da tu boravi jer mu se tu sviđa, bilo zbog mnoštva znanja, ili dobre trgovine ili zato što je državni službenik kojeg vlada upošljava, poput ambasadora. Osnova kod ovakvih ljudi je da nisu putnici, jer su zanjatili ostanak. Zato kažemo da za njih ne važe propisi putnika. Što se tiče onoga ko ograniči boravak dok obavi neki posao, ili vremenom koje će se (uskoro) završiti, takav je musafir i za njega važe propisi putnika. (...) 'I ne nije da tu boravi' – ovo je nužan uslov, pa ako zanjati stalni boravak, a ne boravak kojim čeka da se otkloni prepreka koja ga sprečava da se vrati, onda će upotpunjavati namaz.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 4/377-384. (op. rev.)

Propisi vezani za skraćivanje namaza na putovanju

1. Poenta kada je u pitanju skraćivanje namaza na putovanju je vezana za mjesto, a ne za vrijeme. Ukoliko se desi da je putnik zaboravio klanjati namaz kod kuće, a zatim ga se sjeti na putovanju, klanjat će ga u skraćenom obliku, a ako se desi da je zaboravio namaz na putovanju, pa ga se sjeti kada dođe kući, klanjat će ga u potpunom obliku.

2. Ako se putnik zadrži na putovanju, i ne zna kada će se vratiti, kratiće namaz sve dok je na putovanju.

3. Kada čovjek otputuje nakon što je nastupilo vrijeme namaza, može da u tom slučaju krati i spaja namaz, a ako se desi da nastupi vrijeme namaza dok je na putovanju, a on se nakon toga vrati u mjesto boravka, klanjat će namaz u potpunosti. Dakle, neće ga spajati i kratiti.

Način obavljanja namaza u avionu

Način obavljanja namaza u avionu je kao i način obavljanja namaza na tlu.

Ukoliko se musliman nađe u avionu i ne nađe mjesto za klanjanje, klanjat će na mjestu gdje se nalazi, stojeći, okrenut prema Kibli. Prilikom ruku'a će se pregibati shodno svojoj mogućnosti. Zatim će sjesti na

sjedište, i učiniti sedždu povijajući leđa shodno svojoj mogućnosti.⁴⁵⁴

Propis putnika kada stigne u Mekku

Ko otputuje u Mekku ili neko drugo mjesto, klanjat će namaze u džematu, onoliko rekata koliko imam klanja. Ukoliko zakasni i ne klanja namaz u džematu, sunnet mu je da krati.

Ko bude prolazio pored određenog mjesta i čuje ezan ili ikamet, a nije klanjao, ima pravo da bira, tj. ima pravo da se zaustavi i klanja sa džematom, a ima pravo da nastavi putovanje i klanja gdje hoće.

⁴⁵⁴ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ako može da sjedne ali ne može da učini sedždu kažemo: 'Sjedi i išareti za sedždu.', zbog Allahovih riječi: ***I bojte se Allaha koliko možete...*** Ovo je potrebno čovjeku u avionu, ako je put dug i nastupi vrijeme za namaz a u avionu nema posebno mjesto za namaz. U tom slučaju će čovjek klanjati na svom mjestu stojeći bez pridržavanja kada avion ide stabilno i bez turbulencija. Ako ne može bez pridržavanja, onda će se držati za sjedište ispred sebe i sagnuti se za ruku' koliko može. Pošto u avionima koje mi znamo ne može da učini sedždu, kažemo: 'Sjedi na stolicu i sagni se za sedždu.'“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/336. (op. rev.)

Propis učenja ezana i ikameta na putovanju⁴⁵⁵

Kada putnik bude želio da spoji podne i ikindiju ili akšam i jaciju, učiće ezan onog trenutka kada bude htio da klanja. Potom će ikametiti i klanjati prvi namaz, a nakon što njega završi, ponovo će ikametiti i klanjati drugi namaz.⁴⁵⁶

Svi će putnici zajedno klanjati namaz u džematu, a ako bude hladno, kišovito ili vjetrovito ili pak neko neko drugo opravdanje, klanjat će (svaka skupina) u džematu na mjestu gdje su odsjeli.

⁴⁵⁵ Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin je rekao: „Ezan i ikamet su vadžib onima koji su u svom mjestu i koji su na putu, a dokaz je to što je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao Maliku ibnul-Huvejrisu i njegovim drugovima: **’Kada nastupi namaz neka vam ezani jedan od vas.**’, a oni su došli Poslaniku kao delegacija, i (nakon toga) otputovali su svojim porodicama, pa im je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, naredio da ezani jedan od njih. Zatim, dokaz je i to što Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nije ostavljao ezan i ikamet ni kada je u mjestu svog boravka ni kada je putnik, već je ezanio na svojim putovanjima i naređivao Bilalu, radijallahu ‘anhu, da ezani. Zato je ispravno mišljenje da je ezan obavezan i onima koji su u svom mjestu i onima koji su na putu.“ Vidjeti: *Eš-Šerhul-mumti* ‘*ala zadil-mustakni*’, 2/19. (op. rev.)

⁴⁵⁶ Džabir ibn Abdullah, radijallahu ‘anhuma, prenosi **da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, spojio na Arefatu između podne i ikindije, i između akšama i jacije, učeći po jedan ezan i po dva ikameta.** Bilježi Muslim. (op. rev.)

Način spajanja i kraćenja namaza na putovanju

Dozvoljeno je putniku da spaja podne sa ikindijom i akšam sa jacijom, svejedno bilo to u vrijeme prvog ili drugog namaza ili u vrijeme između namaza. Klanjat će ih redoslijedom.

Kada odsjedne u jednom mjestu, treba da radi ono što mu je najlakše, a najbolje mu je da klanja svaki namaz u svome vremenu.

Kada u trenutku dok putuje zađe Sunce, sunnet mu je da prije nego što napusti mjesto na koje je stao, spoji akšam i jaciju u akšamsko vrijeme.

Ako nastavi putovanje prije nego što Sunce zađe, spojiti će akšam i jaciju u jacijskom vremenu.

Ako Sunce pređe zenit prije nego što nastavi putovanje, klanjat će podne i ikindiju u podnevskom vremenu, a ako nastavi putovanje prije nego što Sunce pređe zenit, klanjat će podne i ikindiju u ikindijskom vremenu.

Ibn Abbas veli: „Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi spajao podne i ikindiju tokom putovanja, a također bi spajao i akšam i jaciju.“⁴⁵⁷

Enesa b. Malik veli: „Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je prakticao, ukoliko bi nastavio put prije nego Sunce pređe zenit, odložiti

⁴⁵⁷ Bilježi Buharija, br. 1107.

podne do ikindijskog vremena. Onda bi odsjeo i klanjao ih skupa. Ukoliko bi, pak, Sunce prešlo zenit prije nego bi nastavio put, klanjao bi podne, a potom uzjahao jahalicu.⁴⁵⁸

Muaz b. Džebel veli: „Vjerovjesnik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je prilikom pohoda na Tebuk prakticao odložiti podne do ikindije i klanjati ga skupa sa ikindijom, ukoliko bi nastavio put prije nego Sunce pređe zenit. A ukoliko bi nastavio put nakon što Sunce maši zenit, pohitao bi sa ikindijom i klanjao je skupa sa podnevnim namazom (u podnevskom vremenu). Nakon toga bi krenuo na put. Također, ukoliko bi nastavio put prije zalaska Sunca, odložio bi akšam do jacije i klanjao ga skupa sa jacijom (u jacijskom vremenu). A ukoliko bi nastavio put nakon zalaska Sunca, požurio bi s jacijom, i klanjao je skupa sa akšamom (u akšamskom vremenu).⁴⁵⁹

Propis spajanja i kraćenja na Arefatu i Muzdelifi

Sunnet je onome ko je na Arefatu za vrijeme hadždža da skрати podne i ikindiju i spoji ih u podnevskom vremenu, i akšam i jaciju u jacijskom

⁴⁵⁸ Bilježi Buharija, br. 1112., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 704.

⁴⁵⁹ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 1220., i ovo je njegova verzija, i Tirmizi, br. 553.

vremenu, na način kako je to praktikovao Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kada je obavio hadždž.⁴⁶⁰

Propis klanjanja u džematu na putovanju

Ako je to moguće, obaveza je putnicima da klanjaju namaz u džematu, a ako nisu u mogućnosti, klanjat će samostalno. U avionu, brodu, vozu i drugim prevoznim sredstvima se klanja stojeći, a ako za to ne postoji mogućnost, tada se klanja sjedeći, s tim da se leđa i glava pognu naprijed prilikom obavljanja ruku'a i sedžde. Farz namaz se klanja okrenut prema Kibli, a sunnet je da se prouči ezan i ikamet, čak i kada je osoba sama na putovanju.

Način obavljanja dobrovoljnog namaza na jahalici (prevoznom sredstvu)

Sunnet je da putnik obavlja dobrovoljni namaz na jahalici (prevoznom sredstvu). Sunnet mu je da se tom prilikom, kada donosi početni tekbir, ako može okrene u pravcu Kible, a ako nije u mogućnosti, može da klanja okrenut na onu stranu prema kojoj ide prevozno sredstvo.

Ako nije u mogućnosti, onda će klanjati sjedeći, povijajući leđa i glavu.

Džabir b. Abdillah veli: „**Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi klanjao na jahalici okrenut na onu**

⁴⁶⁰ Bilježi Buharija. (op. rev.)

stranu prema kojoj ide prevozno sredstvo, a kada bi želio da klanja farz, sišao bi i okrenuo se prema Kibli.⁴⁶¹

Propis spajanja namaza u mjestu boravka

Dozvoljeno je u mjestu boravka spajati podne sa ikindijom i akšam sa jacijom iz sljedećih razloga: zbog bolesti koja prouzrokuje poteškoću, zbog kišovite i hladne noći, blata, hladnog i jakog vjetrova, straha za sebe, porodicu, imetak i tome slično.

Također je dozvoljeno u mjestu boravka spojiti namaz zbog određene potrebe poput gašenja požara, pomoći utopljeniku, dugog operativnog zahvata od strane ljekara i drugih opravdanih razloga.⁴⁶²

⁴⁶¹ Bilježi Buharija, br. 400., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 540.

⁴⁶² Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Ibn Abbas, radijallahu ’anhuma, kaže: **’Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je u Medini spojio podne sa ikindijom, i akšam sa jacijom, a nije bilo straha, niti kiše.’** (bilježi Buhari) Učenjaci kažu: ’Pošto nije bilo straha i kiše, a nije bio ni na putu jer je bio u Medini, ostaje samo bolest.’ Možda ima i neko drugo opravdanje mimo bolesti. Ibn Abbas je upitan zašto je Poslanik to uradio, pa je odgovorio: ’Htio je da ummet ne dovede u tešku situaciju.’, tj. da zbog nespajanja namaza ne dođu u tešku situaciju. Oдавde uzimamo pravilo da ako čovjeka zadešava poteškoća ukoliko ne spoji (navedene) namaze, dozvoljeno mu je da spoji.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 4/390. (op. rev.)

Šta će uraditi putnik kada se vrati u svoje mjesto?

Sunnet mu je, kada dođe u svoje mjesto, da ode do džamije i klanja dva rekata, slijedeći tako praksu Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.⁴⁶³

Namaz u strahu

Islam je lahka vjera, a obaveza pet dnevnih namaza čija je vrijednost i korist velika, ne spada sa čovjeka, bez obzira na stanje u kojem se nalazi.

Upravo zbog svoje bitnosti i jačine pet dnevnih namaza predstavljaju jedan od glavnih uzroka pomoći i pobjede.

Allah Uzvišeni veli: ***O vjernici, tražite sebi pomoći u strpljivosti i obavljanju molitve! Allah je doista na strani strpljivih.*** (El-Bekare, 153.)

Namaz u strahu se obavlja i kada je čovjek putnik, a i kada nije, s tim da se ne krati ukoliko osoba nije putnik.

Ukoliko se muslimani nađu na bojnom polju i osjećaju strah od neprijatelja, tada mogu klanjati namaz u strahu na jedan od različitih načina.

⁴⁶³ Ka’b ibn Malik prenosi: „**Rijetko je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dolazio s puta u drugom vremenu mimo jutra, i kada bi došao otišao bi u džamiju i tamo klanjao dva rekata prije nego sjedne.**“ Bilježi Buhari. (op. rev.)

Načini klanjanja namaza u strahu

Namaz u strahu može imati tri stanja:

Prvo: Ako je neprijatelj u pravcu Kible, klanjat će se na ovaj način:

Imam će donijeti (početni) tekbir, a muslimani će se iza njega poredati u dva saffa. Svi će zajedno donositi tekbire, činiti ruku' i podizati se sa ruku'a, a onda će sedždu sa imamom učiniti samo saff koji se nalazi iza njega. Kada ustanu, drugi saff će učiniti sedždu, a potom će i oni ustati. Nakon toga će oni koji su bili u drugom saffu preći u prvi, a ovi iz prvog u drugi. Potom će im imam klanjati drugi rekat kao i prvi i na kraju će sa svima njima zajedno predati selam.⁴⁶⁴

Allah Uzvišeni veli: *Nije vam grijeh da molitvu na putovanju skratite, i kada se bojite da će vam nevjernici neko zlo nanijeti. Nevjernici su vam, doista, otvoreni neprijatelji.* (En-Nisa', 101.)

Drugo: Ako neprijatelj nije u pravcu Kible, klanjat će na jedan od slijedećih načina:

1. Imam će donijeti početni tekbir, a sa njim će klanjati jedna grupa, dok će druga biti okrenuta prema neprijatelju. Klanjat će sa prvom grupom jedan rekat, i ostati stojeći, a oni će sami za sebe upotpuniti ostatak. Kada završe otići će i stati naspram neprijatelja, a druga

⁴⁶⁴ Bilježi Buhari i Ibn Huzejme, br. 1350. (op. rev.)

grupa će doći i klanjati sa imamom rekat koji je ostao. On će tada sjesti, a oni će sami za sebe upotpuniti ostatak. Potom će, na kraju namaza, zajedno sa njima (imam) predati selam.⁴⁶⁵

Tokom namaza trebaju da nose lagano oružje i da budu oprezni.

Allah Uzvišeni veli: ***Kada ti budeš među njima i kad odlučiš da zajedno sa njima obaviš molitvu, neka jedni s tobom molitvu obavljaju i neka svoje oružje uzmu; i dok budete obavljali molitvu, neka drugi budu iza vas, a onda neka dođu oni koji još nisu obavili molitvu pa neka i oni obave molitvu s tobom, ali neka drže oružje svoje i neka budu oprezni.*** (En-Nisa, 102.)

2. Imam će klanjati sa jednom od dvije grupe dva rekata, pa će ta grupa predati selam prije imama. Potom će doći druga grupa, a imam će i sa njima klanjati još dva rekata i predaće selam zajedno sa njima. Dakle, on bi klanjao četiri, a svaka od grupa bi klanjala po dva rekata.⁴⁶⁶

3. Imam će klanjati sa jednom grupom dva rekata i predati selam zajedno sa njima, potom će klanjati još dva rekata s drugom grupom i predati selam zajedno sa njom.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ Bilježi Buhari i Ibn Huzejme, br. 980. (op. rev.)

⁴⁶⁶ Bilježi Muslim i Ibn Huzejme, br. 1352. (op. rev.)

⁴⁶⁷ Bilježi Ibn Huzejme, br. 1353. (op. rev.)

4. Svaka grupa će klanjati po jedan rekat sa imamom. Dakle, imam će klanjati dva, a svaka od grupa po jedan rekat i ne moraju kasnije naklanjavati.⁴⁶⁸

Svi ovi načini su preneseni u sunnetu.

Treće: Ukoliko se strah poveća, a bitka bude u toku, onda će klanjati hodajući ili jašući, naginjući se pomalo prilikom ruku'a i sedžde, okrenuti Kibli ili prema nekom drugom mjestu.⁴⁶⁹ Ako ni to nisu u mogućnosti, odgođiće namaz sve dok se bitka ne završi, a potom će klanjati, pa makar vrijeme namaza bilo gotovo.⁴⁷⁰

Allah Uzvišeni veli: ***Redovno molitvu obavljajte, naročito onu krajem dana, i pred Allahom ponizno stojte. Ako se budete nečega bojali, onda hodeći ili jašući. A kada budete sigurni, spominjite Allaha onako kako vas je On naučio onome što niste znali.*** (El-Bekare, 238-239.)

Ibn Abbas veli: „**Allah Uzvišeni je Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, stavio u obavezu četiri rekata u mjestu boravka, dva rekata na putovanju i jedan rekat u strahu.**“⁴⁷¹

Kada je u pitanju akšam, on se ne krati, a imam može da sa prvom grupom klanja dva, a sa drugom jedan rekat ili obrnuto.

⁴⁶⁸ Bilježi Ibn Huzejme, br. 1343. (op. rev.)

⁴⁶⁹ Bilježe Buhari i Ibn Huzejme, br. 980. (op. rev.)

⁴⁷⁰ Bilježi Buhari. (op. rev.)

⁴⁷¹ Bilježi Muslim, br. 687.

Džuma namaz

Mudrost propisivanja džume namaza

Namaz je jedan od najvećih simbola vjere kojim se ispoljava vjera i robovanje Allahu Uzvišenom Koji nema sudruga.

Uzvišeni Allah je muslimanima propisao određena okupljanja kako bi iskazivali svoje jedinstvo i međusobnu ljubav.

Okupljanje jednog naselja se ogledaj kroz dolazak na pet dnevnih namaza, okupljanje jednog grada se ogleda kroz dolazak na džumu i bajrame, dok se okupljanje svih muslimana svijeta ogleda kroz dolazak na hadždž u Mekku.

Dakle, okupljanja muslimana su nekada u malom, nekada u srednjem, a nekada u velikom broju.

Vrijednost petka

Prenosi Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Najbolji dan u kojem Sunce grane je petak; u njemu je stvoren Adem, toga dana je u Džennet uveden, toga dana je iz njega izveden i Sudnji dan će se desiti u petak.**“⁴⁷²

⁴⁷² Bilježi Muslim, br. 854.

Propis džume

1. Džuma ima dva rekata, a obavezan ju je klanjati svaki musliman, punoljetan, razuman, muškarac koji živi u mjestu koje je izgrađeno i koje obuhvata jedan naziv.⁴⁷³

Džuma nije obavezna ženi, bolesniku, malodobniku i putniku, a ako bi neko od njih i došao na džumu, bila bi mu validna.⁴⁷⁴

⁴⁷³ U šta ne spadaju nomadi koji nisu stalni stanovnici jednog mjesta već putuju u potrazi za biljkama koje pase njihova stoka i premeštaju svoje šatore u mjesta u koja odsjednu. El-Merdavi kaže: „**Zato što Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nije naredio beduinima koji su bili oko Medine da uspostave džumu.**“ *El-Insaf*, 2/365. Kaže šejh Muhammed ibn Salih el-Ušejmin: „Da bude izgrađeno mjesto življenja bilo kojom vrstom građe, što obuhvata ono što je izgrađeno od kamena, cementa, drveta, ilovače i drugih materijala. (...) I to mjesto koje je izgrađeno treba da ima jedno ime, kao Mekka, Medina, Rijad, Unejza, Burejda. Bitno je da ima jedno ime makar bilo veliko i makar se podijelilo na kvartove. (...) Ispravno je da dokle god to mjesto obuhvata jedno ime – to se smatra jednim mjestom i ako bismo pretpostavili da se raširi toliko da između njegovih krajeva imaju milje i fersehi, to je jedno mjesto i u njemu je obavezna džuma, onome ko je na njegovom krajnjem istočnom dijelu ili na zapadnom, sjevernom i južnom, jer je to jedno mjesto.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 5/15. (op. rev.)

⁴⁷⁴ Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao: „**Džuma je obavezna svakom muslimanu u džematu osim robu, ženi, dječaku koji nije ušao u pubertet i bolesniku.**“ Bilježi Ebu Davud, a kao sahih ga ocjenjuju en-Nevevi, el-Hakim i ez-Zehebi. Vidjeti: *Sahihu Ebi Davud*, 4/232. (op. rev.)

Ako se putnik zaustavio na jednom mjestu i čuje tom prilikom ezan, obaveza mu je da ode u džemat, odnosno džumu.⁴⁷⁵

2. Ukoliko neko klanja džumu, nije dužan klanjati podne i nije dozvoljeno onome ko klanja džumu, da nakon nje klanja podne.

Ko zakasni na džumu namaz iz opravdanog razloga nema grijeha i klanjat će podne četiri rekata, a ko zakasni bez opravdanog razloga griješan jer je bio nemaran prema džumi i svaki put kada mu se to ponovi grijeh se povećava.

Uzvišeni veli: ***O vjernici, kada se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i podite molitvu obaviti; to vam je bolje, neka znate!*** (El-Džumu'a, 9.)

Ebu Dža'd prenosi da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, kazao: „**Ko neopravdano izostavi tri džume, Allah će mu zapečatiti srce.**“⁴⁷⁶

Propis putovanja na dan džume

Dozvoljeno je otputovati petkom, ali pod uslovom da to bude prije drugog poziva za džumu, a onome ko je obavezan da klanja džumu nije dozvoljeno da putuje nakon drugog džumanskog poziva, osim ako za to ima

⁴⁷⁵ Zbog općenitosti ajeta: ***O vjernici, kada se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i požurite ka spominjanju Allaha...*** (El-Džumu'a, 9.) (op. rev.)

⁴⁷⁶ Hadis je ispravan, a bilježi ga Ebu Davud, br. 1052., i ovo je njegova verzija, i Tirmizi, br. 500.

opravdani razlog, poput straha od toga da će mu društvo sa kojim je, otići, ili neko od prevoznih sredstava sa kojim je naumio putovati.

Uzvišeni veli: **O vjernici, kada se u petak na molitvu pozove, kupoprodaju ostavite i podite molitvu obaviti; to vam je bolje, neka znate!** (El-Džumu'a, 9.)

Vrijeme džuma namaza

Najbolje je klanjati džumu u vremenu od kada Sunce pređe zenit do pred kraj podnevnog vremena, a dozvoljeno je klanjati prije nego Sunce pređe zenit.⁴⁷⁷

Kada se uči ezan za džumu?

Džuma ima dva poziva, a između ta dva poziva treba proći onoliko vremena koliko je potrebno da se musliman – posebno onaj ko je daleko, koji spava, i koji je nemaran – može pripremiti za taj namaz i izvršiti sve pripreme (adabe, sunnete) vezane za njega i doći u džamiju. Otprilike za sve to je dovoljno jedan sahat. Drugi poziv se uči kada se imam pojavi na minberi.

⁴⁷⁷ Od Džabira, radijallahu ‘anhu, se prenosi da je rekao: „**Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je klanjao džumu, a zatim bismo se vraćali svojim devama i pustimo ih da se odmore dok Sunce prelazi zenit.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

Uslovi za održavanje džuma namaza

Obaveza je da se džuma klanja u njezinom vremenu, da joj prisustvuju najmanje tri muškarca⁴⁷⁸ koji su iz tog mjesta, da se pred džuma namaz održe dvije hutbe⁴⁷⁹ i da bude u gradu.⁴⁸⁰

Propis obavljanja džume u gradovima

1. Džuma se održava u gradovima i selima, a ne u pustinjskim predjelima i prilikom putovanja.

Ako se ispune svi uslovi za klanjanje džume u gradu, nije potrebno da se dobije dozvola vladara. U tom

⁴⁷⁸ Na osnovu općenitosti hadisa: „**Ako ih ima trojica, neka im imami jedan od njih.**“ (bilježi Muslim), i: „**Ukoliko u nekom mjestu žive trojica i ne uspostavljaju (džematski) namaz, šejtan će ovladati njima. Držite se džemata, jer vuk jede izdvojenu (udaljenu) ovcu.**“ Bilježe Ebu Davud, Ahmed i en-Nesai sa hasen senedom. Ovaj stav je jedno od mišljenja imama Ahmeda, i njega je odarao Ibn Tejmijje. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Stav kojeg je zauzeo Ibn Tejmijje je ispravniji, jer mora imati džemat koji će slušati hutbu, a najmanji džemat je dvojica, dok je hatib treći.“ *Eš-Šerhul-mumti*’, 5/41. (op. rev.)

⁴⁷⁹ Jedan od dokaza obaveznosti držanja hutbe prije samog džuma namaza jeste i to što je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, na tome ustrajavao do kraja života i nikada nije održana džuma bez hutbe do kraja njegovog života. Na tome su ustrajavali i ashabi nakon njega. Vidjeti: *eš-Šerhul-mumti*’, 5/51. (op. rev.)

⁴⁸⁰ Tj. u mjestu koje ispunjava uslove koji su prethodno navedeni. (op. rev.)

slučaju će se ona obaviti, dozvolio on ili ne, a bolje je da bude uz njegovu dozvolu i znanje.⁴⁸¹

Više džuma u jednom mjestu (gradu, državi) nije dozvoljeno, osim ako za tim ima potrebe, poput velike gužve ili velike udaljenosti do džamije. U tom slučaju će se tražiti dozvola od vladara da se klanja više džuma (u više džamija), a ako ne dozvoli, muslimani će klanjati u džamiji na način da prvo klanja jedna grupa, pa onda druga, i to ako za tim ima potrebe.⁴⁸²

2. Džuma namaz se klanja u džamiji ili na musalli.

Onima koji žive u nemuslimanskim državama i nemaju posebno mjesto (džamiju) gdje bi mogli klanjati džumu, dozvoljeno je iznajmiti prostoriju kako bi u njoj mogli obaviti taj namaz. Ukoliko tako postupe imaju sevap, jer su bili uzrokom da se jedan od javnih simbola vjere ispolji među nemuslimanima. Mjesto kojeg iznajme naziva se musalla, a ne mesždid.

⁴⁸¹ Zato što je Alija, radijallahu ‘anhu, predvodio džumu dok je Osman, radijallahu ‘anhu, bio pod opsadom u svojoj kući, i niko mu to nije osporio, i Osman je to ocijenio ispravnim. Bilježi Buhari. (op. rev.)

⁴⁸² O traženju dozvole muslimanskog vladara ili onoga ko zastupa islamsku državu za organizovanje više džuma šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Nema sumnje da je ovo umjeren stav koji ljude dovodi u red, jer ako bismo rekli da može uspostaviti džumu ko god hoće iz bilo kog kvarta bez vraćanja na vladara ili njegovog zamjenika, među ljudima bi nastala anarhija i onda bi deset osoba, čak i maloljetnih, u kvartu uspostavljali džumu.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 5/26. (op. rev.)

Vrijednost kupanja petkom i ranog odlaska na džumu

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko se okupa petkom onako kao što se kupa radi džunupluka, zatim ode u (džamiju u prvom sahatu) ima nagradu kao da je žrtvovao devu. Ko uđe u drugom sahatu, ima nagradu kao da je žrtvovao kravu. Ko ode u trećem sahatu, ima nagradu kao da je žrtvovao rogatog ovna. Ko ode u četvrtom sahatu, ima nagradu kao da je žrtvovao kokoš. Ko ode u petom sahatu, ima nagradu kao da je (na ime sadake) podijelio jaje. A kada se imam popne na minber, meleki prisustvuju slušanju hutbe.**“⁴⁸³

Enes b. Evs Es-Sekavi prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Ko petkom opere glavu i ostale dijelove tijela, potom porani i pješke, ne jašući**⁴⁸⁴, ode (u džamiju), zauzme mjesto blizu imama i, šuteći od početka do kraja, ne progovorivši ništa, saslušajući hutbu, na svaki korak koji je kročio imat će nagradu kao da je godinu dana proveo u (dobrovoljnom) postu i namazu.“⁴⁸⁵

⁴⁸³ Bilježi Buharija, br. 881., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 850.

⁴⁸⁴ Tj. ne koristeći prevozno sredstvo. (op. prev.)

⁴⁸⁵ Hadis je ispravan, a bilježe ga Ebu Davud, br. 245., i ovo je njegova verzija, i Ibn Madže, br. 1078.

Vrijeme kupanja petkom

Vrijeme kupanja za džumu namaz počinje nastupom zore u petak ujutro i traje sve do pred nastupanje podnevnog vremena.

Propis kupanja na dan džume

1. Kupanje na dan džume je pritrđeni sunnet, a obavezno je onima koji pri sebi imaju ružan miris ili smrad koji uznemirava meleke i ljude, jer Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, veli: „**Okupati se petkom je dužnost svakom punoljetnom muslimanu.**“⁴⁸⁶

2. Nakon kupanja sunnet se je namirisati, obući najljepšu odjeću koju čovjek ima, poraniti u džamiju, približiti se imamu i klanjati ono što je propisano, te puno zirkriti, doviti i učiti Kur'an.

Kada je najbolje krenuti na džumu?

1. Vrijeme kada je pohvalno krenuti na džumu počinje sa izlaskom Sunca, dok vrijeme kada je obavezno krenuti na džumu počinje sa drugim pozivom za taj namaz, kada se imam pojavi (na minberi).

Pet sahati (odnosno vremenskih perioda) koji se spominju u hadisu: ***Ko porani u prvom sahatu...*** mogu se procijeniti na sljedeći način: vremenskih perioda ima pet i

⁴⁸⁶ Bilježi Buharija, br. 858., i Muslim, br. 846.

vrijeme koje je između izlaska Sunca do pojave imama se podijeli na pet dijelova, te se tako može saznati koliko koji sahat traje.

Kada imam treba doći na džumu?

Sunnet je da muktedija što ranije dođe na džumu, bajrame i namaz za kišu, dok imam, kada su u pitanju džuma i namaz za kišu treba doći kada nastupi vrijeme za hutbu. Kada su u pitanju bajrami treba da dođe kada je vrijeme namaza.

Da li je putnik obavezan klanjati džumu?

Kada putnik prolazi pored nekog mjesta u kojem se obavlja džuma i čuje poziv, a želi da se u njemu odmori, obaveza mu je klanjati džumu.

Ako im održi hutbu i predvodi ih, svima im je namaz ispravan.

Osobine hatiba (osobe koja drži džumansku hutbu) prilikom hutbe

Džabir b. Abdillah prenosi: „**Kada bi Poslanik, držao hutbu, oči bi mu bile crvene, povisio bi svoj glas, a ljutnja bi mu se povećala. Bio bi kao onaj ko opominje vojsku, govoreći im: 'Neprijatelj će vas**

napasti ujutru.' Ili: 'Neprijatelj će vas napasti noćas.'⁴⁸⁷

Šta će raditi hatib kada se pojavi (u džamiji)?

1. Sunnet je da imam drži hutbu na minberu od tri stepenice. Kada se popne na minber i okrene se prema džematlijama, nazvat će im selam, a zatim sjesti dok se ne prouči ezan.

Potom će ustati i održati prvu hutbu, a nakon nje će sjesti. Zatim će ponovo ustati i održati drugu hutbu.

Dozvoljeno mu je da prekine hutbu zbog nekog razloga, a zatim da je nastavi.

2. Sunnet je da imam održi kratku hutbu koju neće čitati, a ako to nije u mogućnosti, onda može i da se posluži napisanom hutbom.

Kako se drži hutba?

Sunnet je da obje hutbe budu na arapskom jeziku, ako hatib zna da se njime služi.

Dva su stanja vezana za one koji prisustvuju džumi hutbi:

Prvo: Ako ne znaju arapski, onda hutbu treba držati na jeziku kojeg razumiju, jer cilj hutbe je njeno razumijevanje.

⁴⁸⁷ Bilježi Muslim, br. 867.

Drugo: Ako ljudi znaju arapski, a među njima ima i onih koji ne znaju. Takvim (pored arapske hutbe) treba prevesti ono što je na arapskom, na način da se nakon svakog pasusa na arapskom prevede ili da se na kraju cijele hutbe na arapskom prevede na drugi jezik ili pak da se napiše na papir i podijeli.

Način hutbe

Hatib će svoju hutbu nekada otpočeti sa tzv. *hutbetu-l-hadže* ili sa nekim drugim govorom.

Hutbetu-l-hadže glasi:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ , وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ , وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ
رَقِيبًا
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا . يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا
أَمَّا بَعْدُ

Inne-l-hamde lillāhi nahmeduhu ve neste'inuhu
ve nestagfirūhu, ve ne'uzu billāhi min šururi enfusina
ve min sejjia'ti e'amalina, men jehdihillahu fe lā
mudille lehu, ve men judlil fe lā hadije lehu. Ve ešhedu
en lā ilāhe illellahu vahdehu lā šerike lehu, ve ešhedu
enne Muhammeden abduhu ve resuluhu

Doista, zahvala pripada Allahu, Njega hvalimo
i od Njega pomoć i oprost tražimo, Njemu se utičemo

od zla nas samih i od zla naših loših postupaka, koga Allaha uputi na Pravi put, niko ga u zabludu ne može odvesti, a koga On u zabludi ostavi, niko ga na Pravi put ne može uputiti. I svjedočim da je samo Allah bog Koji nema sudruga i da je Muhammed Njegov rob i poslanik.

O vjernici, bojte se Allaha istinskom bogobojažnošću i umirite samo kao muslimani. (Alu Imran, 102.)

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i ženu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi. (En-Nisa', 1.)

O vjernici, bojte se Allaha i govorite samo istinu, On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehе vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao – taj je veliku pobjedu odnio.” (El-Ahzab, 70-71.)

A nakon toga...“

Nekada se prouči ova hutba, ali se ne uče spomenuti ajeti.

Sunnet je ponekad nakon riječi: *A nakon toga, kazati:*

„Najbolji govor je Allahov govor, a najbolja uputa je Poslanikova uputa. Najgore stvari u vjeri su

uvedene stvari, i svaka uvedena stvar u vjeri je novotarija, a svaka novotarija je zabluda.⁴⁸⁸

Tematika džumanske hutbe

Hutbe Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kao i hutbe njegovih ashaba su sadržavale govor o tevhidu i vjerovanju, spominjanje Allahovih svojstava, temelja vjerovanja, govor o blagodatima koje je On učinio lijepim stvorenjima i upozorenje na teške dane koji će doći, podsticanje ljudi na spominjanje Allaha i zahvalu Njemu, govor o skromnosti na dunjaluku, podsjećanje na smrt, Džennet i Džehennem, podsticanje na činjenje pokornosti Allahu i Njegovom Poslaniku, te savjetovanje ljudi da se klone grijeha i sl.

Hatib treba da ljude podsjeća na veličinu Allaha Uzvišenog, Njegova imena i svojstva, Njegove blagodati kojima nas je obasuo, da ljude savjetuje na pokornost Allahu, zahvalu Njemu, na djela koja će ih učiniti dragim Allahu, kako bi napustili hutbu kao oni koje Allah voli i koji Njega vole, kako bi se njihova srca ispunila imanom i strahopoštovanjem prema Allahu, te kako bi se njihova srca, jezici i organi pokorili Njemu i činili Mu ibadet na najljepši način.

⁴⁸⁸ Bilježi Muslim, br. 867.

Koliko trebaju trajati hutba i džuma namaz?

1. Sunnet je da imamova hutba bude kratka, a da odulji sa namazom, baš onako kako se navodi u sunnetu.

Džabir b. Semure veli: „**Klanjao sam sa Poslanikom, sallallahu ‘alejhi ve sellem, pa su mu i namaz i hutba bili osrednje dužine.**“⁴⁸⁹

2. Sunnet je da hatib nekada uči Kur'an na hutbi, a nekada da hutbu održi učeći suru Kaf.⁴⁹⁰

Kako se sjedi prilikom slušanja hutbe?

Sunnet je da se džematlije okrenu licima prema imamumu kada se uspravi i ustane na minber, jer tako će se hutba bolje razumjeti, hatib će je bolje održati, i postoji mala vjerovatnoća da će ljudi zaspati.

⁴⁸⁹ Bilježi Muslim, br. 866. Bilježi također Muslim (br. 869.) u *Sahihu* od Ammara b. Jasira da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Čovjekov duži namaz a kraća hutba su znaci njegova ispravnog razumijevanja. Zato duže klanjajte namaz, a kraće držite hutbu.**“ Nevevi u komentaru Muslimova *Sahiha* (6/159.) kaže da ne postoji nikakva protivurječnost između ovog hadisa i hadisa Džbira b. Semure. Ammarov hadis ima za cilj samo da ukaže na to da namaz treba biti duži od hutbe, a ne da on treba biti i dug do te mjere da se oteža klanjačina. Džabirov hadis ukazuje na to da i jedno i drugo trebaju biti umjereni. (op. prev.)

⁴⁹⁰ Amra bint Abdurrahman prenosi od svoje sestre **da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, održao hutbu učeći suru Kaf.** Bilježi Muslim (op. rev.)

Ako je prostorija gdje sjede prostrana i glas imama se čuje, onda mogu da se poredaju kao što se redaju u namazu.

Propis razgovora tokom hutbe

Obaveza je onome ko je doša na hutbu da je sluša i da ne razgovara.⁴⁹¹

Razgovor tokom hutbe poništava nagradu i predstavlja grijeh, pa zato nije dozvoljeno pričati⁴⁹² osim imamu ili onome kome se imam obrati iz nekog

⁴⁹¹ Od Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Ako svom drugu kažeš: ‘Ćuti.’, dok imam drži hutbu, bespotrebno si govorio.**“ Muttefekun ‘alejh. (op. rev.)

⁴⁹² Ibn Abbas prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Ko bude govori dok imam drži hutbu na danu džume, on je poput magarca koji nosi knjige. A onaj ko mu kaže: ‘Ćuti.’, takav nema džume.**“ Bilježe ga Ahmed, Ibn Ebi Šejbe i et-Taberani i drugi, a Ibn Hadžer kaže za njegov sened: „Nije loš.“ Neki muhaddisi ga ocjenjuju slabim zbog jednog slabog ravije u senedu po imenu Mudžalid, ali u prilog ovom hadisu ide predaja sa sahih senedom od Alkamea ibn Abdullaha koji kaže: „**Sjeo sam blizu Ibn Omera u džamiji, pa je došao jedan od mojih drugova i počeo mi se obraćati dok imam drži hutbu, pa smo rekli to i to. Kada je previše počeo pričati rekao sam mu: ‘Ćuti.’ Kada smo završili namaz spomenuo sam to Ibn Omeru, a on mi je rekao: ‘Što se tiče tebe, nemaš džume, a što se tiče tvog druga, on je magarac.’**“ Vidjeti: *Musanef Ibn Ebi Šejbe*, 2/525., tahkik: Ebu Muhammed Usame ibn Ibrahim ibn Muhammed. (op. rev.)

opravdanog razloga.⁴⁹³
Dozvoljeno je pričati prije i poslije hutbe.

Zabranjeno je, dok imam drži hutbu, prelaziti preko vratova ljudi.⁴⁹⁴

Također je tokom hutbe zabranjeno dijeliti određene letke ili članke ili pak sakupljati donacije, bez obzira na razlog zbog kojeg se to radi, jer je šutnja tokom džume svima obavezna.

Šta će uraditi onaj ko uđe u džamiju dok imam drži hutbu?

Ko uđe dok imam drži hutbu treba da malo brže klanja dva rekata prije nego sjedne.⁴⁹⁵

⁴⁹³ Od Ebu Rufa'a se prenosi da je rekao: „Došao sam do Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dok je držao hutbu, pa sam rekao: 'O Allahov Poslaniče, ja sam stranac koji je došao da pita o svojoj vjeri, jer ne zna koja mu je vjera.' Zatim mi je Allahov Poslanik prišao i ostavio svoju hutbu, pa kada je došao do mene donijeta mu je stolica za čije nogare sam mislio da su od gvožđa. Sjeo je na stolicu i počeo da me podučava onome što ga je Allah podučio, a zatim se vratio i završio hutbu.“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

⁴⁹⁴ Jedan čovjek je prelazio preko vratova ljudi za vrijeme hutbe, pa mu je Poslanik kazao: „Sjedi, uznemirio si ljude.“ Bilježe ga Ebu Davud 3/467., Nesai 3/103., Ahmed 4/188., hadis je hasen sa svim senedima koji ga podupiru. (op. rev.)

⁴⁹⁵ Prenosi se od Džabira radijallahu ‘anhu, da je kazao: „Dok je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve selleme, držao hutbu na dan džume, ušao je neki čovjek, pa ga je Poslanik upitao: 'Jesi li klanjao?', na šta je čovjek odgovorio da nije, pa mu je Poslanik kazao: 'Ustani i klanjaj dva kratka rekjata.'“ (Muttefekun ‘alejhi)

Sunnet je onoga ko drijema tokom hutbe premjestiti na drugo mjesto, ako je to moguće, kako bi se razdrijemao.

Način klanjanja džume

Džuma namaz ima dva rekata na kojima imam treba učiti naglas. Sunnet je da imam na prvom rekatu naglas nakon El-Fatihe uči suru El-Džumu'ah, a na drugom El-Munafikun⁴⁹⁶ ili da uči na prvom suru El-

Hadis je dokaz da je propisano klanjati dva rekjata kada čovjek uđe u džamiju za vrijeme dok imam drži hutbu, zbog toga što ga sama hutba ne sprečava da obavi ta dva rekjata. Ovo je stav imama Šafije, Ahmeda, Ishaka i Ibn Hazma (Pogledati: *El-Muhalla* 5/68, *El-Medžmu'* 4/552, *El-Mugni* 3/192), te nekih pravnika muhaddisa. Stav Ebu Hanife, Malika i grupe islamskih pravnika, je da onaj ko uđe u džamiju za vrijeme hutbe, treba da sjedne i da ne treba klanjati dok imam drži hutbu (Pogledati: *Šerhu fethi-l-kadir* 1/421, *El-Mudevveneh*, 1/229, *El-Medžmu'* 4/552). Oni to dokazuju predajom u kojoj se veli da je neki čovjek prelazio preko vratova ljudi za vrijeme hutbe, pa mu je Poslanik kazao: „**Sjedi, uznemirio si ljude.**“ (Bilježe Ebu Davud 3/467, Nesai 3/103, Ahmed 4/188, hadis je dobar, a uz to ima još verzija koje ga podupiru). Način na koji dokazuju svoj stav ovim hadisom je taj što Poslanik ovome čovjeku nije naredio da klanja tehijjetu-l-mesdžid, nego mu je naredio da sjedne, što je dokaz da ta dva rekjata nisu obavezna. (op. prev.)

⁴⁹⁶ Ubejdullah ibn Ebi Rafi' prenosi **da je Ebu Hurejre na prvom rekatu džume proučio suru el-Džumu'a, a na drugom rekatu suru el-Munafikun.** Bilježi Muslim. (op. rev.)

Džumu'a, a na drugom El-Gašijeh,⁴⁹⁷ ili da uči na prvom El-E'ala, a na drugom El-Gašijeh.⁴⁹⁸

Može i da ponekad uči iz Kur'ana ono što mu je najlakše, a nakon što završi dva rekata predat će selam.

Imam je zadužen i za hutbu i za namaz, a ukoliko postoji opravdan razlog, dozvoljeno je da klanja jedna osoba, a da hutbu predvodi druga.

Kada se računa da je na džumu prispio onaj ko kasni?

Ko stigne na jedan rekat stigao je na džumu i nakon što imam preda selam, treba da ustane i klanja još jedan.

A ako ne stigne ni na jedan rekat, zanijetiće podne i kada imam preda selam, ustaće i klanjati četiri.

Propis obraćanja ljudima (vaza) nakon džume

Ne bi trebalo držati vaz nakon džume, jer se time otežava ljudima, osim u slučaju kada za tim ima potrebe,

⁴⁹⁷ Ed-Dahhak ibn Kajs je poslao pismo en-Nu'manu ibn Beširu u kojem ga pita: „Šta je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, učio na džumi namazu osim sure el-Džumu’a?“, pa mu je odgovorio: „Hel etake (el-Gašije).“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

⁴⁹⁸ En-Nu'man ibn Bešir kaže: „Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je na dva bajrama i na džumi namazu učio suru *Sebbih isme rabbikel-ea’la* (tj. suru el-Ea’la) i *Hel etake hadisul-gašije* (tj. suru el-Gašije).“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

poput toga da se pojasni nešto je bitno za muslimane ili je pak vezano za hutbu i namaz i sl.

Džumanski sunneti

Sunnet je da čovjek nakon farza džume namaza klanja četiri rekata,⁴⁹⁹ a ponekad može i dva.⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Kada budete klanjali nakon džume klanjajte četiri rekata.**“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

⁵⁰⁰ Nafi' prenosi da je Abdullah ibn Omer nakon džume otišao kući i tamo klanjao dva rekata, a zatim je rekao: „Tako je radio Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem“ Bilježi Muslim. Šejh Muhammed ibn Salih el-Usejmin kaže: „Najviše rekata (sunneta nakon džume) je šest, jer se prenosi od Abdullaha ibn Omera sa senedom kojeg je el-'Iraki ocijenio vjerodostojnim da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, klanjao šest rekata nakon džume. Zato je **Ibn Omer, kada je klanjao u Mekki, pomjerio se naprijed i klanjao dva rekata, a zatim je klanjao još četiri, a u Medini je klanjao dva rekata u svojoj kući i govorio: 'Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je tako radio.'** (bilježe Ebu Davud i et-Tirmizi sa sahih senedom) Što se tiče četiri rekata, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je to naredio rekavši: 'Kada neko od vas klanja nakon džume, neka klanja četiri.' Tako je postao sunnet nakon džume dva, četiri ili šest rekata. Međutim, da li ovo znači da su ovo različite opcije u svim situacijama, ili svaka opcija važi za određenu situaciju? O tome ima više mišljenja: 1. Mišljenje da svaka opcija važi za određenu situaciju je zauzeo Ibn Tejmije koji kaže: 'Kada klanjaš sunnet džume u džamiji klanjaj četiri rekata, a ako ga klanjaš kući klanjaj dva rekata.' 2. Drugo mišljenje je da su to različite opcije koje čovjek može da bira u svim situacijama; 3. Treće mišljenje je da se ona uvijek klanja četiri rekata, jer kada se suprotstave Poslanikov govor i djelo, daje se prednost njegovom

Nema posebnih sunneta vezanih za džumu koji se klanju prije farza, ali se može klanjati dobrovoljni namaz onoliko koliko ko hoće.

Kada se uči sura El-Kehf?

Musliman treba da uči suru El-Kehf tokom cijele sedmice i to mu je najbolje, a može i da je prouči petkom.⁵⁰¹

govoru. Preče je čovjeku, shodno onome što ja preferiram, da nekada klanja četiri, a nekada dva rekata. Što se tiče šest rekata, hadis kojeg prenosi Ibn Omer ukazuje da je to radio Allahov Poslanik, ali ono što stoji u *Sahihu* Buharije i *Sahihu* Muslima jeste da je klanjao dva rekata. U prilog šest rekata može ići to što je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, klanjao kući dva rekata, a naredio je da se onaj ko klanja džumu klanja četiri rekata nakon nje, što bi bilo šest rekata, četiri na osnovu njegovih riječi i dva na osnovu njegovog djela. O tome treba razmisliti.“ *Eš-Šerhul-mumti*, 5/77. (op. rev.)

⁵⁰¹ Ebu Se'id el-Hudri, radijallahu ‘anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**Ko prouči suru el-Kehf petkom imaće svjetlost između dvije džume.**“ Bilježe ga el-Bejheki, el-Hakim i drugi, a šejh el-Albani ga ocjenjuje kao sahih kada se uzmu u obzir svi senedi koji ga podupiru. U drugoj verziji hadisa stoji: „**Dobit će svjetlost koja se prostire između njega i el-bejtul-atik.**“ Za detaljniju studiju vidjeti: *Irva'ul-galil*, 3/94. (op. rev.)

Koje sure treba učiti na sabahskom farzu petkom?

Sunnet je imamu da petkom uči na prvom rekatu sabahskog farza suru Es-Sedžde, a na drugom suru Ed-Dehr.⁵⁰²

Propis dove tokom hutbe

1. Nije propisano imamu, a ni muktedijama da podižu ruke tokom dove na hutbi, osim u slučaju kada imam podigne ruke učeći dovu za kišu, tada i oni trebaju podići.

Aminanje na dovu tom prilikom je propisano, ali tihim glasom.

2. Pohvalno je da imam uči dovu na hutbi, a najpreče je da dovi za islam i muslimane, njihovu pobjedu, jedinstvo na istini, da moli za oprost grijeha i svako dobro i sl.

Tokom dove će imam pokazivat svojim kažiprstom i neće dizati ruke.⁵⁰³

⁵⁰² Hadis o tome da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tako postupao bilježe Buharija i Muslim. (op. rev.)

⁵⁰³ Husajn prenosi: „**Kada je 'Umare ibn Ru'ejbe vidio Bišra ibn Mervana na minberu kako je podigao ruke reče: 'Allah unakazio te ruke, vidio sam Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da samo pokazuje rukom ovako.'** i pokaza svojim kažiprstom.“ Bilježi Muslim. (op. rev.)

Vrijeme kada se dova (petkom) prima

Vrijeme primanja dove je, nadati se je, u zadnjem sahatu petka, nakon ikindiye namaza. Tada je pohvalno mnogo učiti dove i činiti zikr.

Dova toga trenutka se prima, a taj prenutak (sahati) nije dug.

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kazao: „**Petkom ima jedan trenutak u kojem, ako rob bude molio Allaha, klanjajući namaz, biće mu primljeno ono što bude molio.**“ Pa je pokazao rukom smanjujući ga.⁵⁰⁴

Kako postupiti ako isti dan budu džuma i bajram?

Oni koji klanjaju bajram, ne moraju klanjati džumu,⁵⁰⁵ ali će klanjati podne. Imam i onaj ko nije

⁵⁰⁴Tj. ukazujući da je taj period veoma kratak. (op. prev.) Hadis bilježi Buharija, br. 935., i ovo je njegova verzija, i Muslim, br. 852.

⁵⁰⁵Ata’ ibn Ebi Rebbah pripovijeda: „**Abdullah ibnuz-Zubejr nas je predvodio na dan bajrama ujutru, a bio je petak, zatim smo se (nakon nekog vremena) vratili da klanjamo džumu ali nam nije izašao (da predvodi džumu), pa smo klanjali pojedinačno. Ibn Abbas je tada bio u Taifu, pa kada je došao spomenuli smo mu to, a on je rekao: 'Pogodio je sunnet.'**“ Bilježi Ebu Davud. Kaže šejh el-Albani: „Hadis je sahih po uslovima Muslima.“ Zatim, Ebu Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: „**U ovom danu su se poklopila dva blagdana (džuma i bajram), pa ko hoće da klanja samo bajram namaz, ne mora**

klanjao bajram, moraju klanjati džumu, a ukoliko bi neko od onih koji su klanjali bajram, klanjao i džumu, ne bi podne morao klanjati.⁵⁰⁶

klanjati džumu, ali mi ćemo klanjati i džumu.“ Bilježi Ebu Davud sa sahih senedom. Vidjeti: *Sahihu Ebi Davud*, 4/238-241. (op. rev.)⁵⁰⁶ Šejh Abdulmuhsin el-Abbad u komentaru ovog hadisa kaže: „Ovo što je došlo od Ibnuz-Zubejra, radijallahu ‘anhu, ukazuje na to da oni nisu ostavili podne namaz, već su došli da klanjaju džumu, ali pošto on nije došao oni su klanjali pojedinačno, tj. klanjali su podne namaz jer je podne farz tog namaskog vremena.“ Vidjeti: *Šerhu suneni Ebi Davud*, 6/293. (op. rev.)